

જમોડન્યુ જ મગવઓ સુહમ્મનામિસ્સ

શ્રીઆગમોદ્ધારમગ્ધ ભાગ ૪

શ્રી સ્થાનાંગસૂત્ર

(સ્થાન ૫, ઉદશક ૧, વ્યાખ્યાન સગ્ધે)

ભાગ ૧

દેશનાકાર

આગમોદ્ધારક આચાર્ય

શ્રીઆનન્દસાગરસૂરીશ્વરજી

પ્રમશક

શ્રીજેન પુસ્તક પ્રવાચક સસ્થા, સુરત

પ્રથમ આગતિ નમ્બ ૫૦૦] [મુદ્રા ૩૫ ૦-૦

૧૫૬૫ સવત્ ૨૦૦૫] વીર સવત્ ૨૪૭૫ [ઈ સ ૧૯૪૮

પ્રાપ્તિસ્થાન -

શ્રી જૈનાનન્દપુસ્તકાનય

ગોપીપુત્ર સુરત

વિષયસૂચી

ઉપોદ્ઘાત	૧—૩૭
નિષયાનુક્રમ	૧—૨૩
શુદ્ધિપત્રક	૨૩—૨૪
૨૩ વ્યાખ્યાનો	૧—૩૨૧
પરિશિષ્ટ ૧	૩૨૨-૨૩
પરિશિષ્ટ ૨	૩૨૪-૨૫
” ૩	૩૨૫-૨૭
” ૪	૩૨૮-

મુ છાનય -

શ્રી જૈનવિજ્ઞાનદ પ્રી ટીંગ, પ્રેમ

દવાડીયા ચક્રા સુરત

ଆନିଆର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟମାନଙ୍କର ନାମ
ବିକାଶ ଶିଳ୍ପ - ବୃଦ୍ଧ ଶିଳ୍ପ

ከግድግዳው ላይ ለሚገኙት ሰዎች ማሳሰቢያ

બે બોલ

આ ગ્રન્થનું નામ સ્થાનાગમૂત્ર
 મા ૧ લો છે અને તે આગમોદ્ધાર મ થક
 મા ૪ તરીકે પ્રગટ કરવામા આવેલો છે
 તેની અદર પરમ તારક આગમોદ્ધારક આચાર્ય
 દેવ શ્રી૧૦૦૮ આનન્દમાગરસૂરીશ્વરજી
 મહારાજે શ્રીપાલીતાણા (સિદ્ધરોડ)મા

સ ૧૮૯૧મા પનાલાલ બાબુની ધર્મશાળામા આપેલા સ્થા-
 નાગમૂત્રના પાચમા અધ્યયનના પાચ મહાવ્રતને અંગેના સૂત્રના
 ૭૨ વ્યાખ્યાનો ૧૬૬ના ૨૩ વ્યાખ્યાનનો સમાવેશ કરવામા
 આવેલો છે

આ ગ્રન્થ અને પરમ તારક શુરૂદેવશ્રીને અંગેની માહિતી
 પ્રોફેસર હીરાલાલ રસિકદાસ કાપડિયાએ આપેલા ઉપોદ-
 ઘાતમા સવિસ્તાર અપાયેલ છે

આ ગ્રન્થને સુદર બનાવવા માટે તેની અદર વ્યાખ્યાનો
 ઉપરાત ૫ ૩૨૨થી પહેલા પરિશિષ્ટમા કૂટનોટમા જણાવેલ
 શાસ્ત્રના પાઠો, બીજામા સાક્ષી ગ્રન્થોના નામો, ત્રીજામા સાક્ષી
 પાઠોના અકારાદિ અને ચોથામા વ્યાખ્યાનોમા આવેલા પ્રશ્નોત્તરો
 અપાયા છે

આ અન્યને અગે મુનિમહારાજ શ્રીગુણસાગરજી
મહારાજે ભાવિક સ ગૃહસ્થો પાસેથી દ્રવ્ય સહાય અપાવી છે
એથી અમે આ અન્યને પ્રકાશિત કરી ગઈયા છીએ

આ અન્યનું મુનિમહારાજ શ્રીકચનવિજયજી તથા
તથા મુનિમહારાજ શ્રીકેમકરમાગરજીએ પ્રેસમેનર તૈયાર
કરવું, મુદ્રે જોવા વગેરે કાર્ય કર્યું છે

આ અન્યના પ્રકાશનમા પરમ તાત્ક ગુરુદેવશ્રીને આભાર
જેટલો માનીએ તેટલો જોએ છે તેમજ ઉપર જણાવેલા મુનિ
મહારાજઓનો, પ્રોફેસર કાપડિયાનો તથા દ્રવ્ય સહાયકોનો
આભાર માનીએ છીએ

આ અન્યના પ્રકાશનમા અમને મળેલા સાધનો દ્વારા
પ્રેસમેનર મુદ્રે વગેરેનું સંયોધન કરવા છતાં, તેમજ પ્રેસદોષથી
કે દ્રષ્ટિદોષથી કોઈ ભૂત રહી જવા પામી હોય તો વાચકો
મુધારીને વાચે ! એ જ અભ્યર્થના

અતે એટલું જ જણાવવાનું કે આ અન્યને સાધન-
વાચીને લાભ્યશાળીઓ અન્યમા જણાવેલા માર્ગને અનુસરે
૨૦૦૫ કા વ ૩ { લિ પ્રકાશક

ઉપોદ્ધાત

(લે પ્રો હીરાક્ષાલ ૨ કાપડિયા એમ એ)

એ વાત સુવિદિત છે કે બાપાની નિગિષ્ટતાને લક્ષને તેમજ વિષયોની વિવિધતાને લીધે જૈન આગમો અજૈન પિઠાનોને પણ આકર્ષણ અને અવમાસનો વિષય બન્યા છે જૈન આગમો એ મમત્ર જૈન સાહિત્યનું આત્મ, અનન્ય અને મૌલિક ઉત્તમમધ્યાન હોવાથી એને એમા અગ્રિમ મધ્યામ અંપાયુ છે એ શ્વાભાવિક છે એ આમદની વાત છે કે ભારતીય સાહિત્યમાં-વિશેષતઃ દાર્શનિક સાહિત્યમાં પણ એને મહત્ત્વનું-ગણનાપાત્ર મ્થાન મળ્યું છે આ પ્રમાણેની કોટિના આ આગમો અલુખ્યોગદાર (સુ. ૧૮૪)માં 'લોહોત્તર આગમ' તરીકે ઓળખાવાયા છે વિશેષમાં આ જ સુત્તમાં આગમોના મૂળાગમ, અધ્યાગમ અને સૂત્રાર્થાગમ (નદુભયાગમ) એમ ત્રણ પ્રકારોની માથે માથે આત્માગમ, અનતરાગમ અને પરપરાગમ એમ પણ એના ત્રણ પ્રકારો સૂચવાયા છે અર્થદષ્ટિએ પ્રત્યેક તીવ ઠરને આગમો આત્માગમ છે, એમના ગણધરોને એ અનતરાગમ છે અને ગણધરોના શિષ્યાદિને એ પરપરાગમ છે સૂત્ર-દષ્ટિએ વિચારીએ તો ગણધરોને એ આત્માગમ છે (કેમકે એ એમની રચના છે), એમના મુખ્ય શિષ્યોને એ અનતરાગમ છે અને ઇતરને એ પરપરાગમ છે

આ 'હુડા' અનર્ગર્ભિણીમાં આપણા આ ભરતચેત્રમાં લગભગ ૨,૫૦૦ વર્ષ ઉપર શ્રમણ બાળના નીધેતપસી મહાવીરશ્વಾಮી થઈ ગયા એમને આ ચેત્રની અને આ અવ સર્પિણીની અપેક્ષાએ અનિમ-ચોનીગમાં તીર્થ કર તરીકે જૈનો

ઓળખાવે છે એ નિર્ઘન્યશિરોમણિને અગિયાર પાઠ્ય શિષ્યો હતા એ દરેક શિષ્યરત્ન 'ગણધર' કહેવાય છે એ પ્રત્યેક મનીષી મુનિવર્યો જૈન શાસ્ત્રોના મૂળરૂપ બાર અગ્રો અદ્વમાગહી (સ અર્ધમાગધી) બાપામા ગચ્યા છે, અને એમાંથી કેવળ પાચમા ગણધરની જ રચના ઓછેવત્તે અગ્રે આગ્રે મળે છે એમ મનાય છે આ પાચમા ગણધરનું નામ મુદ્ધર્માનું છે એમનો આ પુસ્તકમા મુદ્ધર્માસ્તિવામી તરીકે નિર્દેશ છે આ પુસ્તકમા અનેક ગ્રંથો (દા ત પ ૨૨૬મા) એમણે દ્વાન્દ્વાગી શા માટે રચી છે તે બાબત વિરાલભ છે, અને તેમ કરવી વેળા નીચે મુજબના તથ્ય કારણો ૧ નું કરાયા છે —

(૧) બા ય છોડેના ઉપમા ને માટે

(૨) ગામનની પ્રતિભા ને માટે

(૩) મોક્ષનો માર્ગ દુનિયા માધી શકે તે માટે

ખરી રીતે જે જ કારણ છે, કેમકે પહેલા અને ત્રીજા કાણ્ડમા કંઈ ખાસ ભેદ નથી

જૈન આગમોમા બાર અગરૂપ ગણિપિતૃક-દ્વાદશાગી અમ્મ સ્થાન ભોગવે છે એના પ્રણેતા ગણધર હોવા વિષે મે મન નથી આ બાર અમાના નીચું અગ્ર તે કાણુ (સ સ્થાન) છે એને સસ્કૃતમા સ્થાનાગ, પાઠ્યમા કાણુગ અને ગુજરાતીમા 'કાણુગ' કહે છે આ એક મુયકબધ (શ્રુતસ્કન્ધ)રૂપ આગમનો પહેલો ખરો ભાગ ગણમા છે એના એકદર દસ વિભાગો છે એ દરેકને 'અઝ્ઝયણુ' (સ અધ્યયન) તેમજ 'કાણુ' (સ સ્થાન) પણ કહે છે આ પૈકી કેન્દ્રવાકના પેનાવિભાગ છે એને 'ઉદ્દેશગ' (સ ઉદ્દેશક) કહે છે ગુજરાતીમા એને 'ઉદ્દેશ' કહેવામા આવે છે પ્રસ્તુત યાજ્ઞાનોનો મળધ પાચમા અઝ્ઝયણુ માટે

છે એના ત્રણ ઉદ્દેશગ છે તેમાના પહેલા ઉદ્દેશગનુ પહેલુ સુત્ત (સૂત્ર) એ આ વ્યાખ્યાનનુ ઉદ્ભવ-સ્થાન છે

આ ઠાણુ નામના આગમમા પહેલા અઞ્જયણમા એકની મ ખ્યાવાળા પદાર્થોનુ, બીજામા એની અ ખ્યાવાળાનુ એમ દસમામા દસની સ ખ્યાવાળા પદાર્થોનુ નિરૂપણુ છે ૧આમ આ આગમ એક રીતે મમવાયની શૈલીનુ મડાણુ કરે છે આ પ્રમાણેની વર્ગીકરણની ન્યવસ્થા ખૌદ્ધોના અ ગુત્તરનિકાયમા જોવા મળે છે

જાધા અગોમા ઠાણુ એમા નિરૂપાયેલી ચોકોત્તર વિષયોની જ નહિ પણ લૌકિક જાળતોની વિવિધતાને લઈને મહત્ત્વનુ ધ્યાન લોગવે છે આ ઠાણુ ઉપર અભયદેવનૂરિએ મમ્કૃતમા વિ મ ૧૧૦મા ૨ટીકા ૨થી છે આમા વિષયના વૈવિધ્યને લીધે એમણે પોતાનો જ્ઞાનભંડાર ઠાનવવાનો અમૂલ્ય મુયોગ સાપડ્યો છે અને એમણે એનો લાભ લીધો છે એથી તેા એમની આ ટીકા એમની અન્ય અગાદિની ટીકાઓ કરતા અડિયાતી બની છે વળી આ ટીકા એમની બીજી બધી ટીકાઓ કરતા પહેલી રચાઈ હોય એમ લાગે છે

ઠાણુના પાંચમા અઞ્જયણના પ્રથમ ઉદ્દેશગત નિમ્ન લિખિત સુત્ત (મ સૂત્ર) આ વ્યાખ્યાનોનો વિષય છે -

૧ આ તેમજ અન્ય ઉપવબ્ધ યના અનુપવબ્ધ આગમોની માત્રિતી માટે જુઓ મારુ પુસ્તક નામે આગમોનુ દિગ્દર્શન.

૨ ઠાણુ ઉપર આ ટીકા રચાઈ તે પૂર્વે કોઈ જાતનુ વિવરણ લખાયુ હોય એમ જણાતુ નથી તેમા અભયદેવનૂરિ જાતે કહે છે કે આ સળધમા મને રકોઈ પ્રાચીન સાધન મળ્યુ નથી

“પચ મહત્ત્વયા વળ્લતા ત જહા-સઘ્ગાતો પાણાતિવા
યામો વેરમણ જાય સઘ્ગાતો પરિગ્ગહાતો વેરમણ । પચાણુવ્વતા
વં તં ધૂલાતો પાણાવાયાતો વેરમણ, ધૂલાતો મુસાવાયાતો
વેરમણ ધૂલાતો અદિન્નાવાયાતો વેરમણ, સઘ્ગાતોમે રૂચ્છા
પરિમાણે ”

સુતની ચાહુ સખ્યાના હિમાને આ ૩૮૬મુ સુત છે
એમાના એક અંશ નામે “સઘ્ગાતો પાણાતિવાયામો વેરમણ” ને
ઉદ્દેશીને અપાયેના ૭૦ વ્યાખ્યાનોમાથી અહીં ૨૩ રજૂ કરાયા
છે પ્રસંગવશાત્ સત્ય, અયોર્ય, ક્ષમ્પર્ય અને અપરિમિત્ત એ
વિષયો ઉપર પણ પ્રસ્તુત વ્યાખ્યાના આગમોદ્ધારક જૈનાચાર્ય
‘શ્રીઆનંદસાગરસૂરિજીએ એમની વાક્ષણિક પદ્ધતિએ અસા
ધારણ પ્રકાશ પાડ્યો છે, અને એ સ્વાભાવિક છે એનું કારણ એ
છે કે આગમોનું જેવું અને જેટલું પરિશીલન એમણે કર્યું છે
તેવું અને તેનું કોઈ અજ્ઞેન વિદ્વાને તો શુ પણ કોઈ જૈન
આધુનિક વિદ્વાને પણ અત્યાર સુધી તો કર્યું નથી એમણે
આગમોનું સંપાદનકાર્ય હાથમા લીધું તે પૂર્વે અન્ય રથગેથી
થોડાક આગમો પ્રકાશિત થયા હતા, પણ શુદ્ધિ ધાયા અને
વિશિષ્ટ પ્રિયજ્ઞની દૃષ્ટિએ વિચાર કરતા એ પ્રકાશનો નિસ્તેજ
જણાય છે જેમ આનંદસાગરસૂરિજીનો આગમોનો અભ્યાસ
અનન્ય કોટિનો છે તેમ એના ઉદ્ધારના કાર્યમા પણ એમનો
અજબ ફાળો ॥ એમણે આગમોને શિક્ષામા તેમજ તાત્પર્યમા
કોતરાવરાવી એને ચિરકાલીન બનાવ્યા છે આ પ્રમાણેની વિશિષ્ટ

૧ એમના જીવનની રેખા મે સમૃદ્ધતા આવેખી છે
જુઓ સ્તુતિચતુર્વિ શતિકાની આર ટીકા સહિત સંપાદિત
કરાયેલી મારી આવૃત્તિ (૫ / અ-૮ ઈ)

ચોખ્ખતાથી અલકૃત મૂર્ચિવર્ચના વાણીકર આ વ્યાખ્યાનો છે એટલે એ અભ્યાસપૂર્ણ, મનનીય, રસપ્રદ, વિચારપ્રેરક અને માર્ગદર્શક જણાય જ તેમા શી નવાઈ?

પ્રસ્તુત વ્યાખ્યાનો વિષે હું વિશેષ કંઈ કંઈ તે પૂર્વે આ મૂર્ચિવર્ચના અથ આગમોને અંગેના 'વ્યાખ્યાનોની સંક્ષિપ્ત નોંધ' લઉં છું, અને સાથે સાથે એમાંથી જે અપ્રકાશિત હોય તે સત્વર પ્રકટ થવા જોઈએ એમ નમ્ર પરંતુ ભારપૂર્વક સૂચવું છું

વિક્રમમવત્	આગમ	સ્થળ
૧૮૬૧	૨ઠાણ (કાં ૫, ઉં ૧, મુ ૧)	પાલીતાણા
૧૮૬૨	ભગવતી (સં ૧, ઉં ૧)	જામનગર
૧૮૬૪	નદી (મુ ૧)	પાલીતાણા
૧૮૬૫	મૂયગડ (મુયં ૨, અં ૧)	અમદાવાદ
૧૮૬૬	અણ્વિગદાર (મુ ૧-૩)	પાલીતાણા
૧૮૬૭	આચાર (મુયં ૧ અં ૪)	પાલીતાણા
૧૮૬૮	ભગવતી (મુ ૧, ઉં ૧)	પાલીતાણા
૧૮૬૯	ભગવતી (સં ૧, ઉં ૧)	કપડવણજ
૨૦૦૦	મૂયગડ (મુયં ૨, અં ૫)	મુળઈ

૧ આગમોને અંગે અષાષ્ટેના તમામ વ્યાખ્યાનો ઉનારી સેરાયા નથી જે નિરિચક કરના કે તેની આ નોંધ છે વ્યાખ્યાનો સિપિયક કરના કાર્ય મુર્ચના રિં સં ૧૮૮૮ના ચાતુર્માસ દરમ્યાન થઈ ગયું હતું

૨ આમાં ચોટાક ભાગ આ પુસ્તકમાં છપાયો છે

૩ આને લગતા તમામ વ્યાખ્યાનો માગ કપક્ષેપ મદિત ગયે વર્ષ (૬ સ ૧૮૪૭માં છપાયા હોય) આ 'પૃથ્વી' અનુસંધાનના બીજા સુતરમાં દમમા મુળ (પૃથ્વી સુત્ર) સુધીનાના અપ્પીગણાદિ

ઉપર સૂચવાયા મુજબ ઠાણુને બેઝે એકદર ૭૨ વ્યાખ્યાનો અપાયા છે, તેમાંથી અઘારે તે ૨૩ વ્યાખ્યાનો અહીં પ્રમિદ્ધ કરાય ॥ આને બે ભાગમાં વહેંચી શકાય તેમ છે પહેલા ભાગમાં પંચ મહાવ્યા પળણા, ત જહા એન્હા સૂત્રાશમાના પ્રત્યેક શબ્દની સાર્થકતા સચોટ ઉદાહરણ અને અકાલ્ય યુક્તિઓ દ્વારા વિચારાઈ છે, અને બીજા ભાગમાં મન્વાઓ પાળાતિવાયાઓ વૈરમણ વિષે, આ રીતે જિહાપોહ કરાયો છે આ સબધમાં જે વિવિધ પ્રશ્નો જિહાવી એના જે ઉત્તરો રજૂ કરાયા છે તેની તારવણી મારા સૌથી નાના પુત્ર નવિનચન્દ્ર અને જરૂર જણાઈ ત્યા પૂછીને કરી છે અને એ થોડા પરિશિષ્ટ રૂપે અતમા અપાઈ છે એટલે એ વિષે હું વિશેષ કંઈ કહેતો નથી આથી 'ઠાણુ'ની રચનાનો હેતુ અને એના ત્રીજા ક્રમાંકની મકારણતા વિષે જે અર્થો અનેક વાર (જુઓ પૃ. ૨, ૫, ૭, ૮-૧૧ ઇત્યાદિ અને ખ મ કરીને પ્રત્યેક વ્યાખ્યાનનો પ્રારંભિક ભાગ) જિહાપોહ થયો છે તેની નોંધ લઉં છું

આચાર્યનું વ્યવસ્થિતપાત્ર એકના ત્રીઆચારાગ મૂલ માત્રથી થઈ શકે નહિ તે પછી વિચાર્યું વ્યવસ્થિતપાત્ર એકના ત્રીમૂલગણમૂલથી થઈ શકે જ નહિ આચાર્ય અને સૂત્રગણમૂલ એને આપા સુધીની શીખામણ જેવા (પૃ ૭૩-૭૪)

આચાર્ય અને સૂત્રગણની રચના અચરની અને વિચારની કૃતિઓ આપે ॥ દેહ સુત્રીનું જાણ ઠાણુગણને બેઝે ધરના આવે ત્યારે આવી શકે (પૃ ૭૬-૭૭)

આ પ્રમાણે ઉલેખ કરી ઠાણુગણની રચનાનો હેતુ સ્પષ્ટ-પણે રજૂ કરાયો છે

ઠાણુ એન્હે વર્ગીકરણ કરનારી કૃતિ અમરાયનો પણ

વિષય આ જ છે તો પણ વર્ગીકરણ માટે જે કૃતિઓ કેમ એવો પ્રશ્ન પૃ ૭૫મા ઉઠાવાયો છે એનો ઉત્તર આ પૃષ્ઠમા અપાયો છે તે ઉપરથી નાના પાયા ઉપરનું વર્ગીકરણ ઠાણમા છે એમ ફલિત થાય છે, કેમકે ઠાણનું વર્ગીકરણ હસ જ મુખીનું છે, જ્યારે સમવાયમા એ અનત મુખીનું છે (અને એ એમા મ કોચીને અપાયું છે, પણ વસ્તુ એકે જતી કરાઈ નથી)

પ્રથમ આચાર, પછી વિચાર અને ત્યાર બાદ વ્યવસ્થા હોઈ શકે એ ઉપરથી આ ચાર આગમોના કુમની સકારણતા જાણવા પછી બાકીના માટે જિજ્ઞાસા ઉત્પન્ન થાય એ આભાવિક છે પણ તે અહીં અપાયેલા ૨૩ વ્યાખ્યાનોથી તૃપ્ત થાય તેમ નથી આગમોને અગેના અન્ય વ્યાખ્યાનોમા પણ આ વિષય વિષે ઊઠાપોઠ હોય એમ જાણવામા નથી આથી પહેલા અગિયાર અગેને લક્ષીને પ્રમુખ વ્યાખ્યાનકાંઠે આ સળધમા એક સળગ અને ૨૨મ્ય કર્પના જે આગમમહિમામા કરી છે એ સૂચવુ છું એ માટે હું આ અપ્રતિદ્ધ કૃતિમાથી ત્રણ પત્રો અત્ર ૨૧૪ ૪૩ છું વિગેયમા હું એનો ગુજરાતી અનુવાદ પણ આપુ '૩ -

“હિંમાનૃતાનીન્યશુભાપધામે

ત્યુદાન્તિ મરડપિ પરે હિ તીર્થિકા ।

પદફાયચન્ધાતિવિદમ્તુ વિજ્ઞા

આચારમહ મનસા શ્રયન્તિ ॥ ૧૬૮ ॥^૧

જાતાયા ભૂરિસમ્પત્તીતરજનસ્તેન્યાન્નિજ માધ્યમ

તદ્વન્ત તીર્થિકમમ્ભવ શ્રુતિમતશ્ચારિણિણમ્તદ્ ધ્રુવમ ।

અદ્ધ મૂલ્યન્ત તત ગણધર્મેશ્ચારમૂલાત્ વા

તત તર્કાદ્વિકિતમયમાગમમિમ વિજ્ઞા શ્રયન્તુ ધ્રિયે ॥ ૧૬૯ ॥^૨

લઘ્વા પિત્ત મતચરદમય શ્રેષ્ઠિના ગણ્યતેઽદ્
 મૌર્યે તત્ત મુરય ગણ્યતિ નદિયા યન્ મ્શાતાન્ સુદમ્યાન્ ।
 સત્યા કર્તુ મનસિ ત્રિધૂનવાન્તત્ તૃતીય સન્ક્ર
 સ્થાનાત્ય દ્યાગમશ પ્રતિત્તિમનઃ શ્રીયતે સર્વેશુઠવા ॥૧૧॥

સંઘે મન્યતીર્થિકા હિંમા, અમત્ય ઇત્યાદિને અશુભ
 પાપતુ ધામ ઠહે છે, પરતુ છ જીવનિકાયના બન્ધ વગેરેને
 જાણનારા વિષુધો આચાર નામના અગનો આશ્રય લે છે-૧૧૪

જેમ ખૂબ મર્યાદા થાય ત્યારે ઇતર જનો તરફથી ચોરી
 વગેરેનો ભય ઉત્પન્ન થાય છે તેમ શ્રુતજ્ઞાનના આ મયમીને
 તીર્થિકા તરફથી આવેા ભય નથી ઉત્પન્ન થાય છે આથી
 આચાર્યજન (આચારાગ)ની આગળ (અથાત્ એની જ્ઞાના
 બાજુ) ગણધરોએ મૂનકૃત નામનુ અગ રચ્યુ, એ આ તર્કથી
 આપ્ત મયમ સ્વરૂપી આગમનો આશ્રય વિષુધો કયાણને
 માટે લેા-૧૧૫

(ચો) અરજના ભગવી મુખ્ય મનેતુ એવુ ધન મેગવીને ગેડ
 દુકાને એને ગણે છે તેમા જેમ એ મોનાને મુખ્ય માને છે તેમ
 મમ્યજૂદિ જન મુધીના પદાથો ગાે છે સખ્યા અથાત્ ઇમતા
 કરવાને માટે એણે એ જાંત્રુ શુભ અગ નામે સ્થાપને મનમા
 ધર્ય કયુ, કેમકે આગમના જાણકારો એ પવિત્ર અગનો સર્વજ્ઞ
 ગુહ ભાવે આશ્રય લે છે-૧૧૬

સ્થાપના-જને રચનાના ક્રમમા બેદ-૧૫ ૮ મા કહ્યુ
 છે તેમ આચાર વગેરે મગો જે કમે રચાયા છે તે જ કમે
 એની સ્થાપના થઈ નથી રચના તો મોથી પ્રથમ બારમા અગ

૧ મ કાન્તા ન ૧ । આ વિષયથી મૂલમજ્ઞ મુસન ૮
 અન ધનથી આચાર અનિવ્રત ૩

નામે દિહિવાયના અશ્વમય અશ્વરૂપ પુનગયની—એના ચોદ
ભાગરૂપ પુન (મ પર્વ)ની કરાઈ છે

વ્યાખ્યાનાએ પૃ ૨૮૨ માં ‘પૂર્વ’ કહેવાનું કારણ એ
દર્શાવ્યું છે કે એની રચના સૌથી પહેલા થાય છે સ્થાપનાના
ક્રમમાં આ દિહિવાયનો—ચૌદ પુનનો અંક છેલ્લો છે અને
આચારનો પહેલો છે

ચૌદ પુનનોમાં બધી જ જાળનો આવી જાય છે તો પછી
આચાર વગેરે રચવાનું શું કાળ? આ પ્રશ્નનો ઉત્તર ‘પૃ
૨૮૪-૫ માં અપાયો છે

દ્વાદશગીનું બહુમાન—દ્વાદશગીનું મહત્ત્વ અમા-
ધાગ્ય છે અને એનું સન્માન પણ એને અનુરૂપ છે આના
નમસ્કારો હું ૫ ૨૪ ની છેલ્લી કડિકામાંથી નીચે મુજબનો
ઉત્તરો રજૂ કરીશ -

ત્રીય ૪૦ મદારાજ પણ ગજાન ને કે ત્યારે તો સામાન્ય
નામરૂપ ૪૦ કે ૬૦ ગાગીની રચના વખતે તેઓ ગ્રંથો રચીને વાસકેપ
કે ૭ માં અગ્રો ગ્યા પડી અનુગ્રાનો વખત આવે ત્યારે હન્ડ થાળ
સહને ગ્રંથો છે

શ્લોકરૂપ પુરુષના બાગ અગ-નદી (સુ ૪૪)ની
વિનિમગણિ મહત્તરે રચેલી શ્રુતિ (પત્ર ૪૭)માં આ સળધમાં
નીચે મુજબ પદ્ય છે —

“પાદયુગ જગેરુ માતદુગ ચ દો ય ગાહ તા ।

ગીરા સિર ચ પુરિસો યારસ ઇનો સુતવિસિદ્ધો ॥”

આ ઉપગ્રંથી જાણી ગકાય છે કે આચાર અને મૂયગઠ
એ બે પગ છે ને કાણ અને અમભાય એ બે જ ઘા છે અર્થાત્
ધૃતીથી ઘ્રગ્નુ સુધીના ભાગ છે આ રીતે વિચરતા દિહિવય તે

મસ્તક છે

મત—‘ન’ શબ્દના અર્થ સળેથી ડીકાપોલ ૫ ૧૪૫મા કરાયો છે એ વાચના અને કેટલાક વિચારો સ્ફુટે છે તે નોધુ છું ‘ન’ એ સસ્તુતે શ્રી ગુજરાતીમા પણ વપરાય છે આર્થ ગૂજરાતી લેડેલીકોશમા એના બે અર્થ અપાયા છે (૧) નિયમપૂર્વક આચરવાનું પુણ્યકર્મ અને (૨) અમુક કરવા ન કરવાનો ધાર્મિક નિશ્ચય અસિધાનચિન્તામણિ (કાંડ ૩, શ્લો ૫૦૭)મા મન માટે નિયમ અને પુણ્યક એમ બે પચાયો અપાયા છે પુણ્યકનો અર્થ ‘પુણ્ય’ કરાયો છે અને મતને માટે “વિચિતે ઉપગમ્યાદ યજ્ઞ મત્તમ” એવો ઉ વેખ એની સ્તોપશ વિવૃતિમા કરાયો છે

મહામત—અભિ. બિંના બીજા કાંડના ૧૧૧મા ૫૨મા મહાદેવના પચાયો ગણાવતી વેળા ‘મહાનતી’નો ઉદ્દેશ છે એની સ્તોપશ વિવૃતિમા “મહામત વાપાનિશ્વરિક વિનિરેડસ્ય મહામતી” એવો ઉ વેખ છે આમ અહીં મહામતથી વાપાનિકતુ ચિન્ન સૂત્રવાચુ છે, પણ આ અર્થ અત્ર પ્રતુત નથી એવી રીતે નિશ્ચિ સાહિત્યના અગરૂપ આદ્ય અન્યોમા વપરાયેલા ‘મહામત’ના અર્થ વિષે પણ કહી શકાય તેમ છે, કેમકે એ તો એક પ્રકારના ક્રિયાકાંડનું—વિધિનું નામ છે^૧ એથી એ પણ અહીં અપ્રસ્તુત છે અહીં તો જેને ‘યામ’ તરીકે પણ ઓળખાવાય છે એનો—મહામતનો વિચાર કરાયો છે

જન ગીતામા અહિસાદિ પાંચ મહામતોનું નિરૂપણ છે

૧ આ વિધિ તોરે કરતી મત્યાદિ બાનનો આર્થેર બી કીયે રા મ્પાવન આરંધ્ય ને તિરિશિ મદિત છપાયુ છે નેમા અર્થ છે આ સમય પરિશિ (૧ ૩૩ ૮૧) મહામતને જ ઉ ગીને લખાયેનુ છે

આ પુસ્તકના સળધમા પર્વદેશનાના ઉપક્રમ(પૃ ૨૪)મા ઉલ્લેખ છે તેમા જે ક્રમ નોંધાયો છે તેને બદલે નવ ૫૮, નવ તરન, પાત્ર મહાનત, સાન હોન, ત્રણ તત્ત્વ તેમજ જ્ઞાન, હર્ગન અને ચારિત્ર એ ક્રમ બેઈએ એમ આ ગીતાનુ નિમ્ન લિખિત અન્ત્ય ૫૪ બોતા જણાય છે

‘પૂન્યારાધ્યપન્થના નગ્નક જીગ્રાસીના નગ્નતત્ત્વાડનુ ।

પચ્ચક્ષમથ મહાગ્નતનક ચૈત્યાદીનિ ચ સન્તિ તુ સન્ત ॥ ૧ ॥

દેવ સાધુર્ગર્ભો ગ્ત્તાન્યાપ્તુ જ્ઞાન દર્શચારિત્રે ।

દૃત્યેપા ગીતા જૈત્રીયા ષટ્ત્રિંશદ્વ્યાયસમેતા ॥ ૨ ॥

ત્રણ મહામતો—જેન દર્શનમા શ્યાદ્રાદને લક્ષીને આચાર અને વિચાર વિષે ઊહાપોહ કરાયો છે અને તે પણ એટલી હદ સુધી કે શ્યાદ્રાદ-દગનને જૈન દર્શનનો પર્યાય ગણવામા આવે છે શ્યાદ્રાદ એટલે અપેક્ષાનાદ મહાનતોની મખ્યા પરત્વે પણ આ વાદને ન્યાન છે એથી તો આપણે મહાનત તરીકે—માર્વભોમ મત તરીકે—એક અને અદ્વિતીય મત તરીકે અલ્પિસાનો નિદેશ કરીએ છીએ ગાન્ય રીતે વિચારના મહામતો ત્રણ છે એમ મૂયગડ (મુય ૧, અ ૧૦, મુ ૨)ની શીલાસ્તુરિવૃત ટીકા બોતા જણાય છે સ્પષ્ટ શબ્દોમા કહ્યું તો શીલાસ્તુરિ ‘અદ્વિન્ન’ સમભવતા કહે છે કે અદ્વિતાદાનના નિષેધથી પરિગ્રહનો નિષેધ આવી જાય છે, અને અપરિગૃહીતનુ સેવન થતુ ન-ની એટલે અગ્રહચર્ચનો પણ નિષેધ કહેવાયો છે આ ઉપરથી આપણે મહામત ત્રણ છે એમ કહી શકીએ એ ત્રણ મહાનતો તે નર્વ પ્રાણાતિપાતથી નિરમણ, સર્વ મૃપાવાદથી વિરમણ અને સર્વ અદ્વિતાત્ત્વથી નિરમણ છે

ત્રણ યામ—કેટલાક અત્રી ગેરમગજ ધનને છે કે પહેલા

અને હૃદય તીર્થ કરાએ પાત્ર મહાવ્રત કહ્યા છે, જ્યારે ખાકીના ખાવીસ તીર્થ કરાએ ચાર જ કહ્યા છે. આ મળધમા પૂ ૮૩ માં એ વાત દીના જેવી સ્પષ્ટ સમજવાય છે કે કોઈ તીર્થ કરે પ્રહાનતની મજ્યા ચારની કહી નથી જેમણે ‘ચાર’નો ઉલ્લેખ કર્યો છે તેમણે મહાવ્રતને બદલે ‘ચાર’ શબ્દ વાપર્યો છે વિશેષમાં ‘બહિઃક્રાદાન’માં બહિઃક્રાદાથી ‘અપ્રદાન’ અને આકાનથી ‘પરિશ્રદ’ સમજવાના છે એમણે ચાર ચાર કહો કે પાત્ર મહાવ્રતો કહો તેમાં અથદશિએ કોઈ દેર પડતો નથી.

આહી હુ એક વિલક્ષણ બાળતનો નિર્દેશ કરે છે આચાર (સુય ૧, અ ૮, ઉ ૧, સુ ૧૬૭)માં તો ત્રણ ચારનો ઉલ્લેખ છે પ્રમુખ પત્રિ નીચે મુજબ છે —

“નામા તિષ્ઠિ રુદ્રાદિયા”

આ મળધમા આની દીકામાં શીવાકસુરિએ કહ્યું છે કે અસ્તાંત અને અપ્રદાનો પરિશ્રદમાં અન્નભાવ થતો હોનાથી ‘ત્રણ ચાર ગણનાયા છે આહી ચાર’ગમ ‘મહાવ્રત’ના અર્થમાં વપરાયો છે આમ પાત્ર મહાવ્રતોને બદલે ત્રણ ગણવાયા છે.

ચાર ચાર—સૂયગડના છે લા અજઞ્ઞધર્મમાં ચાતુર્યમરૂપ ધર્મનો ઉલ્લેખ છે વિચારપણુત્તિ (સ ૬, ઉ ૩૨)માં પાર્શ્વ નાથના સતાનીય ગાગેયે ચાતુર્યમ ધર્મને છોડીને મહાવીર સ્વામીનો પત્રમહાવ્રતરૂપ ધર્મ અગીકાર કર્યોની વાત છે નાયા ધરમકેહા (સુય ૧, અ ૧૬, પ ૧ ૨૧૮)માં પુરંદરીકે ચાતુર્યમ ધર્મ સ્વીકાર્યાની વાત છે ઉત્તર (અ ૩૩)માં કેશીના ચાતુર્યમરૂપ ધર્મનો નિર્દેશ છે આમ પાર્શ્વનાથના અનુયાયીઓના મળધમાં ચાતુર્યમની હકીકત જોવાય છે, જ્યારે મહાવીરસ્વામીના શિષ્યાઓના અંગે પાત્ર મહાવ્રતનો ઉલ્લેખ જોવાય છે નાયા

(સુચ ૧)ના 'સેલગ' નામના અજ્ઞયલુમા થાવશ્યાપુત્તે પાચ મહાવ્રતોની હુકીકત કહી તે અને ચાતુર્માસિક પ્રતિક્રમણનો ઉલ્લેખ છે એ નેમિનાથના તીર્થમા કેવી રીતે ઘટે તે વિચારવા જેવું છે

પાચ યામ—મમવાય (મુ ૩૫)મા 'યામ' શબ્દ મહાવ્રતના અર્થમા અને તે પછી પાચ યામ (જમ) એમ સ્પષ્ટ રીતે નિર્દેશાયેલ છે પ્રસ્તુત પદ્ધિ નીચે મુજબ છે

'પુરિમ-પચ્છિમગાળ નિશ્ચગગાળ પચ્ચજામસ્સ પળગીસ માવણાઓ પળણત્તા'

આ એક અપનાદ મિવાય પાચ મહાવ્રતને બદલે પાચ યામનો ઉલ્લેખ અન્યત્ર હોય એમ જણાતું નથી એ ગમે તે હો, ૧ કાંઈ સ્થળે 'મહાવ્રત' શબ્દના નિર્દેશપૂર્વક એની સખ્યા પાગમી એાછી કે વધાર દર્શાવાઈ હોય એમ જણવામા નથી, અને એથી મહાવ્રત પાચ જ એમ ને ચાખ્યાતાએ ભારપૂર્વક કહ્યું છે તે યથાર્થ છે

વૃક્ષ અને વાડ—^૨અહિંસા એ વૃક્ષ છે ને મીઠા મહાવ્રતો

૧ આને અંગેની બાબતાઓ નાચતાન્તરમા આસપ્પક અનુમાન જણાય છે એમ અનરુદ્ધસુદિએ આ ઠી મીઠા (૫૫ ૪૫અ)મા કહ્યું છે

૨ આગમોમા અદિમાનો મિદ્ધા ત એ વિપર ઉપર વિસ્તૃત લેખ તપાસ કરવામા મને મુ મર્છ વિદ્યાપીઠ તરફથી મળેલું સનોબન-વાન પ્રેરક મનવાથી ૮ આ લેખ લખી નકપો આનંદ ઠી વાન તો એ ૭ કે આ લેખમા નશ્વ દપ્તા અત્વા મુડીમા આ વિદ્યાપીઠમા મામચિમા પ્રમાણિત થતા છે અને ૪ થસ-૨૫ ૧ વગનો એાથો દાનો આ અને ૧૦ પાગે પાના દપ્તા તરીકે પ્રકરણ ૧-૫ ૧૧-૧૦ ૨૧મા ૫ ૮-૧૨૮ મા બીજા દપ્તા તરીકે પ્રકરણ ૧-૮ ૧૦ ૨૨ મા ૫ ૭૩-૮ મા અને ત્રીજા દપ્તા તરીકે પ્રકરણ ૯ ૧૧ અને ૧૦ પરિગિહ

એ તો એ અહિંસાની વાડો છે એમ પૂ ૨/૬મા ઉ-વેખ છે
આને લગતો મમથનાત્મક પાક રજુ કરાયો નથી એ-વે પુ
એ આપુ પુ દિગ્ગજ પિદાન અખલકે તત્વાથ વાતિ કની
રોપન વૃત્તિ (પૂ ૨ ૮)મા આ સુ મધમા નીચે પ્રમાણે કહ્યું છે -

‘અહિંસા મયપુ ઘટેપુ પ્રવાનમતન્નદ્યનમાર્તી વિચિત્ર । પુન
પુન પ્રાધાન્યમ’ન્તરવાતપરિપાન્નાપ્રસાસાદતગણિદિસ્યા
તીનિ ઘનતિ મસ્યવૃત્તિપરિવપન્ન અહિંસાપરિપાન્ના ગતિ

યાકિની મહત્તરના ધર્મનૂનુ તરીકે મુવિખ્યાત હરિ-
ભદ્રમૂરિએ પણ મોડમા ‘નિત્યાનિત્યપમખડન’ અખક (‘લૈ ૫)
મા આ બાબત કહી કે પ્રત્યુત સ્વોડ નીચે મુજબ છે -

‘અહિંસા મતા મુર્યા સ્વગમાપ્રમાધતી ।

પત-મગ્ધના ઈ ચ યાગ્ય મતાપિપાન્નમ ॥૧॥

ઓમા એકાન્તનિ યવાઅખડતા અપ્રકતા ‘સ્વો ૩ ૧
નિનેપરનૂકિત ‘વૃત્તિ પણ જોડી ઘટે

૨-૩૫-હિન્ના અને ૨-૩૬-સ્વ૩ ૧-હિમાના મળધમા
પૂ ૮૦-૮૦મા નિરૂપા છે અને ૨૫૬યાનુ લ ૧જુ પૂ ૭૭મા
અપાધુ છે

૧૦ ૨ મા (૫)મા હાથા જેતા હખોર્ધ મ ૧૫ મા
બી-ને ઈ સ ૧૪૭મા અત નાત આ ૧૧ નસિક યસે

‘અમાત્રે સરવતસ્યા અહિંસાપિ ન તત્ત્વત ।
મત્યાગીયપિ મગ્ધાણિ નાહિંસામાધનત્વત ॥ ૩ ॥

આ ગતિ (૫ અ)મા ૧૧૧ મુજબ નાત પૂ ૨ -

પ્રક ચિય દ-વ વય નિદિદ્ધ જિણવરહિ સ-પ્રેદિ ।
પાણિયાયવિગ્મણમવમેસા તમ્ભ રક્ષદ્ધા ॥

આતુર્યામ અવર-દીઘનિકાયના સામન્નફલસુતમાનિગ્ગઠ
'આતુર્યામસવર'થી સયમી હોવાનો ઉલ્લેખ છે એ તમામ
૪૫૫ પરત્વે તેમજ તમામ પાપને અગે સયમી છે એણે તમામ
પાપ ધોઈ નાખ્યા છે અને જધા પાપોનો મામનો કરતો એ
છવે છે એમ એ માને છે

દીઘનિકાય (૩, પૃ ૪૮ ઇત્યાદિ)મા બુદ્ધ હિંસા, ચોરી,
અપ્રદક્ષિણ અને અસત્ય એમ ચારને અગે મયમ ધારણ કરવાનો
ઉપદેશ આપ્યો છે

પચશિક્ષિત ધર્મ—પૃ ૧૪૬મા એવો ઉલ્લેખ છે કે
પાતજલે વસેને નામે અને ઔદ્ધોએ શિક્ષાને નામે પાચ
મહાવ્રતો માન્યા છે આ હૃદીકત મને ઉત્તરજ્ઞમયથુ (અ ૨૩)ના
નીચે મુજબના ૨૩મા પદ્યનુ અમ્બુ કરાવે છે -

'ચાડજ્ઞામો ચ જો ધમ્મો જો કમો પચસિક્ષિતમો ।

મેસિમો વદ્ધમાગેણ પાસેણ ચ મહામુગી ॥”

અર્થાત્ જે આતુર્યામ-આર ચામરૂપ ધર્મ છે તે મહામુનિ
પાંચે ઉપદેશ્યો છે, ત્યારે આ જે પચશિક્ષિત-પાચ શિક્ષારૂપ
ધર્મ છે તે વર્ધમાને-મહાનીન્દરામીએ બતાવ્યો છે

આનુપગિક બાબનો—પુરુષાર્થનું નિરૂપણ એ એક
આનુપગિક બાબત છે એનું એકત્રિત સ્વરૂપ જાણવા માટે આપણે
નીચે મુજબના પુઠ નન્ક દિગ્ધિ કરની ઘટે

૨૭, ૩૬, ૪૦, ૮૨, ૪૩, ૫૫ ઇત્યાદિ

મવચગિરિસૂરિએ હાગ્મિત્રીય ધર્મમગ્ગહિનિની રીક્ષા
(૫૪૭અ)મા પુરુષાર્થના નિરૂપણ માટે ધર્મમાગ્ગની રીક્ષાને જાણી
બવામણ દરી છે એ ઉપથી જાણી શકાય છે કે પુરુષ

નિરૂપણ ચાકિની મહત્તરના ધમસૂત્ર તરીકે મુવિષયાન હરિભદ્રસૂરિએ ધર્મમારમા કર્યું છે. શુ આ ધર્મમાર કે એની ટીકા હાથપોથી કેઈ સ્થળે છે ખરી અને હોય તો કયા ?

દીક્ષા કર્યારે લેનાય એ પ્રશ્ન ૫ ૮મા ચચાયો છે. ૫૬૨ વયની ઉમ્મર થયા પુરે ન અપાય તેનું પ્રશ્ન અજેનોની આશ્રમ-વ્યવસ્થાને એ બાધક બને છે એમ નથી કિન્તુ સ્વામિ-અત્ત'નો દોષ સાગે માટે એનાથી બચવા આવુ બાધારણ ધડાયું છે.

૫ ૨૧મા દીક્ષા સમાશ્રમણ દે છે એમ કહ્યું છે.

૫ ૩૩મા પૂજા વિધે ચચા છે.

૫ ૧૩૦મા શકરાચાર્યને જોઈને જગન્નાથની મૂર્તિ તરીકે ધર્મ ગયાનો અને ૫ ૧૩૧મા અન્તોપનિષદનો ઉલ્લેખ છે.

૬ ૧૩૫મા માધુ અને ગૃહ્ય વચ્ચેના ભે નુ નિરૂપણ છે.

૬ ૧૭૮મા અત્ત' કિન્તુ સ્વાન વિચાનમુ છે.

૬ ૨૦૩મા ત્રેણિક મનારાજે સુનાવત્તુ મમ કર્યું એ વાત છે તે હમવેચાલિય (અ ૩)ની ચુલિય (૫૪ ૬)મા બેવાય છે.

સ્થાનકવામી દિગબ્જે વગેરે—૫ ૮, ૧૧ અને ૧૪૧ મા સ્થાનકવામી ચારે દુલીઆ વિધે, ૫ ૧૧ અને ૩૫મા વિાખરે વિધે અને ૫ ૮૮મા શાન્તિસાગરીય વિધે કેટલીક હકીકત અપાઈ છે.

૫૨માણુના સ્વરૂપ ૫૨૮ને ચાગ મન્યના—નૈનાયિકો ને વૈશેષિકોને મતે ગાત્રીકમા બારીક કલ્પિયાનો છો ભાગ તે '૫૨માણુ' કે પાસણિકો અને વેદાન્તીઓને મતે જાગિયાની વચમામી સૂર્યનુ તેજ આવતુ હોય તે વખતે દેખાના રજનો.

નીસમો ભાગ તે 'પરમાણુ' છે આધુનિક કોઈ વૈજ્ઞાનિકના મતે બારીક કળિયાના બે કરોડ અગણોતેર લાખ કટકા સૂક્ષ્મદર્શક યંત્રથી જોઈ શકાય છે જૈન દૃષ્ટિએ અનંત વ્યાવહારિક પરમાણુ મળે ત્યારે કળિયો થાય

આ 'પ્રમાણેની હકીકત પૃ ૧૪૮-૬મા અપાર્ક છે,

પાણીના સ્વરૂપ સ્ખંધી મતાતરો—સૂચગક પ્રમાણે પાણીનું સ્વરૂપ પૃ ૧૫૦મા દર્શાવાયુ છે પૃ ૧૪૬મા આ મળ ધમા આધુનિક વૈજ્ઞાનિકોનું કથન રજૂ કરાયુ છે અને માથે સાથે નૈયાયિક-વૈશેષિકનું મન્નવ્ય આપી એને હાસ્યાસ્પદ બનાવાયુ છે

અગ્રદ્વતી નવ લાખ ગર્ભજનો નાશ—એક ધારના અગ્રદ્વતી નેવનથી નવ લાખ ગર્ભજનોની હાનિ થાય છે એમ તે પૃ ૧૫૩મા કહ્યુ છે તે વાતને મમર્થન કરનાર પાઠ છે અગ્ર દ્વતી સેવનથી નવ લાખ સૂક્ષ્મ જીવોનો નાશ થાય છે એમ શ્વેતશેખરસૂરિએ મ્બોદ્રમસ્તરિના નીચેના પદમા કહ્યુ છે —

“મેહુનમજ્જારુહો નય લક્ષ્ણ હજેદ સુહુમજીગણ ।

તિથ્યયરેણ મણિય સદ્દિયમ્ પયસ્તેણ ॥ ૬૨ ॥”

આના ઉપર ગુણવિનય વાચકની વ્યાખ્યા છે એના પત્ર ૪૮અમા નીચે મુજબની બે ગાથાઓ ॥ -

“વર્તિત્રેયા મણુસ્મા વગનરમુત્તનારિગમ્મમિ ।

ઉક્કોસ નય લક્ષ્ણા જાયતી વગહેલાણ ॥

નય લક્ષ્ણાણ મગ્ગ જાયદ્દ દક્કમ્સ દુષ્સ વ તમસી ।

સેલા પુણ વમેય વ ચિલવ વચ્ચતિ વમેય ॥”

‘વાત્સ્યાયને પણ યોનિમા જન્તુનો સદ્ભાવ છે’ એવા ઉદ્દેશ્યપૂર્વક હેમચન્દ્રસૂરિએ યોગશાસ્ત્ર (૩ ૨) મા

‘નિમ્નનિષ્ઠિત ૫૧ આધ્યુ છે —

“રત્નજ્ઞા રમય મુક્તમા મુદુમધ્યાધિગતય ।

જામયર્મસુ કષ્ટદુર્નિ નનયન્તિ તથાગિધામ ॥ ૮૦ ॥”

અર્થાત્ લોહીમાથી ઉત્પન્ન થયેલા સૂક્ષ્મ (અપ્રત્યક્ષ) તેમજ મન, મધ્યમ અને અધિક શક્તિવાળા કર્મિયા યોનિઓને વિશે એ પ્રકારની ગમ્ભિર અનુમાર બજવાળ ઉત્પન્ન કરે છે

મણિનાગ યમ્ય (નાગ)નું ઉદાહરણ—૫ ૮૭મા આ વક્ષનો ઉ વેળ છે જિનભદ્રગણિ સમાગમણે વિએમા રમ્યમા ભામમા આ નિડનયોનો અધિકાર વિસ્તારથી આપ્યો છે તેમા પાચમા નિડનવ ગાગને અગે એમણે કહ્યું છે કે એમને એમના શુદુએ સમજાયા છતાં બ્યાર એઓ ન જ સમજ્યા ત્યારે એમને (મધ) બહાર કયા પત્રી એ ગગ (વિડાગ કરતા કરતા) રાજગૃહે ગયા અને ત્યાં એક મમયે બે ક્રિયા(તા ઉપયોગ)ની પ્રકરણ કરવા મળ્યા એ વેળા ત્યાં રહેતા મણિનાગે એમને ભય અને યુક્તિથી કહ્યું એવે તેઓ પ્રતિગોધ પામ્યા (જુઓ ગાથા ૪૪૫૦) આની ટીકામા ‘મત્તધાર્તી’ હેમચન્દ્રમૂર્તિએ કહ્યું છે કે મણિનાગે ભય બતાવીને કહ્યું કે ગગ ! તમે જોતી પ્રકરણ કેમ કરો છો? મેં જાજ સ્થળે મહારીરમ્બામીને પૂર્વે એમ કહેલા માબત્ત્યા છે કે એક જ મમયમા એક જ ઉપયોગ હોઈ શકે આવશ્યકયુક્તિ (જા ૧, ૫૧ ૪૦૪)મા મણિનાગ નામના નાગની વાત છે ગંગને ૫૧મા વિપરીત પ્રકરણ કરતા સાબળી એ જોતી જિલ્લો કે તુ જોતી પ્રકરણ ન કરે મહારીરમ્બામીને

૧ આની ૧૧મા ૧મા અવગત મેતથી મૂક્ષ દુર્વો દણ્ય
 ૨ એ તાજ ૬૧૦ ૩ હરિમ મિએ પછી રીતમા અવગત સતમા
 ૪મા આ હપીકત નણાતી ૭

મે જાતે એક સમયમા જે ઉપયોગ ન હોય એમ કહેના માહિય્યા છે શુ તુ એમના કળા કાઢ્યો છે? એટલી પ્રત્યક્ષા કર્યા કરશે તો હું તને મારી નાખીશ -

ન્યાય—પદાર્થના—મત યના—નિરૂપણ માટે વ્યાખ્યાનકાર લોકાન્તિનો—ન્યાયનો આશ્રય લે છે હા ત પૃ ૨૧મા “જેવ કોવન પૂર્યેત્” એ ન્યાયનો નિર્દેશ છે પૃ ૧૧૫મા એમણે “તુળડીમા કાકરા”નો ન્યાય એવો ઉલ્લેખ પાત્ર મહામતો એટલું મોઢમ કહીને જિમી રહેનાને ઉદ્દેશીને કહ્યો છે પૃ ૨૦મા એમણે “કાપોતિકા ન્યાય” તુ મમેપમા નવરૂપ દર્શાવી એ ન્યાયે ક્યિને માનના અનતા વેરને અપર્યો છે’ એમ કહ્યું છે આ ન્યાયગત ભાવ અભવેયાશિયશુષ્ણિણ (૫૪૧૨૯-૧૩૦)મા નીચે મુજબ સ્પષ્ટ કરાયો છે —

“एगो काहारो तलागे दो घड़ा पाणियम्म भरिऊण कात्रोडीए रहइ । सो एगो आउकायकाओ नेस्तु घटेस्तु दुहा कओ । तस्म सो काहागे गच्छतो पक्कल्लिओ । एगो घडो भग्गो । तस्मि जो आउकाओ सो मओ, इतग्गि जीउइ । तस्म अभावे सोडरि भग्गो । ताहे तेण पुत्रमण्ण मारिओत्ति मण्णइ ।”

એક કાવડિયો તળાવમાથી જે ઘડા પાણીના ભરીને કાવડ વડન કરે છે એણે એક જળકાયને જે ઘડામા વિભાજન કર્યો એ કાવડિયો જતો કુતો તેવામા એ સ્ખલના પામ્યો એક ઘટા ભાગી ગયો તેમા જે જળકાય હતો તે મરણ પામ્યો, અને ખીજો જીવતો હતો પહેલા (ઘડા)ના અભાવમા એ (ખીજો ઘટો) પાત્ર ભાગ્યો આથી પેલા પુત્ર મંડનાએ એણે માર્યો એમ કહેવાય છે

૧ તુળડીમા બને ગતો હોય તથુ તો એન મોટું બર હોય તો એ નો શા મમના? એને કાંઈ કામ નહોતો તો શુ થાય?

આ હુકીકન હુગિલદ્રમૂરિએ આવમ્મયની ટીકા (પૃ ૭૭૦ આ)

મા નીચે મુજબ આપી છે —

“एको काभो दुहा जाभो” एक काय - क्षीरकाय त्रिधा जात ,
घटद्वये व्यामात् । तत्र एकस्मिष्ठानि एको मारित । जीयन्
मृतेन मारितस्तदेतल्लवेति ग्रहि हे मानव । केन कारणेन ?
कथानक यथा प्रतिप्रमणाध्ययने पणिहरणायामिति गाधार्ये । ।
भार[काय] व्याश क्षौरभुतकुम्भद्वयोपना ‘कापोती’ भणयते
भारव्यानौ कायश्च मारकाय । अग्रे भणति भारकाय
कापोयेषीत्यते इति”

જાતિસ્મરણુ ને ક્ષેમ કર નામ્નિકે—પૃ ૧૭૨મા કહ્યું છે
કે જાતિસ્મરણુ મિથ્યા પ્રિને પણ થાય પૃ ૧૭૫મા ક્ષેમ કર
નામ્નિકને જીવદુ જાતિસ્મરણુ થયાની વાત છે તે દેવમુન્દરમૂરિના
શિષ્ય ક્ષેમ કરગણિકૃત મદ્યપુરુષચરિત્ર’ (પૃ ૧૨ના) આધારે
અપાઈ છે

સૌભાગ્ય-પચમી—પૃ ૨૪૫મા એવો ઉત્ત્વેખ છે કે
“કેઈ પણ જૈન જ્ઞાનથી વિરુદ્ધ નથી, જ્ઞાનનું આરાધન કહે-
નારા છે, સૌભાગ્ય-પચમીએ જમો નાજસ્ત કહેવાવાળા છે’
આમ જે અહીં સૌભાગ્ય-પચમીનો નિર્દેશ ॥ તેને અગેની
વ્યાખ્યાતાની દેશના પવદેશના (પૃ ૧૫૫ ૨૧૬)મા છપાઈ છે
અને આ પવની મહત્તા છત્યાદિને લગતું મારું લખાણ આના
ઉપક્રમમા છપાયું છે એવે દુ આ સંબંધમા અહીં કશું
કહેતો નથી

મકીર્ણુક—તામલિ તાપસની ઉત્કૃષ્ટ તપશ્વર્ધાનુ અ ૧૬૫
આબ્યુ તેનું કારણ સવરની ઉપાદેયતામા એને શ્રદ્ધા ન હતી

૧ આ ચરિત્ર દે હા જે પુ સરથા તમકથી મ થાક ૨૪ તરીકે
૪ સ ૧૮૧૫મા છતાં જે

એમ પૃ ૧૮૯મા ઉવેખાયુ છે

પૃ ૧૯૧મા ઔપધિના પ્રભાવે તળાવનુ કાચુ સચિત્ત જળ અચિત્ત બન્યાની અને તૃષાતુર પાચમે માધુઓને મહાવીરે પ્રત્યાખ્યાન કરવાની જે હુકીકત અપાઈ છે તે વાત આચાર (૧, ૧, ૩, સુત્ત ૨૪) ની શીલાકસૂચિત્ત ટીકાનો આધાર છે

ઉદાહરણો—વ્યાખ્યાનકારનો કેવળ શાસ્ત્રીય બોધ જ ઉચ્ચ દેહિનો છે એમ નથી, લૌકિક બાબતોનુ પણ એમણે બહોળુ જ્ઞાન છે અને એ સ્વાભાવિક છે આનુ કારણ એ છે કે જોનાનુ પ્રૌઢ અને પ્રાચીન સાહિત્ય જે એકસી ધાર્મિક હુકીકતો જ ન રજૂ કરતા એના સ્પષ્ટીકરણાદિને માટે લૌકિક કિન્સાઓ-કહાનીઓ-રીતરિવાજોની પણ પુષ્કળ માહિતી પૂરી પાડે છે તેના એઓ અખડે અને વિશિષ્ટ અભ્યાસી છે વળી એઓ યાચુ જમાનામા બનતા બનારોથી પણ પરિચિત રહે છે આથી એમના વ્યાખ્યાન માબજનારને પુષ્કળ આનંદ મળે છે પ્રશ્નન પુસ્તકમા જે ઉદાહરણો-ષ્ટાતો છે તેમાના કેટલાક નીચે મુજબ છે -

પૃ ૨૬-૩૦ દેવતીનુ જ્ઞાન, પૃ ૪૨ લૉર્ડ કર્જન ને મોનલોની તુલના પૃ ૫૦-૫૧, ૨૦૮ મરુદેવાની મુક્તિ, પૃ ૫૭ ઔરગઝેબનો પરાજય, પૃ ૧૩૬, ૨૬૭ પૃથ્વીચંદ્રનુ કેવળજ્ઞાન, પૃ ૧૪૧ ગોશાળાનો પવડો, પૃ ૧૭૦ નાસ્તિકને જાતિસ્મરણુ પૃ. ૧૭૨, ૧૮૮ ૨ નામલિ તાપસ, પૃ ૧૮૫ નાગિવાથી સન્માર્ગ, પૃ ૨૦૦-૭ કમવપ્રભાચા ર્થની નીડરના પૃ ૨૪૪ કાવકાચાચનો સદેગો, પૃ ૨૫૫-૮ સુબુદ્ધિ પ્રધાન ને ખાઈનુ જળ, પૃ ૨૮૪-૨૮૫ હસ શેર ધી પચાવનાર દુર્જનિકાપુષ્પમિત્ર પૃ ૨૯૨ ચન્દ્રગુપ્તની અચળ

શ્રદ્ધા પૃ ૩૦૦ ગૌતમસ્વામીની ઉપેક્ષા પૃ ૩૦૧ શિવકુમારનો
ભાવ, પૃ ૩૦૬ મહાવીરસ્વામીની અક્ષય દેગના અને પૃ ૩૧૭-૮
કારન ચક્રાના ઉત્તર

લાકિક દૃષ્ટાનો ઇત્યાદિ. આ પુસ્તકમાં લોકિક પાત્રો

છે જેમકે,

પૃ ૧૪ એક ત્રીપો માક
આખ્યા

પૃ ૪૪ નવી વહુ ને વાગરજ

પૃ ૩૬ શેકનો એકરો

પૃ ૩૬ વાણિયો ને મિયા

પૃ ૫૮ નવ કુકડીની રમત

પૃ ૧૦૭-૮ પ્રધાનનુ મ્થન

પૃ ૧૧૧ શેકના છ એકવાનુ

ઉદાકરણ

પૃ ૧૮ ગિવાડીને ગળે
ધડી

પૃ ૨૦૮-૧૦ બના ગઈ

પૃ ૨૧૫- ત્રીજો જોડે
ચોથો

પૃ ૨૧૮-૨૨૦ મૂખાની
મમજણ

પૃ ૨૩૫ ચાનીના ચારમો

વિગિષ્ટ ગાઠ્ઠો—આ વ્યાખ્યાનોમાં કેટલાક ગાઠ્ઠો એવા
વપરાયા છે કે જેનો અર્થ જનતાના અમુક ભાગને ભા પે જ
ખગર હોય આ ગાઠ્ઠો એના મ્થન (પૃષ્ઠક) તેમજ અર્થ
સહિત હું ગર્જા આપુ છું

અનકેશી (પૃ ૪૫૪) મરુતમા ‘અનકેશિન’ ગાઠ્ઠો છે
જો અમરકેશ (કાઠક ૨, ૪૫ ૪, મ્થો ૭) અતિધ્રાન
ચિન્તામણિ (કાઠક ૪ મ્થો ૧/૨) ઇત્યાદિમાં જોવાય
છે એનો અર્થ વન-અક્ષય છે આથી ‘અનકેશી’થી નિષ્ક્રમ
મમજવાનુ છે મરુત ‘અનક’નો અર્થ ‘ગુન્થ’ છે

કામ્મીણુ પર્થર (પૃ ૧૮) ‘તાનાનો કન જોવાની પથરી
યાને કનોગી ‘કારમીણુ’ એ કોઈ અરુદ્ધ શબ્દ હોય એમ લાગે

૬ અર્થ તો પૂર્વાપર સળધ નોંધને એ દર્શાવ્યો છે

કોળીનાળી (પૃ ૧૦૪) કોળી અને એના જેવો અનાય જાતિનો માણસ

તાલખાજ (પૃ ૫૭) એક તો તાડતુ ઝાડ જિયુ હોય અને તેના ઉપર ખાજ જેવું ચક્રાર પક્ષી જેડું હોય-કદાચ જિડતુ હોય એ નિશાન ન ચૂકે તે 'તાલખાજ' કહેવાય એમ લાગે છે આથી 'અનિકુશળ' એવો આનો અર્થ હશે

દાધારગા (પૃ ૨૦૧), દાધારગી (પૃ ૨૮૬) દાધારગુના અહેજુ અને ગાડિયુ એમ બે અર્થ થાય છે અહીં બીજો અર્થ પ્રસ્તુત છે

કટાઈઆ (પૃ ૮૭) "સાર્થ ગજરાતી નોડણીકોશ"મા આ શબ્દ નથી પણ એને જગલે ક્રમ્યો અને કુટ્ટ્યો ગણે છે 'ક્રમ્યો'નો અર્થ "વારમાનો ભાગ લઈ ભાઈથી જુદો પડેવો કાઢે" એમ કરાયો છે

મકમદ (પૃ ૧૫) આનો અર્થ મુરાદ, ઈરાદો છે

માઠ (પૃ ૨૦૦) આના ત્રણ અર્થ થાય છે (૧)મહેલ યાને મેડીવાળુ સુઢર મકાન, (૨) વામ યાને મહોલ્લો અને (૩) માડ યાને એક જાતનો રાગ પણ અહીં (પૃ ૨૦૦) તો કોમમા આગણાનો એક ભાગ એવો અર્થ અપાયો છે

માસા (પૃ ૨૦૪) ખરો શબ્દ 'માસા' છે અને એનો અર્થ 'મુશકેલી' છે

વિગિટ લક્ષણો-વ્યાખ્યાઓ—વ્યાખ્યાનકારને જૈન દર્શનનું રહસ્ય ઘણી સારી રીતે મમજાયું છે એટલું જ નહિ પણ એ તાઠે તાર જરા પાડીને મમજાવી શકે એવી રીતે એમણે આ દર્શનનો અભ્યાસ કર્યો છે આથી મચોટ શબ્દોમા

વિવક્ષણ સ્વરૂપમા એઓ કેટલાક પારિભાષિક શબ્દોના લક્ષણો-
એની વ્યાખ્યા તબૂ કરી શકયા છે એ ચાર નમૂના જ ન
આપના આવા ઘણાખરા લક્ષણાદિ દુ અત્ર રજૂ કરુ છું,
એકે એથી આ ઉપોદ્ધાત થોડોક લખાય ને અને વિવચોનુ
યથાયોગ્ય માપ સચવાવામા એ વિમરૂપ બને છે આ રદ્દા એ
લક્ષણાદિ

અગાર ધર્મ—ખાળે રૂચા ને દરવાજા મોકળા એવે અગાર
ધર્મ (૧૧૨)

અજ્ઞાન—વિરનિનુ ઉપાદેયપણુ ન જાણે તે અજ્ઞાન (૩૧૫)

અણુવત—ભાગતા ચોરની લગોટી તે અણુવત (૩૭)

અતિચાર—દરવાજા બંધ કરવાની ભાવના જણાવે તે અતિચાર
(૧૧૪)

અદત્તાદાન—ખાટોશીની પોક તે અદત્તાદાન (૧૪૩)

અનિષ્ટ વિષય—મોક્ષનો માગરીન તે અનિષ્ટ વિષય (૨૭૫)

અનુયોગ—ઉદ્દેશ સમુદ્દેશ ને અનુજ્ઞા થઈ ગયા હોય તે
અનુયોગ (૨૪૧)

અન્ય ક્ષિત્ર—મોક્ષને ઊંધુ મારનાર તે અન્ય ક્ષિત્ર (૧૩૩)

અપ્રદા—ફિંસા, ચોરી ને જુડ રૂપ કચ્ચાળચ્ચાવાઈને દુર્ગુણ
તે અપ્રદા (૧૪૩)

અર્થ—માઘ સુખ એનું નામ અર્થ (૨૭)

આચાર—વિચારનો જાપ ને આચાર (૧૪૪)

, શાસનનું મૂળ તે આચાર (૨૪૦)

, જેન શાસનનો મિલ્કો એ આચાર (૩૦૨)

આચારાગ અને અયગકાગ—માપા મુધીની શિખામણ

તે આચારાગ અને સૂચગડાગ (૭૪)

ઇષ્ટ વિષય—મોક્ષની ભુગળ તે ઇષ્ટ વિષય (૨૭૫)

ઉત્સૂત્ર—પ્રરૂપણાને અગે જૂઠું બોલવામા આવે તે ઉત્સૂત્ર (૧૪૦)

„—પ્રરૂપણાને અગે નિયમિત કરેલા પદાર્થોમા વિરુદ્ધ
બોલે તે ઉત્સૂત્ર (૧૪૦)

ઉપકરણ—મથમના ઉપકારમા વર્તે તે ઉપકરણ (૨૧૧)

કર્તવ્ય અવગુણ ઉપર દ્રેષ એ કર્તવ્ય

„—અવગુણના ખોટલા અને ગુણનો રાગ એ કર્તવ્ય (૨૩૩)

કામ પૌદ્ગલિક મુખની પ્રાપ્તિ એતુ નામ કામ (૪૩)

કારક અમ્યકત્વ—જે કહેવુ તે કરવુ તેનુ નામ કારક
અમ્યકત્વ (૧૦૨)

કારણ—જે વસ્તુ ન હોય અને જે ન, બને, પણ વસ્તુ હોય
અને બને તે તેનુ ખડ કારણ કહેવાય (૨૧૩)

કુદેવ—હુયિયાર ધારણ કરે તે કુદેવ (૧૩૨)

કેવળજ્ઞાન—આત્માને જણાવનાર કાટો તે કેવળજ્ઞાન (૧૪૭)

કેવલી—જે ધડીથી વધારે અપ્રમાદી હોય તે કેવલી (૧૪૭)

કૂરતા—મોક્ષની વચ્ચે બરેખગ આડી આવે તે કૂરતા (૧૨૮)

„—જે સત્યાનાથ કાઢી નાખે તે કૂરતા (૧૨૮)

ખીલો—પૌદ્ગલિક ઇચ્છા તે ખીલો (૧૬૬)

ગણધર—રિપોર્ટ લેનાર એટલે ગણધર (૧૧૮)

„—જ્ઞેનાતરના ને કાવાતરના ભાવિકોને અને સામગ્રનારને
બોધ કરાવનાર તે ગણધર (૧૧૮)

„—મધુ બધારણ આગ્રમને આધારે સુનરૂપે ગૂથનાર તે
ગણધર (૧૨૦)

ગણધરની રચના—જીવોને મોક્ષમાર્ગમા લાવવા, રાખવા ને

વધારવાનું કાચ કરી ચડનારી રચના તે ગણધરની
રચના (૧૨૦)

ગાડો—વિચાર આવે તે ગળે નહિ ને વર્તન કરે તે ગાડો (૨૧૦)

ગીતાથ—મ્થાનાગમા દાખલ થાય તે ગીતાર્થ (૬૧)

„—આચારપ્રકરપથી વધારે લેણેયો તે ગીતાર્થ (૬૬-૬૭)

અધિભેદ—ઈષ્ટ વિષય તરફની પ્રીતિ અને અનિષ્ટ વિષયનો
દેવ નીકળી જાય તે અધિભેદ (૫૭૫)

અરણુકરણનું લોહુ—ભગવાનના સ્વરૂપને અંગે છાન મારનારુ
લોહુ તે અરણુકરણનું લોહુ (૧૦૬)

ચાર અનુયોગ—સોનુ, રૂપુ, હીરા અને લોહાની ખાપુ તે ચાર
અનુયોગ (૧૦૭)

ચારિત્ર—સાધુનો ઘોટો તે ચારિત્ર (૪૩)

„—તીર્થની જડ તે ચારિત્ર (૩૧૧)

„—આત્માનો સ્વભાવ તે ચારિત્ર (૨૬૮)

ચેત્ય—અધિચારનું મરખાનું તે ચેત્ય (૧૧૧)

ચોથુ ગુણુઠાણુ—વાગ્દેવીને ઘેર વિનાહના માડવા જેવું જે
ગુણુસ્થાન તે ચોથુ ગુણુઠાણુ (૪૭)

ચોથુ ગુણુઠાણુ—વિચારનું પરાવર્તન તે ચોથુ ગુણુઠાણુ (૪૭)

ચોથુ પાપમ્થાનક—પારે પાપમ્થાનકોનો ખાપ તે ચોથુ
પાપમ્થાનક (૧૫૨)

ચોનુ મહાવ્રત—ચારિત્રની જડરૂપ શામળના મૂળરૂપ ને
પ્રવૃત્તિને અંગે પહેલા, મીઝ, ત્રીઝ ને પાંચમાના ખાપ
સમાન તે ચોનુ મહાવ્રત (૧૫૩)

ચોથુ મહાવ્રત—તળીઓ અને બારીઓ વિનાનું મહાવ્રત તે
ચોથુ મહાવ્રત (૧૨)

જાગના જમાદાર—તીર્થ પર ભગવાન તે જાગના જમાદાર (૧૭૫)

- જીવ—જે જીવે, જીવે છે અને જીવશે તે જીવ (૨૬૨)
 જૈનત્વનું તરુ—સ્થાવર કાયને જીવ તરીકે માનવો તે જૈનત્વનું
 તરુ (૨૬૧)
- જૈન મત—ઉપદેશ દ્વારા વધવા પામેવો મત તે જૈન
 મત (૧૩૧)
- જૈન શામન—કરે તે ભોગને ન કરે તે પણ ભોગને એવા
 નિયમવાળું શાસન તે જૈન શામન (૩૦૬)
- જ્ઞાન આત્માની જડ તે જ્ઞાન (૨૬૩)
 „—જેના પરિવ્રામમા મદાયાર હોય તે જ્ઞાન (૨૦૫)
- ઠાણાગ—જગતના સર્વ પદાર્થોનું વર્ગીકરણ તે ઠાણાગ (૧૦)
 „—જે ‘વર્ગીકરણ’ બણવાની, સમજવાની, ઉપયોગ કરવાની
 લાયકાત આડ વર્ષે આવે છે તે ઠાણાગ (૧૧)
 „—દરેક પદાર્થની ધૃતિતા એટલે ઠાણાગ
 „—સમજાણની સરવે (Survey) અર્થાત્ માપણી એટલે
 ઠાણાગ (૫૮)
 „—શાઓની મરવે તે ઠાણાગ (૫૮)
 „—શામનદોરી લેવાની લાયકાત અપાવે તે ઠાણાગ (૧૮૭)
 „—સમવાયાગના અનત સુધીના વર્ગીકરણની ભૂમિકા તે
 ઠાણાગ (૭૬)
- તીર્થ—સાધુપણની ઉત્પત્તિથી ઉત્પત્તિ જેની હોય અને સાધુના
 છેડાથી જેનો છેડા આવે તે તીર્થ (૨૫૧)
- તીર્થ કર—પથ મહાત્રનોની પ્રરૂપણા કરે તે જ તીર્થ કર (૬૮)
 દુર્જન—ખીખાના બાપ તે દુર્જન (૪૧)
- દેવ—પવિત્ર, અક્રિ સક, મમતાભાવ રહિત હોય તે દેવ (૧૮૭)
 „—ધાતિકર્મનો દાય કરીને વીનરાગ મર્નશપણની સ્થિતિને
 પામેવા તે ‘દેવ’ (૨૬૫)

દેવલોક—મોક્ષને ઇચ્છે એલનાર તે દેવલોક (૪૫)

દેશવિરતિ—સર્વવિરતિનો અપવાદ તે દેશવિરતિ (૫૫)

દેશવિરતિ સર્વવિરતિ—દાડગોળા તે દેશવિરતિ ને સર્વ-
વિરતિ (૧૬૮)

દ્રવ્ય—દુ ખ-જન્મ, જરા અને મરણનું દુ ખ તે દ્રવ્ય-
દુ ખ (૧૬૨)

દ્રવ્ય—પૂજા-સર્વવિરતિ એળવવાની ભાવનાએ કરાતી
ભગવાનની પૂજા તે દ્રવ્ય પૂજા (૧૬૭)

ધર્મ—મોક્ષ પ્રાપ્તિનું સાધન એનું નામ ધર્મ (૪૩)

,,—જે ધર્મની દોરી મોક્ષની સાથે બધાએવી હોય તે
ધર્મ (૨૨૮)

,,—સ પૂણ્ય સંસારનું નિવારણ તે ધર્મ (૪૫)

નકારો—જે દુરાચારનો મળી ને નકારો (૨૪૭)

નયાભાસ—પોતાની ગાતા ખીબની ગળકાવે તે નયાભાસ (૧૫૭)

નાસ્તિકનું ભતિસ્મરણ—કેરી પાકતા થતો વટોળિયો તે
નાસ્તિકનું ભતિસ્મરણ (૧૭૩)

નિર્ઞય—જેના વિના તીર્થ નહિ તે નિર્ઞય (૨૫૧)

નિશાળ-ભગવાન મહાવીરનું શાસનતેવક જલની નિશાળ (૧૬૮)

પરિચ્છેદ—અનાદિ કાળથી રખડાવનાર તે પરિચ્છેદ (૧૬૭)

,,—કઠાસની જડ તે પરિચ્છેદ (૧૬૪)

,,—પાપની જડ તે પરિચ્છેદ (૧૮૪)

,,—સયમોપકરણ સિવાય જે કાંઈ વસ્તુ લેવી તેનું નામ
પરિચ્છેદ (૧૬૬)

,,—મૂઝા તેનું નામ પરિચ્છેદ (૧૬૭)

પર્યુષણ—જેન ધમ માથી આખા જગતને અમર કરનાર પર્વ
નીજનું હોય તો તે પર્યુષણ (૨૪૪)

પાપ—અશુભ પુદ્ગલોનું વેદન તેનું નામ પાપ (૭૨)

„—પુણ્યનો પાપો તે પાપ (૨૩૨)

„—પદાર્થનું સ્વરૂપ જે તેનાથી ઠીકડું જોડાયેલું તે પાપ (૧૭૨)

પુણ્ય—શુભ પુદ્ગલોનું વેદન તેનું નામ પુણ્ય (૭૨)

પુદ્ગલાસ્તિકાય—બધી સ્ત્રી, કુટુંબકબીલો વગેરે તે પુદ્ગલાસ્તિકાય (૨૬૮)

પુરુષાર્થ—જે લીધું તે કોઈ કાળે પણ છોડવાનું ન હોય તેનું નામ ‘પુરુષાર્થ’ (૧૫)

પૈસો—કુનિયામા ઉત્તરની જડ તે પૈસો (૨૪૨)

પૌદ્ગલિક કુળ અનિષ્ટ નિષયો એ જ પૌદ્ગલિક કુળ (૨૭૫)

પ્રથમ ગણધર તીર્થતરીકે તરવાનું સાધન તે પ્રથમ ગણધર (૧૧૬)

પ્રમાણુ—પોતાના શુભ ગાય પણ બીજાની દરકાર રાખીને ગાય તે પ્રમાણુ (૧૫૭)

પ્રવચન—ચારે વર્ણવાળો શ્રમણ પ્રધાન જે સદ્ય તે પ્રવચન (૧૧૬)

પ્રશસ્ત-દેષ-અવગુણ ઉપર દેષ કરવો તે પ્રશસ્ત દેષ (૨૩૨)

„ મિથ્યાત્વ, ટપાય અને અવિરતિ ઉપર દેષ તે પ્રશસ્ત દેષ (૨૩૨)

પ્રશસ્ત—રાગ-ગુણ અને ગુણી એ બેના ઉપર રાગ એનું નામ પ્રશસ્ત રાગ (૨૩)

બળવાળો—જેને શાસન શુ, ધર્મ શુ એમ હોય તે બળવાળો (૧૬૬)

બાદર—જેને બચાવવા માટે એટલો પ્રયત્ન કરવો પડે તે બાદર (૧૨૬)

લાવના—સમ્યક્દર્શન, જ્ઞાન ને ચારિત્રને ધારણ કરનારાને અગે અદ્વિતીય લગ્નિ તે લાવના (૧૬૦)

ભાવના—અનત મસાર મટાડી દે તે ભાવના (૧૬૦)

ભાવ—હિસા-હિસાના કારખુરૂપ પ્રમત યો । તે ભાવ હિંસા (૨૨૪)

મહામત—પાચે આશ્રમેથી ત્રિવિધ, ત્રિવિધ વિરમવુ તેનું
નામ મહામત (૧૪૬)

„—સર્વથી વિરતિ હોય તે મહામત (૧૪૬)

„—‘દેવ’તત્ત્વનું નિરૂપણ કરવામા પહેલે નળરે ઉપયોગી
થનાર મત તે મહામત (૧૮૮)

„—પ્રતિજ્ઞાપૂર્વક લિલ્લ લિલ્લનાએ અરિહુતાદિકની સાક્ષીએ
હિંસાદિકથી સર્વથા વિરમવાની પ્રતિજ્ઞા તે મહા
મત (૮૪)

„—શાસનના સ્તબ તે મહામત (૧૩૨)

માળા—અજ્ઞાનનું મોહનું બિહ્ન તે માળા (૩૦૦)

મિથ્યાત્વ—ધર્મ મોહને માટે છે એવું ધ્યેય જેનું હોય
નહિ, તે પછી દેવલોક માટે ધર્મ કરે તેનું
નામ મિથ્યાત્વ (૨૨૮)

મૂર્છા—જેની પાસે જે વળતે જે હોય તેમા જે જઠડાય તે
મૂર્છા (૧૬૬)

મૃષાવાદ—અનતા ગુણ પૈવી એક અશનો વિપર્યાય
કરવાની બુદ્ધિ તે મૃષાવાદ (૧૦૬)

„—જૈનની પોક તે મૃષાવાદ (૧૪૩)

„—અત કરવૃત્તિ પ્રતીતિ તત્ત્વાદિકને અંગે અવગતી ધાય
ત્યા મૃષાવાદ (૧૪૨)

„—પ્રાણોનો સર્વથા નાશ કરનાર ગરડીનું જીહ્વું તે
મૃષાવાદ (૧૪૨)

મોક્ષ—આત્મીય સુખ એનું નામ મોક્ષ (૨૭)

મોહ—ઉઠ્ઠની દૂક જેવો જે હોય તે મોહ (૨૭૩)

- રૌદ્ર ધ્યાન—હિસા, જૂઠ, ચોરીના વિચારો એટલે રૌદ્ર ધ્યાન (૧૬૬)
- લશ્કરી—ગામનના હિત માટે, ક્ષાયદાને માટે, જગતના
જયાનને માટે અને ઉદ્ધારને માટે જેની બુદ્ધિ હોય તે
લશ્કરી (૧૬૯)
- વધ—પયાયનો નાશ, દુ જની ઉત્પત્તિ અને પરિણામની કિંવજ્ઞતા
તે વધ (૨૫૨)
- વર્ગીકરણ—એક એક વસ્તુ કથી કથી રીતે જુગી ભોલી શકાય,
સમજાવી શકાય તે માટે મૂળ ભેદો, પેટા ભેદો, ભેદો
તર બધું જણાવવામા આવે તે વર્ગીકરણ (૧૪૪)
- શહેનશાહ—૭ જીવનિકાયની ક્યાનુ નિરૂપણ કરનાર તે
શહેનશાહ (૨૬૦)
- શહેનશાહન—૭ જીવનિકાયનું રક્ષણ તે જૈનશામનની શહેન
શાહન (૨૬૯)
- શામન—જે દહાડે માધુપણ થાય તે દહાડે જેની પ્રવૃત્તિ હોય
અને જે દહાડે માધુપણ બધ થાય તે દહાડે જે બધ
થાય તે શામન (૨૫૧)
- શાસ્ત્ર—અપ્રમિદ વાત કહે તે શાસ્ત્ર (૨૨)
- શ્રુતમ્થવિદ્—કાણાગ અને મમનાયાગને ધારણ કરનારો તે
શ્રુતમ્થવિદ્ (૨૭)
- મમ્યકત્વ—મનવી પરિશ્રુને મોકળો કરાની બુદ્ધિ તે
મમ્યકત્વ (૧૮૧)
- મયોગિકેવલી—દેવજ્ઞાન પામેલા ને નિચસ્તા મુનિવર તે
મયોગિકેવલી (૨૧૪)
- મયમ—જ્ઞાન-પ્રાણ એ મયમ (૨૮૨)
- મવર—નિર્જરાનું કાર્ય કરનાર તે મવર (૧૭૯)
- મર્વ આરાધક—ધરતુ ને બહારનું સહન કરે તે મર્વ

ભાવના—અનંત મસાર મટાડી દે તે ભાવના (૧૬૦)

ભાવ—હિંસા હિંમતાના કારણરૂપ પ્રમત યોગ તે ભાવ હિંસા (૨૦૪)

મહાનત—પાચે આશ્રયોથી ત્રિવિધ, ત્રિવિધ વિરમણુ તેનું નામ મહાનત (૧૪૧)

„—સર્વથી વિરતિ હોય તે મહાનત (૧૪૬)

„—‘દેવ’તત્ત્વનું નિરૂપણ કરવામા પહેલે નળરે ઉપયોગી થનાર મન તે મહાનત (૧૮૮)

„—પ્રતિજ્ઞાપૂર્વક ભિન્ન ભિન્નનાએ અરિહ તાદિકની સાક્ષીએ હિંસાદિકથી સર્વથા વિરમવાની પ્રતિજ્ઞા તે મહાનત (૮૪)

„—શાસનના સ્પર્શ તે મહાનત (૧૩૨)

માળા—અજ્ઞાનનું—મોહનું ચિહ્ન તે માળા (૩૦૦)

મિથ્યાત્વ—ધર્મ મોક્ષને માટે છે એવું ધ્યેય જેનું હોય નહિ, તે પછી દેવલોક માટે ધર્મ કરે તેનું નામ મિથ્યાત્વ (૨૦૮)

મૂરછા—જેની પાસે જે વખતે જે હોય તેમા જે જઠરાય તે મૂરછા (૧૯)

મૃધાનાદ—અનતા શુભ પૈકી એક અશ્વનો વિષયાય કરવાની છુદ્ધિ તે મૃધાવાદ (૧૨૬)

„—ખેતની પોક તે મૃધાનાદ (૧૪૩)

„—અત કરણની પ્રતિભા તત્ત્વાદિકને અંગે અવગતિ થાય ત્યાં મૃધાવાદ (૧૪૨)

„—પ્રાણીનો સર્વથા નાશ કરનાર ગઠડીનું જીવું તે મૃધાવાદ (૧૪૨)

મોક્ષ—આત્મીય સુખ એનું નામ મોક્ષ (૨૭)

મોહ—ઉદરની દૂક જેવો જે હોય તે મોહ (૨૭૩)

રૌદ્ર ધ્યાન—હિસા, જૂઠ, ચોરીના વિચારો એટલે રૌદ્ર ધ્યાન (૧૬૬)
લગ્નકેરી—શામનના હિત માટે, કાયદાને માટે, જગતના
ખ્યાલને માટે અને ઉદ્ધારને માટે જેની બુદ્ધિ હોય તે
લગ્નકેરી (૧૬૯)

વધ—પર્યાયનો નાશ, દુ ખની ઉત્પત્તિ અને પરિણામની કિયદ્વિતા
તે વધ (૨૫૨)

વર્ગીકરણ—એક એક વસ્તુ કયી કયી રીતે જુદી જોવી શકાય,
સમન્તવી શકાય તે માટે મૂળ ભેદો, પેટા ભેદો, ભેદો
તર બધું જણાવવામાં આવે તે વર્ગીકરણ (૧૪૪)

શહેનગાહ—૭ જીવનિનાયની કથાનું નિરૂપણ કરનાર તે
શહેનગાહ (૨૮૦)

શહેનગાહત—૭ જીવનિકાથનું સ્વરૂપ તે જૈનશામનની શહેન
ગાહત (૨૮૯)

શામન—જે દહાડે માધુપાત્ર થાય તે દહાડે જેની પ્રવૃત્તિ હોય
અને જે દહાડે માધુપાત્ર બંધ થાય તે દહાડે જે બંધ
થાય તે શામન (૨૫૧)

ગામ્ર—અપ્રસિદ્ધ વાત કહે તે ગામ્ર (૨૨)

શ્રુતમ્થવિદે—કાળાન અને સમનાયાગને ધારણ કરનારો તે
શ્રુતમ્થવિદે (૨૭)

મમ્યકૃત્વ—મનથી પરિચક્રને મોકળો કરવાની બુદ્ધિ તે
સમ્યક્ત્વ (૧૮૧)

મયોગિકેવલી—કેવળજ્ઞાન પામેલા ને વિચરતા મુનિવર તે
સયોગિકેવલી (૨૧૪)

મયમ—ભાવ-પ્રાણ એ સયમ (૨૮૭)

મવર—નિર્જરાનું કાર્ય કરનાર તે મવર (૧૭-)

મર્વ આરાધક—ધરતીને બહાનું સકુન કરે તે

આરાધક (૩૨૦)

સાહી—જય વીયસય એ સહી (૧૬૩)

માધુ—ચારિત્રરૂપ ગુણુમા રહેલો હોય તે માધુ (૨૧૬)

સાધુ મહાત્મા—એકે દ્રિયના આરબનો હર જેને ખરેખર લાગ્યો
હોય તે સાધુ મહાત્મા (૩૪)

સારો—સદાચારનો સખી તે સારો (૨૪૭)

,,—મણુખર સવાચારને ન છેડે તે સારો (૨૪૭)

સૂક્ષ્મ—જેને બચાવવા માટે તીવ્ર પ્રયત્ન કરવો પડે તે
સૂક્ષ્મ (૨૩૬)

મૂયગડાગ—મિથ્યાત્વી તરફથી આવતા વચનરૂપી બાણોમાથી
બચવાના રસ્તાઓ બનાવનાર અગ તે મૂયગડાગ (૫)

,,—મિથ્યાત્વીના ખોટા નિયમોનુ પોકળ કાઢનાર અગ તે
મૂયગડાગ (૭)

,,—જેનાથી દર્શન મોહનીયનો, મિથ્યાત્વમોહનીયનો અને
ચારિત્રમોહનીયનો જ્ય મેળવાય છે તેનુ નામ મૂયગડાગ
(૮)

,,—શ્રદ્ધાની મજબૂતી કરનાર અગ તે સૂયગડાગ (૫૭)

સ્થાનાગ—બચાવ માટે ઉભી કરાયેલી હીવાદારી એવે સ્થાનાગ
(૨૦૮)

સ્વદયા—પોતાના આત્મા મળથી દયા તે સ્વદયા (૭૭)

સ્વલિંગ—જિનેશ્વરનો વર્ગ તે સ્વલિંગ (૨૮૮)

હિસા—ગુણશાતી એટલે હિસા (૧૧૭)

,,—સર્વ ગુણનો નાશ કરનાર તે હિસા (૧૨૬)

,,—પ્રગત્તા યોગરૂપ બરા માવવાળો અને પ્રાણુના નાશરૂપનુ
બારદાનવાળો દુર્ગુણુ તે હિસા (૧૨૨)

,,—મરહની પોક તે હિસા (૧૪૩)

ઉપમહાર—વ્યાખ્યાનોના મુખ્ય ઉદ્દેશ હિસા અને અને અહિમાના સ્વરૂપની અને તેટલી માહિતી આપવી અને તે માટે યુક્તિ, ઉદાહરણ ઇત્યાદિનો પૂરતો ઉપયોગ કરવો એ રખાયો હતો અને તે સારી રીતે પાર પડ્યો છે વ્યાખ્યાતાએ અહીં જે નિરૂપણ કર્યું છે એ ઉપરથી પાંચ મહાવ્રતો ઉપર અને ખાસ કરીને અહિસાને અનુલક્ષીને મહાનિબન્ધ લખવો હોય તો તેને માટે મહામૂલ્યશાળી વિવિધ અને વિગિજ્ઞ મામત્રી આ વ્યાખ્યાનો પૂરા પાડે છે આ વ્યાખ્યાતાના અહિસા સાથે સળધ ધરાવનાર કેટલાક લેખો “મિદ્ધચક્ર”મા પ્રસિદ્ધ થયા છે એની હું અહીં નોંધ લેવી દુરસ્ત મનજી હું —

વર્ષ	અંક	પૃષ્ઠ	વિષય
૪	૯	મુખપૃષ્ઠ ૦	અહિમાની મહત્તા
૭	૧૩-૧૪	૩૭૧	જૈનો અને અહિસા
૯	૧૦	પીઠપૃષ્ઠ ૦	લીખમપથી (તેરાપથી)- એને લાયક નેત્રાજન
૯	૨૩-૨૪	,, ૦	શ્રીજૈન શાસનમા અહિ- માનું ઉચ્ચ સ્થાન કેમ ?

૧ આ પાક્ષિક (વર્ષ ૧૪ અ ૧૭, ૪ ૨૭૧ ૨૮૦)મા વ્યાખ્યાતાએ સરકૃતમા રચેલી સિદ્ધ-પટ્ટત્રિ શિક્ષા શ્રીમાણિયસાગરસંગિહના મુજરાતી અનુવાદ મહિત હપાયેલી છે

સ્થાનકવામીની ભૂલ	૧૧
આડ વર્ષ પર્યાયે ઠાણાગ	૧૧
પ્રશ્ન-ગૃહસ્થોને શાસ્ત્રો વાચવામા શી અડચણ ?	૧૧
દરતાવેજ વધીવ દ્વારા	૧૨
લાયધન	૧૨
સ્થાનાગની સ્થિતિ આડ વર્ષની કૃમ રાખી ?	૧૨
વચ મહન્વયા વળ્લતા	૧૩
મન્નાસતોની ચાર અને પાંચ સખ્યા અગે પ્રશ્ન	૧૬
એક લીધો-સાડ આખ્યાનુ દર્શાવ	૧૪
ચાર અને પાંચ મન્નાસતોનુ નમાધાન	૧૪
બહિઃદ્વાકાનનો અર્થ	૧૫
વક અને જડપણાને લીધે પાંચ મન્નાસ	૧૫
કાયકામા મુધારો	૧૬
મન લેતા પગ્નિધામ	૧૬
નમની હિંમાનાગા અગે	૧૭
‘મેહુળાઓ વેરમળ’ જુદુ કહેવાનુ તાત્પર્ય	૧૭
‘સજ્વાઓ પરિગ્રહાઓ વેરમળ’ શા માટે ?	૧૮
માના છેકરાને પોરે એ દર્શાવતી વક જડના ધર્મ ની પદના	૧૮
ધગકના દર્શાવ તથી મહાત્રેય દેવવાની ધમ્ના	૧૯
વક-જડ માટે શબ્દ પદો	૨૦
‘પરિગ્રહ’ શબ્દ વાપરવાનો ખુનાસો	૨૦
પરિગ્રહની વ્યાખ્યા	૨૧
આચાર્યો પણ પૂવાચાર્યોને આધીન છે	૨૧
મૂર્તિ ન કહેવા પરિગ્રહ શા માટે ?	૨૨
સયમના ઉત્કલ્પમા પણ મૂર્ચ્છા ન રખાય	૨૩

મનુષ્યદેહ મોક્ષની નીસરણી છે	૨૩
નવી વહુનું વાહરડાને રોટલો ખવડાવવું	૨૪
માધુએ લેવું ભોઈતું વાહરડાનું દૃષ્ટાન્ત	૨૪
પુરુષકતા પૂઠામા મમતા કરવા જતા મૂળથી વસ્તો બૂલે	૨૪
વક્ર-જડને દેરવવા મહાવીરે રાજ દેરવ્યો	૨૫
પ્રશ્નપરપરા	૨૫
શાસ્ત્રનું લક્ષણ	૨૬
અર્થ ને કામ સ્વયંસિદ્ધ છે	૨૭
ચાર પુરુષાર્થની વ્યાખ્યા	૨૭
પરસ્પર વિરોધવાળું વચન શાસ્ત્રકારનું ન હોય	૨૮
પ્રતિમાનું પૂજન	૨૮
પૂજનમા વૈરાગ્યના ઔપધનો ન્યાય	૨૮
માધુ પૂજા કેમ ન કરે ?	૨૮
પૂજનનું સ્વરૂપ અને એનો અનુબંધ	૨૯
અશુદ્ધ જ્ઞાનના ઉપદેશની માફક પૂજનો ઉપદેશ ન અપાય	૨૯
મમાધાન-દેવતી શ્રાવિકાના જ્ઞાનનો પ્રસંગ	૩૦
સ્વરૂપે હિંસા	૩૦
પ્રશ્ન-હિંમાનું લક્ષણ શું ?	૩૧
વેદ અટપ પાપ અને ક્રિયાકાનીન અટપ પાપ	૩૨
પૂજનમા અટપ પાપ પણ વેદન નહિ	૩૩
શેઠના છોકરાનું દૃષ્ટાન્ત	૩૪
દિગ્ગજરોને પ્રશ્ન	૩૫
દ્રવ્ય-પૂજનો અધિકારી ગૃહસ્થ	૩૫
સ્થાપનાજીમા ફોગો	૩૫
વાણિયો ને મિયા	૩૬

અર્થ-કામ ઉપાદેય નથી	૩૬
ધર્મેપદેશ એ શાસ્ત્રનું કર્તવ્ય છે	૩૭
અભુક્ત તો ભાગતા ચોરની લગોટી છે	૩૭
તીર્થ કર આદિની એક જ ભાવના	૩૮
પાપ-અદારના હથિયાર	૩૯
પુરુષાર્થનું સ્વરૂપ	૪૦
પત્થર ઉપર કોયાં ધૂગથી ન ભુમાય	૪૦
અભિમાન એટલે ભુમવાનો ધધા	૪૧
પત્થર કોયા સજ્જનના જોલ	૪૧
લોઈ કર્જન અને મોગલોની સરખામણી	૪૨
અર્થ-કામને છોડવામા પુરુષાર્થ	૪૨
ધર્મ પણ પુરુષાર્થ નહિ	૪૩
એ સાધ્ય અને એ સાધન	૪૩
નિશ્ચયથી ધર્મ ૧૪માના છે-તે સમયે	૪૪
દેવલોક એટલે મોક્ષ ધરાણે	૪૫
ધર્મ કારણોના કારણનું કાણુ છે	૪૫
મુનિપણુ એ જ સમ્યક્ત્વ	૪૫
ચોથા ગુણસ્થાનવાળાને ધર્મ કેમ ગણાય ?	૪૬
ચોથું ગુણસ્થાન એટલે વિચારનું પરવર્તન	૪
નિર્ઘય પ્રવચન એ જ અર્થ અને એ જ પરમાર્થ છે	૪૭
જેમ કોણેસે જ્ઞાન કરાવ્યું તેમ સમ્યક્ત્વમા	૪૭
કર્મરાજ રાક્ષસી સરકાર છે	૪૮
મુદ્ગલાસક્તિવાગાએ લગામ કર્મને સોપી છે	૪૮
આત્મામા અનતી તાકાત છે	૪૯
સમ્યક્ત્વ એવે અવિનાશી મીન	૪૯

મત્તિપાત મઝ્યા પછી વિદ્વાન તે વિદ્વાન ને મૂર્ખ તે મૂર્ખ	૫૦
આશ્ચર્ય	૫૦
પ્રતિપાતી મોઝે ગયેલા વધારે છે	૫૧
‘નમોત્યુજ’ એ જીવિધ્યની આશાનો નમસ્કાર	૫૨
મમ્યદ્વત્વની તાકાત	૫૨
મમ્યદ્વત્વની વાત ઉડાડતા મોક્ષ જીડી જાય	૫૩
મમ્યદ્વત્વની લિંગો	૫૩
ધર્મની શરૂઆત	૫૪
મોક્ષ સિવાયનું છોડવાનું છે	૫૪
શ્રદ્ધા પલટાતા નુકસાન	૫૫
આચારાગથી આચાર અને સૂચગડાગથી શ્રદ્ધા	૫૬
ઠાણાગ એટલે પદાર્થની ઈચ્છા	૫૭
ઠાણાગજી એટલે મમરાગજીની મરવે (Survey)	૫૮
દેશવિરતિ એટલે શું ?	૫૮
મામાયિક વગેરે કુરમદીઆ કામો છે	૫૯
લગ્ન પુરુષ કરવાનો વિચાર રખાયો ?	૬૦
ગૃહસ્થ મરવેનો અધિકારી ન બને	૬૦
ત્રિવિધ૦ વૈસિરેવાળો સન્વેમા આને	૬૦
શરા સરદાર માટેની લાયકાત	૬૧
ચાર ગતિ એ ચૂક છે	૬૧
વિપત્તિ જાણવા છતાં છોડતો નથી	૬૨
હાડડિયાનું દયાન્ત	૬૨
ભાડતી ને માલિકીનું ઘઠ	૬૨
ફોટો અને ફોનોગ્રાફ	૬૩
રોડા, કુખ ને હાડકાના માળાવાળા મૈનિક ન આપ	૬૩

ભડારની ચાવીની પ્રાપ્તિ	૬૪
પહુ સમરના ઘરને પોતાનું ઘર ગણે	૬૪
સમગ્રજી આવે ત્યારે તિજોરીની ચાવી અપાય	૬
ગીનાય	૬૧
ધૃતિ સુધી પદાર્થની પ્રકૃષ્ણા	૧૭
ઠાણાગ દ્વારા બુલબૂલામણીનો ઉકેલ	૬૭
‘વચ્ચિદિય’ સૂત્ર વગેરેમાં પાંચ મહામતો	૧૭
હીશનું નિષ્કાન્ત	૬૮
તીર્થ કરોને ત્યાં મહામતો રજિસ્ટર	૬૮
તીર્થ કર સિવાય બીજાને નસાકિનું જ્ઞાન નથી	૬
કરનારને કરવાની મહેનત હોય	૭૦
પરિવિદ્યાદિમાં આચાર અગે, અર્જી ઉત્પત્તિ અગે	૭૦
શોધ કરનાર તરીકે રજિસ્ટર ‘તીર્થ’ કર	૭૦
‘પવ’ ‘મહાવ્યા’ અને ‘વળાણ’ ક્રમ ?	૭૧
જેન દર્શનમાં તત્ત્વોનો વિભાગ	૭૨
આચારો અને વિચારોનું નિયમન નથી	૭૧
આપા સુધીની શિખામણ	૭૧
વર્ગીકરણ કરનાર શ્રીઆનાગજી	૭૪
વર્ગીકરણ માટે બે આગમ કેમ ?	૭૧
ભૂમિકાને મહેલ બેળા ગણાય	૭
હિંસાની વિરતિ એક જ મન કેમ નહિ ?	૮૬
રાગ અને દુઃખ સ્વપ્ન ન હિંસાદ્રવ્ય નથી	૭૭
સ્વદયા એન્હો શુ ?	૭૭
અભવ્યને દુઃખ કર કરવાના મુન્દાએ નારિન	૭૮
અભય આડ તત્ત્વ માને	૭૯

અભિનય મોક્ષ ન માને તો માને શુ ?	૭૮
નગદ્વય વિસાદ છે એમ ન મનાય	૮૦
પાત્ર મહાત્મનો કહેવાની જરૂર	૮૦
અદત્તાદાનવિગ્મણ એક ન થાયે ?	૮૧
અદત્ત ગાદ્ય પદાર્થ અગે હેય	૮૧
પાત્ર મહાત્મનો માથે જ ઉચ્ચારાવાય	૮૨
પદ મહત્વયાનુ સમાધાન	૮૩
સ્વરૂપભિન્નથી મહાત્મનો ભિન્ન છે	૮૩
અનના તીર્થ કરોએ મહાત્મન પાત્ર જ કદા છે	૮૪
ળાનીસ તીર્થ કરમા 'અતુયામ'	૮૪
મહાત્મન ઉચ્ચરના એટલે સ્ખિસ્તર દ્વિતારેજ	૮૪
મહાત્મન અને 'યામ'ની વ્યાખ્યા	૮૪
અર્જા પ્રતિષ્ઠા અને આગીનાદ	૮૫
મહાત્મન ઉચ્ચર્યા રાગીની પચાય ગણાય	૮૫
ગણધર સિવાયના યોગવદ્ધન રૂઝે જ	૮૫
એકને બદલે પાત્ર અને યામને બદલે મહાત્મન	૮૫
મહાત્મનમા 'મહા' ગુણની શી જરૂર ?	૮૫
તીર્થ કરોજ મોક્ષનો રત્નો બતાવનાર છે	૮૭
ભૂત પડેવાને માર્ગ બતાવનાર કોણ ?	૮૭
વાવિનાદનો છટો અગ્રવાત	૮૮
પ્રત્યોક્તનો છટો સમજાવે	૮૮
માનવતા સ્વીકારને બદલે આચાર સ્વીકાર કેમ ?	૮૯
આચાર સ્વીકારમા છેડો	૮૯
ગણધરોને સમ્યક્તન અને અસ્તિત્વ માથે	૯૦
ગુણ નાશે ગુણીનો નાશ ન થાય	૯૦

અજવાળુ થતા જ સાપને જાણ્યો, કળકવુ ને ખસવુ થાય	૯૧
મમજ્યા પછી વિલગ ન હોય	૯૨
ત્રિપદી દ્વાચાગીની રચના	૯૨
અગપ્રતિષ્ઠના લક્ષણ	૯૨
પેગસેડ નથી તેથી પાચની જરૂર	૯૨
રાનિસોજન-પિરમણ મહામત કેમ નહિ ?	૯૨
રાનિસોજન મૂળ ગુરુ ખરો પણ મહામત નહિ	૯૩
આત્મ, મહા વિશેષણની જરૂર	૯૩
મહામતમાથી નીકળેલો ભાગ આત્મવત	૯૪
આત્મા ટુકડા મહાના કિમ્મતે	૯૫
અજુ અને મહા સ્વરૂપદર્શક વિશેષણ છે	૯૫
વળગતા કહી બધાના નામે કેમ ચલાવ્યું ?	૯૫
વળગતા કહ્યાનું સમાધાન	૯૫
મહાવિદેહમા પણ પ્રરૂપણા તો સરખી જ	૯૬
ભગવાન મહારીર રિદ્ધિર્મર ન હતા	૯૭
મન્યા' એ ઉદ્દેશ, 'સર' એ નિર્દેશ	૯૮
'સર' શબ્દ નિસ્વમેર સર્વવાચી	૯૯
'નિસ્વમેર' સર્વના પચ્ચક્રબાણ છે	૧૦૦
ચરણકરણાનુયોગ કેમ ?	૧૦૧
સમ્યક્ત્વના લોક	૧૦૨
કારક સમ્યક્ત્વનું સ્વરૂપ	૧૦૨
સાચક સમ્યક્ત્વનું સ્વરૂપ	૧૦૨
દીપક સમ્યક્ત્વનું સ્વરૂપ	૧૦૨
પ્રતિમા વીતરાગ દયાના અમરણ માટે છે	૧૦૩
પ્રતિમાથી સમ્યક્દર્શનની પ્રાપ્તિ	૧૦૩
	૧૦૪

પરસ યોગે મૂતિ ચારિત્રવાળી છે	૧૦૫
સમ્યક્ત્વ છવમા ઉત્પન્ન થાય	૧૦૫
‘મૂર્તિ’ સ્વરૂપ જણાવે છે	૧૦૬
અભવ્યના ઉપદેશથી પણ શ્રદ્ધા થાય	૧૦૬
ચાર અનુયોગ એ મોનુ, ડુપુ, હીરા ને લોહાની ખાણ	૧૦૭
ભાવાર્થ ન મમજતા શબ્દ માલગે તો અનર્થ	૧૦૭
લોહા વગર મોના, ચાહીની ખાણો નકામી	૧૦૮
છાપ મારનાર ચરણકરણાનુયોમ	૧૦૬
પાચમા ઠાણામા ચરણકરણની છાપ	૧૦૬
ખોટો રૂપિયો કાપી નાંખવાનો	૧૦૬
સાધુએ મહામતનો ઉપદેશ આપવો	૧૧૦
શેકના છ ઓકશનુ દૃષ્ટાન્ત	૧૧૧
છ ન ઊઠે તો એકને પણ ઊડાવવાના ન્યાયે	
અભુતનો ઉપદેશ	૧૧૧
અગિયાર અગમા દેશવિરતિનો ઉપદેશ નથી	૧૧૨
અગાર ધર્મ ને અણગાર ધર્મ કેમ કહ્યો ?	૧૧૨
અગાર ધર્મ એટલે ખાળે દૂસા ને ફરાજા મોકળા	૧૧૨
અભુતવાળો દરવાજા બંધ કરવાની બાવનાનાળો છે	૧૧૩
અતિચારો દરવાજા બંધની બાવના જણાવે છે	૧૧૪
મત્તરમા પ્રવેશે મમ્યક્ત્વી	૧૧૮
ધ્રાવકની દાનત ધર્મપક્ષમા છે	૧૧૪
પ્રજાપ્તાથી તીર્થ કરની છાપ	૧૧૫
સૂનથી ગણધરો રહે	૧૧૫
આનુપૂર્વવાળા પહેલા ૪ ભાગે મહામતો	૧૧૫
‘તથા’ શા માટે ?	૧૧૬

સર્વજ્ઞ શાસન એટલે પહેલું મહામન	૧૧
સ્થાનાગની આવશ્યકતા	૧૧૭
સેના તરે, ઠાવા તરે બોધ કરાવનાર ગણધરો	૧૧૮
તીર્થ તરીકે ગણધર	૧૧૮
ગુણ ગુણી વગર રહેતો નથી	૧૧૮
ગણધરકૃત રચનાનો પ્રભાવ	૧૨૦
હેવને ઓળખાવનાર ગણધરરચના	૧૨૦
રિપોર્ટરના બિન્નપણાથી વાક્ય-બેઠ તેમ ગણધરરચના	૧૨૧
તીર્થ કરો બતાવનાર છે પણ બતાવનાર નહિ	૧૨૧
દીવો બતાવનાર છે, બતાવનાર નથી	૧૨૨
નિમધમા વાક્ય જુદા પણ ભાવ એક તેમ હાલશાગી	૧૨૨
આગમના આધારે હેવ-ગુરુ	૧૨૩
પહેલા તારનાર કોણ ?	૧૨૩
તરવાનું માધન પ્રથમ ગણધર	૧૨૪
સૂત્ર થકી ગણધરને આત્માગમ	૧૨૪
રતિમામાની પ્રકૃતિવાળાનો ગો ઉપાધ ૧	૧૨૪
ચોદ પૂવ એટલે દ્વિતી નોધ	૧૨૫
વિગેષણવાળા રજ છે તેમ વિગેષણવાળા મહામત છે	૧૨૬
જીવદુ સમજાનવાની બુદ્ધિ તે પાપ	૧૨૭
લાભાનરાયના ઉચ્ચમા લઈ જવો તે પાપ	૧૨૭
પ્રાણાતિપાતની વિરતિ વગર મૃધાવાદની વિરતિ ન હોય	૧૨૮
તેના વગર મૃધાવાદની વિરતિ એ ક્ષેત્રશ ખાડવા	૧૨૮
બકરી કાઢતા જીટ પેહું	૧૨૮
મદ્દાવાળો છોડાની ઈન્દ્રિયવાળો છે	૧૨૮
‘મૃધાવાદ’ અશાન્તશ, ‘ત્રિસા’ સર્વનાશ	૧૨૯
	૧૨૯

અન્યોના મુલમ	૧૩૦
અન્યો, ઉપદેશદ્વારા વધનારા નથી	૧૩૧
જમાનો પલટાયે પ્રફુલ્લ ન પવનાય	૧૩૧
મહાત્મનો એટલે શામનનો આવ	૧૩૨
ખીજા કુદેયો કેમ ?	૧૩૨
ગૃહલિંગ સિદ્ધ જોલનારે સ્વર્વિંગ મિદ્ધ રાજા ખ્યાલમા લેયો	૧૩૩
અન્યલિંગ એન્લે આધજા, અનન્યપાણ્ડ	૧૩૩
અન્યલિંગ એટલે મોક્ષને ઊંધુ મારનાર	૧૩૩
અન્યલિંગ મોક્ષનું લિંગ નથી	૧૩૪
ગૃહસ્થપણના બે વર્ષ	૧૩૪
કર્મે શૂન તે ધર્મે શૂનનું નરવ	૧૩૪
ગૃહસ્થપણમા કલ્યાણ નથી	૧૩૬
દેવ હથિયાર સ્ત્રી વગરના જોઈએ	૧૩૬
સ્ત્રી આર્તિનો નિષેધ, કુદેવના નિષેધ માટે	૧૩૭
મોક્ષમાર્ગનો ઝનો મહાત્મજ	૧૩૭
લોહાની ખીલીવાગી નાવ તારે તે પ્રતાપ લોકદાનો	૧૩૮
અન્યલિંગે છતાં મોમે જાય તો તે પ્રતાપ મહાત્મનો	૧૩૮
મૃધાનાદવિરમણ એટલે મોયની ચોરી	૧૩૯
ઉત્ત્મૂત્ર અનતો સ નાર વધારે	૧૩૯
ઉત્ત્મૂત્રની વ્યાખ્યા	૧૪૦
અદારમુ પામ્યાન એક બાણુ ને મીજા બધા એક બાણુ	૧૪૦
પવન બાય તો તોડી નાખે	૧૪૦
જોશાગાનો પલટો	૧૪૧
ઉત્ત્મૂત્ર સિવાયનું મૃધાવાન સોય જેવું	૧૪૨
એક વિપરીતે બે પાપસ્થાનક	૧૪૨

પ્રાણનો નાશ એ ગઠડીની ચોરી	૧૪૨
મરનો અર્થ અમર	૧૪૩
હિ મક ન બચે હિ સ્ય બધી બચ	૧૪૩
ચોરીને પ્રથમ સ્થાન ન હોય	૧૪૩
પ્રકાશ્યને પ્રથમ સ્થાન કેમ નહિ ?	૧૪૪
‘મત’ સજાતું મરણ	૧૪૫
‘મત’ નિવૃત્તિના અર્થમા	૧૪૫
‘તજહા વળ્લણ’થી તીર્થ કરેલી છાપ	૧૪૬
બોદો વગેરે અનુકરણથી શિક્ષા આદિ બોલે છે	૧૪૬
અનુકરણ કરવાવાળા કોણ ?	૧૪૬
પદાય જાણ્યા પછી નામ સ્થાપન	૧૪૭
આત્મા સ્પર્શાદિનો વિષય નથી	૧૪૭
‘આત્મા’ને જણાવનાર કોણ ?	૧૪૭
પરમાણુના જ્ઞાનમા પણ સાચું કોણ ?	૧૪૮
અન્યોની પરમાણુની ચિમરી ધોઈ નાખવાની	૧૪૯
તીર્થ કરે સર્વજ્ઞ હોવાથી જાણીને કહી શકયા	૧૫૦
જે સ્પર્શાદિના જ્ઞાનમા નથી ટકતા તે અરૂપી જ્ઞાનમા	
કયાથી ટકે ?	૧૫૦
સામન્સથી સાબિત થયેલું પૃથ્વી આદિનું જીવપણ	
જેનોએ જ માનેલું છે	૧૫૧
બીજાઓને છે જીવનિકાયની માન્યતા કે વિરતિ નથી	૧૫૧
સ્મૃતિમા ઝાડમા સુખ, દુઃખ નથી માન્યા	૧૫૧
જી જીવનિકાયની માન્યતાથી હિંમતિની વિરતિનો કમ	૧૫૧
પહેલા મહેર નજરની જરૂર	૧૫૨
હિંસા વગેરે ચોથાના કન્યાગમ્યા	૧૫૨

હિસાના ઉરથીજ ખીન્ન પાપમ્થાનક છે	૧૫૨
એક વખતના મૈથુનમા નવ લાખની હિસા કેમ?	૧૫૩
પરિણામના અગે હિસા એ પહેલુ જ છે	૧૫૩
પ્રદક્ષિણાનો ક્રમાક	૧૫૩
મૃધાવાહનો ક્રમ ખીજે જ આવે	૧૫૪
તમામ દ્રવ્યોનો વિષય હોવાથી મૃધાવાહ ખીજી	૧૫૫
અદ્વિતાદાન ત્રીજે ને ચોથે મૈથુન યોગ્ય જ છે	૧૫૫
નધ, પ્રમાણ ને નયાભાસ	૧૫૬
‘બહુ બણેવો શાશનો શત્રુ’-તેનો ખુલાનો	૧૫૭
‘ઓલ ળો’ હિતને માટે છે	૧૫૮
‘સર્વ પ્રાણાતિપાતથી વિરમણ’ એ નય-વાક્ય	૧૫૮
લગીર આધાપાછામા મિથ્યાત્વ	૧૫૯
મૂળ સ્થાનરૂપે આજ ક્રમ	૧૬૦
પહેલુ, ખીજી, ત્રીજી અપવાદિક, ચોથું નિરપવાદિક	૧૬૦
ખીજી મહાવત જાળી-ભારીનાણું	૧૬૦
મૈથુનમા સ્વાદવાહ નહિ	૧૬૨
મૈથુનવિરમણમા ‘પરિણતિ’ પ્રવૃત્તિથી ભિન્ન ન થાય	૧૬૩
કૃષ્ણ પણ પ્રદક્ષિણાને વખાણે	૧૬૩
મૈથુનમા અપવાદ નહિ	૧૬૪
છોકરાને કરિયાતુ અપાય, ઝેર ન અપાય	૧૬૪
હિમામા અપવાદ કયા પ્રકારનો?	૧૬૪
પ્રદક્ષિણાનું ચોથું સ્થાન બરોબર જ છે	૧૬૫
અપ્રદક્ષ નહિ સેવવાવાળો દુર્ગતિનો ભાગી થનો નથી	૧૬૫
મૈથુનાનુબધીને રોદધ્યાનમા ગણાવ્યું નથી	૧૬૫
દ્રવ્ય-પ્રદક્ષના પાલનની જરૂરિયાત	૧૬૬

બળાતકારે પગાતુ બ્રહ્મચર્ય દેવલોક આપે	૧૬
બ્રહ્મચર્યનુ ચોથા નંબરનુ સ્થાન ચમાર્થજ છે	૧૧૭
અનાદિ કાગથી રખડાવનાર પરિગ્રહ	૧૬૭
લશ્કર વફાદારીવાળુ ભેદજ્યે	૧૬૮
લશ્કર ને બળવાખોરમા વફાદારીનો ભેદ	૧૬૮
બાધ ત્યાગ મદાચાર હોય તો ભવ્ય મહે	૧૬૯
અભવ્યની પ્રરૂપણામા ભલભલા ઝપવાય	૧૭૦
સાધ્યની દૃષ્ટિ કાર્ય કરનાર છે	૧૭૦
આચારાગ અને સૂનકૃતાગની ચ્વનાના ઉદ્દેશ	૧૭૦
ઠાચાગનો ઉદ્દેશ	૧૭૧
બાવીશ તીથ કરમા પ્રરૂપણા ભેદે અવધિ આદિનુ શુ યાય ?	૧૭૨
નામ્નિક ને શુરૂ	૧૭૨
‘કેરી પાકે ત્યારે વટોગીઓ’ નેમ નામ્નિકનુ જ્ઞાતિસ્મરણ	૧૭૩
સર્વ તીર્થ કરોએ પાત્ર જ મહાવન કથા છે	૧૭૪
ચાર જ્ઞાની પકે માટે સાવચેતીની જરૂર	૧૭૪
ગોત્રમસ્વામીની નિશ્રાએ બીજાને પ્રતિજોષવા	૧૭૪
પહેલા પાપનો નિષેધ કેમ ?	૧૭૫
એક તોડવામા આત્મી બધી જરૂર કેમ ?	૧૭
એક તોડે મોક્ષ મળે	૧૭૬
લેપ માટે માણુના ન્યાયે મકામ-નિર્જરાની જરૂર	૧૭૭
જેમ જેમ વાજા વિખળાય તેમ તેમ પ્રમાણ	૧૭૭
પહેલા આવજી તોડવા કે કમ એકવા ?	૧૭૮
સવરનુ સ્થાન પહેલા કેમ નહિ ?	૧૭૮
તામવિ તાપમ	૧૭૯
સાધુ મદા ઉપવાસીનો ખુનાસો	૧૭-

હિમાદિકનો આધાર પરિશ્રુ ઉપર	૧૮૦
આરભ, પરિશ્રુથી વિગ્નવાવાળો ધર્મને કૃણીભૂત કરે	૧૮૦
ચાર મહાવ્રતના બળે મમતા છુટાય	૧૮૧
દાનના પાક જોઈએ	૧૮૨
વાસુદેવો વિચારના પરિવર્તનથી નરકે	૧૮૨
આચારની સાથે વિચારની વ્યવસ્થાની જરૂર	૧૮૨
વિચારના અઠેકાણે આચાર છોડવાનો ન હોય	૧૮૩
મૂયગઢાગ પહેલું અગ કેમ નહિ ?	૧૮૩
વિચારનો બાપ આચાર	૧૮૪
બાહ્ય સંજોગ વિના અરાગ વિચાર ન થાય	૧૮૪
મામુ ન મળ્યા ન લડાય	૧૮૪
નાગિવાથી મન્માર્ગ	૧૮૫
પહેલો ઉપદેશ આચારનો	૧૮૫
આચારની મજબૂતતા માટે પહેલું આચારાગ	૧૮૫
આચારની દૃઢતા માટે પહેલા પૃથ્વીકાયાદિ નિરૂપણ	૧૮૬
શાસન દોરી લેનાર થાય માટે ઠાણાગ	૧૮૭
પાપ મહાવ્રતોના નિરૂપણનો હેતુ	૧૮૭
ધર્મોપશ્રુ-દાન સયમના ટેકા માટે	૧૮૮
તામસિની તીવ્ર તપશ્ચર્યા	૧૮૮
તામસિને તપનુ દ્વગ્રીએ દેવલોક	૧૮૯
લીયોનરી વર્જવામા ઇન્દ્રિય-આસન્નિવર્જન	૧૮૯
મત્ર ની ન્યૂનતા	૧૯૦
સારૂ યરાની શુદ્ધિથી તામસિનો તપ	૧૯૦
બાવનાથી કર્તવ્ય	૧૯૦
પૂજનો અધિકારી કોણ ?	૧૯૦

બીજા મિથ્યાત્વી કેમ ?	૧૮૧
ભગવાન શુ પૂજાની ફરકારવાળા છે ?	૧૮૨
પૂજા શાને માટે ?	૧૮૨
‘કોણ’ બલનિવેદનો	૧૮૩
‘પૂજા’ ફરકારેજ, ‘મદ્દી’ જય બીયરાય	૧૮૩
તીર્થકરની કિંમત તેમના ગુણોથી	૧૮૩
મહાવ્રત મુદ્રાલેખ	૧૮૪
પાપની જઠ પરિમિત	૧૮૪
પાત્રના પચ્ચક્રખાણથી મહાવ્રતધારી	૧૮૪
અદારને બદલે પાત્ર કેમ ?	૧૮૪
વાઝીઆનો વશ વગર માર્થો મરે, તેમ તેર તપસ્થાનક	૧૮૫
જિવાડીને ગળે ઘડી	૧૮૬
જકડાવવાનો સભન અગિયારમા મુધી	૧૮૬
પરિમિત પોતાનું જ બગાડે માટે પાત્રમુ	૧૮૭
વિચારની વ્યવસ્થા વિના બધું નકામું	૧૮૮
ભવ્ય ને અભવ્યના ચારિત્ર	૧૮૮
ખીલા વગરના ચારિત્ર આઠ	૧૮૮
દ્રવ્ય-ચારિત્ર વિના ભાવ-ચારિત્ર આવે નહિ	૧૮૯
દ્રવ્ય-ચારિત્ર કરતા ભાવ-ચારિત્ર અધિક છે	૨૦૦
હરકોઈ સાધુ એટલે ‘દ્રવ્ય-સાધુ’ એમ નહિ	૨૦૧
વ્યક્તિને લઈને જાતિને નિંદવાનો હુક નથી	૨૦૧
કુમાર્ગે ચઢેનાને સન્માર્ગે લાવવો, પણ ફજેત કરીને નહિ	૨૦૨
તાડન તર્જનની શાસ્ત્રકારે આપેની છ’	૨૦૩
સૂર્ય ઝગઝગાવે જોનાય તેમ માધુભાના એકનો પણ	
ગુણ જ જોણાય ૨૦૪	

સાધુને 'દ્રવ્ય-સાધુ' કહેવું તે કલક	૨૦૪
ભાવ-ચારિત્રની અપેક્ષાએ જ દ્રવ્ય-ચારિત્ર નકામું	૨૦૫
ખાનખાનની અપેક્ષાએ ત્યાગ કરેલ નવ પ્રેમેયકે જાય	૨૦૫
કમલપ્રભાચાર્યનો નીડર જવાબ	૨૦૬
'સાવધાચાર્ય' નામ કોણ પાડે ?	૨૦૭
આરજ પરિશ્રુમા ખૂચેલા નરક નિગોઢમા	૨૦૭
અપવાદને ઢાખલા તરીકે લેવાય નહિ	૨૦૮
સ્થાનાગ એટલે બચાવ માટે ઊભી કરાયેલી દીવાદાડી	૨૦૮
જીવન પર્યાતના પ્રત્યાખ્યાનનું કારણ	૨૦૯
વિચાર ને વર્તનમા આતરુ ભેદએ	૨૦૯
પરિશ્રુનું લક્ષણ	૨૧૦
ઉપકરણ કે અધિકરણ	૨૧૧
કાર્ય કરતાર આકાર	૨૧૨
મોક્ષનો માર્ગ સયમ	૨૧૩
આશ્રવનિરોધરૂપ સવરની ગેરહાજરી	૨૧૩
મયોગિ-કેવળી માટે કેમ નિયમ નહિ ?	૨૧૪
લોભ મીઠા ઝાડના મૂળ કાઢે	૨૧૫
સમુદાયનો ચોથો તે શેષનો ત્રીજો	૨૧૫
વસ્તુને ન સમજે તેને સોનું-પિત્તલ બને સરખા	૨૧૬
ચારના ચક્રાવામા હોય ત્યા મુધી મોક્ષની અપ્રાપ્તિ	૨૧૭
સમકાલે સમ્યગ્દર્શન અને સમ્યગ્જ્ઞાન	૨૧૮
સમ્યક્ચારિત્ર હોય તેને સમ્યગ્દર્શન ને સમ્યગ્જ્ઞાન હોય જ	૨૧૮
આચારની વ્યવસ્થા પહેલી કેમ ?	૨૧૯
વિધિ, નિષેધ વિશેષણને લાગે	૨૧૯
મૂર્ખાનું દુષ્ટાન્ત	૨૧૯

શ્રાવકના ૨૧ અને માગાનુમારીના ૩૫ ગુણોના લેઈનું કારણ	૨૨૦
હિંસાની વ્યાખ્યા	૨૨૧
પ્રમત્તના બદલે મહામત કેમ ?	૨૨૨
પ્રમત્ત યોગ દબ્યા વિનાની વિરતિની શી કિંમત ?	૨૨૩
પ્રમત્ત યોગ એ પ્રાણાતિપાનની જડ છે	૨૨૪
પ્રાણ ચપરોપણ એ દ્રવ્યહિંમાને પ્રમત્ત યોગ એ ભાવ-હિંસા	૨૨૪
સાધારણ અને અસાધારણ કારણ	૨૨૫
જૈન શાસનનું ધ્યેય જ મોક્ષ	૨૨૬
મોક્ષને ન માનનાર અલ્પ યને પણ દેશના મોક્ષના ધ્યેયથી જ દેવી પડે	૨૨૭
ધર્મ મોક્ષને માટે	૨૨૮
પૌદ્ગલિક સુખ સાથે બધાયેલા ધર્મની નિર્મલકતા	૨૨૮
જૈન શાસનનો એક જ સૂર 'મોક્ષ' જ	૨૨૯
નવી તરફડી નવ વખત નમાજ પડે	૨૩૦
જૈન ધર્મમાં મોક્ષના સંકારો ગણાયુથીમા	૨૩૧
પુણ્યનો પાયો જ પાપ	૨૩૧
અવગુણ ઉપર દ્રવ્ય, નહિ કે અવગુણી ઉપર	૨૩૨
અવગુણી ઉપર દેવ એ અકર્તવ્ય	૨૩૩
સૂચકકાગ કરતા આચારાગ પહેલું સ્થવાનું કારણ	૨૩૪
આચરણ પહેલાં ને મમજણ પછી	૨૩૪
વહોરાનું દહાન્ત	૨૩૫
સ્થાનાગની રચના	૨૩૫
સ્થાનાગનો વિષય આચાર કે વિચાર નહિ પણ વર્ગીકરણ	૨૩૫
દ્રવ્ય-ભાવ-હિંમાની અનુર્ભાગી	૨૩૬
હિંમા શબ્દ બનેમા	૨૩૭

મૂક્ષમ બાદર હતા તમ સ્થાવર શા માટે ?	૨૩૭
મૂક્ષમ બાદર એટલે શુ ?	૨૩૮
આઠ પ્રકારના મૂક્ષમ	૨૩૮
મૂક્ષમ ને બાદરની વ્યાખ્યા	૨૩૮
શાસનનું મૂળ આચાર	૨૪૦
તીર્થની જડ આચાર	૨૪૦
અર્થનું જ્ઞાન કયારે અપાય ?	૨૪૦
અનુયોગ પત્રી અનુના	૨૪૧
પાપનું મૂળ 'જ્ઞાન'	૨૪૧
જ્ઞાન વધારે તેને આવોયણ પણ વધારે	૨૪૨
પાપનું મૂળ જ્ઞાન, પણ તે છોડનાનું નહિ	૨૪૨
ઉપદ્રવની જડ પૈમે	૨૪૨
ભયોનું સ્થાન પૈમે	૨૪૩
જ્ઞાન વિના મોક્ષ નહિ	૨૪૩
જ્ઞાનનું બહુમાન	૨૪૩
કુભાગ કળ્પતા ગધેડા ડાહ્યા ?	૨૪૪
ગીતાર્થતા એ શાસનનો આધાર	૨૪૫
એક આખે અનૂર દેખાય	૨૪૬
મારા નરમાનો આધાર વાપરનાર પર	૨૪૬
જ્ઞાનનું પ્રયોજન મદાચાર	૨૪૭
મયમને માટે દયા છે	૨૪૮
ઉપક્રમ ને ઉપમહ્વાગ જયણાને માટે	૨૪૮
તત્ત્વ જયણામા	૨૪૯
ગીતાર્થ અને ગીતાર્થની નિશ્રા એ જ સાધુપણ	૨૪૯
જ્ઞાન પારકું પણ કામ લાગે	૨૫૦

જ્ઞાન માથે દયાની પણ આવશ્યકતા	૨૫૦
દયાના સાધન તરીકે જ્ઞાન	૨૫૦
આચાર ત્યા સુધી જ શાસન	૨૫૧
વધના ત્રિવિધ ભેદો	૨૫૨
વર્જન આચાર પરત્વે, પ્રતિજ્ઞા પરત્વે નહિ	૨૫૨
ધર્મની જડ	૨૫૬
અવકેશી જ્ઞાન કયું ?	૨૫૬
જ્ઞાનની માર્થિકતા શાથી ?	૨૫૪
મિથ્યાદૃષ્ટિનું જ્ઞાન, એ અજ્ઞાન શાથી ?	૨૫૫
‘જિતશત્રુ’નું ઉદ્દાહરણ	૨૫૫
સ્થૂનભદ્રની પરીક્ષા	૨૫૬
મમ્યગદૃષ્ટિના વિચાર	૨૫૮
પુદ્ગલનો દ્વેષ એ પારકી લાય	૨૫૮
કયું જ્ઞાન સમાર વધારે ?	૨૫૮
વિરતિરૂપ ફળ વિનાનું જ્ઞાન અજ્ઞાન	૨૫૮
જ્ઞાન, સાધન તરીકે નહિ કે સાધ્ય તરીકે	૨૦
આચારની દૃષ્ટિએ જ્ઞાનની નફળતા	૨૦૧
પ્રમત્ત યોગ તરીકે પચ્ચક્રખાણું નહિ	૨૦૧
હવ અને મરણની સમજણ	૨૬૦
મતર્મુદૂર્તે તો અપ્રમત્તપણું આવડું ભોધએ	૨૦૩
પ્રાણોના હિસાબે શુદ્ધિ ને પ્રાયશ્ચિત્ત	૨૦૪
પ્રાણાનિપાત-વિરમણ સંખ્યાનું કારણ	૨૦૪
મુનિ હતામા જનનું વેર	૨૦૫
જ્ઞાનની ઉપયોગિતા શી ?	૨૦૭
જ્ઞાન સાધન તરીકે ઉપયોગી	૨૬૭

ક્રિયારૂપે જ્ઞાનની ઉપયોગિતા	૨૧૮
પાપના જ પરિકારની આવશ્યકતા	૨૧૮
અધિભેદ વિના સમ્યક્ત્વનો અભાવ	૨૬૯
ઉદ્ધમની જરૂરિયાત	૨૭૦
અધિતુ સ્વરૂપ	૨૭૦
અમરકારી પરિવર્તન	૨૭૨
પચ્ચક્ષ્ણાણુ શેના હોય ?	૨૭૪
મોક્ષના સાગરીત અને એની ભુગળની સમજણ	૨૭૪
અધિભેદતુ સ્વરૂપ	૨૭૫
પાપની ભયકરતા વિનાતુ યોગ્યુ એ તો ભોખમફારી	
વગરનુ નામુ	૨૭૬
પાપસ્થાનકને ફોનોઆફ પેડે આસોવવુ મોક્ષે નહિ	૨૭૬
ઉત્કૃષ્ટ જ્ઞાન કયુ ?	૨૭૭
દયાના સાધન તરીકે જ્ઞાન	૨૭૮
પચ્ચક્ષ્ણાણુ પ્રાણુના વ્યપરોપણુના, નહિ કે પ્રમત્ત યોગના	૨૭૬
પ્રાણુતિપાત ગ્રાહ રાખનાતુ કારણ	૨૮૦
‘પ્રાણુ’ ગ્રાહ રાખવાતુ કારણ	૨૮૧
આચારાગની રચનાના અને સ્થાપનાના ક્રમમા ભેદ	૨૮૨
શ્રુતરૂપની અને કેવલજ્ઞાનીની પ્રરૂપણુમા સમાનતા	૨૮૩
મર્વે કેવનીના વચનોનો ચો પૂર્વમા અમાવેશ	૨૮૪
આચારાગાફિ ગ્યનાનો હેતુ	૨૮૪
દશ શેર ધી પચાવનાર દુર્ગલિકાપુખ્યમિત્રતુ ઉદ્ધાકરણ	૨૮૪
જ્ઞાન માયે આચારની પણ આવશ્યકતા	૨૮૫
બે મોગનની આવશ્યકતા	૨૮૬
જિનેશ્વરના વર્ગના નિશાળિયા કેણુ ?	૨૮૭

જ્ઞાન સાથે દયાની પણ આવશ્યકતા	૨૫૦
દયાના સાધન તરીકે જ્ઞાન	૨૫૦
આચાર ત્યા સુધી જ શાસન	૨૫૧
વધના ત્રિવિધ ભેદો	૨૫૪
વર્જન આચાર પરત્વે, પ્રતિજ્ઞા પરત્વે નહિ	૨૫૪
ધર્મની જડ	૨૫૪
અનકેશી જ્ઞાન કયું ?	૨૫૬
જ્ઞાનની સાર્થકતા શાથી ?	૨૫૬
મિથ્યાદૃષ્ટિનું જ્ઞાન, એ અજ્ઞાન શાથી ?	૨૫૪
'જિતશત્રુ'નું ઉદ્ધારણ	૨૫૫
સ્વૂનભક્તની પરીક્ષા	૨૫૫
અભયગૃહિના વિચાર	૨૫
પુદ્ગલનો દ્રેષ એ પારકી લાય	૨૫૬
કયું જ્ઞાન સમાર વધારે ?	૨૫૮
વિરતિરૂપ ફળ વિનાનું જ્ઞાન અજ્ઞાન	૨૫૮
જ્ઞાન, સાધન તરીકે, નહિ કે સાધ્ય તરીકે	૨૫૮
આચારની દૃષ્ટિએ જ્ઞાનની સફળતા	૨૦
પ્રમત્ત યોગ તરીકે પરચ્છિન્નાનું નહિ	૨૧
જીવ અને મરણની સમજણ	૨૬૧
અતર્ક્યૂર્તે તો અપ્રમત્તપણું આવતું ભોલો	૨૬૨
પ્રાણોના કિસામે શુદ્ધિ ને પ્રાયશ્ચિત્ત	૨૭
પ્રાણાનિપાત-વિરમણ સંખવાનું કારણ	૨૪
મુનિ હૃત્યામા અનત વેર	૨૪
જ્ઞાનની ઉપયોગિતા શી ?	૨૫
જ્ઞાન સાધન તરીકે ઉપયોગી	૨૬૭
	૨૬૭

ક્રિયારૂપે જ્ઞાનની ઉપયોગિતા	૨૧૮
પાપના ૪ પરિક્ષારની આવશ્યકતા	૨૧૮
અધિભેદ વિના અમ્યક્ત્વનો અભાવ	૨૧૯
ઉદ્યમની જરૂરિયાત	૨૭૦
અધિનુ સ્વરૂપ	૨૭૦
અમરકારી પરિવર્તન	૨૭૨
પચ્ચક્ષ્ણાણુ ગેના હોય ?	૨૭૪
મોક્ષના આગરીત અને એની ભુગળની સમજણ	૨૭૪
અધિભેદનુ સ્વરૂપ	૨૭૫
પાપની ભયકરતા વિનાનુ જોણવું એ તો જોખમદારી	
વગરનુ નામુ	૨૭૬
પાપસ્થાનકને દેનોઆફ પેટે આવોવવું જોણે નહિ	૨૭૬
ઉદ્દૃષ્ટ જ્ઞાન કયું ?	૨૭૭
દયાના સાધન તરીકે જ્ઞાન	૨૭૮
પચ્ચક્ષ્ણાણુ પ્રાણના વ્યપરોપણના, નહિ કે પ્રમત્ત યોગના	૨૭૯
પ્રાણાનિપાત ગાળે રાખવાનું કારણ	૨૮૦
‘પ્રાણ’ ગાળે રાખવાનું કારણ	૨૮૧
આચારાગની વ્યનાના અને વ્યાપનાના ક્રમમા ભેદ	૨૮૧
નુતનદેવત્રી અને કેવલજ્ઞાનીની પ્રત્યક્ષામા સમાનતા	૨૮૩
સર્વે દેવનીના વચનોનો ચૌ પૂર્વમા સમાવેશ	૨૮૪
માચારાગાદિ વ્યનાનો હેતુ	૨૮૪
દશ શેર ડી પચાવનાર દુર્ગલિકાપુખ્યમિત્રનુ ઉદાહરણ	૨૮૪
નાન સાથે આચારાગની પણ આવશ્યકતા	૨૮૫
જે મોગનની આવશ્યકતા	૨૮૬
જિનેશ્વરના વર્ગના નિશાળિયા કોણ ?	૨૮૭

સ્થાવરની પ્રત્યક્ષાને અંગે જૈન ધર્મની અદ્વિતીયતા	૨૮૭
૧૬ કાય માનવામાં શુદ્ધિ પણ સ્થાવરને અંગે કેવળ બદોતો	૨૮૮
મુખ્ય રક્ષણીય ચીજ દયા	૨૮૮
છ જીવનિકાયની શ્રદ્ધા થાય તે જ જૈનતા	૨૮૯
ચંદ્રગુપ્તની ચાણક્યમાં અચળ શ્રદ્ધા	૨૮૯
વાક ચીજડા ગણે એ કેવો ન્યાય ?	૨૯૧
દ્ર ય-દુ પા દૂર કરવા માટે શાસન સ્થાપવાની જરૂરિયાત	૨૯૨
‘પ્રાણ’ શબ્દ રાખવાનું કારણ	૨૯૨
ભાવ-પ્રાપ્તનો આધાર દ્રવ્ય-પ્રાણ	૨૯૩
જગતના વ્યવહારનો આધાર આચાર	૨૯૬
દ્રવ્ય-આચારની મહત્તા	૨૯૬
દ્ર ય-ત્યાગની ખાસ જરૂર	૨૯૮
અન્યથિગે કે ગૃહસ્થિગે મિદ્ધના દૃષ્ટાન્તનો અભાવ	૨૯૮
ચારિત્ર એ તો આત્માનો સ્વભાવ	૨૯૯
માળા અજ્ઞાનનું-મોહનું ચિહ્ન	૩૦૦
ગૌતમસ્વામીનું ઉદ્ઘાટન	૩૦૦
આચાર એ તો જૈન શાસનની મુદ્રા	૩૦૧
શિવકુમારનું ઉદ્ઘાટન	૩૦૧
વળાવો શું કામ લીધો ?	૩૦૨
સવ કહેવાનું કારણ શું ?	૩૦૩
‘મર્વ’ શબ્દ રાખવાથી બે તાલ	૩૦૪
‘વેરમણ’નો અર્થ	૩૦૪
પચ્ચક્ષુષાણુ કરે તે જ કર્મથી બચે	૩૦૫
હિંસા અંગે એક જ વિકલ્પ	૩૦૭
તીર્થનો આધાર	૩૦૮

અક્ષય દેશના	૩૦૯
મમ્યકૃત્વ અને ચારિત્રનો મળધ	૩૦૯
આશ્ચર્ય કયુ ?	૩૧૦
ચારિત્રને આધારે તીર્થ	૩૧૦
ગાંધીના યજ્ઞ પ્રકાર	૩૧૧
વિરમણથી ત્રિવિધ અર્થનું ઘોતન	૩૧૨
અવિરતિથી ભય કર હાનિ	૩૧૩
શુભ પ્રત્યાખ્યાન કયુ ?	૩૧૪
ભરત ચક્રવર્તીના ઉદ્દગાર	૩૧૭
દેશ-વિરાધતાની મમજ	૩૨૦

શુદ્ધિ પત્રક

પૃ	લીં	અશુદ્ધિ	શુદ્ધિ
૯	૨૧	છપાયો	છપાયો
૧૧	૨૫	તર્કાદ્વિવિત	તર્કાદ્વિત
૧૦	૧૦	એ	એથી
૧૦	૧૩	અકિત મયમ	અકિત અને સયમનું
		સ્વરૂપી	નિરૂપણ કરનારા
૧૩	૨૧	જગોર	જગોર
૧૪	૨૨	જન	જૈન
૧૬	૩	સમજનાય	સમજવાઈ
૧૬	૬	બહિદ્વાથી	બહિદ્વાથી
૧૭	૯	૦	૦

૪૫૫ (ઉ ૬)ની નિમજ્જિતિ(૧ ભાસ)
ની ગાથા ૬૪૦૦ મા પહેલા અને
છેલા તીર્થ કરનો ધર્મ પાત્ર
યામ રૂપ કહ્યો છે
બે

પ્ર	લી૦	અગુદ્ધિ	શુદ્ધિ
૧૭	૧૮	પય	પન
૧૮	૧૦	નિત્યાનિત્યપક્ષખડન	નિત્યાનિત્યપક્ષમડન
૧૯	૧૪	એકાન્તનિત્યવાદખડના	એકાન્તનિત્યવાદખડન
૨૫	૪	તે વાત	તે વાતને
૧	૧૨	ઠાણા (સ્થાન)	ઠાણા (સ્થાન)મા
૨	૧	આચરગ	આચારાગ
૫	૨૪	સૂચડાગ	સૂચગડાગ
૧૩	૮	મહવ્યયા	મહવ્યયા
૧૫	૪	ઘદિ	ઘદિસા
૨૭	૧૬	એનુ અર્થ	એનુ નામ અર્થ
૫૨	૧૩	નિગોદના	નિગોદમા
૫૩	૧૭	સમ્યદર્શનવાળી	સમ્યદર્શનવાળી
૬૮	૧૬	તીર્થ કર	તીર્થ કર
૭૬	૧૭	આકારમા	આકારમા
૮૧	૨૫	અદ્વાતાદાન	અદ્વાતાદાન
૮૭	૧	તત્રથી	તત્રથી
૯૫	૩	સ્થાની	સ્થાની
૧૦૧	૧૬	કાલદિક્ષમાર્દ્ધો	કાલદિક્ષમાર્દ્ધો
૧૩૪	૨૫	સમારભને	સમારભને
"	૬	હોય	હોય
૧૪૨	૧૫	અવળી ન થાય	અવળી થાય
૧૪૪	૨૨	બાધક ન હોય	બાધક હોય
૧૬૩	૮	પ્રભવાથી	પ્રભાવથી
૧૮૫	૧૩	કરો છો	કહો છો
૨૨૬	૯	મોમ	મોક્ષ
૨૩૭	૧	દશવકલિકમા	દશવૈકાલિકમા
૨૪૦	૯	ત	શુન
૨૫૦	૧૨	ફળ ન રે	ફળ રે

જમોડન્યુ જ મગવલો સુદમ્મસામિસ્મ
શ્રીઆગમોદ્ધારમગ્રહ (ભાગ ૪)

શ્રીસ્થાનાંગસૂત્ર

(સ્થાન ૫, ઉદ્દેશક ૧)

વ્યાખ્યાન ૧

દેશનાકાર —

આગમોદ્ધારક આચાર્ય શ્રીઆનન્દમાગરમૂઠીશ્વરજી

પચ મહત્તયા ૫૦ ત૦—સગ્ગાતો પાણાતિવાયાઓ વેરમણ
જાવ સગ્ગાતો પરિગ્રહાતો વેરમણ । પચાણુવ્વતા ૫૦ ત૦—ધૂલાતો
પાણાદવાયાતો વેરમણ ધૂલાતો મુસાગાયાતો વેરમણ થલાતો અદિન્ના-
દાણાતો વેરમણ સદારસતોસે દન્ઢાપરિમાણે ॥ (સૂ ૩૮૦)

ઠાણુગ (સ્થાનાંગ) સૂત્રની અદર પાચમા ઠાણા(સ્થાન)
ગણધર મહારાજ તેના પહેલા ઉદ્દેશ(ઉદ્દેશક)ની શરૂઆત કરતા
મહામતોનુ નિરૂપણ કરે છે

આચારાગ એટલે ?

ગણધરે રચેલા પ્રથમ આચારાગમાં સાધુઓના આચારનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું હતું. આ ધોખા સમારી જીવને વાગે નહિ ત્યાં સુધી તે આચારમાં વર્તે એમ નહિ પણ અન્ય મતના મિથ્યાવાદના પ્રવાહો જે વખતે એને અસર કરે તે વખતે ગારીરિક, કૌટુંબિક, જાદુ સંયોજોની દરકાર એ ન કરે. હોય, અર્થાત્ દુ ખની સામે છાની કાનીને જોતો રહે છે દુ ખથી નીકરતા.

જગત્ દુ ખથી ડરવાવાળું છે ધર્મ કરનારને એ ડર કારણે મેનનો પડે કાંઈ પણ ધર્મ કરનારાએ પહેલા દુ ખનું નિર્ભયપણ કરી લેવું પડે જે દુ ખથી નિર્ભય થતો નથી તે ધર્મમાં સ્થિરતા કરવાવાળો થતો નથી જેને સુખની અગર દુ ખની અશે પણ કિંમત ન હોય, જેને પોતાની પ્રતિજ્ઞાની જ કિંમત હોય તે જ આચારમાં સ્થિર થઈ શકે છે એવું.

જો અઢેલા શૂરા સરદારને શત્રુને જીતવા જવું એ જ વિચાર હોય તેને વચમાં આવે તો વિસામાની અનુકૂળતા હો કે નહોતો તે ન હો તેનો એને વિચાર કરવાનો નહિ ટાલ, તાપને પહોંચી વળવું, જીત મેળવવી, શત્રુને હુલાવવો એ જ એનું ધ્યેય હોય તેમ સાધુઓ આચારને પાલન કરવાને અગે તૈયાર થયા એટલે તેને મળેલા માળાપ, વાડી-રજીસ વગેરે આચારના પાનનને માટે છોડ્યા કારણ ? એ સિવાય આચારની પ્રાપ્તિ નથી પામર જીવોની વાત તો દૂર રહી આપણે લીમડાની ડાગ જેવા છીએ, પવન આમનો આવે તો ડાગ આમ વળી વ્તય છે માટે ખરામ સંજોગ છોડવાની પહેલે નબરે જરૂર પડે છે તે ન

છાડીએ તો ટકી શકીએ નહિ આટલા જ માટે જેઓ ગર્ભથી ત્રણે જ્ઞાનને અને જન્માતરથી સમ્યક્ત્વને ધારણ કરનારા એવા તીર્થંકરો પણ બાહ્ય સંભોગને વોમરાવવાની પદ્ધતિ લે છે એટલે 'અગારાઓ' અર્થાત્ ઘેરથી નીકળીને, મમાર છાડીને એમણે સાધુપણુ લીધુ તીર્થંકરમહારાજ સરખાને ઘર રાખવુ ને સાધુપણુ રાખવુ અમલવિત હતુ

પ્રશ્ન - તીર્થંકર રાગી ખરા કે નહિ ?

રાગી છતાં વિરાગી જ્યાં જ્યાં દુનિયામા રાગ કહેવાય છે તેમા જ એમને વૈરાગ્ય એમને અઠરથી ન્યારા રહેવાતુ છે એમના જેવા વિશેષ નિર્મળ રહે છે

ગૃહસ્થકાળ ૩૦ વર્ષ નહિ કે ૨૮

ચાલુ અધિકારમા આવેા જન્માતરથી સમ્યક્ત્વ લઇને આવેલા અને ગર્ભથી ત્રણ જ્ઞાનને ધારણ કરનારા તીર્થંકરને પણ ગૃહસ્થપણુ ને સાધુપણુ સાથે રહી શક્યા નહિ એઓ ઘરથી નીકળ્યા ત્યાર પછી જ સાધુપણુ ગણાયુ મગવાનું મહાવીરનો ગૃહસ્થકાળ ૩૦ વર્ષનો અને સાધુપણુનો કાળ ૪૨ વર્ષનો છે ૨૮ વર્ષ પછીના બે વર્ષ તો કાસુલોગી, બ્રહ્મચારી અને ચારિત્રની પરિણતિમા રહ્યા છે તેથી ગૃહસ્થપણુના ૨૮ વર્ષ કહેના જોઇએ અને ૪૪ વર્ષ સાધુપણુના ગણવા જોઇએ, પણ કાઇએ ગણ્યા નથી, ઠારણકે ગૃહસ્થપણુમા ત્યાગીપણુ રદ્યા તે ચારિત્રમા ન ગણાય

મગવાનનો બે વર્ષનો પર્યાય

વિચારો મોટી ઉંમરના રાજકુમારને સ્નાન વગર બે વર્ષ રહેવુ કેટલુ મુશ્કેલ ? દુનિયાની દૃષ્ટિએ એ અઘોરી બાવા જેવા ગણાય સાધુઓને પોતાના નિમિત્તે કરેલા આહાર-પાણી છોડવા

મુશ્કેલ પડે તાજકુવરપણામા એમણે બ્રહ્મચર્ય પાળ્યું અને
સ્નાન વગર જે વર્ષ રહ્યા વિશેષમા પોતાને માટે કરેલું ન
ખરે એવો એમણે નિર્ધાર કર્યો હતો કેટલાક કહેશે કે ઘેર છે
છતાં સાધુ છે વધારે શું છે? આવું કહેવાવાળાઓ! મહાવીર
મહારાજના આ જે વય કેવા હતા તે તપાસો અને એ શામા
ગણ્યા તે તપાસો? તે જે વર્ષ સાધુપણામા ન ગણ્યા શા માટે?
ત્યાગની મર્યાદા જાળવવા માટે એ એટલું બધું ઉત્કૃષ્ટ હોવા
છતાં ન ગણ્યું હોય, કુદરતે પણ સાધુપણામા ન ગણ્યું

કુદરત કયા કહેવા આવી? કુદરત એમ કહેવા આવી કે
મન પર્યાવશાન ૩૦ વયની ઉંમરે થયું મન પર્યાવશાન કોઈનું
ઉત્પન્ન કરેલું નથી જગતના સ્વભાવે-કુદરતે સાધુપણાના તે જે વય
હિમાબમા લીધા નહિ બ્રહ્મચર્ય આચર્યું ઉત્કૃષ્ટ દશા
આચરી તો પણ સાધુપણ માન્યું નહિ શાસ્ત્રકારે, કે કુદરતે
ઘરમાથી નીકળ્યા સિવાય સાધુપણું ન ગણ્યું જનાર ધર્મથી
નીકળીને પ્રાણના કરી ત્યારે સાધુપણું ગણ્યું
ગેની ગણતરી?

શારીરિક, કુટુંબના સંયોગોને અંગે એક નિયમ થાય
એ થાહે તો અનુકૂળ થાઓ કે પ્રતિકૂળ થાઓ શુભ સંસ્કારને
થાહે તે થાય તે જોવાનું હોય નહિ તેને એક જ જોવાનું-
'શત્રુને મહાન કરવાનું'

માધુને પ્રતિજ્ઞાના નિર્માણનું જ દ્યેય હોય

જેઓ મતપ ચક્રાણુમા બિતરે, આપ્તમતોમા બિતરે
તેઓને સુખની પ્રાપ્તિ, દુઃખમા નહેતું વગેરે નિયારવાનું હોય
નહિ ચિનામણિની વાળ વાલતી હોય ત્યાં પાઈ-પૈને ડિસાળ
હોય નહિ તેમ અર્જુન ત્યાં આ મકલ્યાણનું દ્યેય થાય ત્યાં

સુખોની પ્રાપ્તિ કે દુઃખોનું અસવ એવી ગણતરી નથી નિશાન તાકવા ઉપર જ ગણતરી નિશાન તાકવા ઉપર ગણતરી રાખનારો કુદુ ણકચીલાની દરકાર ન કરે શૂરા સરકારને મરી જઈશ એ ચિંતા એને ન હોય સમરાગણુમા સજ્જ થવી વખત મરવાની કલ્પના ન હોય, તો પછી માતા કે પત્નીનું શુ થશે તેની કલ્પના એને આવે જ કયાથી ? શત્રુને મહાત કરીને જયપતાકા મેળવવી એ જ એની કલ્પના એવી રીતે નતો, નિયમો, પ્રતિજ્ઞાના નિર્નાક સિવાયની કલ્પના સાધુને ન હોય

વચન૩૫ ભાલા-ખાણુ.

એક વાત ખ્યાલમા રાખવી ચક્ષુ, શ્રાવણ, ઝ્મના, સ્પર્શક્ષેત્રી સહેલી છે, પણ 'શ્રોત્ર' ઇન્દ્રિય છતવી મહેલી નથી લોક શુ કહેશે એનો ગો અર્થ થયો ? તાડ કરાતુ શુભ હોય તો લોકો આહે તે કહે પહેલવહેલા તીર્થ કર યયા જગતમા ત્યાગીપણુ ઉત્તમ તો હતુ જ આહે આચરાતુ હો કે આહે ન આચરાતુ હો પહેલા તીર્થ કરના વખતમા આખી દુનિયા આરભ-પરિશ્રુમા મસ્ત બનેલી હતી એવે વખતે ફક્કડ થઇને નીકળી પડવુ દુનિયા શુ કરે છે તે જોવાની દરકાર ન કરતા શુ કરે છે તે વિચારો કાનમા ગળદડખી બાલો આવે તે સહન થવો મુશ્કેલ પડે છે તેથી બાહ્ય દુનિયાહારીના બાવા કાનમા આવે તે મહન થતા નથી, તો પછી મિથ્યાત્વી તરફથી આત્મામા ભાલા આવે તે કેમ મહન થાય ?

૧. મૂયગડાગ એટલે ?

મિથ્યાત્વી તરફથી આવતા વચન૩૫ી બાણોમાથી બચવાના રતાઓ, તે મૂયગડાગ

કપટી આચરણ

મોહરાત્રની સામા મોરચો માટે છે, પણ આ રાત્ર અદરના બેદુ છે રહે છે તમારી તરફ કહે છે કે મોહ સાધવા નીકળ્યા છે, જોડવાળા મિથ્યા વી દુનિયાને ફાળી, અસાર, સખડાવનારી ગણે છે રહ્યા છે આ તરફ, મોહના સામા દેખાવમા રહ્યા છે રહેવું કૌરવના નૈન્યમા ને છત ઈન્દ્રી પાડવની અન્યદર્શની મિથ્યાત્વી રહે છે મોહને મારવામા, મોહની સામા મોરચા માડવામા, પણ તમારૂં તો ગળુ કાપવામા ઠેવી રીતે મોહની સામે મોરચા ૭૫ વર્ષ ઘઈ જાય ત્યારે મડાય છે રહ્યા મોરચા મારવાના પક્ષમા, પણ રહીને પાયો જ પોહી કાઢયો. પણ આ આશ્રમમા મોહની સામે મોરચા માડવાના ન હોય તે આશ્રમમા તો તમારા કાગ કાપી લીધા છે મોહને માટે ધારવાળુ હુધિયાર જોઈએ, તે તો વીતરાગ દેવ જ જ પગિણામમા ડગુમગુવાગી હો તો તે પણ વીતરાત્ર નુ નામ લેા તો ઠેકણે આવે પેવાઓએ હુધિયાર બદલી નાખ્યા લીવાનાળા દેવના હાથમા સોખ્યા

ધરના ગતુથી ન અચાથ

જે મનુષ્યમા ઉપકારની કિંમત નથી તે માણુમને માણુમ કેમ કહેવાય ? જેને ઉપકાર-અપકારની કિંમત નથી તેને માણુમ કેણુ ગણે ? માણુસ ન ગણાય તો દેવ કયાથી ગણાય ? જેને પૂજા-અર્ચનો હિસાબ નહિ જેને આખી છદ્મગી અર્પણ કરીએ તેની તેને કિંમત નહિ એવાને પડએ રાખીને શુ કરવુ ? દેવ તો એવા માનવા કે જે દેવો કુકાઝ કરીને અમત્કાર બતાવે કૃષ્ણે કૌસ્વકુળ ઉડાવી દીધુ રામચદ્રે રાક્ષસનો સહાર કયો આ વચન કહીન વીતરાગને માનસારૂપ હુધિયાર

પડાવી નાખ્યું

હીલાદેવના હાથમા મેલી દેવામા આવે ત્યાં ફળ શું મેળવ્યું ? આ તારી જોડે રહ્યા છે, મોરચા માડનાર ગણાવે છે, પણ એ તારા કાડા કાપનાર છે જોડે રહેવાવાળા સોનાને બદલે પિત્તળની ઇંટો ઘુસાડી દેશે અહર રહેલા લેદનો જખરજસ્ત ભય છે ખુસ્તા શત્રુથી સહેજે બચી શકાય

સૂચગડાગનું સ્વરૂપ

કુટુંબ, માલમિલકતથી જોદરકાર કેમ રહેવું તે આચાર્ય રાગમા કહ્યું પણ લેદી હીલચાલથી કાઈ સાવચેત કરે તો તે સૂચગડાગ જ. મિથ્યાત્વીના ખોટા નિયમોનું પોકળ કાઢનાર સૂચગડાગ

જ્યારે ૭૫ પછી જ સન્યાસાશ્રમ છે તો મો વર્ષ હરેક જીવશે ? તેનો ઇન્કાર એ રાખે છે ? એ ઇન્કાર નથી રાખતા તો ૭૫નો હિસાબ કેમ પસંદ રાખે છે ?

એકનો હાથ પકડનાર મરાવનાર છે

દુનિયામા છોડાવવા નીચ તે બને પર દાખ રાખી બનેને છોડાવે પણ કેટલાક લુચ્ચા એકનો હાથ પકડે, એટલે બીજો ડમવ (lovable) મારે આપો મરાવવા આવ્યો ગણાય એમ જે આ પાપ, મોહ, મિથ્યાત્વના હાથ પકડવા માટે નથી પણ આ જીવ જીવના હાથ પકડવા માટે છે જેમ લુચ્ચો છોડાવવાને બહાને હાથ પકડીને માર બવડાવે તેમ આ આશ્રમવાસી લુચ્ચા કર્મના વિકારોના હાથ ન પકડતા જે મોહને મારવાનો પ્રયત્ન કરે તેના હાથ પકડે છે

દીક્ષાને અગે મર્યાદાનું કારણ ?

દીક્ષાને અગે મર્યાદા બાધવા માગનારાઓએ કેઈનો પુણ્ય

હલ્લો બધ કરતા નથી બિલ્લુ રોગ, શોક, મરણ, જન્મનો
 હલ્લો ચાલુ રહેશે તમારે નહિ કરવું આ તો લુચ્ચો વચ્ચા
 પડતો હતો, તે બાપી જોઇને માર બવડાવે મિથ્યાત્વીઓ-
 હલ્લાની સામે કોઈ આવતુ નથી, તમે હલ્લો કરો, તેના હાથ
 બાધવાના મિથ્યાત્વીઓએ આશ્રમને બંદાને હાથ બાધ્યા
 પ્રશ્ન - શાસ્ત્રકારોએ ૧૫ વર્ષ પહેલાં તો ૧૫ બાધ્યા ને ? નાસ્ત્ર
 કારોએ જન્મ, જરા, મરણ, રોગ, શોક નિવાયા છે ? મમાધાન -
 શાસ્ત્રકારોએ મથાદા દીપ્તાની અયોન્યતાને અંગે નથી કરી પણ
 સ્વામિ-અદત્ત ન લાગે તે અપેક્ષાએ કરી છે માનો કે અમુકને
 ૧૬ વર્ષ થયા નથી માબાપની રત્ન નથી એમ છે, પણ
 એને પરિણતિ થાય માધુપળ પ્રાપ્ત થાય તો શાસ્ત્રમારો એને
 દીપ્તા આપવાની ના કહેના ન રી સ્વામિ-અદત્ત નાગવાની અપેક્ષાએ
 ના પાડી છે, પણ આશ્રમને નામ રાક છે તે માન કે પના
 છે અન્યો આશ્રમના નામે તમારા કાગળો કાપી લ છે
 અને તમા ૫૫મા લીવાદેવીનું હુધિમાર આપે છે

અન્યધર્મીને ચોમામામા દીક્ષા ન અપાય

બીજા ધર્મવાળાને ચોમામામા દીક્ષા ન આપાય, કારણકે
 ચોમામામા બહાર જાય, પગ બરાય, કાચા પાણીમા ઝંજાન
 બાળકને માગે લાવવુ પડે તેને પ્રમગ અધર્મીને ચોમામામાને
 આ ચો હોય તેથી અહીં થાય તો કહે કે 'પારકાને ઘેર ધાવો
 છે, પણ ઘેરે નથી કરતા'

સ્થાનકવામીને મૂર્તિ માનવા અંગે જવાબ

સ્થાનકવામી કહે છે કે જેને જીવગી આપીએ તે હું
 સરખુ પણ ન ગતો તેવાને સ્થામી માનીને શુ ? કહેડે જઈએ
 પણ બાવાન જોનશે ? ઉત્તર - એમને પૂછો કે પુનઃક જોવે છે ?

જે એ બોલતું હોય તો વીતગત પણ્ય બોલશે '

દેવને' શાને માટે માને છે ? દેવનો જ્ઞાન લેવા માને છે ? એનું નારે મેળવવું છે ? તારી ખરામી કાઢતી નથી ! કર્તા કેણુ છે ? પરિણામ કર્તા છે, તો પરિણામનું માધ્ય શું ? 'નહન નિષ્ક્રિયાય દશા તે સાધ્ય છે તો પત્રી આલંબન કેનું હોય ? સાધ્ય વાગતું જ્ઞાન (gno) મુજબ મકાન થાય છે તેઓ ક્ષીલાદેવી જ્ઞાનના ચિથરી'બા જેના નથી અહીં જ્ઞાન ઘરાણર છે હોકાય ન, જ્ઞાન બોલે નહિ પણ્ય બાજુનાર નાવિડનો આધાર જ્ઞાન-નકશે અને હોકાય ન છે જ્ઞાન જે પ્રમાણે કરવું છે તે પ્રમાણેનું જ છે તે જ્ઞાન ઘરાણ છે, પછી ભલે એ બોલે નહિ પણ્ય આદર્શ તો બેઠશે જ

જે મનુષ્ય શારીરિક મયોગની, મુખ દુખની દરકાર નહિ કરનારો, મોહની મામે મોગ્યા માડીને બેઠેલો, તેને જે આ આશ્રમમા આવીને ક્ષીલાદેવીનું હુથિયાર હાથ આવે તો એ મોરચાથી માર ખાય એ માટે મૂયગકાગ નામનું અગ છે, જે જેનાથી દર્શનમોહનીયનો, મિથ્યાત્વમોહનીયનો, અને ચારિત્ર મોહનીયનો જય મેળવવાનો છે

વર્ગીકરણમા ભૂલ

હિમાગ-નામા વગરનો વેપાર એકનારો ખત્તા ખાય જે વદાર્થ આચારમા-સમ્યક્ત્વમા સ્થિત થઈ ગયો છે, તે વર્ગીકરણ ન કરી શકે તો નામા-હિમાગ વગરના ઘેના જેવો છે જગતમા કેટલા પદાર્થો છે ? કેટલા લેવા લાયક છે ? કેટલા છોડવા લાયક છે ? તે વગેરેના ઝઘ્ઘ રીતે વિભાગો પાડના તેનો ખ્યાલ ન હોય તો ચકકરમા ચુરાઈ જાય એક પણ્ય પદાર્થમા ભૂલ પડે તો ખનામેક્ષી બાહ્ય કામ લાગે નહિ

ઠાણાગ એટલે શું ?

ઠૂપી પોલીમને ચોર પકડવા માટે નવી યુક્તિઓ ઊભી કરવી પડે છે. ભૂની યુક્તિઓ ચોર ખાઈ ગયેલા હોય છે તેવી રીતે અહીં આ જે મિથ્યાત્વમોહનીય, ચારિત્રમોહનીય, એની તમામ યુક્તિઓને પહોંચી વળે તેવું સાધન સતમહાત્માઓને હોયુ. ભેદને તો કાગની સ્થિતિ આનવી ભેદને કે જેથી મિથ્યાત્વમોહનીય, ચારિત્રમોહનીયની સુમાત્મતા ન આવે. ઠાણાગ એટલે જગતના સર્વ પદાર્થોનું વર્ગીકરણ પાત્રની અપેક્ષાએ લેવા હોય તો જગતના પદાર્થો કેવી રીતે ગોઠવના ?

‘ત્રૈરાશિક’ રોહગુપ્તની ભૂત

રોહગુપ્તને ત્રિરાશિ કરના ન આનડી તેમા એ નિદ્રવ થયો. જીવ, અજીવ, નોજીવ અને નોઅજીવ ન આવડયુ તેમા એ નિદ્રવ થયો. વર્ગીકરણમા એ ભૂ-યો એની સામાયણ થઈ જીવ, અજીવ, નોજીવ અને નોઅજીવ એમ ચાર રાશિ ને એણે માડી હોત તો કોઈ ભૂનની શકત નહિ તેમ વર્ગીકરણમા ને થપ્પડ ખાઈ ગયા તો માયુ પણ માર્યું જશે.

‘અદુરતવાદી’ જમાલિની ભૂત

જમાનિ વર્ગીકરણમા ભૂ-યો ‘કડેમાણે કડે’ અને ‘કડે કડે’ આમા વર્ગીકરણ રાખયુ ઘડે ? કેમકે વ્યવહારથી ‘કડે કડે’ છે અને નિશ્ચયથી ‘કડેમાણે કડે’ છે.

‘અત્યવાદી’ તિવગુપ્તની ભૂત

છે તી મજાને પુરવાવાળો છે-વો ગણાય તે છે તી

૧ કોઈપણ વસ્તુની ઉપત્તિ થયા મમલમા થાય. એમ મનના હાવાથી-આ રીતે આનન્દિવાગો હોવાથી અદુરતવાદી મને તાવ છે.

મજ્જાનો પૂરક ૧૦૪મા આવે તે સોની સમ્યાનો પૂરક પંચ
'છે'વો આવે તે મો' એમ માનવામા એ ભૂલ્યો અર્થાત્
'છે'વો આવે તે આખી મજ્જા' એમ માનવામા એ ભૂલ્યો
દિગબરોની ભૂલ.

દરેકને અગે વિચારવા જઇએ તો વર્ગીકરણમા ભૂલ
થાય દિગબરોએ વર્ગીકરણમા ભૂલ ખાધી દ્રવ્ય થકી પરિગ્રહ,
ભાવ થકી નહિ દ્રવ્ય થકી પરિગ્રહ તેને દિગબરોએ પરિગ્રહ
કર્યો તેથી ભાગામા ભૂલ્યો

મ્યાનકવાસીની ભૂલ

મ્યાનકવાસી પણ વર્ગીકરણમા ભૂલ્યો આશ્રવો તે અનાશ્રવ,
અનાશ્રવ તે આશ્રવ, એમા ગોણુ ખાધુ
આઠ વર્ષ પર્યાયે ઠાણુગ

દીક્ષા લીધા પછી આઠ વર્ષે ત્રીજી અગ વાચનાની અને
ગુરુ પામે ધારના માટેની લાયકાત આવે છે અર્થાત્ આ મેળવણું
હોય તો સાધુ મહાત્માને આઠ વર્ષ જોઈએ આ વર્ગીકરણનો
ઉપયોગ દીક્ષાના આઠમે વર્ષે હોય છે જે વર્ગીકરણ જાણવાની,
મમજવાની, ઉપયોગ કરવાની લાયકાત આઠ વર્ષે આવે છે,
તે ઠાણુગ

પ્રશ્ન-ગૃહસ્થોને શાસ્ત્રો વાચનામા શી અડચણ ?

સમાધાન — જાણક દક્ષા-જ્ઞાનપટ્ટી શીખ્યો તેને સાતમી
શીખતા ત્રી અડચણ ? તેના જેવો આ પ્રશ્ન છે એ બંને વાચે
સાતમી, પણ ઉપયોગ 'કકાકિત્તી'મા જે પેસાનો દેશીહિમાળ
તેના માટે બસ છે પણ જો જે રૂ ખરચી સાતમી મેળવે તો
મેળવી એવું જ છે તેમ-વિષયકપાયમા, આરબપરિગ્રહમા
જુએતા છોડેને શામનનુ વર્ગીકરણ આ કાનમાથી આવીને

બીજા કાનમાં જ્યાં જેવું છે પહેલી ચોપડી બાકી છે અર્થાત્ જ્યાં મુધી આત્માને સર્વ સાવધના આવરણથી ખસેડયો નથી, હૃદયને ખસેડયો નથી અને 'કરેમિ મને' સામાદય સન્ન સાવજ્ઞ જોગ પચ્ચક્ષામિ' એ જૈન શાસનનો પડાવ છે તે કયો નથી ત્યાં મુધી શું ?

હસ્તાવેજ વક્રીલ દ્વારા

ભાગીઆ સરખા આવે ત્યાં મુધી ૨૪ કલાક ગોઠી કરે પણ જ્યારે તકરાર પડે ત્યારે વક્રીવળી હાજરી નિવાય વચન કાઢે નહિ એવી રીતે જહીં શાસનની પ્રરૂપણાની તરની બાળતમા ઝિંડા રૂસ્થોની જામતમા આવડે માટે ધ્યાન ગળવું જોઈએ કે મમારા વક્રીવ હાજર છે કાઈ પણ લખાનવું, નોટિમ કે હસ્તાવેજ વક્રીવદ્વારાએ કુકાનો હસ્તાવેજ વક્રીલ મારફતે તો સર્વજના શાસનના દરિયામાં ઝપલાવીએ તો હસ્તાવેજ કાના દ્વારા ? લાયકાત

સાધુપણ લીધું, છતાં આચારપ્રક્રમ મુધી અવધાન થઈ જાય, ત્યાર ધમનું સ્વરૂપ કહે પ્રશ્ન—આચારને અંગે છકાયની દયાનો ધર્મ કહેવાનો કે ત્રસકાયની દયાનો ધર્મ કહેવાનો ? છકાનનું કહેવું પડે છકાયની દયા પાળવી નથી ને છકાયની ભાતો કરો તો પોથીમાના રીગણા ગણાય 'કાહી સામરે ન જાય ને ગાકીને શિખામણુ દે' જેવું થાય માટે શાસનનો અધિકાર, તરની પ્રરૂપણા કરવાનો હુકમ, જેઓ ધોરી રસ્તે ચાલી રહ્યા હોય, તેઓને જ આપ્યો

સ્થાનાગની સ્થિતિ આઠ વપની કેમ રાખી ?

વસ્તુનો આગેહૂમ વિતાર ખડો ન થાય ત્યાં મુધી વગાડિય કરી શકે નહિ લાઈબેરીમાં ૧૦,૦૦૦ યુસ્તમે હોય,

નબરો કાઢી દેવાનાજો ૧૦ રૂપિયે મળે, પણ લાયબ્રેરીને અગે વર્ગીકરણ જાણવાવાજો ૫૦૦ રૂ નો મહિનો ખરચો તો પણ ન મળે શું તાજી નથી જોલી જાણતો ? બધું છે, પણ વર્ગીકરણના વમળમાથી બહાર નીકળી શકતો નથી શાસનના વર્ગીકરણમાથી બહાર નીકળવું તે આઠ વર્ષ પછી આવે છે માટે સ્થાનાગના પાચમા અધ્યયનમા મહાવ્રતોનું નિરૂપણ કરતા વર્ગીકરણ કરે છે

વ્યાખ્યાન ૨

પચ મહવ્યયા પળ્લતા—

શા.અકાર મહારાજ ભગવાન સુધર્માસ્વામી બબ્બજીવેના ઉપકારને માટે સ્થાનાગસૂત્રની અદર પાચમા કાણુમા પહેલું સૂત્ર જણાવે છે તેમા પાચ મહાવ્રતો કહેલા છે કાણુાગ વર્ગીકરણ માટે છે વર્ગીકરણ ઉપયોગી છે દીક્ષા પછી આઠ વર્ષ પછી વાચવાની લાયકાતવાળું સૂત્ર સ્થાનાગ તેમા પાચ મહાવ્રતો કહેલા છે પચ મહવ્યયા પળ્લતા મહાવ્રતનું પાચપણું કરવું એ અન્વય અને વ્યતિરેકથી એમ બને પ્રકારે ઈષ્ટ છે તેથી મહાવ્રતો પાચ છે એ જ અર્થ નીકળવાનો છે પહેલા, છેલ્લા તીર્થ કરેના શાસનમા મહાવ્રતોમા બેદ હોય નહિ. મહાવ્રત તો બધે નિયમિત જ છે

મહાવ્રતોની ચાર અને પાચ અખ્યા અગે પ્રશ્ન શાસનને અગે નવીનતા કઈ ? પાચપણાની હવે કહેવામા આવે કે બાવીસ તીર્થ કરના શાસનમા મહાવ્રતનું અધુરાપણ કે જેથી મહાવીરના વખતમા પાચપણું કરવામા આવ્યું ? અગર કહે,

મહાવીરના વખતમાં અધિકપણુ—મોક્ષમાર્ગને પ્રવર્તાવનામ માટે છે ? જો મહાવીર મહાગજના ગામનમાં અધિકતા કે ન્યૂનતા નથી તો રરમાં ચાર કેમ રાખવા પડ્યા અને આ શાસનમાં પાચ કેમ રાખવા પડ્યા ? સમાધાન — આ શાસનમાં ન્યૂનતા કે અધિકતા નથી બાવીસ તીર્થ કરના શાસનમાં પણ ન્યૂનતા કે અધિકતા નથી

પ્રશ્ન—તે કેવી રીતે માનવું ? કારણ કે જો ચારવાળામાં યથાસ્થિતપણુ માનો તો પાચમાં અધિકતા માનવી જ જોઈએ તમે કહો ચાર કહો તો ચાર ન્યૂન નહિ ? પાચ કહો તો અધિક નહિ ? સમાધાન — શબ્દો ધ્યાનમાં છે ? કે ‘ચાર’ શબ્દને લઈને આવે છે ? માઠને કેમ પકડતો નથી જે પાડને ન પકડતા સખ્યાને પકડીને આવે તેને ન્યૂનતા-અધિકતા આવે તેમાં નવાઈ શી ?

એક લીધો—સાઠ આખ્યાનુ દદાત

એક લીધો, માઠ આખ્યા એમ લુચ્ચો કહે છે એક શુ તે જણારીશ એમ કહીને તે બેએ એક રૂપિયો લીધો, સાઠ પૈસા આખ્યા તેથી લુચ્ચો ચોકળા શબ્દો ન જણાવે ત્યાં સુધી સમજી શકાય નહિ. એકના સાઠ આખ્યા, છતાં લુચ્ચો કહે છે એક તો રૂપિયો લીધો, માઠ તો પૈસા આખ્યા, ત્યારે સખ્યાથી લુચ્ચાઈ માન્ય પડી એવી રીતે આર્જી ચાર મહામતો બાવીસ તીર્થરના શાસનમાં, પાચ મહામતો મજારીરના શાસનમાં છે તેથી સખ્યા ન લેતા તેને બરોબર તપાસ ચાર અને પાચ મહામતોનું સમાધાન

પહેલાં પણ મતો ચોરીમના શાસનમાં બરોબર છે પણ ચોયાને અંગે બોરીમના શાસનમાં ‘સગ્રાઓ વહિદ્દ દાણાઓ વેમણ’ છે જ્યારે બગવાન મહાવીરના અને મુષ્મદેવના વખતમાં

‘ સગ્ગાઓ મેહુળાઓ વેરમળ ’ એમ ચોથુ મહાવ્રત અને પાચમુ મહાવ્રત સગ્ગાઓ પરિગ્રહાઓ વેરમળ કહેવુ પડયુ
ખડિદ્ધાદાનનો અર્થ

બહિ એન્હો મૈથુન અને આદાન એટલે પરિગ્રહ એટલે સર્વ મૈથુનથી અને પરિગ્રહથી વિરમુ છુ એમ છે તો હવે ન્યૂનતા કઈ રહી ? દગ્ગાવૈકાલિજ (અં ૨, ગાં ૪) મા ‘ખડિદ્ધા’ શબ્દ વાપરીએ છે તે ચારિત્રની પરિણુતિમા પ્રવૃત્તિ કરતા મૈથુનમા મન જાય તો ઔષધ શુ ? એ સ્ત્રી મારી નથી હુ એનો નથી એ ઔષધ ‘ખડિદ્ધા’ ટાળવા માટે શબ્દયુ જો ‘ખડિદ્ધાનો’ અર્થ ખહાર જવુ એટલો હો તો ઔષધ જ નહિ આવી રીતે નિચારીને એ સોધી રાગ ખનેડી લે તેવી રીતે ત્યા ખડિદ્ધાનો અર્થ ‘મૈથુન’ રાખેવો છે તેથી તેમા વાધો નથી અને ‘આદાન’ ગખ્ખનો અર્થ ‘પરિગ્રહ’ છે એ ચોથુ છે પરિગ્રહમા ‘અહુ’ ધાતુ છે ‘આદાન’ શબ્દ અહીં મેલ્યો ‘અહુ’માત્રથી ઉપાદાન આવે તેમ હતુ અહીં ‘પરિ’ ઉમેરી દીધો ‘ખડિદ્ધા’ શબ્દમા જે ગૌરવ હતુ સ્વસ્વભાન, અપરિણુતિથી ખહાજ નીડળી જવુ તેને ખદલે ‘મૈથુન’ શબ્દ ગખ્ખો તેથી દૂકો અર્થ આવે ‘આદાન’ શબ્દથી અર્થમા વધારો થાય, છતાં તે કસ્વાની જરૂર જ હતી વક્ર અને જડપણાને લીધે પાચ મહાવ્રત

જગતમા નિયમ છે કે કાયદો કર્યા પછી ખૃથ નીકળે કાયદાની મકસદ લોકો ન મમજે ત્યારે તેમા મુધારો કરવો જોઈએ લોકોની વક્રતા કાયદાનો મુધારો માગે છે મહાનાન્ના વખતમા જીવો વક્ર અને જડ છે તેને જગે મુધારો કરવો આવશ્યક છે, નહિ તો શબ્દાર્થમા ઉતરી જાય અને તેથી ખડિદ્ધા-ખહાર જવુ-આત્માની પરિણુતિમા ખહાજ જવામા પાપ લાગે

તેટલ મૈથુનમા લાગે એમ માને

કાયદામા મુધારે.

પહેલા કોર્ટ મળ કરતા લખતી કામીએ ચઢાવવું વચમા એક ગુનેગાર આવ્યો. સાચો ગુન્દો કહેલો. બેરીન્ટર (barrister) ચૂપ રહ્યો કેમ ચાલવા દીધો. આખા કેસમા 'ચૂ' બોલતો નથી બેરીન્ટરને બોલો શણેવો શા કામનો? જજમેન્ટ (judo, judgment) થઈ ગયું કામી દેવા લઈ યા કાસીએ લઈ ગયા ગળે કામો નાખ્યો પાટીડ ખમેડવા જાય ત્યાં બગીને હાથ ખરેડ્યો ખળશ્હાર, વાચો તમને હુકમ કેન્દ્રો છે? કાસીએ ચઢાવનો હરે ખમી જાઓ ખનવું પડ્યું ને તે છટી ગયો તેથી હરે લખાય છે કે જીવ જાય ત્યાં સુધી લગકાવી શણવો. કામીએ દેવો તેમા તરફ એ જ હતું મન્યાર તરફ એ જ છે કાયદાની ચુગાવમાથી નીકળી જવા માગે ત્યારે કાયદામા મુધારો કરનો પટે તેમ ચાવીસમા તીર્થ કળા શામનમા જીવો વક્ર અને જડ છે તેથી મળેલો પડે

મત લેતા પરિણામ

જે વખત મન દેવા તૈયાર થયા તે વખતે પરિણતિ કઈ હતી? તસને મારવો નહિ એવો પચ્ચક્રખાણ લીધા ગાવ છે. પચ્ચક્રખાણને જાગ કરવા જાઓ છે, મીચુ જીએ, લીવોતરી સાચનો તો અનત જીવો જન્મી જતો છે કાઈ કહે કે આપણે કયા પચ્ચક્રખાણ છે? ત્યારે ગુ તમે સ્થાવર જીવની હિમાના પાપ માનવાથી છૂટા છો? લખાણ તે વચાણ બાતાર્થ વિચારો! સ્થાવરની હિસા છોડી શકુ તેમ નથી માટે ત્રમના પચ્ચક્રખાણ કયા છે

ત્રસની હિસાવાળા અંગે

સમ્યક્ત્વ થયું ત્યારે શું ધાર્યું ? હિંસા છૂટી ગઈ એમ નથી તે વાત કયા રહી ? ગળ્હની ચુગાલમાથી નીકળી ગયા, નહિતર હિંસામાત્ર વર્જવાની હતી જેમા અર્થદંડ હોય, તે વર્જી શકતો નથી તેની ભુદ્ધિ વાત પણ આસક્તિ, અગતિ ન હોય તેવી હિંસાને ન વર્જી શકે ? ઘરના ચૂલાના આરભપરિ-ગ્રહો છોડવા તમે અગત છે. આમકિતને લીધે એ તમારાથી ન છોડાય જાત્રા કરવા જાઓ ત્યારે તારા બાઇએ કેમ કર્યું ? એ પ્રશ્નાવધી કારણકે નિવૃત્તિનો વખત પણ આત્માના શુભો કોઈ દિવસ વિચાર્યો ? તીર્થ કરના શુભ જાતા ગાતા જવું, એ કરવું નથી, કુધલી કરવી છે, ઠાવિધા કરવી છે, કોઈ કહે લીસોતરી ૧૦ તો કહે આપણે કયા પરચક્રખાણુ છે ? આ ચુગાલમાથી નીકળી જવાનો ધધો પણ ખરી વાત તો એ હતી કે પ્રમાદ થયો, માફ ધ્યાન ન રહ્યું, એ વસ્તુ હતી જેમ આજ કાલ ચાવાકી કરીને ચુગાલમાથી નીકળી જવાના વાક્યો બોલાય છે તેમ વક-જડો બોલે તેમા આશ્ચર્ય નથી

ગાહિર્ધા-ગહાર નીકળવું-ગહાર ન નીકળીએ એવો ભાવાર્થ કરે જેમ જગતમા ત્યાવાડ લોડો કાયદાની ચુગાલમાથી નીકળવાને કટિણદ્ધ થાય તેમ અહીં શબ્દ પકડી લે માટે 'મોઘમ' ગળ્હને બ-લે ચોકબો શબ્દ 'મેટુણાઓ વેરમણ' કરવો પડ્યો 'મેટુણાઓ વેરમણ' બુદ્ધ કહેવાનું તાત્પર્ય

ચોપડામા એક રકમ ખોટી હોય તો બેઈમાન બે મળીને એક મહાવ્રત થાય છે, છતાં એકના બગે તેઓ આખા મહાવ્રતનો ભગ મમજતા હતા કારણકે બે મળીને એક પ્રતિજ્ઞા હતી પણ વક-જડો એક ભાગે તો અડધી રહે એમ કરવા માટે આ

એમ કેમ ન કરવું પડે ? માટે મહાત્મનો ફેરવવા પડ્યા
વક્ત્ર-જડે માટે શબ્દ પસંદો

પ્રજાની ભેડે રાજા અને પ્રધાન ગાડા થયા, પણ ગાડપણમાં
કર્યું શું ? ઘરમાં નાખવાનું વક્રોને મમજાવવા ખર્ચ, પણ પોતાનું
ખુએ તો વક્રના વક્ર માત્ર શબ્દ ફેરવ્યો. બહિષ્કારની જગોપર
મૈથુન અને આદાનને બદલે 'પરિગ્રહ' શબ્દ રાખ્યો, પણ છટ્ટી
નહિ સવર, નિર્જરા, અને મોક્ષમાર્ગનું ક્યેય તો રાખવું જ
લેઈએ, તેથી ન્યૂનતા કહી શકીએ નહિ, પણ શબ્દ ફેરવ્યો.

'પરિગ્રહ' શબ્દ વાપરવાનો ખુદાએ

પ્રશ્ન—સર્વાઓ પરિગ્રહાઓ વેરમણ કેમ ? જો સર્વાઓ ગદાઓ
એવે તો અશન, પાન લીધું તો તમારું મહાત્મન ગયું એમ
કહે અને ઉપકરણ લેવામાં પણ મહાત્મન કાઢી નાખે આજ કાલના
ઉચ્છ્રાવો બોલે છે કે-તમારે પરિગ્રહનું પ્રમાણ, તો ચેલા કરવાના
પ્રમાણ નહિ ? આ બોલનારો 'પરિગ્રહ' શબ્દ સમજ્યો નથી
પરિગ્રહ કયા છે ? આત્મા સાધુ ક્ષાણના ક્ષણાણુ એમ કોઈ
જગ્યા ઉપર લખાવ્યું ? ના, કારણકે નામના તરીકે અહીં નથી
લોકો કહે તેમાં એને શું થવાત ? પોતાના તરીકે હોત તો
પ્રતિબદ્ધ તો પછી કાલની સામે શા માટે થયા ? ગામનને
માટે કેટલાકને ગાયકવાડી રાજ્યમાં ગયાને વર્ષો થયા અને જશે
કે નહિ ? તે પ્રશ્ન પણ અહીં તો શાસનની સેવા, ખીજની
સેવા નહિ દીક્ષાની વિરૂદ્ધ છે માટે બોલવું છે

મૂળ વાતમાં આવે—

અહીં 'પરિ' ઉપસર્ગ મેલ્યો છતાં બૂમ મારે છે, તો
ન મેલ્યો હોત તો શી દશા થાત ?

શુદ્ધકારાજ દીક્ષા દેતા જણાવે છે કે અ દીક્ષા હું

નથી દેતો, પણ ક્ષમાશ્રમણ દે છે હું તો પ્રતિનિધિ છું વક્ર-જડાના વાકા કોથળામાથી કરડે તેવા ઝિલાડા નીકળે તેથી શાસ્ત્રકારોએ ગયાવ રાખ્યો, પણ રાખેલો બચાવ સૂઝે નહિ તેને શું કહેવું જો તે ન રાખ્યો હોત તો શું થાત ? 'પરિગ્રહ' શબ્દ ન રાખ્યો હોત, અને 'આદાન' કે 'ગહાઓ' પાઠ રાખ્યો હોત તો તે કૃતરાઓ વળગ્યા વિના રહેત જ નહિ, પણ શાસ્ત્રકાર સર્વજ્ઞ છે તેથી વક્ર-જડ માટે તેટલું કરવાની જરૂર હતી

પરિગ્રહની વ્યાખ્યા

પરિ એટલે સમન્તાત્ અર્થાત્ સ્વમાલિકી તરીકે ગ્રહણ કરવું તેનું નામ 'પરિગ્રહ' હીક્ષાનો વેષ એ પરિગ્રહ નથી કારણકે ગુરૂએ સયમ પાવન માટે તે આપ્યો છે સરકાર તરફથી પોલીસ (police)ને ડેમ (dress) પટા આપવામા આવે છે તેથી લોકો પોલીસને ઝોળખે છે, છતાં માલિકી તો કોર્ટ (court)ની જ છે પોલીસના ડેસની માલિકી પોલીસની નથી

આચાર્યે પણ પૂર્વાચાર્યેને આધીન છે

શામન-મેનાના ડેસની માલિકી આચાર્યની છે, તો આચાર્યને પરિનહુ લાગશે ?, જેમ કોર્ટ ડેસથી બચતી નથી તેમ આચાર્ય નહિ બચે ?, ના તને જો મમજણ પડે તો આચાર્ય પહેલેથી બચેલા છે કારણકે ખાફિક અતિચારમા જણાયું છે કે એ માફ નથી મારા આચાર્યનું છે આથી આચાર્યે ઉત્તર દીધો કે મારા આચાર્યનું છે (આચરિયસંતિય, -લામણકસૂત્રમ્) રાજાનું ગજ્ય નથી, શહેન ગાહતનું રાજ્ય છે રાજ્ય જ્યોર્જનું નથી, પણ પાર્લામેન્ટ (parliament)નું માધુઓ કે આચાર્ય વસ્તુના માલિક નથી, આચાર્યની પરપન માલિક છે અને તેટલા જ માટે પરિગ્રહાનો કહેવું પડ્યું 'પરિ' ઉપસર્ગ લગાડીને ચોક્કસ કરી દીધું કે

જો મમત્વ બાને લેવામાં આવે તો તેનું નામ પરિગ્રહ
આથી જ ઉમાસ્વાતિજીએ વહેંચેલું થયું. તેમણે શામનમાં લેવા
જે 'પરિગ્રહ' શબ્દ રાખ્યો હતો તેનો અર્થ મૂર્છા કર્યો
(મૂર્છા પરિગ્રહ; તરંગાય અ. ૭ સૂ. ૧૦)

મૂર્છા ન કહેતા પરિગ્રહ શા માટે?

અર્થ-સજ્જાઓ પરિગ્રહાઓ વૈરમણ ને બદલે સજ્જાઓ મુદ્ધાઓ
વૈરમણ કહી દેવું હતું ને?

જના મુધી મગગ દશા ત્યાં મુધી મહાવન આવે નહિ
મહાવન આત્યા વિના-સજ્જા દશા ગયા વગર મહાવન ન ગણાય
તો ના માટે સજ્જાઓ મુદ્ધાઓ વૈરમણ ન રાખ્યું

તમારે 'મૂર્છા' કહો કે 'પરિગ્રહ' કહો એ એક જ વાત
■ અને જો 'મૂર્છા' એ પરિગ્રહનું લક્ષણ છે તો જના મૂર્છા ત્યાં
પરિગ્રહ અને જના પરિગ્રહ ત્યાં મૂર્છા એમ થયું તો પછી જના
મૂર્છા થઈ ત્યાં મહાવન બાગુ કે નહિ? Co-તમારા હિમાને
હીણમોહનીય એવે વીતરાગ-તે થયા મિવાય મહાવન હોય નહિ,
પણ અહીં તેમ નથી અહીં તો પરિગ્રહ તરીકે ગણાતા પદાર્થો
વિષયક જે મૂર્છા તે પણ 'પરિગ્રહ' છે અને પરિગ્રહ તરીકે
ગણાતા પદાર્થોમાં જે મૂર્છા તે દ્રવ્ય-પરિગ્રહ તો જે વસ્તુ
પરિગ્રહ તરીકે ગણાય તેમાં જો મૂર્છા હોય, તો તો ન હો તો
'પણ તમારે 'પરિગ્રહ' છે તે જાત છે ને? ના સર્વથા પરિગ્રહથી
વિરમવું તે ધન, ધાન્ય તે 'પરિગ્રહ', પણ વસ્તુમાત્ર પરિગ્રહ
નથી અમારી પ્રતિના કઈ? પરિગ્રહથી વિરમવું આ તો પરિગ્રહ
નથી ને? એમાં 'એ' મૂર્છા રાખીએ તો મહાવનમાં વાધો
નહિ ધર્મોપકરણ સિવાયના પદાર્થો લક્ષ્યે તો જ વાધો આવું
થઈ જવા માટે માટે પરિગ્રહાઓ વૈરમણ રાખ્યું તેમાં "લેવા

ગઈ પૂત ખો આઈ ખસમ જેવુ થયુ ”

મયમના ઉપકરણમા પણ મૂર્છા ન રખાય

જો ઓઘો નવો હોય ને પૂજવુ હોય તો આ નવો
ઓઘો છે ઓઘાથી અદ્ધર આકાશ પૂજય છે ચારિત્રના
પાત્રનને માટે જે વસ્તુ લીધી, તે વસ્તુ ગ્યાય ને ચારિત્રનો
ચૂરો થાય તેનો અર્થ શો ?

કદાચ ઉપગરણ ઉપર શાહીની કલમ પડી ને ડાઘ લાગ્યો
તો ‘એ હે’ ગા માટે ? આત્માને કર્મબંધનથી બચાવવા માટે
દ્રવ્ય થકી થતી હિસા બચાવી લેવી જોઈએ તે બચાવવાનું
સાધન તેમા ડાઘ લાગ્યો તેથી પૂજવામા વાધો આવવ નો નથી
ઉપકરણ છે સાધન એમ કહેવાવાળા-એવું કહીને આત્માને
છેતરવાનાળા છે ઉમાસ્વાતિ-શર્ય જવમૂરિને તામે જે
મયમસાધન સિવાયની ચીજ છોડી તેથી મહાત્મા થઈ
ગયા એમ માનશો નહિ નિર્મમત્વ બાવનું ક્યેય ચૂકયા તો
દોષજ છે જેવી રીતે ઉપકરણ મિવાય-ધર્મ સાધન સિવાયની
વસ્તુ છોડવાની છે તેમ તેમા પણ મમતા છોડવાની છે તેથી
ઉમાસ્વાતિજીને મૂર્છા પરિમદ રાખવું પડ્યું અને શર્ય જવમૂરિને
પણ મૂર્છા એ જ પરિમદ રાખવું પડ્યું (મુચ્છા પરિમદો વૃત્તો
દ્યમ વૃત્ત મહેસિણા ॥ દશ૦ ગા૦ ૨૩૦) અન્યોન્યાશ્રય ટાળવા
માટે મહાવ્રતમા ‘પરિમદાઓ વૈરમણ’ કહેવું પડ્યું

મનુષ્યદેહ મોક્ષની નીસરણી છે

બીજી વાત ફર રહી આ તો ઉપકરણ છે સાડ રહ્યું
તો શુ ? બગડે તો શુ ? મોક્ષની નીસરણી તે મનુષ્યદેહ
જેમ નીસરણી મિવાય મેઢે નહિ ચઢાય, તેમ મનુષ્યના દેહ
સિવાય કોઈ મેક્ષે જતો નથી. ગયો નથી અને

ઉપકરણ બિના પણ જોયે ગયા છે પણ મનુષ્ય-દેહને પ્રાપ્ત
કયા વિના કેઈ જોયે ગયો નથી છતાં એ કામનો છે એમ
જોતીશ નહિ સચમની લાઈન (line)માં ચઢેવો મહાપુનઃ
આમા ગુ થાય ॥ એમ ન જોવે .

ત્યારે જૂળ જાગવા માટે રોટી છે તો પછી તે રોટી
ચાહે તો વાડકામાં કે યાજીમાં મગી હોય તો યાજીવાડકાની
શી લડાઈ? જેને રોટી માટે દોડવું છે તેને તકરાર ગની?
નવી વહુનું વાછરડાને રોટલો ખવડાવવું

લગ્ન થાય છે વહુ પહેવડેની ઘેર આવે, ત્યાં ધરતું
કામ ન જનાવાય ઘેરે ગાયતું વાછરડું હોય વાડકાને રોટલો
ખવડાવવાનું કામ જનાવાય તેમાં પણ રોટલો ખવડાવવો હોય
તો માયી સાસુ માડી કે છે જે મિતિ માટે વાડરડું માચવવાનું
મનુષ્ય સાસુ કકડા કરી આપે, તે કકડા વહુ વાડરડાને આપે
છે વાછરડાને નવી વહુ છે કે જૂની તે જોવાનું નથી વાડરડાને
તો રોટલાનો કકડો આવ્યો તેથી એ આખા મીચીને આવે છે
એ મતવમ નવી કે જૂની વહુ માયે નથી, મનવજ રોટલાથી છે
માધુએ લેવું જોઈતું વાડરડાનું દક્ષાત

તારે મનવમ દરીથી કે કે જથણથી છે? જે જથણથી
હોય તો વાછરડાના જેટલી અક્ષન રાખે તો ખમ

પુસ્તકના પૃઠામાં મમના કુન્દા જના મૂળથી રસ્તો ભૂલે

પુસ્તક એટલે આત્માને જ્ઞાન મેળવવાનું સાધન પુસ્તકના
જવાબ માટે પૂઠું છે તે પૂઠું 'લાલ' ને ધોળુ થાય તેમાં શી
દશા? જકારે જૂલવાનું તો દર રહ્યું તરૂં આગણામાં કા ભૂલે
છે? મોગનું સાધન જનજ્ઞાન, મિતવચન, પુસ્તક ॥ પૂઠું
પાગી તો સાધનના સાધનનું સાધન છે આગણાથી રસ્તો

ભૂયો તો તે મળવાનો કયાય ? આ તો બધા સાધન છે, પણ દેહ તો ખુદ નીમરણી છે વળી દૂર (વ્યવહાર) નયની અપેક્ષાએ મોક્ષનું પરિણામી કારણ માનીએ તો પણ ચાલે હાડકા, માસને મોક્ષ થવાનો કે આત્માને ? તે બધા માહોમાહે આવ્યા છે શરીરમાં આ 'આત્મા' આ 'શરીર' એમ વિભાગ થઈ રાકે નહિ જે એકરૂપે રહેલા હોય, એક લોટામાં દૂધ ને પાણી ભેગા થયા, ભવે ભેગા થયા પણ અગ્નિના સંયોગે પાણી બળી જશે પણ ભેગા છે ત્યાં સુધી આ દૂધ, આ પાણી કહી શકીએ નહિ તેમ આ જીવ, આ શરીર, આ આત્મા કહી શકીએ નહિ મોક્ષની નીમરણી જેવું શરીર મોક્ષને અપાવી દેનાર એવું શરીર એના તાડનના, વધના પ્રમગે સહન કરવા તૈયાર થયો છે તો પુસ્તકનું પ્રહુ ફલાણું નગનું શા માટે થાય છે ?

કોટિધ્વજને પણ દરિદ્ર અવસ્થા આવી પડે ત્યારે ઉકરડાની જગ્યાના ઉમગકા આવે આટલી જગ્યા કેમ જાય છે ? હજારો લાખોની મિલકત છોડીને નીકળ્યો પછી ઉકરડામાં રગ આપ્યો, શાથી ? દરિદ્રતા આવી તેથી ઉકરડામાં ઉમગકા છે વક્ર-જડને ફેરવવા માહાવીરે શબ્દ ફેરવ્યો

ઉમાસ્વતિએ પૂછડું વળગાડ્યું-સાધન સિવાયનું છોડ્યું તેથી પરિશ્રુધી બધ્યા તેમ માનશે નહિ મોક્ષના સાધનભૂતમાં મૂર્છામાં ઉતરશે તો મૂર્છામાં (પરિશ્રુધમાં)જ હો આથી જ ઉપકલ્પની મૂર્છા છોડાવી, જગતના વક્ર-જડોને ફેરવવા મહાવીરને શબ્દ ફેરવવો પડ્યો

પ્રશ્ન ૫૨ ૫૨।

પ્રશ્ન—હવે આ પાત્ર કેમ ? છ, સાત કેમ નહિ ? એક, બે કેમ નહિ ? મહાપ્રત કેમ ? શ્રાવકોના વતો હોય

છતા ધાવકને માટે આણુ તત્ત્વ ગણદ કેમ છે ? તે જગો પર શાના વિશેષણુ લેડો છે ? તે જગો પર વિશેષણુ કેમ ? ખીજા બધાએ યમ નિયમ રાખ્યા ને તમે ત્રત કેમ ગોઠવ્યા ? મડા ત્રત કેમ ગણ્યા ? પાચ મહાત્રતો છે મીધુ કહી દો જ્યા ખીજુ ક્રિયાપદ ન હોય ત્યા 'અત્ર' મેની દેવાય છે છતાં 'પણત્ર' કેમ કહેવુ પડ્યુ તે વગેરે આગળ જણાવાશે

વ્યાખ્યાન ૩

ઠાણાગણુ નામના રીજા અગની અદ્વ પાચમા સ્થાનની અદ્વ પહેલુ સૂત્ર જણાવતા જણાવ્યુ કે પાચ મહાત્રતો કહેવા છે અહીં એ વિચાર કરવાની જરૂર છે કે પચ મહાત્રતપાક કે પાચપણુ મિદ્ધ હતુ નેનુ મહાત્રતપણુ કહેવા માગે છે ? અત્રિ ન બળેલુ હોય તેને બાળે તેમ શાસ્ત્ર અત્રિસિદ્ધને મમળને શાસ્ત્રનુ લક્ષણુ

અત્રિસિદ્ધ વાત કહે તો જ શાસ્ત્ર સફળ કહેવાય પાચ વેપારી ભેગા મળ્યા હોય તેમા કાંઈ $૫ \times ૫ = ૨૫$ બાંહે તો મગજ ફરી ગયુ છે એમ માને છે કોને જણાવના બોલ્યો ? બધાને છોકરા ધાર્યા ? અત્રિસિદ્ધ વાતને કહેવાવાળો ખીજાને ગાંડા ગણુરાવાળો ગણાય આમ કહેનારો પોતે ગાંડો ગણાય તેમ શાસ્ત્રમા અત્રિસિદ્ધ વસ્તુને જણાવવા બેસે તો શાસ્ત્રકાન્પણુની ચોચના પામે નહિ તેથી અત્રિસિદ્ધ અર્થને જણાવે તો જ શાસ્ત્ર એ શાસ્ત્ર છે

અર્થ ને કામ સ્વયસિદ્ધ છે

સ્વતત્રવિધાન તરીકે અને અનુવાદ તરીકે એમ બે રીતે વાતો હોય. જે વસ્તુ જગતમા મિદ્ધ હોય તેનો અનુવાદ કરે તેની શાસ્ત્રને અડચણ નથી તેમજ જે વસ્તુ દુનિયાને સમજ વામા ન આવી હોય તેનું વિધાન કરે જેમ અર્થ અને કામ, સાવત્રપણાને લીધે ઉપદેશ કરવા લાયક નથી, તેમજ મિદ્ધ હોવાથી પણ તેનો ઉપદેશ કરવો લાયક નથી વળી ઔદયિક કર્મના ઉદયથી મિદ્ધ થવાવાળી હોવાને લીધે તેનો ઉપદેશ કરવો શાસ્ત્રકાળે લાયક નથી છોડેને મિદ્ધ ન થયેલા ધર્મ ને મોક્ષ સ્વયસિદ્ધ નથી પણ અર્થ અને કામ ચારે ગતિમા મિદ્ધ થયેલા છે

ચાર પુરુષાર્થની વ્યાખ્યા

અર્થ ગૃહથી લોળા લોકો પૈસાને પકડે છે, પણ ‘અર્થ’ શબ્દથી પૈસો ન પકડના ‘જાહ્ય મુખના સાધનો’ એમ સમજવું જોઈએ આત્મીય મુખ એનું નામ ‘મોક્ષ’, જાહ્ય મુખ એનું ‘અર્થ’ જાહ્ય અભ્યતર મુખ અને તેના સાધનો મળીને ચાર પુરુષાર્થ થાય છે પુરુષાર્થનો અર્થ ઉદ્યમથી મેળવાય અર્થ અને કામની અપેક્ષાએ પુરુષો પ્રયત્ન કરે તે અને ધર્મ અને મોક્ષની અપેક્ષાએ પ્રયત્ન કરે તે ‘પુરુષાર્થ’ કહેવાય પુરુષે ઇચ્છેની ચીજો ‘પુરુષાર્થ’ અહીં ઉત્તમ પુરુષાર્થ નથી કહ્યું પણ સામાન્યપણે ‘પુરુષાર્થ’ કહેવો છે હવે, જો તેને પકડી લે તો દેય, સ્ત્રેય ને ઉપાદેયના વિભાગને બાજુનો નથી, મનતો નથી એમ ગણાય ત્યારે વિભાગ કરનામા અર્થ ને કામ હેય-છાડવા લાયક પુરુષાર્થ હેય હોવાથી સંગ્રહો મેહુગાઓ વેરમણ, સંગ્રહો પરિગ્રહો વેરમણ એમ શાસ્ત્રકારો કહી શક્યા

પરસ્પર વિરોધવાળુ વચન શાસ્ત્રકારનુ ન હોય

પ્રશ્ન-એક બાબત અર્થ ને કામ રાખવાનુ કહે અને બીજી બાબત સત્તાઓ મેહુળાઓ-સર્વથા વિરતિ બતાવે, તો વચનનો દગધડો કેમ ગણાય ?

જેના વચનમા પરસ્પર વિરોધ આવે તે શાસ્ત્રકાર કહેવાય નહિ, તો સર્વજ્ઞ કયાથી મનાય ?

આવુ બતાવે તો શાસ્ત્રકારપણાથી બાતલ થઈ જાય

પ્રતિમાનુ પૂજન

જિનેશ્વરની પ્રતિમાની પૂજા અમુક હુદે કરવા લાયક છે અને અમુક હુદે ઊડવા લાયક છે શ્રાવકધર્મમા હોય ત્યાં સુધી પૂજા ન કરે તો વિરાધક સાધુધર્મમા આવેલો પૂજા કરે તો વિરાધક આ પરસ્પર વિરૂદ્ધ છે કે નહિ ? નથી. અધિકારી જુદા રાખ્યા.

પૂજનમા વૈધના ઔપધનો ન્યાય

વૈધ ગરમીવાળાને સૂક, ગરમ પદાર્થ ખાવાની મનાઈ કરે વામુના દરદીને એ ખાવાની એ સવાહુ આપે તો તેથી પરસ્પર વિરૂદ્ધ ઉપદેશવાળો ગણાય ખરો ? જેવો રોગી તે પ્રમાણે દવા અધિકારીને અગે એક વસ્તુ વેવા લાયક, તે જ બીજા અધિકારીને ઊડવા લાયક કહે તેમા વિરોધ નથી જેનકે વૈધ દરદીના લેદને સમજીને ઔપધો ને કરી નિત્રલિત્ર બતાવે તે અહિન કરનારો કહેવાય નહિ શ્રાવક અધિકારી હોય ત્યારે પૂજાની કર્ત્ર યના જણાવે, સાધુ અધિકારી હોય તો તેને પૂજાનો નિયેધ જણાવે તેમા આશ્ચર્ય શું ?

માધુ પૂજા કેમ ન કરે

શ્રાવકે પૂજન કરવુ જ લેખ્યું છે એમા અપરબસમારબ

નથી માનતા? જો પૂજા સાવધ હોય તો સાધુએ એ ઉપદેશ આપવો નહિ, અને જો ઉપદેશ આપવાનો નથી તો પછી કૃતવ્ય જ છે એમ કહી શકાય જ નહિ અને જો નિરવધ હોય તો સાધુને કરવામા વાધો નથી

પૂજાનુ સ્વરૂપ અને એનો અનુબંધ

પૂજા સ્વરૂપે સાવધ દેખાવમા છકાયની વિરાધનાવાળી, પણ અનુબંધે-કૃણ તરીકે નિર્જરારૂપ છે પ્રશ્નકાર-જ્યારે સ્વરૂપે સાવધ છે અને પરિણામે નિર્જરા કરનારી છે તો સાધુએ કેમ ન કરતી? સમાધાન-સાધુએ સ્વરૂપે સાવધમા જવાની જરૂર શી? આ જગો પર કેટલાકો કહે છે કે-સ્વરૂપે સાવધના નામે અત્યંત પાપ માનવું જોઈએ, જો જિનેશ્વરની પૂજામા અત્યંત પાપ બધાય છે, ભલે ઘણી નિર્જરા થતી હોય, એમ માનીએ તો સાધુઓથી તેનો ઉપદેશ થઈ શકે નહિ

અશુદ્ધ દાનના ઉપદેશની માફક

પૂજાનો ઉપદેશ ન અપાય

શુદ્ધ દાન એકાંત નિર્જરાનું કારણ, અશુદ્ધ દાન અત્યંત પાપ ને બહુ નિર્જરાનું કારણ, પણ માધુથી અશુદ્ધનો ઉપદેશ દેવાય નહિ સુપાત્રને અસૂઝતું આપવું તે 'અશુદ્ધ દાન' સાધુને અક્રાસુ, અનેપણીય દેવામા આવે તે 'અશુદ્ધ દાન.' સુપાત્રે દાન દેજો, તેમ અસૂઝતું પણ દેજો એમ સાધુથી કહેવાય નહિ જો અશુદ્ધ દાન અત્યંત પાપવાળું ને બહુ નિર્જરાવાળું હોય તો તેનો ઉપદેશ દેવાય નહિ, તો પછી પૂજાની અનુમોદના શી રીતે? કાઈ કહી અસૂઝતું કે તે નિગોદિયા થાય

સમાધાન—રેવતી શ્રાવિકાના દાનનો પ્રસંગ

મહાવીર સરખા તમામ ઉપમર્ગો, પરીવહોમા પાર

ઉતરેલા, તે વખતે વીર્યાતરાયનો ક્ષયોપશમ હતો, ક્ષય ન હતો. કેવળીપણામા વીર્યાતરાયનો સર્વથા ક્ષય થયેલો છે જે ક્ષયોપશમ વખતે પરીપક્ષો, ઉપદ્રવો અને ઉપમર્ગો સહન કરવાવાળા હતા, તેવાને પણ જેવતી શ્રાવિકા આધાકર્મી બનાવીને વહોરાવે છે (સાધુને અંગે કરે તો આધાકર્મી) પણ મહાવીર વહોરાતા નથી કારણકે ટેવળ ભગવાન માટે કરેલો છે આથી સ્વમુખે પ્રભુ મહાવીર જણાવે છે કે મારે માટે કયો છે વિચારો ! ભગવાન માટે આહાર તૈયાર કરનાર જેવતી શ્રાવિકા નિગોદમા ગર્ધ ને ? મન માને તેમ જોવાવાળા છે શાઓ જોવા નથી મુખ છે માટે છાત્ર જોનવું તેનાઓની અપેક્ષાએ રેવતી નિગોદમા જવી જોઈએ ને ? પણ તેમ બન્યું નથી 'અપ પાપ' શબ્દમા પણ નિર્ભય પાપબીડ ન હોય 'અપ પાપ'નો અર્થ કયા જઈને જોઈવાય છે ? અશુદ્ધ હાત અપ પાપ ને શુદ્ધ નિર્ભય કરાવનાર છે એવું કરવું કે અનુમોદવું સાધુને હોતું નથી તો પછી સાધુથી પૂજાનો ઉપદેશ કે અનુમોદન ન થાય ને ? થોડું પણ પાપ થાય, તો સત્ત્વ સારજ્ઞ જોગ વચ્ચરુશ્વામિ નડિ રહે આ અશક્તિનો વિષય નથી, આ તો જાણી જોઈને જોલે છે ને ?

સ્વરૂપે હિમા

સ્વરૂપહિમામા જે પાપબંધ માની લેવામા આવે તો સમુદ્રમિધ્ધ માની શક્યો નહિ સ્વરૂપે હિમા તો ત્યા રહેતી છે, તે સ્વરૂપ હિમામા પણ સારમધ માનેલો છે તો નિદ્રપણાની મુશ્કેલી 'અયોગિકેવલી' ગુણુડાણે પણ સ્વરૂપે હિમા માની વાયવી મન્દર જીડનો જીડનો આયે, ગરીરને અથગયો, ને મયો તો મન્દર હિમા તો થઈ તો શુ ૧૩, ૧૪ ગુણુડાણે પપનો

બધ છે? સ્વરૂપહિંસા ૧૩-૧૪મે સહેવાની, તો પછી પાપનો બધ માનવો જોઈએ ને? પણ તે તો માની નથી સ્વરૂપહિંસા પાપબધ કરનારી ચીજ નથી સ્વરૂપહિંસા દેખાતી હિંસા છે, પરિણામે કાઈનહિ વેદગુમડુ થયુ હોય, ઓપરેશન(operation) કરે, લોહી ઘટે દેખાવમા ઘટાડયુ માલમ પડે, પણ રૂઝ આવશે તો લશ્પુષ્ટ થશે સ્વરૂપથી લોહી 'ઓછુ' કર્યું, પણ અનુબધમા લોહી ભર્યું તેવી રીતે પૂનમા જે અપકાય વગેરેની વિરાધના તે 'સ્વરૂપહિંસા' છે એથી પાપબધ નથી પ્રશ્ન—હિંમાનુ લક્ષણ શુ ?

“પ્રમત્તયોગાન્ પ્રાણવ્યવરોપણ હિંસા” (તત્ત્વા ૦અ૦૭, મૂ. ૮) પ્રમાદથી પ્રાણનો વિયોગ તેનુ નામ 'હિંસા' સાધુમહારાજની ભકિતને' અગે અમૂઝનુ કરે તેમા કઈ પણ પ્રમાદ નથી—તો જેવી આધાકર્મીની, તેવી પૂજની મરખાવટ કરી આધાકર્મી અને પૂજાને અગે કુટુંબકર્મીલાની બુદ્ધિથી નથી પણ પાત્ર બુદ્ધિ બનેમા છે એકમા પાત્રપોષણની, અને બીજા (પૂજન)મા ત્યાગની બુદ્ધિ છે, એકમા અન્ધ પાપ થાય ને બીજામા થાય નહિ મગજ ગાત કરે. દાન અન્ય પ્રકારે સભવે તેવુ છે કે નહિ? પાત્રપૂજ, શુક્રપૂજ એ અન્ય પ્રકારે સભવે તેમ છે કે નહિ? ને અન્ય પ્રકારે સભવે છે, તો પછી અન્ય પ્રકારનુ દાન જીવ્યાપણુ લઈએ તેવુ અશુદ્ધમા હલકાપણુ આવે કાશુ દાનનો નભર ડે, માત્ર-અહીં પોતે જે કરે છે તે પોતે શુદ્ધ દાનમા જઈ શકતો નથી શુદ્ધનો સભવ હોવાથી અશુદ્ધને બીને ઊતારી દેવુ પડયુ શુદ્ધ પૂજા સિવાય સભવ નથી—શુદ્ધ આશરવાળી દેતા એકાત નિર્જરા તો ડગવા સુધી મામે આ બીજે આપે છે તે અહિસક છે, એમ ન કહેવાય, છતા

અન્ય પાપ નહિ સામે જઈને આવે તો તમાગી-દૃષ્ટિએ અન્ય પાપ, ચૂલા પાસે બેસીને આપે તો નહિ અન્ય શુભ દાનના સભવને અંગે અન્ય પાપ પૂજાનો ઉપદેશ અને અનુમોદના કરાય છે યથાગદી તથામરી, તીર્થ કરોને સર્વ સાવધપ્રવૃત્તિને ત્યાગ હોતો, છતાં પૂજાનો ઉપદેશ કર્યો ઉભય છતાં એકનો નિષેધ કરવામા આવે જમનાદામ બહાર જાય-એટલે બધા બેસે એ આપોઆપ આવી જાય પૂજા, ચૈત્ય વગેરેની અનુશાસન ગઈ જઈ જાહેરની બંને પ્રકારની પ્રવૃત્તિ હોતી કામની, પુનઃની પ્રવૃત્તિ હોતી તેમા સહ કામા” કામ શક્ય છે, કામ ઝેર છે, એમ કહી એકને શક્ય તરીકે જખાલ્યો ત્યારે ખીજા તરફ આખર્ષીઆમણા તે જ અનિષેધ અને તે જ અનુમોદના વેદ અન્ય પાપ અને ક્રિયાકાલીન અન્ય પાપ

અત્યારે પાપ બાધ્યુ તે ભોગવવુ પડે તે ‘વેદ અ પ પાપ’ ક્રિયાજન્ય લાગે ને તરત છૂટે તે ‘ક્રિયાકાલીન અન્ય પાપ’ પાણી લાગે ત્યારે માટીનો કણિયો પણ લાગે, પણ તે ચાલ્યો જાય સામાન્ય ટોળાએય પાણી પોતાના કણિયાને લઈ જાય અને ખીજા ધૂળ લાગી હોય તેને પણ લઈ જાય તમે ડહોળા પાણીમા કપડા ધોયો છો કે નહિ? તે લાગેલી કણી કાઢી નાખે છે અને ખીજા પણ કાઢે છે ૧૧મા શુલ્કસ્થાન પછી નિષ્કયાય વીતરાગપણામા સ્વરૂપ હિંસા છે, તે આત્માને બાધક ન થાય, પણ સકયાયપણાની સ્વરૂપહિંસા બાધક થાય જેમ ડહોળા પાણીનો કણિયો, પાણી સાથે આવે, પાણી પોતાના કણિયામા જોડે અને પહેલાના કણિ આમા પેસે છે અને બંનેને સાફ કરે છે તેમ ભગવાન હરિશ્ચંદ્રસૂરિ કહે છે કે-જે સ્વરૂપહિંસાને અંગે લાગતુ કર્મ

અને બીજી પૂર્વતુ કર્મ તેની ત્યા નિર્જરા કરે છે ક્રિયાકાલીન અદ્ય પાપ છે, તેથી સર્વ સાવધના પરચ્છેદખાણવાળાને પાપક નથી, પણ અસૂઝતા આહારપાણી તો અદ્ય પાપ વેદ છે તેથી અતુમોદના હોય નહિ

અસૂઝતા આહારથી શ્રાવકને અદ્ય પાપ, બહુ નિર્જરા અસૂઝતા આહારથી પણ સાધુ તો કર્મ પાપે આથી આધાકર્મી ખાવાવાળાને કર્મબંધ છે કે નથી, એ નક્કી થયું પણ પ્રરૂપણા કરનારને કર્મબંધ છે જ નહિ એમ કહેવાય નહિ, તેમજ કર્મબંધ છે એમ પણ કહેવાય નહિ

પૂજામા અદ્ય પાપ પણ વેદન નહિ

પૂજનના પ્રસંગને અગે ક્રિયાકાલ પરતુ અદ્ય પાપ પણ વેદન નહિ, વાસી રહેવાવાળું નહિ આ ઉપરથી પૂજને અગે અદ્ય પાપ ને બહુ નિર્જરા માની છે અને કૃષ્ણ તરફ જનારાઓએ એકાત પુણ્ય માન્યુ છે, એમ સાબિત થયું આથી ‘પૂજા’ શ્રાવકને માટે, દેશવિરતિવાળાને માટે કર્તવ્ય તરીકે ગણવામા આવી છે કેટલાક કહે છે—પૂજામા આરભ થાય છે તેવું કહેનારાઓને શાસ્ત્રકારોએ ‘મહાભિનિવેશી’ કહ્યા જાણી જોઈને તત્ત્વને અતત્ત્વ અને અતત્ત્વને તત્ત્વ ઠરાવાવાળાને અહીં જ આરભ લાગે છે, તો તેવાઓને પૂછો કે છોકરાને પાણીના લોટા પાવા તેમા પણ આરભ લાગે છે કે નહિ ? કેઈ મનુષ્ય આખો દહાડો ગામમા ફરે ને કેઈ મહેમાન આવવાનો હોય, તે વખતે ગરીર ઠીક ન હતું, તેવું કહેવાવાળો હુચ્ચો—તેને પ્રમાણિક ન કહી રાકાય, તેવી રીતે પોતાને ઘેર ગાય, ઘોડા, બળદ વગેરેને માટે પાણી વગેરેના આરભનો ભય નહિ જ્યાં પૂજાની વાત ત્યાં આરભ લાગે—તે ઢાંગી ❑ એકેન્દ્રિયના આરભનો ડર

લાગ્યો તો ખરેખર 'સાધુમહાત્મા' પણ એ કંઈ અહીં જ કે ત્યાં પણ ખરો? ઘેર એકો હોય, દીવો નળગાવે, તો ધૂળે ખરો? તાગ ઘડમા તારા મારે કરાએવામા 'અર' શબ્દ આવે છે? ના પણ પૂજના કામમા 'અરે' શબ્દ આવે છે

પ્રશ્ન—પૂજના એકેન્દ્રિયની હિંસા માધુથી કેમ મહન થાય? કોઈને ત્યાં જોયરી ગયા હોય, ચૂસો સગમતો હોય અને તે ઉપરથી લઈને વહોળાવવા તૈયાર થાય તો સાધુને 'અરે' શબ્દ આવે

અ પ પાપ અને બહુ નિર્જરા એનું ક્ષણ શું? નહિ જોએને પૂજામહિમા થતી વિરાધાના કાગરુ કપારે, પણ નાનું, ખાયડી, છાકનામા થતી હિંમતમા કાગલમા એક કાલુ પણ પડયું નથી જો તેઓ ત્યાં જિભા જિભા ધ્રુવતા હોય તો કહેવાય કે ખરેખર છે નહિ તો ઢાંગ કરે છે એમ જ કહેવાય મારે પૂજા કરવી નથી એમ ન જોલણુ તેથી પૂજા કરવા વાળા ખોગ એમ જોલણુ છે, પોતાનો દોષ છપાવી, ખોજ ઉપર દોષ નાખવો તે બચકર, નિદોષ ઉપર દોષ નથી ન જાતો, તો પડી ગુણી ઉપર દોષ નાખવો તે કેટલો બચકર? કાનવાલને 'ચોર' કસવાય છે પોતાથી પુણ્ય બનતી નથી, કરમી નથી ને કરે તેને વગોવવા છે

ગેઠના છોકરાનું દૃષ્ટાન્ત

એ ગેઠીયાનો છોકરો મુમલમાન થયો મામાન્ય વદળી જાય તે એક વાત, પણ શેઠીઓ આવે તે ઠીક નથી બધા એકઠા થયા, પછી તેને ચાર મગવા ગયા ત્યારે છોકરે વિચાર્યું, મારે ઉત્તર દેના નથી, ગરમાયું નથી એમ વિચારી હાથમા પ્યાલો દારૂનો વીધો

ચાર મળવા આવેલા શાણા હતા વિચાર કર્યો કે આને કહેવું શું ! તપાસ કરી-આટલું બધું કેમ ! ખરી વાત તપાસ કરના માલમ પડ્યું કે મૂળમાં મસ્કાજ ન હોય તે બંડે તેમાં નવાડે ગી ?

દિગબરોને પ્રશ્નો

તીર્થ કચેના પાચે કથ્યાણકોને અગે કે એક કથ્યાણકને અગે આરાધના ? કેવળીપણામાં સ્નાન હતું ? બગવાનને કેમ નનડાવે છે ? કેવળી રથમાં બેસતા હતા કે બગવાનને રથમાં બેસાડો છો ? હિંદુમુમવમાનનું વેર હોય-હિંદુ આમનું કહે, મુમલમાન આમ કહે તેમ જ્વેતાબરોએ રાખ્યું માટે આમ ન કરવું જોઈએ એમ દિગબરોએ ગણ્યું

દ્રવ્યપૂજનો અધિકારી ગૃહસ્થ

મૂળવાન પર આવો-દ્રવ્ય-પૂજનો અધિકારી ગૃહસ્થ, દેશવિર-તિવાળો હોય તેને અગે અવજ્ય કરવા લાયક છે, નિર્જરાનું કારણ છે અને સસાર ઓઠો કરનાર છે જો તે ન કરે તો મહાભિનિવેગી એ જ પૂજને અગે સાધુને પ્રતિભાજીને અડકનાનો હક નહિ સ્થાપનાજીમાં ફેટો

આજ કાલ ડાહ્યા થયા છે, તેથી ફેાગ સ્થાપનાજીમાં રાજે છે કોઈ કહે છે હોં ! મર ન હોય તો ત્યાં જ્યેત્યવદન થાય તેવું કહેવાનાજાએ સમજવું જોઈએ કે-દહેરાસર ન હોય ત્યાં ફેાટાથી જ્યેત્યવદન થાય તો પછી સામાયિક, પ્રતિકમણમાં જ્યેત્યવદન થાય છે તે તો નિષ્ફળ ને ?

સાધુ પ્રતિમાને અડે તો પ્રાયશ્ચિત્ત અને શ્રાવક પૂજા ન કરે તો પ્રાયશ્ચિત્ત જોલવાના તમારા ઢગધડા છે કે નહિ ? વૈદ્યે કહ્યું ગંભીના દરદવાળાએ સૂઠ, મરીને અડવું નહિ વાસવાળાને

મૂઠ, મરીના ઉકાળા મનુકે જેવો દરદી તેવી દવા આરભ, પરિ
શ્રદ્ધા ત્યાગ માટે આરભીને વધારે દોરવાની જરૂર છે માધુ ના
સાનધથી વિરમેના છે મયમની અપેક્ષાએ તીર્થ કરના પગ
આગળ આવી રહેલા છે અધિકારીને અગે વિધિ, ને નિષેધ
રાખવામા આવેલા છે તેમ અર્થ અને કામના અધિકારીને અગે
વિધિ ને નિષેધ મળે તેમ આર પુરૂષાર્થમા વિભાગ કરી લેા
કેનીય જાળન વાતમા મુદર હોય પણ પરિણામમા લયકર હોય
વાણિયો ને મિયા

વાણિયો ઉધરાણીએ નાય ગર્ધ પત્યુ નહિ ત્યા અકાળે
મિયા કહે મેકજી કમ અધીરા થઈ ગયા છે? કેમ અધીરા
ન થાય? મિયા કહે જલદી દર્દશ સરકારે સરને (ખાતા) કરી
કે ને સડક બાધનાના છે ત્યા બાવળ વારીશ મડક કપાસના
બાળ જશે, તેણે કે બાળે લાગશે તે વળતે બધા છાત્રાને
મેસાડી દર્દશ ને તે કે વીણી લેશે એવે જલદી કમ વનુન
થઈ જશે આમ શાળની મુદરતા હોય છે, પણ પરિણામમા મીડુ
અર્થ-કામ ઉપાદેય નથી

અધિકારીને અગે અથ, કામની હેયતા-ઉપાદેયતા રાખે
આ સનાન કેખાવમા મુદર લાગે છે જેને નમાર 'સોનાગી'
માનવા છે, બાયડી છોડવામા મોળે માનની છે તેને નમાર
નીરસ લાગે? તેવાને અથ-કામ કરવા છે, પણ હેયપણ માનવુ
નથી સાધુને તો અર્થ-કામ છોડવા તાયજ જ છે

પ્રશ્ન-આશ્રવની અફર અમન-આશ્રવ મળવેા કે નહિ?
પાત્ર માત્ર હવમાત્રને અગે કે ત્યાગીને અગે આશ્રવ?
જુઓ અઠાર વાટે જટો દાય તો તેને મેશુનનુ પશ્ચિમનુ
પાત્ર તો બધય છે તો તેને આરવા લાયક કેમ નરીને ગણાય?

ધર્મોપદેશ એ શાસ્ત્રકારનું કર્તવ્ય છે , ,

અર્થ-કામ, પુરુષાર્થ કોઈની અપેક્ષાએ પણ આદરવા લાયક તો છે જ નહિ આદરવા લાયક પુરુષાર્થ કયો ? અવ્યતર સુખ ને 'મોક્ષ' તેને આદરવાને ધર્મ છે તે ધર્મ આદરવા લાયક હોવાને લીધે ગણધરભગવાન કહે છે કે મહાવ્રત અપ્રાપ્ત છે કારણકે ધર્મ અને મોક્ષ, આત્માની મહેનતે મળવાવાળી ચીજ છે તેથી અમિદ્ધ છે, માધ્ય તરીકે છે, આથી ધર્મનો ઉપદેશ દેવો તે જ શાસ્ત્રકારનું કર્તવ્ય છે

તો જ્યુ બેડેલામાથી એકને જનાનું કહેવાય તો નવાણની બેમવાની સમતિ થઈ જાય હિમા, જૂઠ, અદત્તાદાન, મૈયુન અને પરિશ્રુમાથી એકની નિરતિને 'ધર્મ' કહેવામા આવે તો ચારની અનુમોદના થઈ જાય, તેથી પાત્ર મહાવ્રતો કહેના જોઈએ કે જેથી એકેડે રી પણ અનુમોદના શાસ્ત્રકારને વળગે નહિ તેથી જેમ પાત્રપણ માણિત કરવાનું છે તેમ મહાનતપણ પણ સાગિત કરવાનું છે

પ્રશ્ન-એકડો, પછી સો આવે, તેમ નાના અણુવ્રતો તેથી તેમનું નિરૂપણ પ્રથમ જોઈએ અને મહાવ્રતો મોટા તેથી નિરૂપણ પછી કરવું જોઈએ એક શીખ યા પછી સોની વાત હોય મહાવ્રતના નિરૂપણ પછી અણુવ્રતનું નિરૂપણ હોય નહિ, પણ શાસ્ત્રકારે તો પ્રથમ પાત્ર મહાવ્રતની વાત કરી આ વાતમા પાપના પદ્ધતિને પોષવાવાળાએ, એકની જગા પર અણુવ્રત મેળ્યો છે અણુવ્રત તો ભાંગતા ચોરની લગોટી છે

લાખો લૂગીને ચોર જાય તેમાથી જે નીકળ્યું તે પહેલા લગોટીને વળગજે, માલને પહેલા ન વળગીશ મોટું લેવાનું પછી, નાનું લેવાનું પહેલું ખેસ પહેલા તાણી લેજે તે વાત કેમ કબૂલ

છે ને? પહેલા લૂગડા પકડીશ નહિ, ધોતિયુ પહેલા લેવું એ કહેશે ને? ના એ કેઈ દિવસ ન બને, માત્ર જવા કેમ દેવાય? મહાવ્રત એ આત્માનો ગુણ જેમ જેમ એ ચી લે ને પોત્તુ જવા કે તે 'મૂર્ખ' તેમ મહાવ્રત માટે પ્રયત્ન ન કરે ને અલ્પવ્રત માટે પ્રયત્ન કરે તે 'મૂર્ખ'

તીથ કર આદિની એક જ ભાવના

તીર્થ કરો, સાધુઓ, અલ્પવ્રતવાળાઓ અને સમ્યક્ત્વવાળાઓ એક ભાવનાવાળા જરૂર હોય કઈ? "મા જર્ણીત્ કોડપિ પાપાનિ" જગતનો કેઈ જીવ પાપ ન કરે એ ભાવના મહાવ્રતનું સ્વરૂપ પહેલા, પત્રી અલ્પવ્રતનું લેવાનું છે જગતમાંથી સર્વ અન્યાય કાઢી નાખવા કાયદો બાધનાર વિચાર કરે છે કે જગતમાં ગુના કરનારા ન થાઓ એવી ધારણા હોય પણ ગુના બધ થવા મુશ્કેલ પડે છે મમકિલીની, અલ્પવ્રતીની કે મહાવ્રતીની ધારણાથી કે યાવત્ તીર્થ કરના કથનથી મવ જીવો પાપ વગરના થયા નથી, થતા નથી અને થઈ જવાના પણ નથી વગર ફરજના અન્યાયો સત્તાથી, સમશેરથી, કાળેથી, શિયાથી કે ઢેહખાનાથી ન ગયા, તો આ તો કુદરતની મામા ગુના બતાવે છે કે તત્ત્વાવમાંથી ચાલી લેા કે ખોરાક ખાઓ તો પાપ કુદરતની સામા કાયદા કરનાર-એ કાયદામાં બધા આવી જશે કેઈ બહાર ન રહેશે તો પછી કુદરતને ગુનેગાર કરાવનાર કચેરીના કાયદાનો બધે અમલ થશે તે નમનવનાર કઈ દગાના હશે?

જેમ કાયદા કરનારે અન્યાયનો ચારે બાજુથી નારા કેમ ધાય તે તત્ત્વાવ બોધ્યો, તેમ કુદરતને કોપે ચલાવવા તૈયાર થયે તા મહાપુરુષ અપ પણ પાપને પેમવાની જગા રાખે, બોને તો એમના કાયદામાં ધૂન પડી ગુના રોકી ન શકે, બલતી

પુષ્ટિ આપે તેવા કાયદા કરનારને કેવા કહેવા ? અહીં પાપ પ્રતિબંધનો કાયદો કહે છે, પાપ કરે તો ગર્ભ કાયદાથી વિરુદ્ધ ચાલીને ચાહે તેટલો અન્યાય કરે, પણ કાયદામાં બારી ન હોવી જોઈએ અર્થાત્ જગતના પાપને દૂર કરવા માટે કાયદો-મહાત્મન ધડે, તેમાં કાયદાની યોજ ન રહે, તેમ પાપપ્રતિબંધકના કાયદામાં યોગ્ય હોવી જોઈએ નહિ તેથી પણ મહાત્મન કર્યા .

પાત્ર-અદારના હથિયાર

ધર્મ એ પુરુષાર્થ છે તે કળા માટે પાપનો પ્રતિબંધ કરવો જરૂરી છે તેને અગે કાયદો કવો જરૂરી, પણ તે પાત્ર કેમ ? અદાર કેમ નહિ ? અદાર જગો પર પાત્રમાં કેમ પનાવ્યું ? જો પાત્રને માટે કાયદો કરે તો ૧૩ પ્રકારનાં માટે તો ૪૮ આપીને ચલાવ્યું એમ કહો કે ને ? મહાનુભાવ ! ૧૩ અન્યાય નથી રાખ્યા કાણકે જ્યારે શત્રુ કળત્રમાં આવે ત્યારે હથિયાર પડાવી લેવાય માણસનું તોફાન શત્રુના બંધ થવાના જ છે જો જો માથે ન બને તો પહેલા હથિયાર તો લઈ લેના જ જોઈએ હથિયાર મેદાનના તેમાં શું કર્યું ? છુવતા ભગવા શત્રુનો હથિયાર મૂક્યા પછી ડર નથી હથિયારો ઉત્તરવવા માટે શત્રુ કરતા વધારે પ્રયત્ન કરવો પડે છે પાત્ર પાપો અદારે પાપ-સ્થાનકના હથિયારો જે માટે પાત્ર મહાત્મનો ગણાવ્યા જો તેમ ન હોત તો આવવાના ડર લેદોમાં, અત્યંતને ૧૮ ગણાવાત ? પણ મહાત્મનની જગો પણ અદાર ગણાવ્યા નથી, પાત્ર, કથ ચિત્ત પવનપુ, અને મહાત્મનપણ વિધેય છે

લૉર્ડ કર્ઝન અને મોગલોની મરખામણી

લૉર્ડ કર્ઝનને કહ્યું કે આવી રીતે બ્રિટિશ મરકાર
 હંદેરા પીટાબો ત્યાં આવા વચનો આવેલા હતા ત્યારે
 કહ્યું-તે વખતે હંદેરા પીટવાની જરૂર હતી મોગલો,
 ખીલજીઓ એવા ન હતા મોંઘાને મોતવાવાગા ન હતા પણ
 ધાતકી, ફર તો હતા આ (મોવવાપણ) મલ્લનોને પાસે
 નહિ સલ્લનોને જે અમરો મોવવામા આવેલા હોય તે
 પલટવા ન જોઈએ સાધુમહારાજના ઉપદેશને સાબળીએ,
 જાણીએ, વર્તવાને પ્રયત્ન કરીએ ત્યારે સત્તાઓ પરિગ્રહો
 વેરમળ ને? અમારે તો અહીં કયાં છતાં છોડવું પડે નહિ
 તે 'પુરુષાર્થ'

અર્થ-કામને છોડવામા પુરુષાર્થ

સાધુના વચનને સાબળીએ નહિ તો પછી છોડવાનું
 શાનું? જે પાપના ડર ન છોડે, ધર્મની ઈચ્છાએ ન છોડે,
 તો મેતાનનો સપાટો લાગશે તો છોડવું જ પડશે ને? ગયે
 ભનથી શું લઈને આવ્યો છે? ગયે ભવ ખોળીફ ને કયું હશે ને?
 ખોળીઉં તો ધન કરતા વહાતુ હવે ને? શું તેને લાગ્યો છે?
 નાધુના ઉપદેશથી ન છોડે, પણ મેતાનના મપાટાથી છોડવું પડશે
 અર્થ અને કામ છોડવામા આવે તો હીં, નહિ તો મેતાનના
 સપાટાથી અર્થ ને કામ છોડવા પડશે ~~અહીં કયાં છોડવું ન~~
 પડે એવું લક્ષ્ય નથી; પણ તો અર્થ-
 કામને છોડવા લાયક ગણે

મોક્ષને જ 'પુરુષાર્થ' કેમ કહ્યો ?

ધર્મ પણ પુરુષાર્થ નહિ

મોક્ષ જ પુરુષાર્થ ગણ્યો પણ ધર્મ નહિ કારણકે દાન, શીવ, તપ, ભાવ, પાત્ર મહાવ્રતો, ચારિત્ર એ પણ સિદ્ધ થવાની વખતે છોડવાના હોય ચારિત્રવન્ધિ, આહે તો યથાખ્યાત ચારિત્ર છતાં માફિ શાત્ત ઔપશમિક આદિ ભાવો બધા જોડી બંધ યથાખ્યાત ચારિત્ર મિદ્ધોને હોય જ નહિ ૧૧-૧૭-૧૮-૧૪મે ગુણસ્થાને યથાખ્યાત ચારિત્ર રહે, ભવસ્થ સુધી રહે ચારિત્ર એ તો સાધુનો ઘોડો ધરના બારણામા પેમતા કાઢ્ય ઘોડાને રાખતુ નથી, એથી ઘોડો નકામો નથી ઘોડાના પ્રતાપે પહોંચ્યા છીએ ચારિત્ર એ મોભે પહોંચાડનાનો ઘોડો હુતો મોક્ષ આગળ પહોંચ્યા ત્યારે એ ચારિત્ર છોડવું પડે, તો ચારિત્ર જેથી ચીજ એ પણ મોક્ષ પામતી વખત છોડવાની પણ શાસ્ત્રકાર કહે છે પોતપોતાની મર્યાદા આવે ત્યાં ક્ષાયોપશમિક ભાવો છોડવાના ધર્મને છોડવાનો-ધર્મસંન્યામ હરિભદ્રસૂત્રિ કહે ॥ 'ધર્મસંન્યાસ હોવાને લીધે, ક્ષાયોપશમિક ભાવ છોડવાના છે એ સાધ્ય અને એ સાધન

મદ્ધ—ધર્મ ચીજ શાને માટે છે ?

હુનિયામા જો કાઈ સાધ્ય હોય તો તે સુખ જ છે સુખ એ પ્રકારના (૧) આત્મીય (૨) પૌદ્ગલિક આત્મીય-સુખની પ્રાપ્તિ એનું નામ 'મોક્ષ' પૌદ્ગલિક સુખોની પ્રાપ્તિ એનું નામ 'કામ' મોક્ષપ્રાપ્તિનું સાધન એનું નામ 'ધર્મ'

૧ દ્વિતીય ધર્મસંન્યાસયોગસંન્યામસંજિત । ક્ષાયોપશમિકા ધર્મા યોગા કાયાદિકર્મ તુ ॥ યોગદ્- સં સ્તો ૭ ૦ ॥

લૉર્ડ કર્ઝન અને મોગસોની મરખામણી

લૉર્ડ કર્ઝનને કહ્યું કે આવી રીતે બ્રિટિશ મરકાટે ઢંઢે પીટાબ્યો ત્યારે આવા વચનો આવેલા હતા ત્યારે કહ્યું-તે વળતે ઢંઢે પીટવાની જરૂર હતી મોગવો, ખીનજીઓ એવા ન હતા જોવાને જોવાવાગા ન હતા પણ ધાનકી, ફર તો હતા આ (જોવાવાપણ) મજાનોને પાસે નહિ સજાનોને જે અગર જોવાવામા આવેલા હોય તે પસંદવા ન જોઈએ સાધુમહારાજના ઉપદેશને સાજાગીએ, જાણીએ, વર્તવાને પ્રયત્ન કરીએ ત્યારે સજાઓ પરિગ્રહાઓ વેરમણ ને? અમારે તો અહીં ક્યાં છતાં છોડવું પડે નહિ તે 'પુરુષાર્થ'

અર્થ-કામને છોડવામા પુરુષાર્થ

સાધુના વચનને સાજાગીએ નહિ તો પછી છોડવાનું શાનું? જો પાપના ડર ન છોડે, ધર્મની ઈચ્છાએ ન છોડે, તો નેતાનનો સપાટો લાગશે તો છોડવું જ પડશે ને? ગયે ભવથી શું લઈને આવ્યો છે? ગયે ભન જોગીજી તો ક્યાં જશે ને? જોગીજી તો ધન કરતા વધારું હતું ને? શું તેને લાગ્યો છે? માધુના ઉપદેશથી ન છોડે, પણ સેવાના ગપાટાથી છોડવું પડશે અર્થ અને કામ છોડવામા આવે તો ઠીક, નહિ તો નેતાનના સપાટાથી અર્થ ને કામ છોડવા પડશે અહીં ક્યાં છોડવું ન પડે એનું લક્ષ્ય નથી, પણ વિવેકી મનુષ્ય હોય તો અર્થ-કામને છોડવા લાયક ગણે તો એનું પુરુષાર્થ જો

પ્રશ્ન-મોક્ષ જ પુરુષાર્થ કેમ?

અથ અને કામને માત્ર વોકો પ્રવૃત્તિ તેથી 'પુરુષાર્થ' કહેવામા આયા, પણ ધર્મને કેમ કાઢી નાખ્યો? એકલા

મોક્ષને કયો સમય સાધી આપે છે ? ચૌદમા ગુણકાણાનો છેલ્લો મમય તે સિવાય મોક્ષને સાધી આપનાર કંઈ નથી દેવલોક એટલે મોક્ષ ધરાણે

મમ્યક્તવવાળો જ્યારે આત્માની શુદ્ધ સ્થિતિએ વિચારે તો સર્વાર્થસિદ્ધપણુ આત્માને પ્રતિબદ્ધ છે મનુષ્યપણામા આઠ નવ વર્ષે કામ કરે તે તેત્રીસ સાગરોપમે પણ કામ થતા નથી આઠ નવ વર્ષે ધૂળમા આળોટવાવાળો ગણાય એ દશામા જે કામ કરે તે સર્વાર્થસિદ્ધના દેવતાઓ તેત્રીસ સાગરોપમે કરી શકતા નથી દેવલોક એટલે મોક્ષને ધરાણે મેલનાર ધરણે મેલનાર ખજારનો ભાવ લઈ શકે નહિ તેવી રીતે સર્વાર્થસિદ્ધપણુ મોક્ષને ધરાણે મેલવાતું, તેથી તેનું (મોક્ષ ધરાણે મેલવાપણાનું) નિગમ્ય થવું જોઈએ

ધર્મ કારણોના કારણનું કારણ છે

મ પૂર્ણ સમારનું નિવારણ તે 'ધર્મ' ચૌદમા ગુણકાણાના છેલ્લા મમય સિવાય સમારનું નિવારણ નથી મોક્ષને ખનાવનાર તરીકે છેલ્લો સમય છે કારણનું કારણ હોય તેને કથયિત્ 'કારણ' ગણવામા આવે મીધુ કારણ તે તો કારણ છે લક્ષ્મીનું ખડ કારણ લાસ લાલનું કારણ માવનું વેચનું એનું કારણ માવનું લેવું સોઘા ભાવે માલ લઈએ તે વળતે 'કમાયા' એમ કેમ જોલો છો ? પૂર્વ પૂર્વ કારણોને અર્થાત્ કારણોના કારણોને પણ કાળ તરીકે માનવું તે સજ્જનતાની ખહાર નથી ધર્મને કારણ તરીકે જણાવ્યો નિશ્ચયધર્મ ચૌદમા ગુણકાણાના છેડે છે અને વ્યવહારધર્મ ચોથા ગુણકાણાની શરૂઆતથી છે

મુનિપણુ એ જ સમ્યક્ત્વ

દાયિક સમકિતવાળા અવિરતિ હોય તો તેને શાસ્ત્રકારે

મોક્ષની પ્રાપ્તિ થાય ત્યારે સાધન જિન જરૂરી બીજો ચુના સળગાવે છે, બીજેથી દેવતા લાવીને કૃત્રીને સળગાવે છે, તેને જ રસોઈ થઈ રહે ત્યારે પાત્રી નાખીને ઓવરે છે ને ઓલવવું છે તો સળગાવવું શાને માટે ? કારણકે રસોઈ કરવી એ સાધ્ય છે તે સાધ્ય મળગાવ્યા વિના સિદ્ધ થવાનું ન હતું સાધ્ય સિદ્ધ થયું એટલે ઓલવી દેવું પડે

આ ચારિત્ર મમમ્ન બાધવ રાકવાને માટે છે મોમ લેવાને બજે મહેનત કરવાની જરૂર છે આવ (dove) મળગાવના અકસ્માત્ થાય છે, છતાં મળગાવાય છે એ પછા કામ થઈ બધ એટલે ઓલવે છે અગ્નિ સ્વતંત્ર મળગાવેલો નથી અગ્નિ રસોઈના બુદ્ધિએ સળગાવાયો છે અગ્નિમા લાભ છે એમ ધારીને સળગાવ્યો છે, રસોઈ કરવા માટે મળગાવેલો છે રસોઈના સાધન તરીકે છે તેમ અહીં 'ધર્મ' ધર્મ તરીકે લેવામા આવેલો નથી

નિગ્રયથી ધર્મ ૧૪માના છેત્રે મમયે

મોક્ષના સાધન તરીકે ધર્મ લેવામા આવેલો છે, ૧૫રિભદ્ર-સૂરિએ કહ્યું છે કે જગતમા ધર્મ એક જ સમય છે આખા બવચકમા ધર્મ એક મમય કયો એક સમય ? બૌદ્ધમા શુભ ઠાણુનો છે તે સમય મોટું શહેર હોય ને ઓગળાણુ ન હોય તો મોટું શહેર છતાં જગત નાનું ગામ હોય પણ ત્યાં સત્કાં, સન્માન થાય તો શહેર મોક્ષરૂપ કાર્ય કરે તે 'ધર્મ'

૧ "સોડમયકમ્પયદેહ સેલેમીચરમસમયમારી જો ॥" ("ધર્મ સમૃદ્ધી ગા ૦ ૨૬) "તમ્યેવ-શૈલેશ્વરમ્યાચરમસમયમાવિતો ધમમ્મ સાજ ત્ પામ્પર્યજ ગા માધક " (ટી ૦) ।

મોક્ષને કયો સમય સાધી આપે છે? ચૌદમા ગુણકાણ્યાને છે. સમય તે સિવાય મોક્ષને સાધી આપનાર કોઈ નથી દેવલોક એટલે મોક્ષ ધરાણે

મમ્યકૃત્વવાળો જ્યારે આત્માની શુદ્ધ સ્થિતિએ વિચારે તો સર્વાર્થસિદ્ધિપણુ આત્માને પ્રતિબદ્ધ છે મનુષ્યપણામા આઠ નવ વર્ષે કામ કરે તે તેત્રીસ સાગરોપમે પણ કામ થતા નથી આઠ નવ વર્ષે ધૂળમા આળોટવાવાળો ગણાય એ દશામા જે કામ કરે તે સર્વાર્થસિદ્ધિના દેવતાઓ તેત્રીસ સાગરોપમે કરી શકતા નથી દેવલોક એટલે મોક્ષને ધરાણે મેલનાર ધરણે મેલનાર બળરનો ભાવ લઈ શકે નહિ તેવી રીતે સર્વાર્થસિદ્ધિપણુ મોક્ષને ધરાણે મેલવાનું, તેથી તેનું (મોક્ષ ધરાણે મેલવાપણાનું) નિવારણ થવું જોઈએ

ધર્મ કારણોના કારણનું કારણ છે

ન પૂર્ણ સમારનું નિવારણ તે 'ધર્મ' ચૌદમા ગુણકાણ્યાના છે. લા સમય સિવાય જ સારનું નિવારણ નથી મોક્ષને બનાવનાર તરીકે છે. સમય છે કારણનું કારણ હોય તેને કથચિત્ 'કારણ' ગણવામા આવે ત્રીધુ કારણ તે તો કારણ છે લક્ષ્મીનું ખડું કારણ લાભ લાભનું કારણ માવનું વેચનું, એનું કારણ માવનું લેવું સોધા ભાવે માલ લઈએ તે વખતે 'કમાયા' એમ કેમ બોલો છો? પૂર્વ પૂર્વ કારણોને અર્થાત્ કારણોના કારણોને પણ કા જ તરીકે માનવું તે મજાનતાની બહાર નથી ધર્મને કારણ તરીકે જણાવ્યો નિશ્ચયધર્મ ચૌદમા ગુણકાણ્યાના છેડે છે અને વ્યવહારધર્મ ચોથા ગુણકાણ્યાની શરૂઆતથી છે

મુનિપણુ એ જ મમ્યકૃત્વ

આયિક સમક્રિતવાળા અવિરતિ હોય તો તેને શાસ્ત્રકારો

મિથ્યાત્વી ગણાવે છે, કારણ કે કારક સમ્યક્ નથી. આચાર્યગેમા જણાવ્યું છે કે મુનિપણ તે જ સમકિત.

પ્રશ્ન—તે વખતે શ્રેષ્ઠિક રાજાને કયા લેવો? કાગ્ક સમ્યક્ત્વની અપેક્ષાએ કે રાજ્યકની અપેક્ષાએ? સમાધાન—શ્રેષ્ઠિક રાજાને રાજ્યકની અપેક્ષાએ સમ્યક્ત્વવાળા ગણવા અપ્રમત્તપણે મોક્ષની ક્રિયા થાય તે ‘કારક’ સાતમાની જદ તે ‘કારક’.

ચોથા ગુણુસ્થાનનાણાને ધર્મી કેમ ગણાય?

પ્રશ્ન—ન્યવજ થી ચોથાની શરૂઆતે ધર્મ કેમ કહેવાય? ચોથુ ગુણુકાણુ એ વાજણીને ઘેર વિવાહનો માડવો એ કહેતી કે ખીલુ કાઈ? તેવી રીતે દેશનિરતિ હોય તો એનું પાપ છોડવાવાળો થયો નાજણીને ત્યાં વિવાહનો માડવો માડવો ન હોય, વિચારમા જ હોય ચોથા ગુણુકાણુ ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ પામેવો હોય તે વાજણીને ત્યાં વિવાહનો માડવો છે એક પણુ મ. લેવાતું નથી, તો પછી શા માટે ‘ધર્મી’ ગણવો? મોહ સરહારના શસ્ત્રો સરકાવી નાખવા માત્રથી ‘ધર્મી’ ગણવો તે વ્યાજબી છે? પાપમા છૂટા ગુણુકાણુવાળાએ મોહની જાળ કાપી છે આ તો ચોથે સહેલો તે માછીની જાળમા તરફડતો બિનાડો છે તેને ‘ધર્મી’ કેમ ગણવો?

ચોથુ ગુણુસ્થાન એટલે વિચારનું પરાવર્તન

સક્રાંતિનો આદિ-કાળ તે વિચારનું પરાવર્તન દેશી હિલચાલો ન્યાયના પહેલા, ત્રીસ ત્રીમ વર્ષો મુખી કોંગ્રસ (congress) ભારતી લાગે દર વરને ખરયાના પૃથ્વામા

૧ જ સમતિ પાસદા ત મોગતિ પામદા, જ મોગતિ પામદા ત સમતિ પાસદા.

આવ્યું—આનુ કૃષ્ણ શુ કાઢ્યું ? નગામા ચુક બિડાડો છે, તમા સારી બનતું નથી, તમે બોલો છો તેમ બમણા બધાવ છે ચોરની ચોકડીની જેટલી ચતુરાઈ હોય તેટલા કાટવાળને વધારે કિલ્લા બાધવા પડે તમે જે બોલો તેમા આડખીલી નાખવાને સરકારને બિલટા વધારે બધો કરવા પડે ઉત્તરમા કહેવામા આવ્યું કે—દુનિયા-લોકોને સમજી શકતી નથી, તેથી રાણીનું રૂડું રાજ કહેતા હતા ધધાને દેગમાથી કાઢી નાખનાર, રાજ્યને રૂડું રાજ્ય કહેતા હતા તે કોંગ્રેસવાદીઓને ગમતું ન હતું—તે વિચારનું પરાવર્તન વિચારના પરાવર્તન પછી વર્તનના પરાવર્તનને વાર ન લાગે ચોધુ ગુણુકાણુ એટલે વિચારનું પરાવર્તન.

નિર્ઞય પ્રવચન એ જ અર્થ અને એ જ પરમાર્થ છે અનાદિથી ગળડતા પ્રેમને વાહી રહ્યો હતો આરભપરિશ્રમને 'તારડ' ગણી રહ્યો હતો ત્યાં વિચાર થયો કે અનત આત્માની જ્ઞાનશક્તિ, તેનું કાસળ કાઢનાર આ છે જે વિષયો, કપાય, આરભને સાધ્ય તરીકે ગણતો હતો, હૈયાના હાર તરીકે ગણતો હતો તેની જગાએ પલટો ખાઈ ગયો મયમદ્દે પરમદ્દે સેસે મળદ્દે— નિર્ઞય પ્રવચન, એ જ અર્થ અને પરમાર્થ છે તે મિવાયની કોઈ ચીજ હોય તો તે બચકર

જેમ કોંગ્રેસે બાન કરાવ્યું તેમ મમ્યકર્ત્વિર્મા

જે સસ્તનતને ટકાવવા માટે લડવા જતા હતા તે જ હિંદના લોકો સરકારનો પક્ષ લઈને ચીન, દક્ષિણ આફ્રિકા અને યુરોપમા લડના ગયા તેવી રીતે આ જીવ અનાદિ કાગથી આ પુદ્ગલના ગજણ, પોષણ મેળવવા માટે, વૃદ્ધિ કરવા માટે, આરભના ઢગવા કરવા માટે આખા જન્મોના જન્મો ગાળવા-

માણે થયો, પણ જ્યારે આખો જિંદગી એટલે જિંદગી કરનારી કોઈ સંસ્તનન હોય તો આ સરકાર છે એ કોંગ્રેસના વિચારમાં આવ્યું - એ કોંગ્રેસનું કહેવું છે, 'એમાં મારે લેવા દેવા નથી' અમારો જીવન ન દૂર થાય ત્યાં સુધી જીવનમારને એકે પાછા આપીશું નહિ દુનિયાને જાગ્રત કરી તેવી રીતે આ આત્મા મોહનો તોડેદાર, મોહનો રક્ષક, મોહનો સરદાર થઈને અનાદિ કાળથી દૂરી રહ્યો હતો, તેની આખો જિંદગી એટલે તેને તે માલમ પડ્યું

કર્મરાજ રાક્ષસી મરકાર છે

ખ્રિસ્તીયે વચન પ્રાપ્ત્યુ છે કે કોઈ પણ રાજ્યને ખાલમાં કરવામાં નહિ આવે, રાજકારમારમાં ખુસ્તમેપ નહિ કરીએ પણ કર્મરાજ એ તો રાક્ષસી મરકાર છે આત્માના ગુણો પહેલા જન્મ કરે છે તેથી જો આત્મા પુનર્ગતનું સામ્રાજ્ય જન્મ કરે તો ફાવે આત્માનું કેરગરાન, દર્શન, યથાખ્યાત ચારિત્ર, ક્ષાત્રિક સમ્યક્ત્વ, મનત વીર્ય તો જન્મ જ છે પરદેશી, જીવનમી, કોંગ્રેસમેનો (congressmen) એ માનેવી તેવી નરકાર હાય નાખવાથી દૂર છે, પણ કર્મરાજની સરકાર ઠંડેરા પીડાવે છે કે 'બધા પોતાના રાજ્યોની લગામ અમારે ત્યાં મેની જાઓ' ઠંડેરા પીગાવીને જે રાજ્યની લગામ લે છે તેને મારો કોણ કહે છે?

પુનર્ગતમજિવાળાએ લગામ કમને સોપી છે

કારભારથી કટાણેલો, મોજમાં મચેલા કહે છે કે આ ઠીક પન્શન (pension) આવ્યા કરશે, મોજ કરીશું આવો રાજ્ય થનાર કોણ હોય? 'મૂર્ખ' આ આત્મા લગામ સોપી દે તો અનત જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, વીર્ય બધું સોપી દેવાનું

આપણને તો પેન્શન મળ્યું જે પૌદ્ગલિક મુખ એ પેન્શનથી મળે અનાદિથી અન્યને લગામ સોપીને માત્ર પેન્શનમાં ખુશ હતા આખે ઊઘડે ત્યારે માલમ પડે કે એ કેવી મૂર્ખાઈ કરી છે ! પેન્શનથી પેટ ભરૂં છું તેમ સમ્યક્ત્વની સ્થિતિમાં આવે ત્યારે ખખર પડે છે કે આખી લગામ મોપી દીધી છે

આત્મામાં અનતી તાકાત છે

અનતા મોહને જે ઘડીમાં ચૂસા કરી નાખે તેટલી મારી તાકાત છે કષ્ટક્રેણિ વખત આત્માની એટલી બધી તાકાત થઈ જાય છે કે અલબ્યના મિથ્યાદૃષ્ટિના બધાના કર્મો કેવળી થનારના આત્માના નાખી દે, તો જે ઘડીમાં બાળીને બસમ કરે આખા જગતના-આહે તો સમકિતી કે મિથ્યાત્વની હો, આની શક્તિનો ધણી, અનતા મોહને કચડી નાખનારો, એ તાકાતવાળો મોહનો ગુનામ થઈને રહ્યો છે

મમ્યકત્વ એટલે અવિનાશી મીજ

ચક્રવર્તીને ગુલામીનું જ્ઞાન થાય ત્યારે એના આત્મામાં શુ થાય તેનો વિચાર કરો જેવી રીતે ચક્રવર્તી છતાં ગુલામીમાં ગળડી રહેવો, તે ચક્રવર્તીની સ્થિતિ સમજી શકે તેમ ચોથે ગુણકાણે આનવાવાળો જીવ વ્રતવાળો નથી એની નમની અદર એવું લોહી વહી ગયું હોય છે કે મારી પામે ગુલામી કરાવે છે એ કેણું ? એ માગ નોકરનો નોકર, એને લાવીને મે ગોઠવ્યો છે એના જગતના બધા એકઠા થાય તો હું એકવે બમ છું પણ તે ‘મારી પામે ગુલામી કરાવે છે’ એવી જેની સ્થિતિ થાય આ વિચારનું પરિવર્તન ચોથે ગુણકાણે જળરજસ્ત થયું જે થયેલું ન હતું તે થયું, એ અવિનાશી મીજ

પ્રશ્ન—પહેલે ગુણકાણે જાય ત્યાં ? હાગરનો ઉપરનો

ભાગ ખવાઈ જાય, પણ એ રહે મૂળ જાય નહિ અદરથી
'મિત્ર' ગણ્યો, છતાં એક વખત 'શત્રુ' ગણ્યો એવે ખમ
બીજ કોઈ કાળે ખસતુ નથી

મન્નિપાત મટ્યા પછી વિદ્વાન

તે વિદ્વાન ને મૂર્ખ તે મૂર્ખ

મૂળ વાન પગ આવો-તેથી મોડુને કહેવું પડે કે વધારેમા
વધારે અર્ધ પુદ્ગવપરાવર્તથી વધારે કળજમા ન રાખી શકુ
સમ્યક્ત્વ પામીને નિગોદમા ગયેલો જીવ અને નિગોદનો જીવ
એ બંને મરખા, જેમ જગતમા સનિપાનમા સરખા છતાં
સનિપાન મટ્યા પછી વિદ્વાન તે વિદ્વાન ને મૂર્ખ તે મૂર્ખ
સન્નિપાતમા ચીથરા ચૂથવાવાળાને ક્ષવા લાગુ પડયે, તાવ ઉતરે
અને સન્નિપાત ચાલ્યો જાય ત્યારે વિદ્વાન તે વિદ્વાન અને
મૂર્ખ તે મૂર્ખ એકેન્દ્રિયપણુનો સનિપાન જીવને રહે ત્યાં
મુધી બંને નિગોડીઆ સરખા જ્યાં એકેન્દ્રિયપણુ જાય અને
અહીંથી સમ્યક્ત્વ પામીને ગયેલો હોત તેનું એકેન્દ્રિયપણુ
જાય, તેમા ફરક છે

આશ્ચર્ય

જે અહીં આવેલો નથી, અનાદિથી ત્યાં રહેલો છે, એવો
મોથે જાય તો શાન્તમા 'આશ્ચર્ય' કહે છે આશ્ચર્યનો અર્થ
સૂર્યનો ઉદય ૨૪ કલાકે વર્ષનો પવનો ત્રણમે માઠ દિવસે
બંને ચોવીમીનો પવનો ઉત્સર્પિણી અવસર્પિણીએ બંને આ
બધા પલટા અમુક વખતે પણ અનાદિની વનસ્પતિમા રહેલો મોથે
જાય એ જાનાત તો અનતી ઉત્સર્પિણી અવસર્પિણી જાય ત્યારે બંને
જેમ માતા મઝદેવા જેઓ આ દાખના ઉપર ધોરણ રાખતા
હોય તેમણે સમજવું જોઈએ કે પૂર્વ બંને આગધનાના દ ના

જામા ગયા વિના મોત્તની નીસરણી મળી ગઈ તે અનતી ઉત્તમર્ષિણી, અવસર્પિણી જાય ત્યારે ઠોઠકને મળે, તેથી એને 'હરિભદ્રમૂર્ચિ'એ 'આશ્ચર્ય' કહ્યું

પ્રતિપાતી મોક્ષે ગયેલા વધારે છે

અનાદિની વનસ્પતિમા રહેલો જાડાર નીકળે છતાં સમ્યક્ત્વ પામીને મોક્ષ પામે, પણ સમ્યક્ત્વ પામીને જિતરી ગયેલો હોય તે જાડાર આવે તો ખુશીથી મોક્ષ પામે અનત કાળના પ્રતિપાતીઓ વધારે મોક્ષે જાય અપ્રતિપાતી અર્થાત્ જેમનું સમ્યક્ત્વ ગયું નથી તેવા થોડા જેને અનત કાળે પાછું મળ્યું, જેને મેવેલું મળ્યું એવા જીવો ઘણા નહિ પડેલા અનત છે, તેના કરતા પડેલા અમખ્યાત ગુણ વધારે

આઠમે ભવે મોક્ષે જાય તે ભવ આરાધનાના એમ કેટલાક કહે છે જૈન શામનમા એકાગ્રચિત્ત હોય તો ત્રીજે ભવે મોક્ષે જાય એમ રુદ્રપસ્ત્રમા કહ્યું છે જૈન ગાસનમા એકાગ્રચિત્ત પૂજાપ્રભાવનામા પગયણ, 'સામર્થ્યયોગ' હોય તો એક જ ભવ જામ છે કાર્ય કરવાનાજો પરિણામ શાસ્ત્રના વિષયમા

૧ "મરુદેવિસામિળીષ ॥ એવમેઅતિ સુજ્વણેણ । સા રુ કિલ વન્નિજ્ઞા અચ્ચત થાવરા સિદ્ધા ॥ ૧૨૪ ॥ સચ્ચમિણ અચ્છેરગમૂઅ પુણ માસિઅ હમ સુત્ત । અન્નેઽવિ ઇન્દ્રમાઈ મળિયા રહ પુન્નસૂરીદિ ॥ ૧૨૫ ॥ " (પચવસ્તુ)

૨ "એગગચિત્તા જિગસામગમ્મિ, પમાવણાપૂઅપરાયણા જે । તિસ-ચ્ચાર નિસુણતિ કપ્પ, મવન્નવ તે રહુમા તરતિ ॥ ૬ ॥ " (કલ્પ-સમર્થન, પૃ ૩)

નથી આમથ્યયોગ બાટે અગ-ચૌદે પૂર્વેથી ૫૦ છે
'નમોત્યુજ'એ ભવિષ્યની આશાનો નમસ્કાર

'નમોત્યુજ'—ભવિષ્યની આશા અને નમસ્કર મળ્યો નથી
ભવિષ્યમાં ઇચ્છુ છું કે મને મળે પ્રમાદી છું પ્રમાદીને ઘેર
પરમેશ્વરની પરિણતિ હોય નહિ નાનું બચ્ચુ માને ત્રીજે
માળે દેખે એ ચઢી શકતું નથી, પણ હાય કરે છે જેમ
દૂર રહેવો પુન માને દેખીને રૂવાટે રૂવાટે બિનને તેમ પ્રમત્ત
દગામાં પડેલો ધાન્યનો ધનેડો ને પાણીનો પોરો પોતાની
સ્થિતિને દેખે ત્યારે બિનમે છે અહીં અપ્રમત્ત દગાના નમસ્કાર
રને દેખીને અકળાય છે “દક્ષો વિ નમોઽકારો” (આવ૦ ગા૦ ૧૬)
એ સામથ્યયોગનો નમસ્કાર છે

અમ્યક્ત્વની તાકાત

હવે મૂળ વાતમાં આવો—અમ્યક્ત્વ પામેલો જીવ નિર્ગો
દના બિનરી ગયો, દુનિયાના ઘેરમાં ઘેર પાપો એ જીવ કરી
ગયો, તો પણ મોહરાજની તાકાત નથી કે એને અર્ધ પુરુષ
પરાવર્તથી વધારે રાખે મજ્જિભાઈ સમકિતી છે કે કેમ ?
અન્યોમાં તો દારકા જાણે, ત્યાં હામ હર્ષ દેશે જૈન શામનમાં
સ્વરૂપનું નિરૂપણ કરવાનો નક છે'

હરિવદ્રમૂરિને વાદીએ કહ્યું સમકિતનો નિર્ણય ન કરી
શકાય તો બીજાને સાધર્મિક, વ્રતધારી તરીકે માનવો શી
રીતે ? આ ભાઈ સમકિતી, આ ભાઈ સાધર્મિક એમ શી રીતે
માનવું ? કહો કે ત્યાર બધી અધાધુધી આગળ આત્માને
નિર્ણય ન થાય તો પારકાના આત્માના સમકિતનો નિર્ણય
કયાથી કરવો ? વગર સમકિતવાળાને 'સમકિતી' માન્યો એવો
કમ્યા આ તો બેનદુ ભગ્નિ કરીને ફગાવું છે ! જેને

નાણા જેટલા નળીઆ નથી, છતા હુડીઓ ઠોકરો જાય તેનું શું થાય ? પારકા આત્માનો નિર્ણય ન કરે ત્યાં છાપો ઠોકરો જ જાય તો શું થાય ? તેમને કોઈના વ્યવહાર—સર્ગ ન જોઈએ જો સમ્યક્ત્વનો નિર્ણય ન થાય તો કોઈને સર્વવિરતિવાળા કે સર્વવિરતિ વગરના ન મનાય અને તેથી અમારે સાધર્મિકભક્તિની જ જાળ ન જોઈએ

સમ્યક્ત્વની વાત જિહાડતા મોક્ષ જિડી જાય

હરિભદ્રસૂરિ કહે છે સમક્ષિતનો નિર્ણય થાય નહિ સમ્યક્ત્વના નિર્ણય વિના સમક્ષિત થાય નહિ સમક્ષિત થતા દેવ, ગુરુ, ધર્મને માનવા જોઈશે સમક્ષિતનો નિર્ણય થાય નહિ ત્યાં સુધી દેવ, ગુરુ, ધર્મને માને નહિ દેવ, ગુરુ, ધર્મને માને નહિ ત્યાં સુધી સમક્ષિત થાય નહિ જેમ કોઠીમા મતાવા ગયેલા ચોરને જૂમ મારી પડી કે મા મા મને કોઠીમાથી બહાર તાક તેમ સમક્ષિતની વાત જિહાડવા ગયે હોતો તેમા તો જિહાડી મોક્ષની વાત જિડી ગઈ

સમ્યક્ત્વની શિલો

સમ્યક્દર્શનવાળી વ્યવસ્થા ચિદ્વેદ જોઈ લેના, સમ્યક્ત્વના લક્ષણ નહિ સમ્યક્ત્વના લક્ષણ —

“સુમ્સૂમ ધમ્મરાઓ ગુરુદેવાળ જહાસમાહીણ ।

વેયાવચ્ચ ણિયમો સમ્મહિદ્વિસ લિંગાદ્ ॥”

(પચાશક ગા ૦ ૧૧)

૧ ધર્મને સાબળવાની ધ્વજ, ૨ ધર્મનો રાગ, ૩ ગુરુદેવની શક્તિ પ્રમાણે વેચાવચ્ચ—નેવા કવ્વાનો નિયમ હોય તે ‘સમક્ષિતી’ સમ્યક્ત્વના આ ચિદ્વેદ છે લિંગદ્વારાએ જ માનવાનું રાખ્યું પોતાના આત્માને સમક્ષિત થવાનો નિર્ણય મુશ્કેલ તો પછી ખીજા આત્માનો નિર્ણય થવો કેટલો મુશ્કેલ

હુનીયાઓમા દેખીએ છીએ કે દલાવેના મમકિત, ચોથ મયજીનું સમકિત, છોગમલજીનું સમકિત એટલે જિનેશ્વર મહારાજના દલાવનું મમકિત આપણુ ગણુ મુકાર્જ લાય, ઠગ લાય તો જિનેશ્વરનું છે પેવા પારકી મિલખના માવિક લાય છે પોતાનું સમકિત શીખ્યા છે, અને છાપ આપે છે પણ અહીં તો જે ત્રણ વસ્તુ કહી તેમા પરાવાયેવો જે હોય, પછી ભલે તેના આત્મામા ગમે તે દોય પણ તેને 'મમકિતી' માનીએ છીએ હઠિભદ્રસૂરિ છાપ મારવાનું રાખતા નથી ધમની શરૂઆત

મૂગ વાત પર આવો-ચોથે ગુણુઓ આરેહો છવ પડી લાય, ત કાળ ન થડે તેવો પડે, અમખ્યાતી વખતે થડે તેમ પડે, તો પણ અર્ધ પુદ્ગલપરાવર્તમા મોહુને મારવાનો તે એનો અવિનાશી પ્રભાવ તે પ્રભાવ નિજોદમા પણ ચાહ્યો જતો નથી શાને લીધે? સમકિત ધમ્યો તેને લીધે ચોથે આવે અવિનાશી. ન્યાથી ધર્મ ન્યવહાર તરીકે ચડ કરીએ છીએ ઉપચા વાગો ધર્મ લઈએ તો જ્યારથી મોહની મીતર કોડાકોડની સ્થિતિમાથી ૬૬ કોડાકોડીનો લાય કરી ન્યૂન કોડાકોડીની સ્થિતિવાગો અપુનર્જ ધમ થયો એટલે ધર્મ આન્યો નિશ્ચયથી ધર્મ ચોદમાને છેડે રાખ્યો

મોક્ષ સિવાયનું છોડવાનું છે

ત્યાગ ન કરવો પડે, છોડવો ન પડે, કોઈ કાગે પણ છોડવો ન પડે, છૂં નહિ એવું જો કોઈ હોય તો તે 'મોક્ષ' છે મોક્ષ સિવાયની ધમરૂપે ગણેલી સ્થિતિ બધી છોડવાની તે મિત્રાઈની બધી સ્થિતિ છજાના છકકામા છવાયેલી છે અથ ને કામની સ્થિતિ છકકામા છવાયેલી એ-લે છોડવાની તેવી રીતે

ધર્મની મિતિ છછાના છડકામાથી બહાર નીકળેલી નથી ઘોડે ચઢ્યા પહેલા પગે ચાલવું-ઘણે છેટેનું-ઘોડા ઉપરથી ઉતર્યા પછી પગે ચાલવું તે કૃતકૃત્યનું ચાલવું પહોંચ્યા પછી ઘોડાને છોડવાનો હોય તે પહેલા નહિ, તેમ ક્ષાયોપશમિકથી ક્ષાયિકની સિદ્ધિ કર્યા વિના ક્ષાયોપશમિકને છોડીએ તો ગોથા ખાઈએ

જે લીધું તે હોઈ કાળે પણ છોડવાનું ન હોય તેનું નામ 'પુરુષાર્થ' એ છતાં જ્યારે કહો કે પરમ માધ્યને સાધનાર, છેવટે ધર્મને લાધી શકે એ ધર્મને સાધનાર છે એની જ પ્રવૃત્તિ અને અનુમોદના હોય અર્થ અને કામનો ઉપદેશ ન હે, તેથી ક્ષાયોપશમિકનો ઉપદેશ કરના પાત્ર મહાવ્રતો કહ્યા

પ્રશ્ન—મહાનતનું નિરૂપણ કેમ ? એકડા વિના મોની વાત કરો છો ?

સમાધાન—આત્માનો સ્વભાવ મર્વવિરતિ સર્વવિરતિ જાણ્યા પછી દેશવિરતિ જાણવાની હોય કેમ ? જગીર પવટામા લો મર્વવિરતિ એટલે મવથા પાડો ત્યાગ ઉપદેશકે સર્વ પાપ છોડવાનો ઉપદેશ દેવો કે યોગુ પાપ છોડવાનું ઉપદેશીને જેમી રહેલું ? અપવાદ કાયદો કર્યા પછી હોય કાયદા કરતા અગ્ર પદ અપવાદને હોતું નથી, તો પછી દેશવિરતિ એ સર્વવિરતિનો અપવાદ છે એ સર્વવિરતિ ન બને તો દેશવિરતિ, તેથી અપવાદ છે તે અપવાદ છે તો કાયદા પછી અપવાદનું કથન હોય, તેમ સર્વ પાપથી નિવર્તાવાનું જણાવ્યા પછી ન નિવર્તી શકે તો ઘોડા પાપથી નિવર્તાવાનું કહે છે માટે પહેલા મહા વ્રતોનું નિરૂપણ કરે છે

વ્યાખ્યાન ૫

શ્રદ્ધા પલટાતા નુકસાન

સૂત્રમાર મહારાજા ભગવાન મુધર્માસ્વામી શાસનની પ્રવૃત્તિને માટે ભવ્ય જીવોને સસારસમુદ્રમાંથી પાર કરવાને દાદગામીની રચના કરતા થકા પ્રથમ અગમ સાધુઓના આચાર જણાવ્યા આચારોની પ્રવૃત્તિ, શુદ્ધિ, વૃદ્ધિ કરવા છતાં, પરમ ક્ષાએ આચાર કરવા છતાં જો શ્રદ્ધામાં પડે તો થઈ જાય તો સોમા એકડો જ આ થો જાય એવો જો મોક્ષમાર્ગ તરફ આચાર પાનન કઠી, ટકાવી, વધારીને, પગમળા કરીને જો મુમાફરીનું પ્રસ્થાન કરવા માટે તે આદી જ પડે એટલું જ નહિ, પણ જેમ મોટા મેશનોએ એજનો ફેરવા માટે રાઉન્ડ (round) હોય છે, ને તેથી એજન પડી જાય છે તેમ આચારને વધારવા સ્થિર કરવાનાજો હોય તો પણ શ્રદ્ધાનો પડે થઈ જાય તો મોક્ષની મુમાફરી મોક્ષ તરફ ન રહેતા પડનાઈ જન શરે સરદાર સમગ્ર દેશને, રાજકુટુંબને અગે આધારભૂત હોય પણ તે નિમકડલાલ રહે તો પણ નિમકડશમ થઈ જાય તો તેના જેવું લાયક નુકસાન દેઈ કરી શકે નહિ તેથી રીતે આચારનો અમલ વગરે કરનાજો મનુષ્ય જો શ્રદ્ધામાં હગમગે તો તે મોક્ષને અગે એવું બધું નુકસાન કરે કે જે નુકસાન સામાન્ય મનુષ્ય પણ ન કરી શકે

આચારાગથી આચાર અને મૂયગડાગથી શ્રદ્ધા

આચારાગનો ઉદ્દેશ દીધા પછી આચાર મા પ્રવર્તેલો અત મુખી એક સાધ્યને પહોંચનારો હોનો જોઈએ તેને અગે મૂયગડાગજીની અફર એ વાત કરી, આજે તો સૂક્ષ્મનરનાની,

યુક્તિવાદી, અનુમાનવાદી કે કાઈ પણ વાદી આવે તો આચાર વાળા આગળ ટકી ગડે નહિ એટલે મજબૂત તેને (આચારવાળાને) કરવો જોઈએ વળી જોળવીને આત્માને અવળે રસ્તે લઈ જાય તેમ ન થવું જોઈએ તેથી સૂચગડાગ મ્યાપન કરીને શ્રદ્ધાની મજબૂતી કરી ચાહે તેવો વાદી ફેરવવા માગે, તો પણ ફેરવી શકે નહિ શૂંગે મરદાગ સમજણ અને ઔર્યમા હોશિયાર હોય તો છત મેળવવાની બાકી રહેતી નથી આચારાંગદ્વારા એ આચારમા ને સૂચગડાગદ્વારા એ શ્રદ્ધામા મજબૂત થયો ગહેર કિલો, દરિયાઈ લશ્કર ને ચારે બાજુએ મુરગો પાથરી હોય તો નિર્ભય

ઠાણાગ એટલે પદાર્થની ધ્યત્તા

શ્રદ્ધામા વધેવો શૂરો મરદાર નિર્ભય ક્યારે રહે? જ્યારે વર્ગિકરણમા હોશીયાર થયેવો હોય એક વસ્તુને એક એક રૂપ, બિન્ન બિન્નપણે ધ્યાનમા લીધેલી હોય ત્યારે બીજાના આચારો-વર્તનથી મૂઝાય નહિ તેથી ઠાણાગજી દરેક પદાર્થની ધ્યત્તા આણી કે છે

છૂપી પોલીસને કાંઈ છુપું જોવું જોઈએ નહિ શૂરા મરદારને ટેકરા આગળથી જવું પડશે એ ખ્યાલ બહાર ન હોવું જોઈએ ખ્યાલ બહાર હોય તો ઔરગઝેબ એ સી હજારતુ લશ્કર લઈને આવ્યો, પણ અરવલીમા ઢેવી રીતે જવાશે તેનો ખ્યાલ રહ્યો નહિ તેથી રાજમિહના બે હજાર લશ્કરે એમી હજારને પાણી પાયુ ડુગરા ઉપરથી પથરા પડે ત્યાં ચઢવું મુશ્કેલ, પણ જો તેઓ તાલબાજ હોય તો તો વળી કેટલું મુશ્કેલ? ઔરગઝેબને ધ્યત્તાનો ખ્યાલ ન હોવાથી એમી હજારના લશ્કરને ધૂળ ફાકવી પડી માટે ખાડાની,

ટેકરાની, દરેકની માકિતી શુ । મરદારે રાખવી જોઈએ, નહિ
તો નિમકહુરામ શોર્યવાળો સેનાધિપતિ પણ હારી જાય

એવી રીતે અહીં આચારવાળો, આચારને વધારનારો થયો,
મિત્રાત્મીના હુકમાને પાર ઉતાળનારો થયો ગુરો મરદાર
નિમકહુલાય હોય, પણ ખાટાટેકરા ન જાણે તો સગઈ જાય
તેમ અહીં આખા શાસ્ત્રની ધૃતિતાવાળો ન હોય તો કયે વખતે
કયા ખાયામાં જઈ પડે તેનો ભરોસો ન રહે

ઠાણાગણ એટલે સમરાગણની 'મરવે (survey)

સરદારને જે સમરાગણમાં જવું હોય તેની તેને પૂરેપૂરી
સરવે હાથમાં આવડી જોઈએ તેમ ઠાણાગણ એ શાસ્ત્રોની મરવે
છે કયી કયી વસ્તુ કયા કયા રૂપે હોયવે તો કેવી કેવી સુધારી
લેવાય તે જણાવનાર ઠાણાગણ છે આથી સાધુ મહાત્માઓ
પણ ઠાણાગણ માટે આઠ વર્ષ પછી જ અધિકારી ગણાયા તે
સહેજે સમજાશે જેની પાને લશ્કર નથી, ગુરાતન નથી તેને
સમરાગણની સરવે આપી શા કામની? જો તેનાને સરવે
આપવામાં આવે તો આપનાર અને લેનાર બંનેની કદેાડી દશા કરે
દેશવિરતિ એટલે શુ ?

જેઓ જિનેશ્વરના વચનનો અમલ કરતા ઘેરી-છોકરાને
વહાલા ગણી રહ્યા છે એના જોગે જિનવચન લેવાને તૈયાર
નથી એક બાજુ જિનેશ્વરના વચનનો અમલ અને બીજી
બાજુ દુનિયાનારીના વિષય-કથાઓ જે દેશવિરતિ તરીકે રહ્યો
તે કઈ સ્થિતિમાં? જિનેશ્વરના વચનની કબૂલાત કરે છે, પણ
પ્રમગ આવે કે પહલા પેતુ સભાળે મહાજન મારા માથા
લિર પણ ખીની મારી ખમે નહિ' જિનેશ્વરના વચન આરભ

વિષય-કપાયની યુરી હાલત બતાવે તે માનવુ-કબૂલવુ ખરૂં, પણ આ તો છોડવુ નથી આ છોડયા સિવાય જે વાત કરવી હોય તે કરે.

નવ કુકડીની રમતમાથી એક કુકડી ઉઠાવવાની નથી મારી મોગડી ચાલતી હશે તેમ ચાલશે મારી મોગડીને ટાકટોક કરશે નહિ જ્યાં મોગડી રોકવી નવી, પાછી વાળવી નથી, તો પછી મરનાની તો વાત જ શુ સમાચરકને અગે હાટહવેલી, મારી ચોપાટ ગાણ છે તેને રાખીને ઠહો તે કબૂલ તેમ હેશવિરતિવાળા મનુર કરે છે, માને છે, પણ માને છે આવુ મારી મોગડીને ચાલતી હોય તેમ ચાલવા દો તેને. મુખ્ય વિષય આરભ, વિષય, કપાય-એમાથી જયે તો તમને મળે સામાયિક વગેરે કુરમદીઆ કામો છે

કેમ આજે પોસહ નથી કર્યો ? સાહેબ ! આજે વખત નથી, કુરમદ નથી આ શબ્દ ખરેખર તમારી નાણીનો એ ઉપરથી આખુ તરન નીકળી આવ્યુ આ કામ તો કુરસદીયુ જરૂરી નહિ

કલેકટરને દાવાના કામો મેજ ઉપર પડ્યા છે, જ્યાં ડિમિટ્ટકટમાથી, રાજકાજમાથી કુરસદ થાય અને જોવુ હોય તો જુએ કેવેકરનુ મુખ્ય કામ વમુલાત તેની રીતે તમે પણ એ જ કહ્યુ જો કે તમે શબ્દ તો ચીઠા વાપર્યો છે કે કુરસદ નથી આ તો માફ મેજ ઉપરનુ કામ છે સામાયિક, પૌષધ વગેરેને કુરમદ હોય તો લેવા, નહિ તો પડી ગ્હે કલેકટરને વમુલાતના કામો ફરજિયાત, ન્યાયના કામો ટેબલ ઉપર પડી રહેવાના તેમ તમારે જિંદગાના, ગપ્પા મારવાના કામો ફરજિયાત સામાયિક વગેરેના કામો ટેબલ ઉપરના, કુરસદીઆ એમ ગણે છે

લગ્ન કુરમદે કરવાનો નિયાર રખાયો ?

મા કે બાપ માદા હોય તો શબ્દ નીકળે છે કે કુરસદ નથી મળતી ? ના કાળુ ? જરૂરી છે છેકરા-છોકરીના લગ્ન માટે તે વખતે દુકાને દશ, પદર દહાડા તાણુ મારી દે છે, અને કુરમદ મેળવી લે છે. પણ લગ્ન કુરસદ મળે ત્યારે ચોમામા કરીશુ એમ કોઈ દિવસ ધાર્યું ?

ધર્મના કામો કુરસદીઆ બત કરવામા હતુ તે જ બોલ્યા છે કે અમે તો આને કુરસદીયુ કામ ગણીએ છીએ કુરસદ મળે તો કરીએ કુરમદ મેળવવાની હોય તો ને ? કુરસદ ન મળી એમ કરવાનો પ્રસંગ આ એ ત્યારે તો કુરમદ નહોતી એ ચોખો, ધોએલા મૂળા જેવો ઉત્તર છે જ ગૃહસ્થ મરવેનો અધિકારી ન બને

જેઓ મા ધર્મના કામને કુરસદીઆ કહે છે જેને શામન એ ઘર નથી લાગ્યું-રોડા કુકામા ઘર લાગ્યું છે, જેને હાડકાના માળા એ ઘર છે એ આના અધિકારી કેમ બને ? આચારના આવા તલામા જે મજબૂત રહેવાના નહિ તે સરવેના અધિકારી કેમ બને ? જેના વળુ ધ્યેય છે — રોગ (હાલુદેલી), પૈસા (કુકા), હાડકાના માળા (માળાપ બાગળહેન વગેરે)

ત્રિવિધ વોસિરેવાળો મરવેમા આવે

જેને રોડામા રાચવું હોય, કુકામા ખુચાવું હોય, હાડકાના માળામા રાચવું હોય તે આના અધિકારી કયા શાના ? રોડા, કુકા, હાડકાના માળાને ત્રિવિધ ત્રિવિધ વોસિરે વોસિરે કરે, તત્કાલ પુરતા વોસરાવે નહિ ચાવજીવને માટે એવું જ નહિ પણ લવાતરને માટે પણ એની જની સ્થિતિ હોય અનાગત કાળના ચાવજીવને માટે પણ આ કાયાના બંધનમા

ન રહુ તો સાડ અશક્તિ મિવાય ખીન્નુ કરણ ચાવજીવમા નથી
શૂરા મરદાર માટેની લાયકાત

પૂર્વ કાળમા જે રાડાઓ રાખ્યા તેને અ જે હૃદયમા દાહ
જેને હોય, કુકા રાખ્યા તેનો પશ્ચાત્તાપ હોય, હાડકાના માળા
રાખ્યા તેનો હૃદયમા સડો પેઠો હોય અને આ ત્રણે જેને
બોસિરે હોય અને ભવિષ્યમા આ બધનકાગ્ક થાય નહિ, એવી
જેની મજબૂતી હોય, તે શાસનમા શૂરા સરદાર બની શકે જેમ
રાજ્યનો અધિકાર લેતા પહેલા વફાદારીની પ્રતિજ્ઞા લેવી પડે
છે અને વફાદારીની પ્રતિજ્ઞા ક્યાં પછી અધિકાર મળે છે
તેમ જિનેશ્વરના શામનમા પણ સમજી લેવું

પૂર્વે આરાધ્યુ હોય તેને ઉદયે આરે? હા પૂર્વે આરાધ્યુ
હોય તેને જ ઉદયમા આવે

વૈધ મારો પણ તે વૈધ જેમ વહેલો આવે તેમ ચૂક બાય
વૈધ આવશે અને મટાડશે એ બરોને ચૂક કાઢી સહન કરે
છે? એ બરોને કાઢી બેઠી રહે છે? વૈધને ગોલાવવા ગયા છે,
વૈધ હોગિયા છે પણ ટાગિયા ધમાયા તેનું શુ થાય? પ્રયત્ન
કરે તો ફળ મળે

ચાર ગતિ એ ચૂક છે

ચારે ગતિ રખડાવનારી ચૂક એ ચૂકાવનારી નહિ ને?
વૈધને આવતા વાર લાગે તો ખાટલો ઉપાડીને લઈ જવો પડે,
તેમ આ ચાર ગતિની ખીડા જે આત્માને ચમકાવી રહી હોય
અને જેને હુ બ થયું હોય તે વૈધના બરોસે બેઠી રહેતો નથી
(તેકે વૈધ આવનાનો છે, મગડી દેશે) વૈધ પોતાના ઘેર બેઠો
છે, આપણે અહીં બેઠી રહીએ તો વાઢ (ચૂક) ન મટે, વૈધ ને
ત્યાં જવું પડે છે અને ઔષધ લેવું પડે છે બન્ય થયા તો મોક્ષ

જવાના છીએ, રાડા વગેરે વોસિરે કરવાના છે તો વોસરાવતા વાર કેમ થાય ?

વિપત્તિ જાણુવા છતાં છોડતો નથી

વિકટ વિપત્તિઓ વેઠીને છોડવાની છે, તો પછી વિપ્ત વિપત્તિ કે એની પહેલાં ચેતી જાય તો શુ ખોટું ? છોકરા કે કૃતના ગેરીમા માર પડશે એવું દેખે તો પાછા વળી જાય પણ આ તો આટની વિપત્તિઓ પાછો ફરતો નથી માને છે, સમજે છે, રોગ કુઠા વગેરેને લીધે જ વિપત્તિ છે, છતાં છોડના તૈયાર નથી દાઝડિયાનું દંડાત

દાઝના ચડસમા ચઢવો ઘરેલું ખોઈ આવે, કૂનરા મોઢામા મૂતરે, એ છતાં બધું કાન નીચે કાઢી નાખે જેમ દાઝડિયો થતી વિપત્તિને ધ્યાનમા ન લે, તેમ આ રાડા વગેરેને લઈને કેવી સ્થિતિમા છીએ તે જાણ્યા છતાં ગ્રાધમાથી ઊઠવાનાળો આજમ મરડે તેમ આગમ પણ મરડતો નથી, પછી એના બરામે કેમ રહેનાય ?

ભાડૂતી ને માલિકીનું ઘર

ચાતુ પાત્ર પર આનો-દેશવિરતિવાળો સાચી માન્યનાનાળો છે, છતાં વતન એવું છે કે કેટલાક એને ઢોગનું સ્વરૂપ આપે કહેવાવાળા મળે છે કે સાત લાખ કહીને મિન્છા મિ દુક્કડ કહી આ-ચા, પણ તેમા વળ્યું શુ ? પાછો ધધો ચક્ષાળ્યો એનો અર્થ જ 'ઢોગ' કહેવું કઈ, માનવું કઈ અને વર્તનમા મૂકવું કઈ વિચારમા અઢાર પાપસ્થાનકો છોડવા અને વર્તનમા દેખીએ તો પહેલા ન મરમા બઢારે પાપસ્થાનકો એનામા આવતા હોય તો શુ કહેતું ? કહો ચોથા પાત્રમા શુભુકાણુવાળા જિનેશ્વરના શાસનને ઘર તરીકે સખના નથી, ભાડના તરીકે

સળે છે પહેલા ઘરનુ સલળાય પછી ભાડૂનુ

ફોટો અને ફોનોગ્રાફ

વહેના ઊઠીએ, ઝાઢે જવુ છે, શરીર ચોળાવવુ છે, મળવા જવાનુ છે, પછી ગપ્પામપ્પા અને તે પછી કુરસદ મળી હોય, અને લોળાભાઈ જેવા મળ્યા હોય ને કહે ચાલ્યો? હા ચાલો ત્યાં એનો તે વખતનો ફોટો જિનારી લઈએ અને શબ્દો ફોનોગ્રાફ (Phonograph) માં જિતારી લઈએ અને બીજી બાજુ ધધાદોજગારને અગે માલવાળો આવ્યો છે તે વખતે ચાલો કહે તે વખતનો ફોટો અને ફોનોગ્રાફ જિતારી હો તો ખાતરી થાય કે આત્માના કામના ઉદ્ધારમા કેટલા વસ્થા છે? અને રોડા, કુકા અને હાડકાના માળામા કેટલા વસ્થા છે? તેનો ખ્યાલ આવે પહેલા સાચવવાના ધરના છોકરા અને પછી ઉપાધ્યાય ‘ધરના છોકરા ઘટી ચાટે ને ઉપાધ્યાયને આટો!’

રોડા, કુકા, ને હાડકાના માળાવાળા સૈનિક ન થાય

જેને રોડાનુ કર્તવ્ય, કુકાનુ કર્તવ્ય, હાડકાના માળાનુ કર્તવ્ય હિતમર્ગે એવુ ભાસ્યુ છે તેને શામનના સૈન્યમા દાખલ થવાનુ નથી તો પત્રી નેનાધિપતિની પદવી તો દૂર રહી શામનની મતનનને અગે ચોથા પાયમા ગુણુડાણુવાળો તમાશગીર છે રોડા, કુકાનાળા-શાસનની લાઈનદોરીમા નથી તે તો આવે તો અભડાય લગીર વિચારો ને? નવમા દશમા તીર્થ કરની વચ્ચે શામનનુ સત્યાનાથ વળી ગયુ શાથી? રોડા, કુકાવાળા, લાઈનમા ઘૂમી ગયા તેથી શામન વિચ્છેદ થઈ ગયુ અસ-યતિપૂજને લીધે, રોડાવાળા, કુકાવાળા ધૂમી ગયા તેને પરિણામે શામનનો વિચ્છેદ થયો જેને શાસનની લાઈનદોરીમા આવવુ

પણ વસ્તુસ્થિતિ સમજ્યા આમા કાઈ નથી નાની વહુ સમજે છે કે સાસરીઆની મિનકત કામની છે આ બધુ ફસાવનાર, આ તારનાર એ ન મમજી હે તો આને ઘેર આવ્યા શુ ?

સમજણ આવે ત્યારે તિજોરીની ચાવી અપાય

જેણે ત્રિવિધ, ત્રિવિધ વીસર્થુ હોય, છતાં આચારમા વધારો કર્યો ન હોય, તેનાઓને આ વર્ગીકરણ ઈયત્તા દેખાડ નાર ન કે છોકરાને મોગે કર્યો, પણ તિજોરીની ચાવી સમજણમા આવે ત્યારે જ દેનાય છે છોકરો યથે તેથી દઈ દેતા નથી જ્યારે છોકરા વારસદાર, હુકદાર છે એને ચાવી આપવાની છે, પણ સમજણને જોવા મોગે છે, પરિપક્વ બુદ્ધિ જોવા મોગે છે, તિજોરીની ચાવી હુકદારને આપતા વિચાર કરે તો પઠી શાનનની ઈયત્તા એકદમ કમ અપાય ?

ગીતાથ

ખીજી બાજુ શામકારે આખો ચાર્જ (Charge) નોખી દીધા અસિસ્ટન્ટ કલેક્ટર (Assistant Collector) કેટલી મુદત મુખી કામ કરે ત્યાર ચાર્જ નોપાય અહીં ચાર્જ સોખ્યો ગીતાર્થ થયેલો મહાપુરુષ જે નિરૂપણ કરે તેમા વિકલ્પ વગર તદ્દતિ કરવાની તાકાતવાળો થયો હોય જેને શામનમા ચઢાવનામા આવે તેની કેટલી આકરો કિંમત હોવી જોઈએ જ્યારે સ્થાનાગમમા દાખલ થાન ત્યારે ગીતાર્થમા દાખલ થાય શામનની દોની એના (ગીતાર્થના) આધાર ચનાવાય' અહીં ક્રિયાને અંગે દાખલો - સાપના દાન ગણી આપ-તે વખતે દાન 'ગણવા ન લાય તો પિંગલક બુદ્ધિને અંગે - જગત' જાણે છે' કાગડો કાગો છે પણ ગીતાર્થ ધોગો કાગડો કહી દે તો એના વચનને ક્રમ ન કહેતું પણ તદ્દતિ કહેતું આચાર્યકંટપથી વધારે લેણેલો

તે ગીતાર્થ

ધ્યતા મુધી પદાર્થની પ્રરૂપણા

ઠાણાંગ અને સમવાયાગને ધારણ કરનારો તે શુન સ્થવિર વીસ વર્ષ દીક્ષામા થાય તે પર્યાય-સ્થવિર, અને ૭૦ વર્ષની ઉમરવાળો હોય તે વય-સ્થવિર કહેવાય સ્થવિરને ગામનની દોરી મળે પણ રોડા, કુકામા, કુટુંબકળીવામા રહેનારને શાની મળે ? ત્રિવિધ, ત્રિવિધ મમારના બધનોને ઠોડનાર, ભવિષ્યમા પણ મસારના બધનોથી માનચેત રહીરા એવી ઢબૂવાત ઠરીને આઠ વર્ષ મુધી રહે ત્યારે ઠાણાંગને લાયક થાય પ્રરૂપણાને અંગે આની અદર ધ્યતા મુધી પદાર્થની પ્રરૂપણા છે

ઠાણાંગ દ્વારા ભૂલભૂલામણીનો ઉકેલ

રાતનાં ગુપ્ત બહારમા માલિતી વગરનો ધૂમે તો અદર ફમાઈ જાય તેવી રીતે જે વસ્તુ એરૂપે રહેનાની, તે જ વસ્તુ ખીજે ઠાણે જે રૂપે, અને દશમા ઠાણે દશરૂપે રહેવાતા ગૃથવાઈ જાય જેને ભૂલભૂલામણીનો પડદો ખોલેલો હોય તેને પડદો મૂઝવનાર ન થાય જેને 'સખાલજી, પ્રમાણો પચાવમા આરેવા હોય તે ન મૂઝાય ધ્યતા-પ્રમાણનો ઠેડો એવી ખુદ સપૂર્ણ મર્યાદા-તે મર્યાદાનો છેડો ગાઓમા લાગે છે અને આઠ વર્ષની મર્યાદા તે ઠાણાંગ

'પચિદિય'સૂત્ર વગેરેમા પાંચ મહામતો

પચ મહાનત 'પચિદિય'સૂત્રમા, પકળીમૂત્રમા અને આચારાગમા એમ બધે આગે છે ગાદી કાઢીને તો એ જ કાઢયુ ને ? 'ગત' જનરો કોશ છે, પણ દેખનારા દેખનારાની દૃષ્ટિ હોય તેટલા પ્રમાણમા દેખે છે પચિદિયસૂત્રની અદર પવમદ્વયજુતો-પાંચ મહાનતને ધારણ કરનારા, પકળીમૂત્રમા

પણ વસ્તુસ્થિતિ સમજ્યા આમા કાઈ નથી નાની વહુ છે કે માસગીઆની મિલકત કામની છે આ બધુ ફક્ત આ તારનાર એ ન સમજી શકે તેા આને દોર આવ્યા સમજાણુ આવે ત્યારે તિજોરીની ચાવી અપાય

જેણે ત્રિવિધ, ત્રિવિધ વીમર્યુ હોય, છતાં વધારો કયો ન હોય, તેવાઓને આ વર્ગીકરણ ધ્યેય નાર ન હે છોકરાને મોગો કર્યો, પણ તિજોરીની જાણમા આવે ત્યારે જ દેવાય છે છોકરા થયો તેથી નથી જ્યાં છોકરા વારસદાર, હુકદાર છે એને ચા છે, પણ સમજાવે તેવા માગો છે, પરિપક્વ માગો છે, તિજોરીની ચાવી હુ દારને આપતાં વિ પછી ગામતની ધિન્ના એન્દમ કેમ અપાય ?

ગીતાર્થ

ખીણ બાણુ શામકાર આખો ચાજ (C) દીધો આસિસ્ટન્ટ કલેક્ટર (Assistant Collector) સુધી કામ કરે ત્યારે ચાજ સોપાય અહીં ગીતાર્થ થયેયો મહાપુરુષ જે નિરૂપણ કરે તે તહત્તિ કરવાની તાકાતનાગો થયો હોય જેને શાસ આવે તેની કેની આકરો કિંમત હોવી જોઈએ ન દાખલ થાન' ત્યારે ગીતાર્થમા દાખલ થાય એના (ગીતાર્થના) આધારે વ્યાખ્યાન આ દાખલો - સાપના દાત જાણી આપ-તે વખતે જાય તેો વિશાલ જુદિને અમે જમન' જાણે છે પણ ગીતાર્થ ધેગો કામદો કહી દે તેા ન કહેતુ પણ તત્તિ કહેવુ આચાર્યકુટુમ્બ

મમાધાન—તીર્થ કચ્છણાની પરીક્ષાની કસોટી અહીં—પાય મહાત્મનોમા પાયને આચરવામા કમોટી નહિ સાધુ, ઉપાધ્યાય વગેરે આચરે પણ મહાત્મતોની પ્રરૂપણામા તીર્થ કરોની કિંમત

પ્રશ્ન—પથ મહાત્મન આચરે તેમા કિંમત નહિ, પ્રરૂપણામા કિંમત ?

સમાધાન—ધ્યાન રાખજો માર્કો (mark) રજિસ્ટર થાય છે પણ તેની માલિકી કા ખાતાના કારીગરોની નહિ ડિઝાઇનો (designs) રજિસ્ટર થાય છે કરનારની તે માલિકી નહિ ગોઠવનારની માલિકી નહીં પણ ગઢનારની માલિકી જે હવા, વસ્તુ રજિસ્ટર થાય તેમા કાઢનારની માલિકી છે કા જુદે મીચમાલિક મીલ ઊભી કરી ચલાવનાર છે તેમ સાધુ વડી દીક્ષા લે, પણ મહાત્મન આચરે પણ તે કારીગરો ત્યારે કપનીનો માલિક કોણ ? પણ મહાત્મતોના માલિક કોણ ? તીર્થ કર ભગવાન એ જ પણ મહાત્મત કપનીના મેનેજર પણ મહાત્મની એ ડિઝાઇન એમને ત્યાં રજિસ્ટર

તીર્થ કર મિવાય બીજાને પ્રસાદિનું જ્ઞાન નથી

તીર્થ કર સિવાય બીજાને ત્રમ જીવેનો પૂરો ખ્યાલ નથી તો તેને સ્થાવરનો ખ્યાલ કયાથી લાવવો ? જો તેનો ખ્યાલ નથી તો પછી એના દુ ખો, ઘાતો બાજે કયાથી ? વળી એના દુ ખને અગે અનુક્રપાવાળો થાય કયાથી ? તો પછી પ્રિમા છોડવી જોઇએ એવી ડિઝાઇન કાઢે કયાથી ? વેપારીને દુનિયામા જેવી ડિઝાઇન જરૂરી છે તેવી ડિઝાઇન ખોળી કાઢવી પડે ■ ચૌદ રાજસોકમા બધા જીવે જોઇ લેવા, બાણી લેવા, બધા કાળની સ્થિતિ ધ્યાનમા લેવી. કયા ઉપાય દાગએ બચાવ થાય ? એ સ્થિતિ ક્યારે આવે ? સર્વ પાપોથી વિરમવુ

તે સ્થિતિ ક્યારે આવે ?

કરનારને કરનારી મહેનત હોય !

તૈયાર થયેના ટ્રેનોઆફનો ઉપયોગ છે-છેર થાય, પણ એ ટ્રેનોઆફના ભૂગળાને તૈયાર કરનારને કેટલી મુશ્કેલી પડી હશે તે તો તે કરનાર જાણે રેડિયો (Radio)ની ઉત્પત્તિ કરનારને મગજનો કુચો કેમ કર્યો પડ્યો હશે એ એની સ્થિતિ તપાસે ત્યાં જ માવમ પડે પણ ઉપયોગ કરે તેને તે માવમ પડતું નથી

પથિદિયાદિમા આચાર અગે, અહીં ઉત્પત્તિ અગે

પથિદિયસૂત્ર, પર્કર્ખામૂલ, આચારંગ અને દનાવકાલિકાગા આચારનો ઉપયોગ કરવાના છે ઉત્પત્તિને અગે એવું પડ્યું કે-પત્ર મજાનની કપનીનો માનિક ગોણ ? તીર્થ કર ભગવાન એના મિનાય બી ન છો મહાનતોવું ઉત્પાન કરી શકે નહિ પહેલા તો છવને જાણી શકે નહિ જુઓ નહિ નમ છવને ન જુઓ તે સ્થાનને કયાથી જુઓ ? સ્થાનને ન જુઓ તે સૂક્ષ્મ-ળા ને કયાથી જુઓ ? ત્યાં જુઓ નહિ, જાણે નહિ, તો તેને અગે વાલીપત્રાની ધિનિ ધરાની શકે નહિ જેને જે વસ્તુના વાલી થવું હોય તેણે તે વસ્તુની સ્થિતિથી વાહેકગાર થવું જોઈએ હજીવનિકાયના માલિક બનવું તે કેળું બને ? જાણે તે બને તીર્થ કર ભગવાન સિવાય કોઈ પણ હજીવનિકાયના સમુદાયનો માનિક બની શકતો નથી શોધ કરનાર તરીકે રજિસ્ટર 'તીર્થ કર'

કેવળીના કેવળજાનમા અને તીર્થ કરના કેવળજાનમા પ્રક નથી તો જે માલિક કેમ ન બને ? નહિ એકે જ જાનમા શોધ કરી, એકે સમજાનીમા શોધ કરી જ જાનમા કરેલી શોધ મડી

જાય રાજધાનીની શોધ રજિસ્ટર થાય ‘આ વાત કેવળીના અપમાનને માટે નથી’ જગતને તારવાને અગે તીર્થ કરની શોધ રજિસ્ટર થઈ કેવળી મહારાજની શોધ રખડી ગઈ, કારણ શાસન પ્રવર્તકપણુ આવ્યું નહિ તીર્થકરોએ શાસન પ્રવર્તા બધા માટે ઝુકાવેલું હુતુ તેથી પ્રવર્તાવનારા થયા સામાન્યકેવળીઓ જાણે છે, પણ રજિસ્ટર કરાવી શક્યા નહિ શોધક ખરા, પણ જગલના તેને માટે પત્તણા કહી દુનિયાને જાહેર કરનાર તરીકે કેઈ પણ હોય તો તે તીર્થકર બગવાનો છે ‘પચ’ ‘મહાવ્યા’ અને ‘પગત્તા’ કેમ ?

શકા-ઈચ્છાની જગ્યા પર પાચ મહામતનો વિચાર કરવો પડે, પાચ મહામતો કેમ ? પાચ ગણાવ્યા એટલે આપોઆપ આવી જવાના હતા, છતાં ‘પચ’ શબ્દ શા માટે કહેવો ? સામાન્ય મહાવ્યા કહી ને પચપણુ વિધેય શા માટે ? ‘વેરમણ’ કહ્યું તો વિરતિ આવી ગઈ હતી, મત આવી ગયા હતા મન આવી ગયું હતું તો ‘મહાવ્યા’ શબ્દ કહેવાની જરૂર ન હતી, કેમકે સખ્યેય આવી જવાથી સખ્યા આવી જાય છે વેરમણ કહેવાથી પચ મહાવ્યા કહેવાની જરૂર નથી તેમજ પગત્તા કહેવાની જરૂર નથી તો પછી ‘પચ’ ‘મહાવ્યા’ અને ‘પગત્તા’ કેમ એવા ? એકે કહેવાની જરૂર ન હતી તેમજ ‘તજ્જા’ કહેવાની જરૂર ન હતી આ નકામા લખી નાખ્યા

સમાધાન-અહીં પચપણુ અને મહામતપણુ પન્નત્તા કહી નકકી કરવું છે પચપણુ વગેરે વિધેય છે, પણ અનુવાદ તરીકે લેવાના નથી પાચેનું વિધેયપણુ છે પણ એકેને પેટા-ભેદ તરીકે કહેવામા આવેલા નથી, વૈશેષિકોએ ‘લાવા’ એમ કહી એક મુખ્યએ અને છ-પેટાભેદ કરીને માત્ર ભેદ કહ્યા

જૈન દર્શનમા તત્ત્વોનો વિભાગ

જૈન શાસનમા કેટલાક પેટાભેદ અને દટલાક મુખ્યભેદ એકાદ કરીને નવ તત્ત્વ કહ્યા છે. મામ ય રીને છત્ર, અશ્વ એ જો જ તત્ત્વ છે હેય, ઉપાદેય, સ્વેચ્છતરીકે ઉપદેશ દેવાનો હોય, અને ઇષ્ટપ્રાપ્તિ અને અનિષ્ટનો ત્યાગ થાય, તેથી આત્મરાદિ તત્ત્વો વખાયા દૃષ્ટિ તો ધ્યેય નફી થાય તે જ છે. આત્મવત્તુ છોડવા લાયક રૂપાદે રૂપાદે થાય, અને મવર તથા નિર્જશત્તુ સાધન તરીકે આદરવા લાયકપણુ જણાવવા સામે મોઠાનુ ઉપાદેય જણાવ્યુ એ જાધા તર્કી તે ભેદ કયા. તત્ત્વો છતાં સક્રમણુ વગરના પદાર્થો છે. આગમ વધ્યા ત્યાગે નવ તત્ત્વ પુણ્ય, પાપ એ જો સક્રમણીય છે. આત્મવત્તુ શુભપણુ તે પુણ્ય, તેમજ શુભપુદ્ગલોનુ વેદન તેનુ નામ પુણ્ય અને અશુભ પુદ્ગલોનુ વેદન તે ખાર પુણ્ય અને પાપ એ આત્મવ તથા જાધાદયમા સક્રમણીય છે, સ્વત્ર નથી મૂળતેહોને જણાવવાનો પ્રમગ આવ્યો. ત્યાં માધક માધક એવા પુણ્ય, પાપને ખસેડવા પડ્યા. પેટાભેદમા પ્રકરણુ તરીકે જણાવ્યા આવી રીતે સક્રમણીય પદાર્થને કારણસર ભેદ તરીકે ગણવામા આવે છે. આનુ અધિકારમા 'સન્વાઓ વાજાદવાયાઓ' એ વગેરે પાપ કહેવાય તે પાપે સ્વય પદાર્થો છે. મક્રમણીય પેટાભેદો નથી તેથી પચતુ વિધાન છે જો તેમ છે તો જાવીમ તીર્થકાનુ કયુ વિધાન છે? 'વિરતિ' શબ્દ કેમ વાપર્યો? મહાત્મન કહેવા હતા તો વિરમણ વખતે 'મહા' શબ્દ કેમ નહિ?

વ્યાખ્યાન ૬

આચારો અને વિચારોનું નિયમન નથી

સૂત્રકાર શ્રીમુખર્માસ્વામીજીએ ભવ્ય જીવોના ઉપકારને માટે સૂત્રની રચના કરતા ચક્ર દ્વાદશાંગીની અદર પહેલા શ્રીઆચારાગ અને શ્રીમૂચગદાગથી માધુઓના આચારો અને વિચારોને વ્યવસ્થિત કર્યા તે વ્યવસ્થિત કર્યા છતાં, જે હિમાળ નિગાળમા બણાવવામા આવે તે હિસાબે બણનારા ઓની આખી જીદગી ચાલતી નથી જે રીતિએ બણે હોય તે રીતિએ ચાલે તો જીદગી ચાલે તેમ જે રીતિથી આચાર બનાવ્યા તે રીતિથી પ્રવૃત્તિ કરે તો આગળ વધે તે સિવાય બીજો પ્રસંગ આચરવાનો આવે નહિ તેમ કહી શકાય નહિ વિચારો ન આવે એવું પણ કહી શકાય નહિ જગતમા જેટલા વચનો જેટલા જ મતાતરો છે આખી આચારો અને વિચારોનું નિયમન કરી શકાતું નથી

આપા સુધીની રાખામણ

એક વચન એક મનુષ્ય જુદા જુદા રૂપે લે અને જુદા જુદા રૂપે મન કાઢે પશુસણમા સાબળીએ છીએ કે ઈંદ્રભૂતિને શક્ર ધર્મ હુતી કે જીન નથી તેવી જ રીતે 'બીજાને પરલોક નથી તેની 'ગેક' ધર્મ ત્રીજાને ભૂત નથી એવી 'શંકા' ધર્મ વચન એક પણ મિથ્યાત્વ ત્રણ જો વચન જેટલા 'મિથ્યાત્વ' કહ્યા હોય તો એક મિથ્યાત્વ યાત વચનના જેટલા માર્ગો છે તેટલા હિમાગમા લઈએ તો તેટલા મિથ્યાત્વ છે આચારનું વ્યવસ્થિતપણુ એકવા શ્રીઆચારાગમૂન માનથી ધર્મ શકે નહિ,

તો પછી વિચારતું વ્યવસ્થિપાત્ર એકતા શ્રીમૂયગડાગમૂત્રથી
 થઈ શકે જ નહિ જગતમા કયા કયા રૂપે કાણ કેવું મિથ્યાત્વ
 પ્રવર્તાવશે તેનો પત્તો નથી “ શેકની શિખામણુ આપા મુધી ”
 પોતાને શાસ્ત્રાધારે સૂઝવું જોઈએ, તે ન મૂંઝે અને કઈ સૂઝે તે જ
 મિથ્યાત્વ આચારાગ અને મયગડાગણુ એટલે આપા મુધીની
 શિખામણુ જેવા, અર્થાત્ એટલા માત્રથી આચાર અને વિચારનું
 નિયમન કરે તો આપા મુધીની શિખામણુ સમજવી
 વર્ગીકરણુ કરનાર શ્રીસ્થાનાગણુ

જે પ્રમણે આબ્યા તેનું નિરૂપણ આવે, પરંતુ જે આ મા
 ન હોય તેનું નિરૂપણ શી રીતે ? ‘ ઇયત્તા ’ આબ્યા પ્રમાણમા
 છે એ હાથમા આવે, અર્થાત્ આચારને અને વિચારને અંગે
 ‘ ઇયત્તા ’ હાથમા આવે તો આવનાગી નવી આપત્તિઓમા
 રક્ષણ કરી શકે તેને માટે સ્થાનાગમૂત્ર ગણુધરમહારાજએ
 ગૃથ્યુ ઇયત્તા હાથમા આવે, તેને જ માટે ‘ વર્ગીકરણુ ’ કહીએ
 છીએ લાઈબ્રેરિયન (librarian) વર્ગીકરણુને બણતો હોય તો
 ઠહે કે આ વાચ્યુ છે, તો તમે હવે આ પુસ્તક વાંચો પણ
 કુચીઓ સલાખનાર લાઈબ્રેરિયન, તેમ કહી શકે નહિ એ તો
 ફલાણા નળરત્ન કાઢી આવવું કે ફલાણા નળરત્ન મૂકી કેવું
 એટલું જ જાણે આથી જે વર્ગીકરણુને બણવાવાગા લાઈબ્રેરિયનો
 જવ વેજ મળશે ન્યાયનો આટલો અભ્યાસ કર્યો છે, હવે આગળ
 વધવું, છે તો હવે આ અથ ઇનમા લો, એમ લાઈબ્રેરિયન કહી
 શકશે નહિ આચારાગને સૂયગડાગ-આચાર ન વિચારની આવી
 સોંપે છે, આની મળી એટલે પુસ્તક આબ્યા, પણ જ્ઞાન એના
 કળજમા નથી આવતું તેમ આચારાગ અને મૂયગડાગની
 રચના આચારની અને વિચારની કુચીઓ આપે છે ઠેક મુધીનું

જ્ઞાન ઠાણાગણને અગે ઈચ્છતા આવે ત્યારે આવી શકે આવી રીતે બેઠો હોય તેના પેગસેદો આવી રીતે કરવા આ બધો વિચાર કોઈ પણ આપણને શીખવી શકે તો તે વર્ગીકરણ તે વર્ગીકરણ કરનારી ચીજ શ્રીઠાણાગસૂત્ર છે વર્ગીકરણ માટે બે આગમ કેમ ?

જો સમવાયાગમા પણ વર્ગીકરણ છે, તો પછી ઠાણાગ અને મમવાયાગ બે શા માટે ? એક કરી નાખો સમાધાન-ધ્યાન હુશે કે ત્રીજી એથી ચોપડીમા હિમાગ શીખવાય તેનું નામ ગપિત, અને પાચમીમા શીખવાય તેનું નામ પણ ગણિત છે બંને ગણિત હોવા છતાં પ્રથમ જે ગણિત તે નાના પાયા પર છે એમાથી તૈયાર થયેલો વિદ્યાર્થી જ મોટા પાયા પર ગણિતમા જાય ઠાણાગમા અધૂરું વર્ગીકરણ છે, અર્થાત્ દસ મુખીનું છે એથી વધારે નહિ જ્યારે સમવાયાગનું વર્ગીકરણ અનંતા મુખીનું છે

પ્રશ્ન—વર્ગીકરણની દૃષ્ટિએ સમવાયાગ પ્રમાણમા વધુ બેઠ્યે ને ? કારણકે તેમા પુદ્ગલપરાવર્તો, ઉત્સર્પિણી, અવ સર્પિણી, આવયિકા વગેરે આખો ગણિતનો વિષય છે બીજી ચોપડીમા આખીસ મુખી ઘડીઆ પછી આગળ આવે

સમાધાન—મમવાયાગમા સ્વરૂપ બધું સંકોચ્યું વસ્તુ જવા દીધી નહિ એક સામાન્ય માત્રમના જીવનના બધા પ્રસંગો વધ્યે તો જીવનચરિત્ર લાખું થાય તો પછી રાજમહારાજ, તેમના પુત્રો વગેરેનું જીવનચરિત્ર કેટલું થાય ? વિક્ટોરિયાનું જીવનચરિત્ર જુઓ તો કેટલા વોલ્યુમે ઇતિહાસમા જુઓ તો બે પાના ૩ તેમ સમવાયાગમા સમજવાનું છે આવી રીતે સંકરણ છે તેથી ઠાણાગ,

માટે એક જ ક્લાસ (class) રાખ્યો છે સમવાયાગ માટે પણ આઠ જ વર્ષનો પર્યાય કહ્યો છે અધિરો કહેવામાં આ-યા ત્યાં ઠાણાગ-સમવાયાગ કહેવામાં આવ્યા ઠાણાગમાં દશ સુધીનું વર્ગીકરણ, સમવાયાગમાં વધારેનું વર્ગીકરણ ભૂમિકા ને મહેલ ભેળા ગણાય

ઠાણાગનું વર્ગીકરણ એ સમવાયાગના અનત સુધીના વર્ગીકરણની ભૂમિકા ભૂમિગ અને મહેલને ભેળા ગણે તેમાં આશ્ચર્ય નથી વર્ગીકરણથી સિદ્ધ થઈ શકે ગણુધરમહાગણ એએ ત્રીજા અગની અદર વર્ગીકરણ ગણ્યુ

પ્રશ્ન-પાત્રમાં ઠાણામાં કહો કે અધ્યયનમાં કહો-પચ મહત્ત્વવા પળતા કહીને પાત્ર મહામતમાં નવું શું કહ્યું ? શું પાત્રપણુ, મહામતપણુ, પદ્મતા એ બધું નવાઈ કરે છે ?

સમાધાન-પાત્રપણુ એટલે બાકીમ તીર્થ કરના વારામાં ચારપણુ હવે મહાવીરમહારાજના શામનમાં પાત્રપણુ એ નવું.

હિમાની વિરતિ એક જ મન કેમ નહિ ?

એક જ મન હવે-હિંસાની વિરતિ એ આત્માની હિંસા અને પરની હિંસાથી વિરમવાનું રહે તો મૃપાવાદ વગેરે એના વિષયની બહાર મતો રહે નહિ દ્રવ્યહિંસા, બાવહિંસાથી વિરમે તો મૃપાવાદવિરમણુ આદિ મતો રહેતા નથી, પેગાસેદો થઈ જાય છે આ અહિંસાના મરણને માટે સત્ય વગેરે મતોનું પાલન છે તે વોકના જેવા છે એ એક મન રાખે તો બાકીના મતોની કાંઈ પણ જગર નથી તો વગી પાત્ર કહીને શું નવાઈ કરે ? એક જ મહામત રાખ્યું હોય તો અમાધારણુ રહેત એક હોય તો અદ્વિતીય પાત્ર કયાં તેથી અદ્વિતીયપણુ ઊડી

ગયુ એક રાખ્યુ હોય તો અદ્વિતીયપણુ રહેત

રાગ અને દ્વેષ સ્વનત્ર હિસાડપ નથી

એક જ મહાવ્રત-હિસાની વિરતિ રાખવામા આવે તો હિસાની વ્યાખ્યા કઈ કરવી ? પ્રમાદવાળા યોગોથી પ્રાણોને જે નાશ તેનુ નામ હિસા આ વ્યાખ્યા અદ્વિતીય ને તે વ્યાખ્યા રાખે તો તે મહાવ્રતને લાગુ પડશે નહિ પ્રમત્તભોગ તે જ હિમા એમ કહેા તો પ્રમત્તયોગે પ્રાણવ્યપરોપણ હિસા એમ લેવુ પડે પણ શાસ્ત્રકારોએ રાગેણ વા દોસેણ વા એમ કહી પદ્મીસૂત્રમા સરૂઆત કરી ને હેતુ તરીકેના સ્થાનમા એવા એટલુ જ નહિ પણ જોડે બીજામા મનમી રાખી તેથી પ્રથમા થઈ ગઈ તેમ હતુ પણ રાગદ્વેષમા તો એકકે જગ્યા પર સખ્તમી ન રાખી રાગદ્વેષમા તૃતીયા કરી નાખી જ્યા પ્રથમા કરવાની હતી ત્યાએ બાવમા તૃતીયા કરી નાખી રાગ અને દ્વેષ એ હિસાના કરણો, નહિ કે હિસાડપ કાર્ય રાગ અને દ્વેષ એ હિસાડપ નહિ પણ હિસાના કરણો મૃષાવાદમા, અદત્તા દાન વગેરેમા પણ રાગેણ વા દોસેણ વા કરણો છે માટે રાગ દ્વેષને એકવી હિસાડપ કે મૃષાવાદ આદિરૂપ કહી શકેા નહિ

‘પ્રમત્તયોગાત્’ પ્રાણવ્યપરોપણ હિસા । (તત્ત્વચં ૭, સૂ. ૮)

એમ કહી પ્રયોગમા પચમી ‘તત્ત્વચં’નરે કરી

સ્વદયા એટલે શુ ?

શાસ્ત્રકારોએ સ્વદયા પોકારી છે તેનુ શું થશે ? પોતાના અત્મા મળધી કયા તે સ્વદયા

સ્વદયા મહાવ્રતનો વિષય છે એમ શાસ્ત્રકાર કહેતા નથી જો તેમ માનવા જઈએ તો સ્વદયાનુ ખડન એ મહાવ્રતનુ

ખડન. અને મિથ્યાદૃષ્ટિ મહાવ્રતના વિરાધક રહે મિથ્યાદૃષ્ટિ અભવ્યની સ્થિતિ સામાન્ય વિરાધના કરનારાની જેવી હોતી જેઠાંએ જેણે સાધુપણાની વિરાધના કરી તેની સ્થિતિ સૌધર્મ સુધી પણ અભવ્ય નવ ઐવેયક સુધી જાય છે અભવ્યને સ્વદ્યા ધ્યાનમા એ નથી, તે માનતો એ નથી અને પાળતો પણ નથી તેવાને નવ ઐવેયક સુધી જવાનું ચાય છે તો જો દ્રવ્ય ચારિત્ર ન હોય તો જાય કયાથી? સાધુપણાનો વિરાધક તો સૌધર્મ સુધી જ જાય માટે સ્વદ્યાનો મહાવ્રતમા સમાવેશ કરવાનો નથી સ્વદ્યા એટલે પોતાને અગે ધ્યાનમાં બચવાના વિચારે તો ભાવચારિત્રમા બચવું છે સ્વદ્યા એટલે પોતાને આત્માને પાપથી-બધથી બચાવતો.

જગતના જીવો જે વસ્તુને માનતા ન હોય તેને માટે કાઈ કરે નહિ અભવ્ય મોક્ષ માનતો નથી

શકા—સ્વદ્યાને પર દયારૂપે પહેલું મહાવ્રત લઈ લો કે જેથી બીજા વ્રતો લેવા પડે નહિ

સમાધાન—સ્વદ્યાનો વિષય મહાવ્રતને અગે આવતો નથી જો તે મહાવ્રતનો વિષય લેવામા આવે તો સામાન્યથી અભવ્ય મિથ્યાદૃષ્ટિને વિરાધક માનવા પડે અને જો તેમ માનીએ તો નવ ઐવેયક સુધી જાય નહિ

અભવ્યને દુ ખ દૂર કરવાના સુદ્ધાએ ચારિત્ર

મોક્ષ મેળવવાવાળાથી સ્વદ્યા વિના પર દયામા વધો શકાતું જ નથી બીજાના દુ ખો દુ દૂર કરીશ બીજાને દુ ખ દેનારો ન ચાઉં તો મારો આત્મા ભારે થશે નહિ અને તેથી જ મારા આત્માને ભાગતા કમોથી બચીશ. કમોને રોકુ, સર્વથા તોહુ ત્યારે જ મોક્ષ મળે અભવ્ય દુ ખ નાશ માટે

હયા પાળે છે હિમા ટાળવાથી કર્મબધા શકાય છે દુખ
હર કરવાથી સાતા વેદનીય વગેરેનો બધ યાય છે દુખો હર
કરવાના હેતુએ પ્રતોનુ પાલન છે આ અભવ્યમા ટકવાવાળી
ચીજ-હિસાનુ વર્જન, હયાનુ પાલન, કેઈ પણ છવનુ
વિશધન કરનારો ન થાઉં, એમ અભવ્ય માને છે

અભવ્ય આઠ તત્ત્વ માને

જેઓ હયાથી હર ગયેલા હોય તેમને કઈ નિયતિમા
માનવા ? મને પાપ બધાશે તો આવતે ભવે દુખી થવુ પડે
એ વસ્તુ અભવ્યને માન્ય છે, તેથી જ શાસ્ત્રકાર કહે છે
અભવ્ય આઠ તત્ત્વોને માને છે, ન માને મોક્ષ મોક્ષ માને નહિ
જે વસ્તુ માનવામા ન હોય તેની ઇચ્છા હોય નહિ આકાશના
ફૂલ છે એમ આપણે માનવા નથી તેથી એ મેળવવાની આપણે
ઈચ્છા કરતા નથી

અભવ્ય મોક્ષ ન માને તો માને શુ ?

શકા-અભવ્ય મોક્ષને માને જ નહિ, તો માને શુ ?

સમાધાન-સોનુ, ચાદી, લોહુ કેઈ પણ જગતનો પદાર્થ
લો, તે ગમે તે કાઈકને કાઈક પણ આકરમા તો હોય ચાહે
લગડીનો આકાર કે કણીઆનો આકાર કેઈ પણ દ્રવ્ય પર્યાય
વિનાનો હોય નહિ જગતની વસ્તુ, આત્મા વસ્તુ અવસ્થા
વગર રહે નહિ આત્માની અવસ્થા દેવતા, નારકી, મનુષ્ય,
તિર્યચ-મોનુ-રૂપ આકાર વગરનુ નથી તેમ આ છવ એ
દ્રવ્ય માન્યુ તો કેઈને કેઈ આકાર રહે તેથી સસારી રહે,
અને મોક્ષવાળો થતો નથી

અભવ્ય શાસ્ત્રોમા મોક્ષનુ નિરૂપણ છે તેનુ એ શુ કહે ?
બધી વાત કબૂલ કરે, વસ્તુ-ચપટીમા ઉઠાવે સમ્યગ્દર્શનજ્ઞાન

ચારિત્રાણિ મોક્ષમાર્ગ (તત્વા અ૦ ૧, સૂ૦ ૧) એ કબૂલ-આવામ્યાર્થ છે લમ્યાર્થ નથી એમ કહી ઉઠાવે દુ ખકારી લાગે, દુ ખને ટાળવું-શાંતિથી મરણ થયું એટલે ખરાખ મરણને અગે દુ ખ હતું તે દુઃખ કટાક્ષાવ તરીકે માને સારી મિતિમા મારા જન્મમા મોક્ષનું તત્ત્વ માને દુ ખના કારણમૂલ જન્મ ને જગ જે હતા તે ગયા ને મોક્ષ, તો જન્મ ને જરા ગયા છે જ વિશિષ્ટ અમાવ માન્યો એને-અલબ્યને-આ બધ, આ બાઘવ આ હિસા, મારા મોક્ષના પ્રયાણમા વિદ્ય કમ્બારી છે એમ થાય નહિ

બન્ય જીવ હોય અને મોક્ષનો માર્ગ લીધો હોય તો હિસા, જુક આઠા પાટડા પડેના રહે, માને પણ ઉઠાવી ન શકે રાગદ્વેષ હિસાઉપ છે એમ ન મનાય

પાચ મહામતોમા એટલા જ મારે કહ્યું કે સ્વકયા અને પચ્યારૂપ એક જ મહાનગ છે સ્વકયા જરૂરી છે તે બ યને અગે આવવાની છે, કારણ તે દ્વારાએ કલ્યાણ થવાનું છે પણ તે મહામતનો વિષય નથી ત્યાર કહો રાગ ને દ્વેષ એ હિસાના કલ્પો છે, પણ હિસાનું સ્વરૂપ નથી, એને જો હિસારૂપ કહેવામા આવે તો ખીલમા કલ્પતા રાખી તેમા તદ્દરૂપના લાવવી પડશે જો રાગદ્વેષ કરણ છતાં તેને હિસારૂપ લાવી દો તો રાગદ્વેષના છએ રૂપ કરી લીધા તેથી પરસ્પર ભિન્ન થવાના તેથી રાગદ્વેષ હિસારૂપ જ જો એમ કહેવાનો પ્રસંગ ન આવે અને જો હિસારૂપ કહો તો છએ રૂપ માનવા પડશે તેથી એક મહામત એમ ન રહ્યું

પાચ મહામતો કહેવાની જરૂર

હિસાથી વિરમનું એવે બાધ પ્રાણોના જે વિયોગ

એનાથી વિગ્નવુ પ્રમત્તયોગાત્ એ હેતુપચ્ચમી છે હિ સાથી થવાવાળા કર્મોમા કરણુ એ છે

છેદનાગે બળવાન પણુ હાથમા આની સોય, કાણુ જ પડે મોય કરણુ છે મોયની જગ્યા પર નહુચેણી મળી હોય તેા હીસોટા થાત કરણુના પ્રમાણુમા કાર્ય પ્રમત્તયોગ-એ કરણુ, જ્યાં પ્રમત્તયોગ ત્યાં કર્મબધ મર્વપ્રમત્તયોગ તે હિ સા આ ઉપરથી નાગદેષ એ હિ સાના કરણુ પ્રમત્તયોગ એ પણુ હિ સાના કરણુ બીજાના પ્રાણુનો નાચ કરનો તે રૂપે હિમા રહી તેના પચ્ચક્રમાણુ કરવા પડયા તેા મૃષાવાદ વગેરે બાકી રહ્યા, માટે પાચ મહાવ્રતો કહેવાની જરૂર છે

અદત્તાદાનવિરમણુ એક ન ચાલે ?

શકા—એમ ન લઈએ તો બીજાઓ કહે છે કે અદત્તા દાનવિરમણુ બન્ન છે કારણુકે કર્મ કેણે આપ્યા છે ? અદત્તોનુ આદાન અદત્તાદન છોડયુ એટલે બધુ છટી ગયુ

સમાધાન—આ કલ્પના શાઓનો અજ્ઞાન હોય તે જ કરે નાની માફની નાના માધુઓ સમજી શકે કે ગ્રહણુ-ધારણીય પદાર્થોમા, બીજા પાનેથી ઉઠાની લેવાય, પોતાનુ કરી ગકાય તેમા, બીજાએ ગ્રહણુ-ધારણ કર્યા હોય તેમાથી ગ્રહણુ કરીએ તેમા-ધારણુ કરીએ તેમા અદત્તાદાન છે એમ સમજી શકે છે એ સમજ્યો દોત તેા કર્મનુ અદત્તાદાન લાગે તે કહેવા તૈયાર થાત નહિ અદત્ત ગ્રાહ્ય પદાર્થ અગે હોય

કર્મનુ અદત્ત કયા ભેદમા ? ચાર અદત્ત કહ્યા છે—સ્વામિ-અદત્ત, જીવ-અદત્ત, તીર્થ કર-અદત્ત, ગુરુ-અદત્ત બીજાએ ગ્રહણુ-ધારણુ કરેલુ હોય તે વગર આપેલુ લઈએ તો જ ‘અદત્ત’ ગ્રાહ્ય-ધાર્ય પદાર્થને અગે અદત્તાદાન કે

અહત્તનો પ્રમગ નથી

પાચ મહાવ્રતો માથે જ ઉચ્ચારાવાય

એવી રીતે દરેક મહાવ્રતોને અંગે કહી શકાય પણ શાસ્ત્રકાર જ્યારે વિભાગ કરીને ધ્યત્તા બતાવશે ત્યારે પાચ મા યા સિવાય કંઈકો નથી જેના જન્મે, જે જન્મે તે જે એક હોય, જેના તો જે તો તે જે એક હોય તેમ પાચે મહાવ્રતો સાથે જ ઉચ્ચારાય છે કોઈ માધુ એક મહાવ્રતધારી ને કોઈ માધુ જે મહાવ્રતધારી એવો ભેદ નથી રાખ્યો એક આવે તો પાચ આવે, એકલુ આવતુ નથી પાચ વગર એક રહેતુ નથી એકના બંગે પાચનો ભગ, એકના આવવાથી પાચનુ આવવુ

પચ મહાવ્રતાનુ મમાધાન—

શ્રા—જો પાચનુ સાથે આવવુ, જવુ, ટકવુ, તો પછી પાચ શુ કરવા ? જેનાભેદ પાચ મૂકી દો

સમાધાન—મહાવ્રતના પાચે આલબનો છે મહાવ્રત એક રાખી બીજા વાડરૂપ છે એમ નથી માટે પાચ મહાવ્રતો જ છે આ કોઈ વાડ નથી જે માથે આવે, બાય, ટકે તે એક જ રૂપ હોય એમ બને નહિ શુભી અને શુષ્ક એક નથી પણ ઉત્પન્ન થયો એટલે ધોળાશ ઉત્પન્ન થઈ સાથે આવવુ પણ માથે આને જુના જુના રૂપે જેનું ડાવડની સ્થિતિ જે હાડા છે ચઢાવાય છે સાથે, વહેવાય ■ સાથે, ફૂટે છે સથે, તેથી બને એક કહેવાય નહિ જે હાડા જુદા છે તેમ પાચ મહાવ્રતો પૃથક્ ઉચ્ચારાવાય છે, પાનન વખતે આથી ક્ષમાણા મહાવ્રતમા નુકશાન થશે એમ કહી દાખવામા આવે છે એકના નામે પાચનો નાશ મનાય છે, પણ તે બધામા પૃથક્ રૂપ તો રહેલુ છે તેથી

પચ મહાવ્યા એમ કહેવું પડયું

સ્વરૂપભિન્નથી મહાવ્રતો ભિન્ન છે

શુભ ને શુભી કથચિન્ બુદ્ધા કેવળજ્ઞાની શુભી, કેવળ જ્ઞાન શુભ કેવળજ્ઞાન શુભ આત્માનો, તે અત્યારે નથી જેમ મમકિતી શુભ આ-યો ગયો તેથી આત્મા મટયો નથી મહાવ્રતો પાચે ૫ સ્વરૂપ ભિન્નરૂપે, હિમાની વિરતિ એનું સ્વરૂપ જુદું, મૃષાવાદની વિરતિ એનું સ્વરૂપ જુદું-આ જ લેઈનું કારણ છે કારણકે એ ત્રિરૂદ્ધ ધર્મો છે પહેલા મહાવ્રતને અગે પ્રાણનો વિયોગ રાખ્યું બીજામા જૂઠાયાં વિરમવું તે રાખ્યું ત્રીજામા ચોરીથી વિરમવું તે રાખ્યું ચોથામા દેવતા, મનુષ્ય કે તિર્યચનું મેથુન છોડવું તે રાખ્યું પાચમામા બાહ્ય પરિશ્લથી વિરમવું રાખ્યું એ રીતે પાચેના સ્વરૂપ જુદા તેથી પાચ મહાવ્રત કહેવા પડે

અનતા તીર્થ કરોએ મહાવ્રત પાચ જ કહ્યા છે

એક મહાવ્રત એ જૈન શાસ્ત્રને કબૂલ નથી, પાચ મહાવ્રતો કબૂલ છે

શકા-જો તેમ છે તો વાઘો આવશે અને બાવીસ તીર્થ કરની વાત કબૂલ નહિ રહે બાવીસ તીર્થ કરના શામનમા સાધુઓ માટે પાચ મહાવ્રતનું નિરૂપણ કરતા નથી

સમાધાન-‘ઉત્તર કહું તેથી ગભરાશો નહિ’ ખુલાસો આગળ આવશે ‘બાવીસ તીર્થ કરો મહાવ્રતો પાચ જ કહે છે એમ લાગશે’ આટલું સાલજ્યુ તે એજે માર્ગે જશે લગીર સામાન્ય ૩૬ શબ્દથી કેટપસૂત્રમા સમજાવવામા આવ્યું છે ? ઊંડા ઉત્તરશો તો માત્રમ પડશે, અનતા કેવળી, તીર્થકરોએ મહાવ્રતો પાચ જ કહ્યા છે ચાર મહાવ્રત કોઈ કહેતું નથી

બાવીસ તીર્થ કરમા 'ચતુર્યામ'

બાવીસ તીર્થ કરનું શું કહેવું છે ? શાસ્ત્રનો ખ્યાલ હશે તો બાવીસ તીર્થકરે ચતુર્યામ ધર્મ કહે છે પણ ચાર મહાવતો કહેતા નથી ચતુર્યામરૂપે ધર્મ છે મજા જ બુદ્ધી કાસ (Finance) વાળા ફાક (financ) કરી દે ચાર વખતે મહાવત શબ્દ વાપરતા નથી પણ મહાવત કહે છે, ત્યાં 'ચામ' શબ્દ વાપરતા નથી મહાવત ઉચ્ચરવા એટલે રજિસ્ટર દસ્તાવેજ

શકા-ચામ, મહાવત બે શબ્દોનો ફેર પાડો છે કે ખીલુ કાઈ? સમાનાન ઘણો મોટો ભેદ છે અહીં નર્ન્યા હિ સાથી વિરમ વાતુ છે તો ત્યાં વિરમવાતુ નથી? વિરમવાતુ છે ચાર ચામમા વસ્તુમિતિ તે જ કે જે પાંચ મહાવતમા છે મોટે પહેલું એ જ દસ્તાવેજમા લખીને રજિસ્ટર થયું ને? રજિસ્ટર થયેલું નોધાય ઘેર ખૂણામા દખાવેજ કયો હોય તેમી નકર ન વીકળે નોધેનાની નકવ નીકળે, નોધાયો તે દસ્તાવેજ રીતમરને બારીસ તીર્થકરના વખતમા ચામથી દખાવેજ કયો તે કાચો દખાવેજ જૂના વખતમા દસ્તાવેજ નોધાના ન હતા લોડો સીધા હતા પણ જ્યાં દુનિયા પડે બાય ત્યાં નોધલી, રજિસ્ટર કરવા પડે દુવમા કાળને અંગે જીવોમાં વક-જડપટ થયું ત્યારે રજિસ્ટર કરના પડ્યા બારીસ તીર્થકરના નાધુઓ મહાવત ઉચ્ચરતા નથી પહેલાં અને છેલ્લા તીર્થકરના માધુઓ મહાવત ઉચ્ચરે છે 'મહાવત' અને 'ચામ'ની વ્યાખ્યા

'મહાવતો' એટલે પ્રતિજ્ઞા કરવાપૂર્વક સિન સિન્નનાએ અરિહતાદિકની સામીએ હિ સાન્કિથી સર્વથા વિરમવાની પ્રતિજ્ઞા 'ચામ' શબ્દથી બાવીસ તીર્થકરના વખતમા હિસાની બુદ્ધી પ્રતિજ્ઞા નથી તેને મહાવત કહેવાની જરૂર નથી ચામમા ચાર

પ્રકારની પ્રવૃત્તિ માત્ર છે પરીક્ષા કરીને, સમજાવીને, છ મહિના સુધી ગીતાથો પાસે રહીને પ્રતિજ્ઞા અપાય છે માટે મહાવ્રત ‘મહાવ્રત’ શબ્દ એટલા માટે કે મોટામાં મોટી પ્રતિજ્ઞા જેને માટે કરવી જોઈએ તે જાનીમના વખતમાં પ્રતિજ્ઞા નથી મર્વ આવધનો ત્યાગ કર્યો એટલે આનો ત્યાગ આવી ગયો, ચાએની જુદી પ્રતિજ્ઞા કરવાની નથી

અહીં પ્રતિજ્ઞા અને આશીર્વાદ

અહીં પ્રતિજ્ઞા કયા છતાં સ્વત્રપણે પાડે પ્રતિજ્ઞા મધ સમય કરવામાં આવે છે પાડેને અગે શુરનો આશીર્વાદ આપવામાં આવે છે પૃથક્ પૃથક્ જુદુ ઉચ્ચારણ, નિસ્તરક પ્રતિજ્ઞાનો પારગામી—પ્રતિજ્ઞાનો પાગ પામીને મમાગેનો પાર પામનારો થા આવી રીતે દરેક મહાવ્રતો જુદા ઉચ્ચારાય છે, દરેક મહાવ્રત સ્વત્ર ઉચ્ચારાય છે, અને દરેકને અગે આશીર્વાદ જુદો દેવાય છે મહાવીર ભગવાન ‘વામ’ તરીકે આન્ની અને જાનીમ તીર્થકરે ‘મહાવ્રત’ તરીકે પાચની પ્રતિજ્ઞા કરે જાનીમને અગે ચતુર્થામ ધર્મ પહેલા ને છેલ્લાને અગે પચ મહાવ્રત—પ્રતિજ્ઞાત્રય ધમ પાચની પ્રતિજ્ઞા કરે નહિ ત્યાં સુધી શાસ્ત્રકાર માધુ ગણનાની ના પાડે છે

મહાવ્રત ઉચ્ચાર્યા પછીથી પર્યાય ગણાય

ઉપલક્ષ્ય જાતે રહેલી રકમનો હિમાલ જાતાવહીમાં ન મળે મહાવ્રત ઉચ્ચાર્યા વિનાનો વખત સાધુપણના ખાતામાં નહિ, કારણ દીક્ષાનો પર્યાય કયાથો ગણવો? મહાવ્રતના આરોપનથી બે વર્ષ, પાચ વર્ષ થયા હોય તે મહાવ્રત લીધા પછીનો જ પર્યાય કહેવાય મહાવ્રત અગીકાર કન્વાવાળો થયો ત્યારે સાધુપણના ખાતામાં આવ્યો, મહાવ્રત ઉચ્ચાર્યા નહિ ત્યાં સુધી

ઉપલક્ષ ખાતામા હતો

ગણધર મિલાવના યોગવહન કરે જ

ગણધરમહારાજજી યોગવહન ન કરે, તેથી જોડે વર્તવા
વાળા ન કરે તે ન આવે તીર્થ કર કહે, ગણધર પોતે કહે
એટલે જસ પણ આ જ તો પગથાએ આજ ચઢવું છે અને
સાસુની સાસુ બનવું છે

એકને બદલે પાચ અને ચામને બદલે મહામત

હવે મૂળવાત પર આવો—મહામતોનું અગીકાર વિધિ
પૂર્વક, સભા સમક્ષ યાય ત્યારે સાધુ મહામત ઉચ્ચાર્યા પછી
તૂટે તો કપજ, પહેલા કાઈ નહિ ? તેવું નથી. ઉપલક્ષ ખાતામા
રહેલી વક્રમનું બાજ ન આવે તો આવે પણ ઉપલક્ષ ખાતુ
ઓહિયા ન કરાય અનામનને ઓહિયા કરે તે બેધમાન વડી
દીક્ષા પહેના ભગવાણો દુર્ગતિએ જવાનો પણ સાધુપણનો
હિસાબ કમા ? સર્વેયુ ખાતાવહીનું—સાધુપણનો કળ મહામત
પછી ભગવાન મહાવીરના, ઋષભદેવજીના વખામા પાચ
મહામતો, પ્રતિજ્ઞાપૂર્વક લેવાના છે જેઓ એક બે મહામતો
કહેતા હતા તેને બદલે પાચપણ અને ચામને બદલે ‘મહામત’
કહેવા હતા, માટે વચ્ચે મહારથા એમ કહ્યું

મહામતમા ‘મહા’ શબ્દની શી જરૂર ?

પ્રશ્ન—મહામત શા માટે ? ‘મહા’ વિશેષણની જરૂર શી ?

સમાધાન—શ્રાવકોના નાના નો છે તેને અગે આને
મહામતો શકા—પણ એ અમારા ધ્યાનમા જિતરતું નથી શ્રાવકોના
મતોને અગે ‘અલુમત’ રખ્યું છે તો આને ‘મહામત’ કહેવાની
જરૂર ન હતી આપણી મિતપણુ હતું ‘મત’ શબ્દ શાખ્યો
હોત તો જસ હતું ત્યા મતમા ‘અલુ’ લગાડયો, અહીં મતમા

‘મહા’ લગાડયો, તેમ કળ્યાથી બને ‘ફટાઈઆ’ થયા તમથી મૂળ ગાદી ધરાવનાર કોઈ ન રહ્યો સમજા મોટા કુવર કરતા નાના હોય તે ‘ફટાઈઆ’ બને ગળદો પર વિશેષણ રાખે ને સામાન્ય ગળદ ન રાખે તે ઠીક નહિ લીલો ઘડો, પીળો ઘડો, પથ્થુ ઘડો હોય ત્યાં પ્રત સામાન્ય રાખે તો મહાપ્રત, અણુપ્રત બેદો પડી શકે ‘પ્રત’ સામાન્ય રાખે એક પ્રત સામાન્ય રહી શકે તેવો નથી તો બે વિશેષણની જરૂર નથી પ્રત કહો કે ‘મહાપ્રત’ કહો તે એક જ શ્રાવકના અણુપ્રતોને માટે અણુપ્રત છે શ્રાવકને એક પ્રત ન હોય પાંચ અણુપ્રત હોય પરીક્ષામાં પૂછે છે ત્યારે ઉત્તરપે જણાવે છે પ્રત, મહાપ્રત એક છે તો સામાન્યનો અભાવ છે એમ કહેનાની જરૂર નથી પ્રત બાલતુ હતુ તો ‘મહા’ ગળદ કેમ રાખ્યો ?

વ્યાખ્યાન ૭

તીર્થ કથે જ મોક્ષનો રસ્તો બતાવનાર છે

સૂત્રકાર મહાશય મુધર્માસ્વામીજી તીર્થકર સર્વજ છે એમ સાબળીને, પોતે વાદવિવાદ કરવા આવ્યા, પાંચ બૂતો છે કે નહિ ? તે શકા હતી તેનું મમાધાન થયું પછી પોતાનો નિશ્ચય થયો કે એ જ સર્વજ છે, એ જ મોક્ષનો રસ્તો બતાવી શકે છે

બૂતો પડેલાને માર્ગ બતાવનાર કોણ ?

અમૃતપાનની મામત્રી સ્વાધીન હોય તે અમૃત છોડીને બીજુ કેમ લે ? તીર્થકર ભગવાન માક્ષાત્ મોક્ષના સાર્થવાહુ

ત્યા મળી ગયા તો જગલમા ભટકવાનું હોય ! ભૂલો પડ્યો હોય ને કોઈ રસ્તો. દેખાડનાર મળી જાય, તો હુમલા તો ભર્યો એમ કોઈએ કહ્યું ? જે જગલ એક ભવમા ભય કરે, તે કદાચ ભયકર ન નીવડે, કારણકે રસ્તો ન જ મળે એવો નિયમ નથી પણ આ સસારરૂપી અવસ્થા એકાત ભય કરે છે, જેમા રસ્તો મળ્યો નથી એવા જગલમા રસ્તો જતાવનાર મળે ત્યારે જો ખોશને માટે બાળુ બગાડીએ તો શુ થાય ?

તેવી રીતે આ જગલમા અદર બાંધી રહેલા છીએ, એની અદર માર્ગદર્શક મહાપુરુષ મળ્યા છે, છતાં એ માર્ગે 'કોઈક વખત વાત' એમ ચતુ નથી આપણે થકાથી ભરને જગલ માનીએ છીએ, પણ અતઃકરણમા તેટલા રૂપે જગલપણુ પરિણમ્યું નથી આ જગલ છે એમ જો પૂરેપૂરે લાગ્યું હોય તો જગલમા ભૂલો પડેલો, લોભીઆને ન રૂપે તે પહેલા ભૂલો પડેલો ચારે બાજુ જૂમ પાડે તેવું હોવા છતાં આ છુર તો માર્ગદર્શક મળે છે તો પણ અકર્મીને 'દેનારો મળે ત્યારે પડીએ કાણે નીકળે' માર્ગદર્શક અનતા પુદ્ગલસરાનતોએ મળે નહિ, છતાં મળ્યા યાગે આરભ વિવેચ કષાયના બાકોરા મારવા લાગ્યો તેથી એમા નકતો નથી

વાદનિવાદનો છેડો કબૂનાતે

ગણધરમહારાજ કાણુ પડીયા જેવા ન હુંતા તેવો આ મોક્ષના કારણો જાણે છે, હઈ શકે છે એમ માત્રમ પડ્યું કે કબૂન થયા વાદનિવાદનો છેડો કબૂવાને બહીં પરસ્પર શરત નથ' પ્રશ્નોત્તરનો છેડો અમજાણે

પ્રશ્ન—સુધર્માસ્વામી આ યા, ત્યા પરસ્પર શરત નથી ગૌતમસ્વામીને યાવત્ પ્રભસ્વામીને મહાવીરસ્વામીની વાત

કબૂલ કરવાની હતી, તેથી તેમને દીક્ષા ગ્રહણ કરી પણ ગણધરના પરિવારોએ દીક્ષા કેમ ગ્રહણ કરી? સમાધાન—વાદવિવાદનો છેડો તત્ત્વની કબૂલાતે, તત્ત્વના જ્ઞાને આવે, વાદવિવાદના કૃણ તરીકે પોતે હારી જાય તો અજ્ઞાનનો-મોહનો નાશ થાય છે અજ્ઞાનનો નાશ એ જ વાદનો છેડો વાદી કે પ્રતિવાદી બેમાથી કોઈની સત્યની વાત જાહેર થાય તે જ છેડો હું કહેતો હતો તે જૂઠું ને આ કહેતા હતા તે સાચું આટલે વાદનો છેડો પ્રશ્નોત્તરને છેડે સમજણ થાય

માન્યતા સ્વીકારના બદલે આચાર સ્વીકાર કેમ?

પ્રશ્ન—વાદના છેડાનો નિયમ છે, છતાં આમ કેમ? વિનિગીયુ કયાવાદી હોય તો તેમા આટલું તત્ત્વ હોય કે ‘તમારી માન્યતા ખોટી કરે તો તમારે છોડવી, મારી ખોટી પડે તો મારે છોડવી’ એ કૃણની જગ્યા પર તેના આચારનો સ્વીકાર જ્ઞાનની માથે વિગતિ થવી ન જોઈએ સમાધાન—એવો નિયમ અહીં નથી જો જયપરાજયના નિયમથી વાદ શરૂ કર્યો હોય તો તેમા સ્વમાન્યતા છોડી, પરમાન્યતા કબૂલ કરે છેડો આવે પણ અહીં તેમ નથી

આચાર સ્વીકારમા છેડો

પ્રશ્ન—અગિયાર ગણધરોએ આચાર સ્વીકાર્યો, એમા છેડો કયાથી આવ્યો? આચાર સ્વીકાર ફરજિયાત ન હતો જો આચાર સ્વીકારે વાદનો છેડો રાખીએ તો ‘લાઈને’ નહોતી લેવી પણ સવવાઈ ગયા’ રાજાના અને પુરોહિતના છેકરાને દીક્ષાનો અંગીકાર કરવો પડ્યો તેમ વાદની સાથે સબધવાળો નથી તો આચાર લીધો કેમ? દીક્ષા સ્વીકારી કેમ? સમાધાન—અમૃતપાન સ્વાધીન થયું તે વખતે વિષપાન કાણ આવે? તો

પછી જે આચાર દુર્ગતિ જ ધાવનાર હતો તે તરફ જાય શાના ?
પ્રતિબોધની માથે દીક્ષાનો વિચાર થયો ચારિત્રની સાથે જ
સમ્યક્ત્વ, અથવા પહેલા સમ્યક્ત્વ થાય
ગણુધરોને સમ્યક્ત્વ અને ચારિત્ર સાથે

ચોવીએ તીર્થ કરેના થઈને ગણુધરાઓસો બાવન, મહારીને
અગે અગિયાર ગણુધર તે બધાને એક જ નિયમ 'જુગવ'
સમ્યક્ત્વની સાથે ચારિત્રની પરિણતિ

આપણે અહીં બેઠા કે સૂતા છીએ પાસે સાપ છે
અજવાણુ નથી થયું ત્યાં સુધી બેઠા છીએ અજવાણુ થાય
તો બેઠવાને વિત્ત મ કેવો થાય ? જાળ્યાની સાથે જ ઝમકારો
ત્યાં જાણવાને અને ઝમકારાને વિવળ નથી તંમ ગણુધર
મહારાજા માર્ગને જાણતા ૧ હતા ત્યાં સુધી તેમા હતા,
પણ જાણ્યું એટલે તો સમ્યક્ત્વ અને ચારિત્ર થાય જ

મહામાયી-મુક્ત-અનાદિ મિથ્યાત્વી મરુદેવો માતા
એકસો આઠ એક સમયે મોથે જાય તેમા મોથે ગયા ? ના એકે
આઠ તો અનંત કાળના પ્રતિરતિન હોય તેમાથી જાય

ગુણુ નામે ગુણીનો નારા ન થાય

ગુણુ નાથ થયો ત્યારે ગુણી નહો કયાથી ? ગુણુ નાનો
કોણ ? આત્મા ગુણુ ધરાવતો હતો તે રહ્યો સકા—ચોર હોય
તે કેવી નહિ, કેદી નહિ તે ચોર નહિ, એમ તમારા હિસાબે
થયું કેદી થયો તે વખતે ચોરી કરતો નથી, તેથી ચોર મટી

૧ સમવચરિત્તાહ જુગવ પુત્ર વ સમવ (સ્વૃ ૭ અ ૨૮ મા ૦
૨૯), જો સમવ ચરિત્ત જુગવ પઠિવજ્ઞતિ (આવ ૭ ચુ ૦ મા ૧
૫ ૦ ૧૯)

ગયો કાશ્યુ ગુનો કરતો હતો તે વખતે કરતો હતો. મમાધાન—
 ગુણી કાયમ છે, ગુણ કાયમ નથી ગુણને ધારણ કરનારો તે
 ‘ગુણી’ તેમ ચોરી કરનાર ચોર-તે વખતે ચોરી કરે કે ન
 કરે. ગુણ પ્રગટ થાય ત્યારે ‘ગુણી’ સમ્યક્ત્વ નાશ થાય ત્યારે
 ગુણ નાશ ‘સમક્તિ’ પામ્યો એમ કહીએ છીએ, એટલે
 સમ્યક્ત્વ તો ગુણ છે તેથી સમક્તિ નાન પામે આત્મા નાશ
 થયો નથી ગુણ ધરનારે ગુણથી પતિત થયો
 અજવાળુ થતા જ આપને જાણવો,

ઝખકલુ, ને ખમલુ થાય

હવે મૂળ વાત પર આરો-ગણધરે જે વખત માથા
 માર્ગને મમજે તે જ વખતે માર્ગ ચીકારે જેમ અધારામા
 બેઠા હોઈએ, બેઠાએ, બેઠે સાપ હોય, અજવાળુ થયું કયારે ?
 તમે જાણ્યું ત્યારે ? ઝખકયા કયારે ? એ લુહા પડે નહિ એક
 ‘second’મા બધું થઈ જાય છે જલ્દયા પછી સર્પનું
 બચકરપણુ રૂવાડે રૂવાડે વમી જાય છે દીવાનું કામ દોડાનનાનું
 નથી દીવો તો ગોખલામા બેસી રહ્યો છે, પણ સર્પનું
 બચકરપણુ લાગે છે

મમજ્યા પછી વિવળ ન હોય

ગણધરના આત્મા ઉત્તમ હોય તેથી સાચો માર્ગ સમજાય
 ત્યારે તરત જગદી ભિક્ષુ કેટલાક પ્રશ્નોત્તર કરવા આવે, સમજી
 ગયા, તેથી જાધા કાઈ દીક્ષિત થયા નથી ગણધરના જીવોમા
 ઉત્તમતા ચોક્કસ, એ જાણેરીના હાથમા આવેલો હીરો ખોટો
 માન્ય પડે તો ક્ષણવાર હાથમા સધરે નહિ, તરત ફેંકી દે
 ગણધરની એટલી જાણી ઉત્તમતા કે સત્ય માર્ગ માલમ પડ્યો
 તો આચરતા ક્ષણ વિલંબ ન કરે એમણે સાધુપણુ લીધું ને

કે હિંમનો પેટાભેદ મૂકવાદ નહિ તો પછી રાત્રિભોજન એ હિંમથી વિરતિનો પેટાભેદ છે તેથી મહાવ્રતની જગ્યા પર તેને જગ્યા આપી શકાય નહિ મહાનતો કોઈના પેટાભેદો નથી એના પેટાભેદો અનેક થાય રાત્રિભોજનવિરમણ એ પ્રાણાનિપાતવિરમણનો પેટાભેદ હોવાથી તેને મહાનત તરીકે જણાવ્યું નહિ, પણ ધ્રમણપણને અગે મહાવ્રતના જેવું પાનન કરવાનું હોવાથી રાત્રિભોજનવિરમણને મૂળ ગુણમા ગણ્યું જરૂરી હોવાથી મૂળ ગુણમા ગણ્યું પણ મહાવ્રત ન ગણ્યું આથી, મહા વિરોપણની જરૂર

શકા—અ પુનતમા ‘અણુ’ વિરોપણ રાખે, તો મહાવ્રતમા ‘મહા’ વિરોપણ ન રાખે એ પાના મોળ નળનના હોય તો મીઠા પર જ કયો તો આપોઆપ ઘોડખે એક પર ન કયો હોય તો પણ વાલે મમાધાન—ધ્રાવકોના રત્ન પાપને અગે અણુવ્રત છે પણ તે નાણુના પગભેદ ન બને તેથી મહાવ્રત એમ રાખ્યું રાત્રિભોજનવિરમણ તે ‘વ્રત’ ‘નત’ શ્રી રાત્રિભોજનવિરતિને લાગુ થયો તેથી ત્યાં અણુ ને અહીં ‘મહા’ની જરૂર

મહાવ્રતમાથી નીકળેલો ભાગ આણુવ્રત

વ્રતનું લક્ષણ નિશ્ચિત કરીને જે માણુવ્રતમા વિરતિ થાય તે વિરતિ મહાવ્રતમા નથી એમ નથી—આણુવ્રતમા સ્થૂંવ હિંમની જે વિરતિ છે તે મહાવ્રતમા નથી એમ નથી તેથી મહાવ્રતમા અણુવ્રતનો અવનાશ થાય સોમા એક મમાય મહાવ્રત સો તરીકે ગણ્યા તેથી એક સમાય મોટામા નાનું સમાય ‘આણુ-વ્રત’ સરા ન રાખતા ‘વ્રત’ રાખીએ તો આનો પેટાભેદ છે એમ ન આને જે પાચ વ્રત તરીકે તે જ પાચ ‘આણુવ્રત’ તરીકે

અણુવત ન કહેતા. વત કહીએ તો આનો પેગલોદ ન થાય. 'અણુ' શબ્દ હોય તો પેટાભેદનો ખ્યાલ આને મહાવતમા રૂબની અને સૂક્ષ્મની વિનિતિ લેવાની છે. આનો એક ભાગ અણુવતો છે એમ ખ્યાલ આને, મહાવતોમાથી નીકળેલો ભાગ અણુવનો છે.

અણુમા ટુકડો મહાના હિમાએ છે

પ્રશ્ન—અણુવન થયા તો ત્યાં મહાવત કેમ? છને 'વત' કહો અને અણુવન જ્ઞાનકના ગણો. મહાવત કહો ત્યારે પેટા ભે કહેનો પડે? મહાવન સજ્ઞા ન રાખો. વત મજ્ઞા રાખો. મહાવનપણુ કેને અગે?

મમાવાન-વિષયને અગે, પ્રશમાને અગે મહાપણુ મર્નિયયક વત, મર્નિહિમા-વિષયક વત, સર્વમૃયાસદ્વિષયક નન એક પણ વિષય એમા છટો નથી. વતનુ મામાન્ય લક્ષણુ કયું પછી વિભાગ કયોં હિના વગેરેથી વિરમવુ તેનુ નામ 'વત' પછી સર્વથા વિરતિ એક પણ અશ બાકી રહે નહિ, તેને અગે 'મહા' ગણ, અને અણુવતમા દેશથી એક જ હિરસો હુ હિરસો લઉં છુ આખાનો માલિક નહિ, લઉં છુ હિરસો પણ મને ટુકડો મળ્યો છે, ટુકડા માટે ફરે છે તેમ-વતનો ટુકડો પણ મહાના હિમાએ મળ્યો છે.

આણુઅને મહા સ્વરૂપદર્શક વિશેષણુ છે

દેશથી વિનિતિ તે 'અણુવત,' મવથી વિરતિ તે 'મહાવત' વિશેષણુ. જને જગ્યા પર સ્વરૂપને જણાવનારા છે 'અણુ' શબ્દ 'મહા' ગણના વ્યવસ્થેદ માટે નથી. મહાવતમા પ્રાણાતિપાતના સર્વથા ત્યાગને ધ્વનિત કરના માટે 'મહા' ગણ છે, અને અગની વિરતિને ધ્વનિત કરવા માટે 'અણુ' શબ્દ છે.

પ્રશ્ન-‘અણુ’ શબ્દ મહાના વ્યવરહેદ માટે નહિ ‘મહા’ શબ્દ અણુના વ્યવરહેદ માટે નથી જ્યારે વ્યવરહેદ માટે નથી, તો પછી આ શબ્દો ને એ શબ્દો નહિ એ કહેવાનો અર્થ નથી.

સમાધાન-ત્રડપભદ્રેવજી પહેલા તીથ કર ચોવીસીમા બીજા નવભદ્રેવજી છે ? તો પછી પહેલા કેમ ? ત્રડપભદ્રેવજી તો પહેલા જ છે અવસર્પિણીની શરૂઆતમા તીર્થને પ્રવર્તાવના હોય તો તે આ છે, ‘પ્રથમ’ એ વ્યવરહેદ માટે નથી, પણ સ્વરૂપને જણાવવા માટે છે તેમ ‘મહા’ શબ્દ મહામતની અદર રહેલા માટે છે પણ અણુના વ્યવરહેદ માટે નથી ‘મહા’ એ એના સ્વરૂપને જણાવે છે આવી રીતે સર્વમા વિરતિ તેનું નામ ‘મહામન’ એ કહેવાથી મહામતનું પાત્રપાઠ નક્કી થયું.

પણત્તા કહી બધાના નામે કેમ ચઢાવ્યું ?

ગકા-મહાવીરસ્વામીએ પોતાના નામે લખેલી હુડી પારકાના નામે કેમ ચઢાવી ? લખે છે પોતે અને પણત્તા કેમ કહે છે ? પવ મહાત્મનિ પ્રજ્ઞતાનિ કહે છે પોતે તો જગતને માથે શા માટે ? હુ પાત્ર મત કહું છું એમ કહો પોતે બોલે, જગતને માથે ઢાળો છો બેખમ્બરી બિતારી નાખવા માગો છો ? શ્રમણ ભગવાન મહા-વીર પોતે પાત્ર મત કહે છે તો પ્રજ્ઞાપચામિ કેમ નહિ ?

પણત્તા કહ્યાનું સમાધાન

સમાધાન— હું જ કહું છું એમ નહિ બાવીસ તીર્થ કરોએ પણ મહાનનો તો પાત્ર જ કહ્યા છે ત્રડપભદ્રેવજીએ અને અનતા તીર્થ કરોએ મહામન પાત્ર કહ્યા છે જો આ વસ્તુ કયળી જાન, તો ઇન્દ્રો, દેવતાઓ મહાવીર પાત્રે દેશના સાબળે, બીમધરસ્વામી પાસે દેશના સાબળે, તો શી દગા થાય ?

ઈંદ્રોની, દેવતાની શ્રદ્ધાનુ શુ થાય? એક કાઈ કહે ખીજે કાઈ કહે, તો સાભળનારનુ શુ થાય? જુદી પ્રરૂપણાને સાભળના સાભળવામા તત્ત્વ ઊડી જાય છે સાભળનારના શ્રદ્ધાના બેદો થાય છે

ટપાલીના બેદો છે તેમ સાભળવામા આ થાય, તો ઓફિસ (office)ના બેદોમા શુ થાય? ટપાલીના મતભેદમા પ્રજનો મરે થાય, તો પછી ઓફિસનો ગોટાળો હોય તો પ્રજનુ શુ થાય?

માધુના મતભેદમા આવુ થાય તો પછી તીર્થ કરના મતભેદો હોય તો શુ થાય? સૌધર્મ ઈંદ્રની જ્યોતિ જે સાગ રોપમની છે અને તેટલી સ્થિતિમા અસખ્યાતા તીર્થ કરે થઈ જાય બધા જુદુ કહે તો સૌધર્મ ઈંદ્રનુ કાળજુ સળી જાય કે ખીજુ શુ?

મહાવિદેહમા પણ પ્રરૂપણા તો સરખી જ

મહાવિદેહની ને ભરતની પ્રરૂપણા જુદી હોય, તો તે વખતે મહાવીરની કિંમત કેવી થાય? અસખ્યાત પાસે મનુ-પ્રાણનુ સાભળે અહીં સાભળે વક-જડનુ એક સૌધર્મ અસખ્યાત તીર્થ કરોની મનુ-પ્રાણની દેશના સાભળે અહીં મહાવીરના વખતમા વક-જડની દેશના સાભળે ત્યા જે નિશ્ચિત થયુ હતુ તેનુ અહીં પાણી ફરે, તે પાલવે નહિ ઊભો થાય એના એ સૌધર્મ ઈંદ્ર મહાવિદેહ ને ભરતમા મનુ-પ્રાણપણાનો ઉપ દેશ સાભળે મહાવીર વક-જડનો ઉપદોશ કરે તો શી સ્થિતિ થાય?

‘મણિનાગ’ જણને ચમત્કાર દેખાડવો પડ્યો તેમ દેખાડવો પડે

ભગવાન મહાવીર રિક્ષર્મર ન હતા

એમને વક-જડને લાયકની પણ પ્રપણા નહિ કરી હોય ત્યાગે? જેમ આપણે કમ્બુ-જડ, કમ્બુ-પ્રાણની પ્રપણા કરીએ છીએ તેમજ વક-જડની પ્રપણા કરવાની હોય છે તેથી 'પાય' સખ્યા ડહી દે પહેલા સાબગ્યુ હોય તે જ આ કહે તો બિલ્લી 'પ્રતીતિ' થાય અનતા તીર્થકના, અનતા કેવળીએ જે પ્રપણા કર છે તે તથા પ્રકારના છુપોને ઉદ્દેશીને ક' છે તેમણે મહામતિનું પાયપણ વર્ણવેલું છે તેથી મહાવીર પત્તણ કહે છે હું જેન શામનનો રિક્ષર્મર (refortaler) નથી પાર્શ્વનાથના શામનમાં આમી કુતી તેથી હું સુધારે પ્ર પ્ર એમ મહીને રિક્ષર્મ કરવાનાળા ન જુતા તથા વાતો મૂગડપે જ છે

મહામાવી-તથા મહાવીર અત્યારે હોત તો પુનર્વન્નને મમતિ આપત? સમાધાન-તારા જેવા ઉન્માર્ગીઓ તે વખતે હતા રિક્ષર્મર (સુધારે કરનાર) હતા નવી ન હતી તો સહી તો હોવી જોઈતી હતી ને? કુવાણના છોકરો તુ તેો દસ્તાવેજ નવી અમારા શામનના તો જોડો ને ગ્રાહ્યોમા પુરાત છે એટલે દસ્તાવેજ છે દેવના જો જેમ કાવે તેમ જોવે એમ ને?

મૂળચદલ મહારાજ પાસે શાંતિમાગરના મનવાળા બે આન્યા, ડહે જ્ઞાનની જરૂર છે મૂળચદલ-કોણ ના પાડે છે? આવું જ્ઞાન ન હોય તો ક્રિયા નામી મૂળચ-જી-આત્માને સુધારના માગે છે આત્માના અનુભવનું જ્ઞાન માગે છે તો તને પ્રશ્ન છે કે-કોકશાસ્ત્ર સખ્યા વિના જોગ કરે તે ફોગ છે' અપેક્ષાએ જે વાક્ય છે તે તુ વિચારતો નથી તારે માટે માધુ નથી, કેમકે તુ ગણતો નથી તો હું નને જૈની ગણતો નથી તારા માખાપ કોકશાસ્ત્ર સખ્યા છે ને?

‘મહત્વયા’ એ ઉદ્દેશ, ‘સન્ન’એ નિર્દેશ

હવે મૂળ વાત પર આવો-હવે છે પોતે, નાખે છે અનતા કેવળીને માથે ત્રણ પ્રકારને લાયકના છવોના માટે ત્રણે પ્રકરણ કરે છે બધાએ પ્રકરણ છે અત્યારે પોતે કરે છે ને ? ના કોર્ટમાં જજ (Judge) સજા કરે છે, છતાં હવે છે કોર્ટ, સરકાર તરફથી મજા થઈ એમ કહે છે જે અનતા તીર્થ કરાવે, અનતા કેવળીઓએ ત્રણે પ્રકારની પ્રકરણ કરેલી છે તેથી નર્વ તીર્થ કરાવે પાચ મહામતો કહ્યા છે તે કહેવામાં અડચણ નથી પાચ મહામતોમાં ‘મહા’ શબ્દ મહામતો કહેતી વખત મેલ્યો. ‘સન્ના’ઓ પાણાદવાયાઓ વેરમણ ની જગ્યા પર ‘મહા’ મેલવાની જરૂર નથી ? મરને જણાવનાર ‘મહા’ હોવાથી કા તો સર્વ ન મેલો, કા તો મહા ન મેલો દેશથી વિરતિનું નામ ‘અભુમત’, સર્વથી વિરતિ તેનું નામ ‘મહામત’ પછી સર્વ અગર ‘મહા’ કહેવાની જરૂર શી ? સમાધાન-જે ઉપે ઉદ્દેશ હોય તે જ ઉપે નિર્દેશ હોયો નોંધવો પાચ મહામત એ ઉદ્દેશવચન છે, અને ‘સન્ના’ઓ પાણાદવાયાઓ વેરમણ વગેરે નિર્દેશવચન છે સર્વથી વિરતિની અપેક્ષાએ મહામતપણ અને મહામતપણને અગે સર્વથી વિરતિ મહામતપણ એ ઉદ્દેશ કયો છે તેથી નિર્દેશમાં ‘સર્વ’ રખાય ‘સન્ન’ શબ્દ નિરવગોપ મર્વવાચી

સન્નામાં એવે શું ? મર્વ મર્વ એ ‘સન્ન’ શબ્દનો અર્થ પણ સર્વપણ આપેશિક છે કેટલીક વખતે જાનિની અપેક્ષાએ એક લોટામાં દૂધ ભરેલું છે દૂધ પી ગયો તો બધું પી ગયો શું જગતમાં દૂધ રહ્યું નથી ? અહીં ‘બધું’ શબ્દ વાપર્યો તે લોટાની અપેક્ષાએ છે જગતની અપેક્ષાએ નથી સર્વ અમુર

કુમારો કાળા અમુરકુમાર બનિ એમા સર્વપણું એકદેશે સર્વપણુ હોય છે એક જાતિને અગે સર્વપણુ તેવી રીતે અહીં જાતિની અપેક્ષાએ, દેશની અપેક્ષાએ, 'મર્વને' અગે હોય તો? નિરવશેષ સર્વના અર્થમા, જેમા કાઈ પણ બાકી નહિ અહીં 'સર્વ' શબ્દ નિરવશેષ મર્વના અગે છે નર્વ જીવો ચેતનાવાળા-કોઈ પણ જીવ બાકી નહિ અહીં 'મર્વ' શબ્દ દેશ મર્વને અગે લાગુ થાય નહિ જાતિ સર્વને અગે લાગુ થાય નહિ 'સંગ્રામો' મા 'સર્વ' શબ્દ નિરવશેષ અર્થમા છે 'નિરવશેષ' મર્વના પચ્ચકખાણુ છે

જેને ત્રમ જીવો છે એમ ધદા ન હોય, વ્યવહારથી જીવપણુનો ખ્યાલ નથી, જે કીડી, મકોડી તસ જીવોને મારવા તેમા હિમા-અપકાય, તેઉકાયની હિસા ખ્યાલમા નથી ત્રસની હિમામા હિસા માને છે સોએ અઠ્ઠાણુ તકા હજી મિથ્યાત્વમા ભટકે છે જૈન હશે તે હિસાના પચ્ચકખાણુ જીવીથી કરે મમજીવ ત્યા છે કોઈ ત્રસ જીવની હિસાને હિમા ગણના હોય તેનાની અપેક્ષાએ સર્વપણુ અહીં નથી ત્યારે અહીં નિરવશેષ સર્વપણુ છે 'માયુ, તદ્દન સાયુ માયા સિવાય કાઈ નહિ' કોઈ જાતનુ પ્રાણાતિપાત નહિ કદ નિરવશેષ અર્થને માટે 'સંગ્રામો' કહેવુ પડયુ

'વળગ્ગા' કેમ કહેવુ પડયુ? ગણધરના મોઢાના આ શબ્દ દોય તો વળગ્ગાનો અર્થ શો કરવો? પ્રાણાતિપાતમા 'અતિ' શબ્દ કેમ? શુ વિચિત્રના પચ્ચકખાણુ કરો છો?

વ્યાખ્યાન ૮

ગણુધર મહારાજ મુધર્માશ્વામીજીએ શામનની પ્રવૃત્તિમા મહાવીર ભગવાન પામે દીક્ષા પ્રાપ્ત કરી, ત્રિપદી પ્રાપ્ત કરી, પછી દ્વાદશાગીની રચના કરતા થકા સ્થાનાગ જે વર્ગીકરણ માટે' સ્થાયેકુ છે તેમા પાચમા ઠાણામા જણાવે છે કે પચ મહવ્યાં

ચરણકરણાનુયોગ કેમ ?

હવે આમા મહાનની પ્રશ્નણા કેમ ? ગણિતાનુયોગ, દ્રવ્યાનુયોગ ન લીધા, પહેલપહેલો ચરણકરણાનુયોગ કેમ લીધો ? દ્રવ્યાનુયોગ-આત્માની-ઠર્મની સિદ્ધિ, ધર્મકથાનુયોગ-ધર્મકથા કહેવાની, ગણિતાનુયોગ-સૂર્યચ દ્રાઢિ ચાર વગેરે ન લીધા ને ચરણકરણાનુયોગ કેમ લીધો ?

ઓધનિર્ગુણિમા હલુ ડે જે ધર્મકથાનુયોગ, દ્રવ્યાનુયોગ એ બંની તા મીડીઓ છે, તેની જરૂરી ખરી, પણ સાધ્ય ગણીએ તે ચરણકરણાનુયોગ જ છે

ચરણપદિવચિદેઝ ધમ્મકદા કાલદિકગાર્દિઓ । દવિણ દસણ સુદ્ધી દમણસુદ્ધસ્સ ચરણ વુ ॥ (ઓધ૦ ભાષ્ય ગા૦ ૭) એમ કહીને જણાવે છે કે ચરણકરણની પ્રતિપત્તિમાટે, ફેલાવા માટે, દૃઢ કરના માટે ખીન્ન ત્રણ અનુયોગ છે તે ત્રણ અનુયોગનુ માધ્ય 'ચરણકરણાનુયોગ' ડે ચરણકરણને પહોંચના માટે તે હોય

મેટ જવુ છે તેવો નિશ્ચય થયો હોય ત્યારે નીસરણીએ ચઢવા માટે Cધમ કનય છે મેટા છે સુદર છે અને જવુ છે એ નિશ્ચય ન થાય ત્યા મુધી કેઈ Cધમ કરે નહિ તેટલા

માટે જણાવે છે કે દર્શન દસળસુદ્ધી (ઓષઠ બાધ્ય ગાઠ ૭)
 દ્રવ્યાનુયોગ-કર્મચય, જીવવિચાર વગેરેથી સમ્યક્ત્વની શુદ્ધિ
 કરે છે પણ સમ્યક્ત્વની શુદ્ધિ કરી એ પરમ ફળ નથી,
 કોઈ પણ કાર્ય વિચાર આવે તો થાય, તેથી કાર્યની જડ
 વિચારને ગણીએ, પણ મુખ્યતા કાર્યની કાર્ય બને ત્યારે વિચારનું
 સફળપણ કાર્યમાં દીક્ષા થાય કે કાર્યની પરિણતિ ન થાય,
 તો વિચારની કિંમત નહિ 'કારક' સમ્યક્ત્વ જે કહેવું તે - વુ
 મમ્યક્ત્વના ભેદ

સમ્યક્ત્વના પ્રકાર ત્રણ (૧) કારક (૨) રાયક અને
 (૩) હીપક

કારક સમ્યક્ત્વનું સ્વરૂપ

(૧) કારકમાં જેવું માને તેવું કરે-જેવી માન્યતા તેવી
 કરણી 'કારક' સમકિત ખરેખર તેરમે શુભકાળે માનવું જોઈએ
 છાડવા ત્યાંક માન્યતા છતાં છટકા નહિ, કરના સાધક આદરવું
 જોઈએ ત્યારે 'કારક' ખારમાં-સાંજુમોહનીય શુભકાળે કે તે-મે
 નહિ, સાતમે શુભકાળે છકું પણ ન માન્યું, સાતમે માન્યું
 સાત અને ખાર, તેર વચ્ચેનું આતરૂ તે જાણ્ય પ્રવૃત્તિનું નથી
 જે પ્રવૃત્તિ સારી માને તે કરે કારકમાં માને તેવું કરે

રાયક સમ્યક્ત્વનું સ્વરૂપ

રાયક સમકિતમાં માને વધુ પણ કરી મકે નહિ ચેથે
 શુભકાળે રહેનો માને સિદ્ધ દશા સ્વરૂપે સિદ્ધમહારાજના
 આત્મામાં અને નિગોદિયાના આત્મામાં ફરક નથી પોતાના
 આત્માનું સિદ્ધપણું માને, શ્રેષ્ઠ માને, પણ વતાવમાં કાઈ નહિ
 એક મન કે અણુમન ન હોય

દીપક સમ્યક્ત્વનું અવગણ

જેમ તમે દીવાની મદદે ચોપડા વાંચો, ઝેરાત પારખો, પણ તે તમે પારખો પણ દીવાને લેવા દેવા નહિ દીવો જડપે છે, તમને ફક્ત અજવાળું કરી દે મિથ્યાદૃષ્ટિ-અભવ્ય છવેા ને તત્ત્વની પ્રકૃષ્ટતા કરે, એને અગે બીજાને સમ્યક્ત્વ થઈ જાય એને પોતાને કાંઈ નહિ જે મિથ્યાત્વની પરિણતિવાળો છે

પ્રશ્ન—મિથ્યાત્વ વેદી રહ્યો છે તેને સમકિતી બનાવો છો, એવો મિથ્યાત્વની છતાં સમકિતી કેમ? મમાધાન—એના ઠારાએ બીજાને થયું તેથી કનારો ગણાયો, હેતુ તરીકે હું આ પ્રમાણે પ્રકૃષ્ટતા કરીશ તો આ લોકો મને શાસ્ત્રને અનુકૂળ માનશે શાસ્ત્ર પ્રમાણે બોલવું તે આજે, સત્કાળ માટે છે એ બોલના આભગનારને સમજાવવા થાય તેથી 'દીપક'

પરસનિયોગે સમ્યક્ત્વ તત્ત્વરથકાંઠે માન્યુ છે, જો તે માનવામા ન આવે તો પ્રતિમા વગેરે નકામા થઈ જાય જ્યાં મૂર્તિમા સમ્યક્દર્શન જ્ઞાન, ચારિત્ર એક નથી, એમના દર્શનથી અવગણન બાન થાય તેથી દર્શન કરનારો સમકિત પામે પ્રતિમા વીતગગ દશાના અમગણ માટે છે

પાતા ઉપર અધર છે શાસ્ત્રથી બોધ થાય છે શાસ્ત્ર બોનનું નથી, જતા તે ઠારા બોધ થાય તેનાથી જ મર્વ કાગ, એવ, જગત જાણી શકીએ છીએ શ્રુતજ્ઞાને કરીને જેની બુદ્ધિ સુદ થઈ હોય તે મર્વ દ્રવ્ય, શેવ, કાળ વગેરેને જાણે કાગળ એટલે લૂગડાના અધિત, શાહી એટલે ડોચલાનો બકો એ

૧ આત્મસયોગેન, પરસયોગેન, ઉભયસયોગેન ચેતિ વાચ્યમ્,
(તત્ત્વાં અં ૧ સૂં ૭માં)

દેવ-ગુરુ-ધર્મનું તત્ત્વ જણાવે છે દ્રવ્ય, મેત્ર, કાળ, બાવ જણાવે છે મકેત ખ્યાલમાં આવે છે, તેથી ધર્મની ઉત્તમતા જાણી શકીએ છીએ સર્વ દ્રવ્ય, મેત્ર, કાળ, બાવ જાણી શકીએ છીએ, તો પછી મૂર્તિના આકારથી તેમનું પુરસ્કરણ, ઉપદેશનું સ્મરણ, ગુણનું સ્મરણ જેમ ન થાય ? જિનેશ્વરના દર્શનથી આપણે પુરસ્કાર કરના સ્વરૂપનું સ્મરણ, વીતરાગ દશાનું સ્મરણ કરી શકીએ છીએ, તેથી પ્રતિમાધર્મ થાય છે જે આ ભાષા ન જાણે તેની આગળ પાત્ર હજાર પાનાનું પુસ્તક મૂકીએ તો એ પુસ્તકનો હાગતો નહીં છે-એને માટે કાગળીઆ છે તેની રીતે જિનેશ્વરને અર્ચે જેને એના ઉપરથી ભગવાનનું સ્વરૂપ જાણવું, માનવું ગણવું નથી, તેને માટે તો-મનાર્થને આર્થવિધિના આદે તેટલા પુસ્તકો હોય તે કાગળીઆ છે

પ્રતિમાથી અમ્યગ્દર્શનની પ્રાપ્તિ

જે ગુણોનું સ્મરણ ન કરે તેને મૂર્તિ પત્થર છે જેમ કોળીનાળીને કોહીનૂર એવે કાકરો જેને કિમત ખ્યાલમાં નથી આવી તેને માટે તો કોહીનૂર હીરો તે કાકરો જ છે તેમ જેઓને પ્રતિમાને દેખીને ગુણો, ઉપદેશો, નિયંત્રણો દોષો યાદ કરવા નથી તેઓને માટે પત્થરો છે જોડેરીને માટે કોહીનૂર એ કાકરો નથી પણ કોળીને માટે કાકરો છે તેવી રીતે જેને કાયદો ખ્યાલમાં ન હોય તે પત્થર ગણી લે જેને ગુણો વગેરે યાદ આવે છે તે પત્થર ન ગણે તે સ્વાભાવિક છે પવિત્ર ભાવનાવાળો, વીર્ય કરના ગુણોને, ઉત્તમતાને જાણવાવાળો હોય તેથી પ્રતિમા દેખે ત્યારે ઉદ્ભવ થાય ભોળાભાઈના ભાવની છત્રી હશે તે દેખીને ઉદ્ભવ કોને થશે ? સજા પીએ

હુએ તેને તીર્થ કરના શાસનમા હુએ તેને ભગવાનની પ્રતિમા દેખીને ઉલાસ થયે જિનેશ્વરની મૂર્તિ અનેક જીવોને સમ્યક્ત્વ આપનારી થઈ, તેથી 'તત્ત્વાર્થકારે જિનેશ્વરની મૂર્તિમા સમ્યક્ત્વ માન્યુ નહિ માનનારાઓ માનનારાની પરીક્ષા લે પરમયોગે મૂર્તિ ચારિત્રવાળી છે

પ્રતિમામા કેટલા ગુણકાણા ? તેર *તત્ત્વાર્થકારે, આવશ્યકનિયુક્તિમા કહ્યું એક જીવમા એક સાધુને દેખ્યો સમકિત થયું એક જીવમા એક પ્રતિમા દેખી સમકિત થયું હેતુપણે-પરસનિયોગ-અજીવ જેમ મૂર્તિ દેખવા માત્રથી સમ્યક્ત્વ ઉત્પન્ન થાય જ્યારે જિનેશ્વરની મૂર્તિ કેવળ આત્મઅપેક્ષાએ જડસ્વરૂપ છે આત્મસંનિધાનની અપેક્ષાએ અજ્ઞાન છે પરસનિયોગે ચારિત્રવાળી છે, એવા ગુણકાણી સમ્યક્ત્વવાળી છે આત્મસંનિયોગ-જેમા ઉત્પન્ન થાય છે

સમ્યક્ત્વ જીવમા ઉત્પન્ન થાય

સમ્યક્ત્વ ઉત્પન્ન શેમા થાય ? જીવમા પરસનિયોગ-બાહ્ય કારણ બને, ખીજના સળધે, હેતુરૂપે હોતો તો જ સમ્યક્ત્વ થયું અનાદિની રખડપટ્ટીમા જે નહોતું મળ્યું એ પ્રતિમાને પ્રભાવે મળ્યું આત્મા તો અનાદિનો હોતો બાધી ગયો હોતો ? કાઈ કેમ વળ્યું 'નહિ ? પ્રભાવ એનો સમ્યક્ત્વ થયું પણ

પરસયોગેન જીવસ્યાજીવમ્ય, (તત્ત્વા ૦ અ ૦ ૧ સૂ ૦ ૭ મા ૦)
 એવમેકમજીવાસ્ત્ય પદાર્થ પ્રતિમાદિક પ્રતીત્ય યદા ક્ષયોપશમ સમુપજા
 યતેસ્તસ્તદા તસ્યૈવાજીવમ્ય સમ્યગ્દર્શનમ્ (તત્ત્વા ટી હરિ ૦ પૃ ૦ ૪૦)

*પરિશિષ્ટ પહેલુ નંબર (૧) જુઓ

ઉદયમ કોણે કર્યો ? આ માટે એક જ હેતુમા અસખ્ય મૂર્તિઓ છે એક વખત મૂળ નાયકને દેખવાથી ઉત્તમ થાય, તેવો બીજો વખતે ભગતી ક્રમમાં નથી થતો.

‘મૂર્તિ’ સ્વરૂપ જણાવે છે

તીર્થકન્ની મૂર્તિ એ પોતાનું સ્વરૂપ તમારા હૃદયમાં લાવવાનું કારણ બને છે, તેથી પરમ નિયોગથી સમ્યક્ત્વ માનીએ છીએ મૂર્તિ દેખો, દેખ્યા પછી ભગવાનનું સ્મરણ થાય, ઉપદેશનું સ્મરણ થાય તેથી પદાર્થનું સ્મરણ થાય આવી જ મૂર્તિ દેખીને ભગવાનનું સ્મરણ બોળાભાઈને બાપે એક વાર કહેની બૂની ગયા છે ફોરો દેખ્યો તથી પિતાનું સ્મરણ, ઉપદેશનું સ્મરણ, પછી વસ્તુનું સ્મરણ થયું તેમ તત્ત્વનું સ્મરણ થાય ત્યારે સમ્યક્ત્વ થાય પ્રતિમા દેખીને જે પગથીઆ આગળ આવવાના છે તે જ આ પગથીઉ છે ઉપદેશનું સ્મરણ થાય ત્યારે સમ્યક્ત્વ થશે આ જ કારણથી અભય ઉપદેશમાં જે તત્ત્વો કહે છે તે જિનેશ્વરના કહેવા જ કહે છે અભવ્યના ઉપદેશથી પણ અદ્ધા થાય

થોથામાં સમકિત-તેરમે કેવળજ્ઞાન મૂર્તિના ધ્યાને કેવળ જ્ઞાન લઈ શકે અભય મિથ્યાકૃષ્ટિ હોય પણ ગાત્રના તત્ત્વોનું નિરૂપણ કરે તે શ્રોતા સાબળે તેને સમ્યક્ત્વ થાય કારણ ? ઉપદેશ દેનાર છે આથી અભવ્યને ‘દીપક’ નામનું સમ્યક્ત્વ માનવામાં આવે છે જે આમ અભવ્યમાં સમ્યક્ત્વ માનવામાં આવે તો પ્રતિમામાં થોથાથી તેર શુભડાલા માનવામાં શી અડચણ ? અભય બીજાને સમ્યક્ત્વનું કારણ બને દ્રવ્યશ્રુત જે ભારશ્રુત ઉપર કહે તેથી તે શુદ્ધ તે અપેક્ષાએ દ્રવ્યશ્રુત ચાહે જેનું હોય તેને બાનશ્રુત કહી શકીએ, પછી તો ચાહે

તેનો ઉપદેશ શ્રદ્ધા કરનાવાળો કેમ ન થાય ?

કારક, રાચક ને દીપક એમ ત્રણ પ્રકારના સમ્યક્ત્વ છે
કારક માને તે પ્રમાણે કરે, અશક્યને છોડી દે સાતમા
ગુણકાણા સુધી પ્રવૃત્તિને આધારે પરિણતિ પછી કેવળ 'પરિ
ણતિ-પ્રવૃત્તિ ઉપર જેટલો કાળ મેળવાય તેટલો મેળવવો
જોઈએ તે મેળવે તો માચી શ્રદ્ધાનાળો

રાચકવાળો કાળ ન મેળવી શકે, પણ માન્યતા પૂરેપૂરી
જે સમ્યક્ત્વ છે તે જાને માટે છે ? કરણી માટે કરણી ન કરી
શકે તો રાચકમા રહો ધ્યેય તો કરણીમા છે પગથીએ
ચઢવાવાળો માળે નથી પડોચ્યો પણ ધ્યેય માળમા રાચક
વાળાને ધ્યેય ઢરનામા 'રાચક' સમ્યક્ત્વ શુદ્ધ થતુ જાય તો
ગરકપણે પરિણમે

ચાર અનુયોગ એ મોતુ, કપુ, હીરા ને લોહાની ખાણ
દ્રવ્યાનુયોગ સમ્યક્ત્વ માટે, ગણિતાનુયોગ-યોગ્ય વખત-
મર હીક્ષા દેના માટે, ધર્મકથા-સવરના પોષણ માટે દ્રવ્યાનુ-
યોગ, ગણિતાનુયોગ, ધર્મકથાનુયોગ, ચરણકરણાનુયોગને માટે
છે, છતાં ચરણકરણાનુયોગને લોહાની ખાણ કહે છે દ્રવ્યાનુયોગ,
ગણિતાનુયોગ ને ધર્મકથાનુયોગ એ ત્રણને અનુક્રમે મોના, રૂપા
અને હીરાની ખાણો કહે છે ચરણકરણાનુયોગને લોહાની ખાણ
જતાવી ત્યારે શિષ્ય ચમક્યો બધું છોડીએ અતે લોહાની
ખાણના માલિક ? તત્ત્વ સમજ્યો નથી

ભાવાથ ન મમજતા ગાઢ આસળે તો અનર્થ

એક રાહરનો રાજ છે બીજા રાજનો પ્રધાન આ રાજ પાસે
આવ્યો પ્રધાનની અડ્ડલ નપામવા પૂછ્યું -હું કેવો ? તમારા
રાજ કેવો ? ઉત્તર-અમારા રાજ તો બીજાના આદ જેવા છોટા, તુ

તો પુનમના ચાદ જેવો મોડો

ચાર જણ બેઠેલા હતા તેણે રાજાને કહ્યું-પ્રધાન તો નિંદા કરે છે રાજા કાનના કાચા કહેવાય છે કેમ પ્રધાન! તમે આમ કહી આવ્યા ને? રાજાએ મબા વચ્ચે પ્રશ્ન કર્યો છે તમે લૂણ ખાઈ નિંદા કરો છો ને? મમાધાન-જીજનો ચાક જગતને નમસ્કાર કરવા લાયક છે પુનમના ચાદને નમસ્કાર કોઈ કરતું નથી જીજના ચાકમા વૃદ્ધિની જડ છે પુનમના ચાકમા ક્ષયની જડ છે ને તો કહ્યું મારા રાજા નાના છે, પણ વૃદ્ધિની જડ છે એમ કહ્યું કેટલીક વખત શમ્બના ભાવાર્થમા ત જરાય એકવે શમ્બ સભાગાય તો આવો અનર્થ થાય

લોહા વગર સોના, ચાદીની ખાણો નકામી

સોનાની ખાણમાથી મોતુ કાઢે હોય? લોહુ કે ધીમુ કોઈ? રાજાને ચાર કુવર હતા રાજા અત અસ્થાએ આવ્યો કુવરો લઢી મળે એમ ધારી નાનાને હીરાની ખાણ, ને સૌથી મોટાને લોહાની ખાણ મોટો છોકરો ઘણો ગભરાયો ખાણે ક્યું શુ? કોઈ સલાહકાર મળ્યો જરાખર કયુ ■ મૂળ ઘર નાના છેકરાને અપાય છે તામ્રને અંગે નવું કરવાનું સોપાય ટાટીયા તોડવાના હોય તે ઉમરાણી મોટાને સોપાય આપણે ખપ સિવાય લોહુ કાઢવું નહિ, ગહાર જવા દેવું નહિ જ્યા પાચ સાત વપો થઈ ગયા બધી ખાણો અડકી પડી સોનાચાદીની ખાણવાળાથી કામ ન થાય તોવે તો ન આપવા તૈયાર થયા હીરાની ખાણની માલિકી ધરાવરી સાચવવી એ પણ હુથિયાર ઉપર આધાર રાખે હુથિયાર લોહાના હીરા પ્રસંગે કામ લાગવાના લોહુ ચોરીસે કલાક જરૂરી

છાપ મારનાર ચરણકરણાનુયોગ

ચરણકરણાનુયોગ ચોવીને કલાકનો જરૂરી કથા જાણી, પણ કથા કહેવાનો પ્રસંગ આવે ત્યારે ને ? એ ત્રણ પ્રસંગ આવ્યા કામના ચરણકરણાનુયોગ ચોવીને કલાક કામનો ત્રણેની જડ અહીં ચરણકરણમા ચોકડી પડી ગએલી હોત તો એમના કહેવા આત્માના સ્વરૂપને માનન કે ? ભગવાનના વચનો માનીએ છીએ, આત્માનુ ચારૂ માનીએ છીએ તે ચરણકરણની બલિહારી છે રાગ, દેષ, મોહના અભાવે મહિના, વર્ષો, યુગો રહ્યા ત્યારે ભગવાનનું વચન ટકશાળ સાચું કિંમત આદીની પણ છાપ મારનાર લોહુ હોય તો તે આદી છે કેવળજ્ઞાનથી પદાર્થો જાણીને કહ્યા, પણ એ કેવળી છે એનો બરોસો ? એમના વર્તન ઉપર સોનાના સિંકા પર છાપ મારી લોહાના સિંકાએ ભગવાનના સ્વરૂપને અમે છાપ મારનાર હોય તો તે ચરણકરણનું લોહુ જ છે કેવળજ્ઞાન મેળવી આપ્યું ચરણકરણે કેવળજ્ઞાન વાળો ચરણકરણ વગરનો હોતો નથી જેમ રાજાના કુવરે લોહાનું સ્વરૂપ ધ્યાનમા લીધું, તેમ ચરણકરણાનુયોગ લોહાની ખાણ જેનો છે આના ઉપર બધાનો આધાર

પાચમા ઠાણામા ચરણકરણની છાપ

આત્માને જાણીને, કથા સાબળીને કરવાનું શું ? આત્માને કર્મબંધ, આરભપરિચિહ્ન, વિષયકથાયથી જાણાવવાનો એનું નામ 'ચરણકરણાનુયોગ' ગણધરે પાચમા ઠાણામા ચરણકરણની છાપ કરી પચ મહાવચ્ચા-એમણે મહાવ્રત વીધા હતા તે સારા માનીને કે જોતા માનીને ? સારા માનીને

જોટો રૂપિયો કાપી નાખવાનો

જે નિખાલસ દિલનો, સારો હોય તે પોતે સારી મેળવેલી

તે જ આપે, ખરાબ આપે નહિ, ચેલી લાગે ખોટા નિકાને
માટે તમારે માથે ફરજ નાખી ખોટો સિંકો આવે તો કાપી
નાખો બીજા કોઈ રૂપિયો આપના આવે, તેમા ખોટો રૂપિયો
લાગે તો તે વખતે લાગી નાખો પાછો દો તો ગુનેગાર કારણ ?
શાહુકારના હાથ નીચેથી કલાઈનો રૂપિયો પાસ થાય તો
શાહુકારી લાગે

માધુએ મહામતનો ઉપદેશ આપ્યો

પ્રશ્ન-ગણધર મહારાજા ઠંઠ વાડીના મૂળા ? તીથ ઠર સુત્રિય
વશના, જૈનકુળના જ્યારે ગણધર કોઈ કયા ગામના, કોઈ કયા
ગામના પ્રાક્ષણના વશના મિયા મડાદેવનો જોન બાઝ્યો

મમાધાન-વિવાયતથી મારો માલ મગાવ્યો પડે છે તો સાચો
માન લેનામા અડચણ રી ? ગણધરની દુકાનમા મહામત મિવાય
માન ન હતો હુ મેશા મનુષ્યે પાપનો નિષેધ તો સંધ્યા કર્યો
પડે, બીજા ગાય છોડે કે ન છોડે પણ ન બતાવે તો જોન ફર્શન
નહિ તે ન બતાવે તો ઉપધાતજનક દોષ માન્યો છે 'બ્રાહ્મણને
ન મારવો' એમ કહ્યું તે વચન નકામું બ્રાહ્મણને નહિ મારવો
ઠ્યો તેથી બીજાને ઉપધાત કરનાર અન્યની હિમાનુ વિધાન
કરનાર છે જો મહામતનો ઉપદેશ ન આપતા સમકિતનો
ઉપદેશ આપે તો તે વચન ઉપધાતજનક થઈ જાય માધુ-
ઓએ આપ્યો તો મહામતનો ઉપદેશ આપ્યો નહિ
તો ચૂપ બેસવું બકરી બચાવાય તો બચાવવી, નહિ તો
હિંદુએ ધરમા પેગી જવું 'અણુનતનો ઉપદેશ આપો એટલે
બોજને મતવારી બતાવો ને પાપની છૂટ આપો' એવી અણુ-
નતના ઉપદેશ આપવાવાળા ઉપર ગાઢ કરી હતી

રૂપિયો તે વર્ષનો છપાયેવો હોય, ઘસાયો ન હોય

શાહુદારે ઘસારાવાળો ઉપિયો ન ચલાવવો? તેવી રીતે અહીં મહાવ્રતનો ઉપદેશ આપના મહાવ્રતની પરિણતિવાળો થાય ગેડના છ ઊંકગનુ દૃષ્ટાત

એડ ગેડને છ ઊંકરા એ બધા વેપારમા ભેદાએના છે પ્રાચીન કાળમા હુકમની વિચિત્રતા બધા પુરુષોએ બહાર જવું, સાજ પડે તે પહેલા કોઈ પુરુષે રહેવું નહિ મુદો એ હતો કે સ્ત્રીઓ મનત્રપણે ફરે છ ઊંકરા વેપાર કરે છે નામુ કરતા સૂર્ય આધર્યો ભોયરામા છએ પેગી ગયા આખી રાત ભોયરામા રહ્યા, કાર્ય એ વસ્તુ નહિ, હુકમ એ જ વસ્તુ માવમ પડયુ છ ઊંકરા ભોયરામા રહ્યા સિપાઈઓને મોકલ્યા છને ભોયરામાથી કાઢ્યા ઠરગારમા લઈ ગયા છએ હુકમ હડસેવી કાઢ્યો છને ક્ષાત્રીની મળ દે છે તે વાન બાપને ખબર પડી બાપ નળ પાને ગયો ત્યારે-ત્યાહે તેમ કરે તે નહિ ચાલે, તેમ રાજાએ કહ્યું જે-લાએ હુકમ લાગ્યો તેટલાને સળ પાચને છોડો, ચારને છોડો, ત્રણને છોડો, બેને છોડો, એકને છોડો રાજા માનતો નથી, ત્યારે બધા અધિકારીને લેગા કરીને આવ્યો પછી અધિકારીઓએ કહ્યું સાહેબ હુકમ તો કયો જ છે? શેડનુ ઘર બિડી વ્તય છે આ પ્રમાણે કહીને એકને છોડાવ્યો આમ કરવાથી પાચને મરાવ્યા એમ સમજવું? એ તો છએને છોડાવવા ગયો હતો રાજાએ ન છોડયા છ ન છોડે તો એકને પણ

છોડાવવાના ન્યાયે આલુવ્રતનો ઉપદેશ

છએ કાયરૂપી ઊંકરાઓને છોડાવવા સાધુઓએ મથવાનુ છે ન બને તેથી ત્રસકાયને છોડાવી જે આલુવ્રત દેવાય તે બાધેલા પુત્રોને છોડાવવાની સ્થિતિએ છએ ન છટે તો એકને

છકાયને પળાવવાનો ઉપદેશ સાધુને અભ્યુક્તનો ઉપદેશ આપતા હોય નથી અભ્યુક્તનો મર્ષથા ઉપદેશ ન હોય તેમ કેમ બને ? અગિયાર અગમા દેશવિરતિનો ઉપદેશ નથી ।

કોઈ ઠેકાણે અગિયાર અગમા ભગવાને દેશવિરતિનો ઉપદેશ આપ્યો હોય તો લાવો

ઉપામકદશાગમા આનંદ ધ્રાવકે દેશવિરતિ ઉચ્ચગી છે તેમ છે તે ઉચ્ચરાવી છે ભગવાને ભગવાને મહામતનો ઉપદેશ આપ્યો અવિરતિમા રહે તેના કરતા દેશવિરતિમા રહે તે સારૂ મહામતનો ઉપદેશ દીધો

પ્રથમ-મહામતની પરિણતિ થઈ નહિ પછી અભ્યુક્તમા આવ્યો કયાથી ? સમાધાન-આવી રીતે મહાનન લઈ શકતો નથી, પણ ખાર પ્રકારનો ગૃહસ્થ ધર્મ અગીકાર કરૂ એમ આનંદ બોલ્યો છે પણ ભગવાને કહ્યું નથી ।

અગાર ધર્મ ને આણુગાર ધર્મ કેમ કહ્યો ?

ભગવાને બે પ્રકારનો ધર્મ કહ્યો અગાર ને અનગાર ધર્મ કહ્યો છે હશ ચ્વન્ના આવ્યા માગાનુ દ્વિ આનુ દ્વિ નથી ભણતો બે પ્રકારનો ધર્મ કહીશ છદ્મ્યપણાથી ‘અગાર’ ધર્મને ‘ધર્મ’ તરીકે માન્યો છે કેવલીપણામા બે પ્રકારનો ધર્મ કહ્યો છે ધર્મ, અધર્મ, ધમાધર્મ-ગૃહસ્થનો જે પક્ષ તે બે ધર્માધર્મ ધર્મ, અધર્મ મિશ્ર કહેવો જોઈએ, અગારને ધમાધર્મ હોય, ધર્મ હોય નહિ ધર્મ તો અનુગારને હોય તો પછી અગાર ધર્મ કેમ કહ્યો ?

અગાર ધર્મ એટલે ખાળે દૂર્યા ને દરવાજા મોકળા અગારપણ એટલે ખાળે દૂર્યા ને દરવાજા મોકળા ! પહેલા અભ્યુક્તમા ગૃહસ્થને ત્રસ છત્રને જાણી જોઈને, નિરપરાધીને,

નિરપેક્ષપણે મારવો નહિ એવી વિરતિ છે ત્રમ છવો મુઠ્ઠીભર, તેની દયા કરાવે છે પેલા અનતાની હિસા છૂટી રાખે છે તેને 'ધર્મી' કહેવાય કેમ ?

જુઠાને અગે-મોટકુ જુઠુ બધ-ગાયને વેચે લે ત્યારે, ભૂમિ, કન્યા વગેરેનું ડોઈક વખત થવાવાળી વાત તેને બધ રાખે રાજના રાજાને ગબડાવતુ રાખે તો ખાળે ડૂચા ને દરવાજા મોકળા

ચોરીને અગે-દુનિયા ચોર કહે તેમ ન કરવું એટલે ભગવાનનો, ગુરુનો ચોર ન ગણાઉં એમ કર્યું સ્વામી સાચા હોય તેની દરકાર નહિ, દુનિયા ગણે તેને માનવો કેરી ટેખી આળે છટ આપી ? કે કેરી તોડી ? સાચા માલિકને સમજીને ચોરી વર્જવી નથી નથી તો સાચો માલિક તે માલિક કબૂલ ચાહે તો દુનિયાદારીમા માલિક ગણાય તેનું ન આપ્યું ન લેવું તો યે ખાળે ડૂચો, દરવાજા મોકળા છે

પોતે પ્રજ્ઞાચર્ય ઉચ્ચરે પણ છોકરાની વહુ ન આવતી હોય તો સાનરે લડવા જાય છોકરાને માટે સગાઈ કરવા જાય તે વગેરેની પોતાને છટ ક્રમ પોતાના શરીર પૂરતો ત્યાગ ખીજની છટ આવા ખાળે ડૂચાવાળા કે જેને દરવાજો ડૂચો માર્યો નથી તેવો કબૂલ ? આવી રીતે શ્રાવકના મતો હોવાથી એને ધર્મપક્ષમા ગણાય કેમ ?

આશુમતવાળો દરવાજા બધ કરવાની ભાવનાવાળો છે આશુમતવાળો દરવાજો ડૂચા મારવાની દાનતવાળો છે એમ માનીએ ત્યારે હેમચદ્રસૂત્રિ કહે છે - અહિંસાના ધર્મને જાણનારો એ સ્થાવરની નિરર્થક હિસા ન કરે દરવાજા બધ કરવાની બુદ્ધિ તો હુતી જો એ બુદ્ધિ ન હોત તો એ

છકાયને પગાવવાનો ઉપદેશ સાધુને અભ્રમતનો ઉપદેશ આપતા હોય નથી અભ્રમતનો સર્વથા ઉપદેશ ન હોય તેમ કેમ બને ? અગિયાર અગમા દેશવિરતિનો ઉપદેશ નથી

કોઈ ઠેમણે અગિયાર અગમા ભગવાને દેશવિરતિનો ઉપદેશ આપ્યો હોય તો લાગે

ઉપામકદશાગમા આનંદ શ્રાવકે દેશવિરતિ ઉચ્ચરી છે તેમ છે તે ઉચ્ચરાવી છે ભગવાને ભગવાને મજામતનો ઉપદેશ આપ્યો અવિરતિમા રહે તેના કરતા દેશવિરતિમા રહે તે માત્ર મજામતનો ઉપદેશ દીધો

પ્રશ્ન-મજામતની યજ્ઞિતિ થઈ નહિ પછી અભ્રમતમા આવ્યો કયાથી ? મમાધાન-આવી રીતે મજામત લઈ ગયો નથી પણ જાગ પ્રકારનો ગૃહ્ય ધર્મ અગીકાર કડ એમ આનંદ બોલ્યો છે પણ ભગવાને કહ્યું નથી

અગાર ધર્મ ને અગાર ધર્મ કેમ કહ્યો ?

ભગવાને જે પ્રકારનો ધર્મ કહ્યો અગાર ને અનગાર ધર્મ કહ્યો છે દશ સ્વપ્ના આવ્યા માગાનુ દ્વિગ આનુ દ્વિગ નથી જાણતો જે પ્રકારનો ધર્મ કહીશ. છત્રમ્થપણાથી 'અગાર' ધર્મને 'ધર્મ' તરીકે માન્યો છે કેવનીપણામા જે પ્રકારનો ધર્મ કહ્યો છે ધર્મ, અધર્મ, ધર્માધર્મ-ગૃહસ્થનો જે પક્ષ તે બધો ધર્માધર્મ ધર્મ, અધર્મ મિશ્ર કહેવો જોઈએ અગારને ધર્માધર્મ હોય, ધર્મ હોય નહિ ધર્મ તો અગારને હોય તો પછી અગાર ધર્મ કેમ કહ્યો ?

અગાર ધર્મ એટલે જાણે દુઝા ને દરવાજા મોકળા અગારપણુ એટલે જાણે દુઝા ને દરવાજા મોકળા ! પહેલા અભ્રમતમા ગૃહસ્થને ત્રસ જીવને જાણી જોઈને, નિરપગધીને,

કથ્યાણુ છે એ ભાવના નથી

પ્રજપ્તાથી તીર્થ કરની છાપ

ત્રિવેદ્યે અગાર ધર્મ ને અનગાર ધર્મ કહ્યો ગણધર્મે
અનગાર ધર્મ અનુભવે છે પાત્ર, મહાવ્રત અને પન્નત્તાને
અગે વ્યાખ્યા કરી પત્રજ્ઞા કહીને તે જણાવ્યું કે મારા જ્ઞાને
મહાવ્રત કેવળ નથી એનું કુળ માગ જ્ઞાને નથી કેવળ તીર્થ કર
મહાવીરે કેવળ છે એમની પાનેથી મળ્યું છે અનત
રાગમપદ જણાવવા માટે પ્રજપ્તાનિ એમ જણાવી એની સર્વજ્ઞની
પાનેથી મેળવેલા એમ છાપ મારી સ્વત્ર જાણ્યા નથી
અત્રપણે આપતો નથી મુધર્માશ્વામી કહે છે મહાવ્રત
જેવી જળરજ્જન વસ્તુ જે હું કહું છું તે મારી પોતાની
નથી મને તો તીર્થ કર ભગવાને આપેલી છે પ્રજપ્તાથી બનેલી
મર્વજ પાનેથી લીધેલી તે કહું છું

સૂત્રથી ગણધર્મે રહે

મૂત્ર બધી અત્રત્ર રચના કરી અરિહત તો અર્થને કહે,
સૂત્ર તો ગણધર્મ ગમે અર્થ માત્ર સાબળ્યો સૂત્ર પોતે કર્યા છે
દરેક શાસનમા નિર્દેશ કર્યા છે તે મે સ્વયંપશમથી મેળવ્યા છે
આનુપૂર્વીવાણા પહેલા જ ભાગે મહાવ્રતો

પાત્ર મહાવ્રતો કહીને એમી રહે તો તુળડીમા કાકરાનો
ન્યાય ધાય માટે 'તદ્વચ્યા' કહી અનુક્રમે જતાવે છે પહેલે
મૃષાવાદનિરમણુ કહે તે ચાલે નહિ એકનો ઓગણીસ ભાગ
નકામા, એક જ ભાગે કામનો એક, બે, ત્રણ, ચાર અને
પાત્રનો આનુપૂર્વીવાણો કામનો પશ્ચાનુપૂર્વી, અનાનુપૂર્વીને
અગે ધાય તે એકસો ઓગણીસ ભાગ નકામા, એક જ ભાગે
તીર્થ કરો, કેવળીઓને કળૂલ અનુક્રમે એક, બે, ત્રણ, ચાર ને

વૃત્તિ જ ન આવત જારે પ્રતના અનિચારો કદી આપે છે કે દાનત દરવાજા બંધ કરવાની વધ સિનાયની પણ દયા પાળવાની ફરજ મળી છે

અતિચારો દરવાજા બંધની ભાવના જાળાવે છે

જેમ ચોથા નામ કામસોગની તીવ્ર અભિવાધા તે અતિચાર સ્વચ્છીને અગે છટુ છે, છતાં સ્વચ્છીને અગે અતિચાર કેમ ? તીવ્ર અભિવાધા છે માટે સર્વથા પ્રદાયર્થ રાખવાનું છે, પણ તીવ્ર અભિવાધા થઈ તેથી અનિચાર છે અપકવ, દુષ્પકવ અતિચાર. આ વિચારસો ત્યારે માવમ પડ્યો કે દરવાજા બંધ કરવાની ભાવના છે, શક્તિની ખામીને લીધે ખાજ બંધ કરે છે સત્તરમા પ્રવર્તેલો શુચ્ચકટવી

દેવલોકનો પટેલ લખી આપે છે કેને ? સત્તર પાપ સ્થાનકમા પ્રવલવાવાળો છતાં મમ્યત્વવાળો હોય તેને મુકી ભર છવોની દયા કરી હોય અહીં ત્રસની દયા પણ બિન શરતી નથી

શ્રાવકની દાનત ધર્મપદમા છે

શત્રુનો છોકરો હોય, એવો શત્રુતા ક્યારે કરી ? અપેક્ષા છે તેથી ન જેમા કાઈ પણ અપેક્ષા નહિ હોય- નમ હોય તો ભારી નાખવું નહિ સમકિતી સમકિતપણામા કાગ કરે તો વૈમાનિક દેવ થાય દેવલોકનો પટેલ કેમ મળ્યો ? પટેલ સોયો હતો ? પરિણતિ બાબતઆખાની તેથી દેવલોકનો પટેલ સખ્યાતાની દયા, અનતાની હિસા પટેલ ગ્યાથી મળે ? ભાવના સ્થાવરની પણ દયા પાળવાની છે સાધુ ધર્મપદમા, તેવી રીતે શ્રાવકનો આચાર ધમાધમનો છે, તેને પણ ધર્મપદમા મળ્યો, કારણ દાનત ધર્મપદમા છે સૂક્ષ્મ જૂહુ બોલુ તેમા

કલ્યાણ છે એ ભાવના નથી

પ્રજ્ઞપ્તાથી તીર્થ કરની છાપ

જિનેશ્વરે અગાર ધર્મ ને અનગાર ધર્મ કહ્યો ગણધરે
અનગાર ધર્મ અનુભવે છે પાપ, મહાવ્રત અને પન્નતાને
અગે વ્યાખ્યા કરી વ્રજ્ઞતા કહીને તે જણાવ્યું કે મારા જ્ઞાને
મહાવ્રત દેખ્યા નથી એનું કૃણ મારા જ્ઞાને નથી દેખ્યું તીર્થ કર
મહાવીરે દેખ્યું છે એમની પામેથી મળ્યું છે અનત
નગમપણુ જણાવવા માટે પ્રજ્ઞપ્તાનિ એમ જણાવી એની સર્વજ્ઞની
પાસેવી મેળવેલા એમ છાપ મારી સ્વત્ર જાણ્યા નથી
સ્વત્રપણે આપતો નથી મુદ્ધર્માસ્વામી કહે છે મહાવ્રત
જેવી જળરજસ્ત વસ્તુ જે હું કહું છું તે મારી પોતાની
નથી મને તો તીર્થ કર લગવાને આપેલી છે પ્રજ્ઞપ્તાથી બનેલી
મર્વજ પામેથી લીધેલી તે કહું છું

મૂત્રથી ગણધરે રચે

સૂત્ર થકી સ્વત્ર રચના કરી અરિહત તો અર્ધને કહે,
સૂત્ર તો ગણધર ગૃથે અર્થ માત્ર માલખ્યો સૂત્ર પોતે કર્યા છે
દરેક શાસનમા નિરૂપણ કર્યા છે તે મેં ક્ષયોપશમથી મેળવ્યા છે
આનુપૂર્વીવાળા પહેલા જ ભાગે મહાવ્રતો

પાપ મહાવ્રતો કહીને બેસી રહે તો તુળડીમા કાકરાનો
ન્યાય થાય માટે 'તદ્યથા' કહી અનુક્રમે બતાવે છે પહેલે
મૃપાવાદવિરમણ કહે તે આવે નહિ એકમે ઓગણીમ ભાગા
નકામા, એક જ ભાગો કામનો એક, બે, ત્રણ, ચાર અને
પાંચનો આનુપૂર્વીવાળો કામનો પશ્ચાનુપૂર્વી, અનાનુપૂર્વીને
અગે થાય તે એકમે ઓગણીમ ભાગા નકામા, એક જ ભાગો
તીર્થ કરો, કેનળીઓને કબૂલ અનુક્રમે એક, બે, ત્રણ, ચાર ને

પાય તે કયૂવ તેનું કારણ ? પહેલા મહાનત્ત મિવાય બીજાનો અગીયાર નહિ બીજાના અગીકાર વિના ત્રીજાનો અગીયાર નહિ

‘તદ્વચા’ શા માટે ?

ટપટપથી કામ કે રોટવાથી ? પાપવી વિરમવાથી કામ છે ને ? ભલે બોલી કે સત્વાત્રો મેહુનાત્રો વેરમણ, પણ તેમા ગયુ શુ ? જે આ અનુક્રમ કહું છું તેમ હિંમતી મર્યાદા વિરતિ તે પહેલા જ મહાનતે, એમા આગળ પાછળ નહિ પ્રાદ્યબુને લોગ આપો, હાત્રે જાએ આપો તે લોગમા પડશે, ઢોગાર્થ જાય નહિ ચાહે તેમ આપો ને ? પ્રાદ્યબુને લોગથી મનવચ બીજી ગરમડ શી ? તમારે પાય મહાનત્ત જાધ કરવા તેની મતવળ ચાહે તેમ કરો તો તદ્વચાનું કામ નવી આ જ ક્રમ પડેના પ્રાણાતિપાતવિરમણ વગેરે એનું કાણુ ?

સૂરજનનુ શામન એટલે પહેલું મહાનત્ત

‘તદ્વચા’ એમ જણાવે છે કે પહેલા હુનિયામા ધનમાન ચોરવાની ચોરી જાધ કરવી પડે, બોગ ચોગ્વાની ચોરી નહિ ન્તાના પડેલું ન લઈ તાણુ તોડવાની છટી સખે તો ?

સૂરમનિગોદિયા-પૃષ્ઠીકાય ઈત્યાદિને મારવા નહિ ત્રિવિધ ત્રિવિધ પચ્ચક્ષણાણુ આપો કાગડા, બિલાડાને મારવાની છૂટ એમને ? સૂક્ષ્મના પચ્ચક્ષણાણુ આપવા કે બાદરની સમજણુ આપવી ? સર્વથા દયા થશે ત્યારે પરિણતિ આવશે લોહી ચૂસે છે એવાની ઉપર દયા ન થાય કહે અને તેને મર્છિત દેખીને દયા આવે તે ઢોગ છે બાદરની દયા ન થાય તેને સૂક્ષ્મની વાતો કરી તે ઢોગ પરત્રી જાધ કર્યો વિના સ્વસ્ત્રીની બધી તે ઢોગ માટે મોગ પાપના કારણો એ પહેલા જાધ કરવા બેઠ્ઠે પહેને નખરે પ્રાણાતિપાતવિરમણુ કરવું બેઠ્ઠે

એ વિરમણુ કર્યા વિના મીનત વતોના વિરમણુ કરવા તે ઢાંગ છે અર્વાક્ષનુ ગામન પહેલુ મહાવત છે તે પ્રણાતિપાત કરનારો. બીજાને નુકમાન ડેટલુ કહે છે? જે દશે પ્રાણોની જાણનારી તાકાતનુ નાન તે બધુ નાશ કરે છે

હિમા એટલે ગુડાગાહી

મૃધાવાદ એટલે કહે કે ડારીગીરી એમા ગુડાશાહી નથી હિમા એ ગુડાગાહી છે જૂડું જોવવુ એ ગુડાશાહી નથી ગુડાશાહી બધ ન થાય ત્યા સુધી જોજી વાતો કરવી તે નકામુ છે

‘હિમા’, ‘વધ’ શબ્દ છોડીને ‘પ્રાણાતિપાત’ કેમ ગણ્યો? ‘પ્રાણ’, ‘અતિ’, ‘પાત’ ત્રણ શા માટે ગોઠવ્યા?

વ્યાખ્યાન ૯

સ્થાનાગની આવર્યકતા

ગોબધર મુદ્રર્મસિનામીએ શાસનની પ્રવૃત્તિને માટે, બળ્યોના ઉદ્ધાર માટે લગવાન મહાવીર મહારાજ પામેથી ત્રિપદી પામીને મૂત્રની રચના કરના માડી પહેવા આચાર્યગમા આચાર્યની વ્યવસ્થા ને મૂચજડાગમા વિચારની વ્યવસ્થા કરી આચાર્ય વિચારનુ જગતમા નિયમિતપણુ રહી ગડતુ નથી આચાર્યને અગે ડયાં કયા પ્રસંગો આવશે તેનો નિયમ થઈ શકે નહિ તેમ વિચારને અગે કયો મનુષ્ય કયે વખતે કયુ જોલશે એનો નિયમ નહેશે નહિ ત્યાંજે ‘સૂત્ર’ એટલે તે કાળ પૂરતુ એનો અર્થ થશે આપણે જાણીએ તે સિવાયના જે પ્રસંગો

હતા, વિચારે હતા, તેની વ્યવસ્થા કરી, પણ સર્વ કાગના આચારો, વિચારો નિયમિત કેવી રીતે કરવા ? તેને માટે નીચું અગ સ્થાનાગ

ક્ષેત્રાતરે, કાલાતરે બોધ કરાવનાર ગણુધરે

સાધ્યની કિશા નહીં કરે તેથી ક ક કાગના આચાર વિચારને પહોંચી વળવું મહેતુ પડે તીર્થ કરે કહેનારા, ગણુધર રિપોર્ટ (Report) લેનારા આ ચાસન એકવીમ હજાર વા આનવાનું હતું (મન પર્યવ)જ્ઞાની હોવાથી કયું કયું યથે તે ગમ્યુ ધ્યાનમાં હતું વક્તા, રિપોર્ટર જ ને મમજતા હતા તો બ્યક્તિ હીક પણ જમ્યાબ્ધુ હોત તો શુ થાત ? મપૂર્ણ જ્ઞાનવાળા વખ્તા, જ્યારે મનના વિચારો મમજવાની તાકાતવાળા રિપોર્ટર છે તેને વખતે જો રિપોર્ટ લેવામાં ન આ યો હોય તો જગતને હાજ ન મળે સજાને માત્ર સાબળે તે જ વખતે હાજ મળે પણ રિપોર્ટ હોય તો મેત્રાતરે, કાલાતરે રહેવા લોકોને મમજણ, જ્ઞાન થઈ ગઈ છે જો ગણુધર મહાસન્નિઓએ તીર્થ કરેને ઉપદેશ સ્વરૂપે ન મૂક્યો હોત તો સાબગનારા પણ ઉડ્યા પછી ખાનીખમ મેત્રાતરે, કાલાતરે થવાના જાણિકોને કાઈ મગનાનું ન હતું મેત્રાતરના કાલાતરના જાણિકોને અને સાબગનારાને બોધ કરાવનાર કાઈ હોય તો તે ગણુધર છે તીર્થ તરીકે ગણુધર

‘લગવાન મહાવીરે શ્રીમુખે કરમા યુ પહેવા ગણુધર

૧ (અ) તિત્ય મતે ! તિત્ય નિત્યગરે તિત્ય, મોયમા ! અરહા તાવ નિયમ તિત્યકરે તિત્ય પુણ ચાઉન્નારને સમણસધો, ૩ - સમણા સમણીઓ સામ્યા સાવિયાઓ ॥ (મગ્ગ સૂત્ર ૬૮૨), (આ) પરિસિષ્ટ પહેલું નજર (૩) શુભો

એટલે તરવાનુ સાધન કે તીર્થ કર તરવાનુ સાધન ? વિચાર કરીશુ તો પ્રશ્ન ઘટપટો છે સીધી રીતે કહી શકીએ કે બને તીર્થ અર્થાત્ તરવાનુ સાધન તરવાનુ સાધનપણ કેવળ ગણધરો ને જ આપે છે ત્યારે તીર્થ કર નકામા ? તીર્થ કરો એ તીર્થને બનાવનારા છે પહેલા ગણધરની સ્થાપના કરનાર તીર્થ કરો. પણ દુનિયાને તરવાનુ સાધન હોય તો પ્રથમ ગણધર તીર્થ તરીકે તરવાના સાધન તરીકે પહેલા ગણધર અસ્તિત્વ એ નક્કી તીર્થને કરનાર હોય છે ગણધરની સ્થાપના સિવાયના કોઈ પણ તીર્થ ઠર હોતા નથી દરેક તીર્થ કર ગણધરની સ્થાપના કરે જ છે અસ્તિત્વ એ તીર્થને જરૂર કરનાર તીર્થ તરીકે ગણધર તરવાના સાધન તરીકે ગણધર પ્રવચન દ્વારાએ

ગુણુ ગુણી વગર રહેતો નથી

પ્રશ્ન—પ્રવચન કયા દ્વારાએ ? સમાધાન—પ્રવચન એ શ્રુતજ્ઞાનરૂપી ગુણુ છે ગુણીદ્વારાએ જ ગુણુ રહે, તો તેથી ચારે વર્ણવાળો શ્રમણપ્રધાન જે સઘ તે ‘પ્રવચન’ જ્ઞાનરૂપી ગુણુ આધાર વગરનો હોય કયાથી ? તીર્થ કર મહારાજે બલે યોજનગામિની વાણીથી દેશના કરી પણ ગણધરે એ સૂતરરૂપે ગૃથી ન હોત તો એ જ શ્રોતાઓને કાલાતરે, ક્ષેત્રાતરે અને તે વખતે ખીણ જગ્યા પર હોતે તેનુ શુ થાત ? ખીણ નવા થનાવાળાને શુ થાત ?

આપણે અવિરતિ ટાળીને વિરતિ લીધી, ડવાયને ટાળવા તૈયાર થયા તે બધો પ્રભાવ કેનો ? ગણધરનો પાત્રીસ વાણીના ગુણુસહિત વાણીએ તીર્થને ઉપદેશ આપ્યો હતો, પણ આપણા માટે તો શૂન્ય

ગણુધરકૃત રચનાનો પ્રભાવ

ગણુધરેએ સૂત્રની રચના ન કરી હોત તો આપણી શી વહેંચણી થાત? સૂત્રની રચના કયા છતાં કોઈ આમ કહેવાવાળા નીકળે તો સૂત્રની વ્યવસ્થા ન હોત તો આ કાળમા શુ થાત? જગલી લોકોમા કાયદો ન હોવાથી ગમે તેમ વર્તે. ગણુધરે સૂત્રો ગૂંથ્યા ન હોત તો ધર્મમા જગલી જ રહેત ગણુ બધારણુ આગમને આધારે

ગણુધરેએ ગૂંથી લીધુ, તે મોઢે આજુ સીએ લ નના ગીત ગાય છે એ કયા કાગળ પર લખ્યા હતા? મોઢે ને મોઢે વાહ્યા. ગણુધરેની રચના મોઢે મોઢે વાલી સીએને દાણ્યા યાદ રહે છે, પણ આપણને સૂત્રો યાદ રહેતા નથી. તેમના જેટલો પણ તમને રસ નથી તીર્થ કરના વચનો જે ગણુધરેએ ગૂંથ્યા તે 'તીર્થ' એ શાસન તારનાર છે ગણુધરેએ આગમનુ રચવુ કર્યું, ત્યારે શાસન પ્રવર્તી શકયુ શાસનના હિતને મોઢે સૂત્ર પ્રત્યર્થુ જે અત્યારે આ ન હોત તો સાધનાવાળાને શાના આધારે પ્રત્યર્થુ? બાધકથી બચવાનો રસ્તો કોઈ ન રહેત જેમ જગલી લોકો છે, તેમ તેમની ચેઢે ધમ મા જગલી રહેત મોક્ષમાગમા જીવોને લાવવા, રાખવા, વધારવા કેડ પછુ કાર્ય કરી શકતુ હોય તો તે ગણુધર જગવાનની રચના દેવને ઝોળાખાવનાર ગણુધરરચના

વાત ધ્યાનમા આવશે ત્યારે 'હરિવદ્રસૂરિતુ વચન સમગ્રશે જેને આત્માનુ હિન કરવાની ઇચ્છા થઈ છે તેણે આગમનો આદર કર્યો ॥ જે આગમનો આદર કરે તો દેવ, ગુરુ, ધર્મને માનેવા છે તીર્થ કરોની માન્યતા આગમને અંગે

છે, પણ તીર્થ કરાને અગે નથી નથી દેખતા મહાદેવને કે નથી દેખતા મહાવીરને આપણને કાવે તો બધા સરખા પછી મહાવીરને કેમ વળગ્યા છીએ? મહાવીરને મેળવી આપનાર હોય, ઓળખાવી આપનાર હોય, મહાવીરને દેવ, તીર્થ કર તરીકે મનાવનાર કોઈ પણ હોય તો ગણધરના આગમે છે મહાવીરને ઓળખાવ્યા, મનાવ્યા, દેવ, તીર્થ કર તરીકે જાહેર કર્યા એ કેવળ ગણધરના વચને લાપજ છાપામા વાચીએ ત્યારે ભાવજી કર્તા ઉપર ગદુમાન થાય છે રિપોર્ટ રે ગદુમાન કરાવ્યું ગુરૂનું ગુરૂપણુ, ધર્મનું ધર્મપણુ બતાવનાર કોઈ હોય તો તે ગણધર મહારાજાઓએ ગૂંથેલા સૂત્રો છે

રિપોર્ટરોના વિજ્ઞપણુથી વાક્ય ભેદ તેમ ગણધરરચના અર્થથી તીર્થ કરાને આત્માગમ હોય તીર્થ કર કેનજ્ઞાનથી સ્વય જાણીને બીજાને પ્રત્યે પ્રત્યક્ષા બીજાને આધીન હેય નહિ તેવી રીતે ગણધર બીજાની પાસેથી લીધા મિત્રાય સ્વય બધી રચના કરે, સ્વય રિપોર્ટ લીધેલા, કેટલાક સ્વય રિપોર્ટ લે છે, કેટલાક રિપોર્ટ ઉપરથી રચના કરે છે ગણધરોનો રિપોર્ટ સ્વય જેમ એક મલામા દમથી બાર રિપોર્ટરો આવ્યા હોય, વસ્તુ ન કરે, વાક્ય કરે તેની રીતે અગિયાર ગણધર, અથવા ઈશ્વરના ચોર્યામી ગણધરો ભગવાનના વચનને ગૂંથે વાક્ય રચના કરે પણ બારે અગ અર્થ ચક્રી સામ્યતા ' ' તીર્થ કરો બતાવનાર છે પણ બતાવનાર નહિ

કેવળજ્ઞાને જે જગતના પદાર્થો જાણ્યા, તે જણાયેલા પદાર્થો હુ મેળના છે જીવાદિ પદાર્થોનું નિરૂપણ કરવા લાયક હુ મેળના જિનેશ્વરો ધર્મ બતાવતા નથી, બતાવે છે તેવી રીતે અધર્મ બતાવે છે, પણ બતાવતા નથી જિનેશ્વરો જો ધર્મ

બનાવતા હોય તો જિનેશ્વરની પહેલા દયા એ ધર્મ ન હતો. બ્રહ્મચર્ય એ ધર્મ ન હતો, એમ થાય અને બનાવે ત્યારે થયો થાય શાહુકારી હતી, પણ એમા ધર્મ પછુ ન હતુ તે તીર્થ કરોએ બતાવ્યુ એવી રીતે અધર્મ તીર્થ કરોનો બનાવેલો નથી, બતાવેલો છે બતાવેલો માનીએ તો તીથ કર પહેલા શુનો કરતા તેને શુનેગારી ન લાગે શાસ્ત્રાએકટ (Act) એન્વે અત્યાદે બાળવમ કરે તો શુનેગારી કાયદો થયા પહેલા શુનેગારી લાગતી ન હતી બતાવવાનુ માનીએ ત્યારે આવી સ્થિતિ થાય તેથી તે ન થાય તે માટે બતાવવાનુ માનીએ છીએ તેથી જિનવજ્રત્ત તત્ત (સન્તાગ્રપૌગસી) જિનેશ્વરે પ્રપેનુત્તર, દેવળીએ કહેલો ધર્મ એમ કહીએ છીએ

નીવો બતાવતાગ છે બનાવનાર નથી

જગતમા અધાર હોય, હીરો પડ્યો છે, માકરો પડ્યો છે હીરાકાકરાનુ બાન નથી દીરો કયો-હીરો જી રૂપે માવમ પડ્યો દીવાએ કાકરાને બતાવે છે જાંસને બતાવે છે બતાવે એન્વે પહેનાના હતા દીવાએ તો માત્ર બતાવ્યા તેવી રીતે જગતમા હિસા વગેરે પાચે આશરો, કર્મબધના કારણે જગતમા બનેલા હતા તેમ હિસા વિગેરના પચ્ચકળાણુ કરવાથી ધમ પછુ બનતો જ હતો નવો બનાવેલો નથી જેમ દીવાએ બતાવ્યો-આ હીરો, આ કાકરો તેમ જગતમા મિદ્ધ જે પ્રાક્ષનો રસ્તો તે બતાવી દીધો

નિબધમા વાક્ય જુદા પાણુ બાન એક તેમ દ્વાદશાગી

મુધર્માસ્વામી ને ગાંતમસ્વામીજીની દ્વાદશાગીની સ્વના છે મુધર્માસ્વામીની દ્વાદશાગીમા કેટલાકમા ગોયમા, કેટલાકમા મુધર્માસ્વામી છે પણ તેથી વસ્તુ એક જ છે, શબ્દો જુદા

જુદા છે નિમગ્નમા ભાવાર્થ એક મરજો-અર્થાત્ જુદા ન હોય, પણ નિમગ્નની વાક્ય રચના જુદી જ પદવાની બીજા તીર્થકર થાય તે વખતે મોક્ષમાર્ગ બધ થયેલો હોય તેથી તીર્થ-સ્થાપના થાય અને ગણધરો દ્વાદશાગ્રી રહે

આગમના આધારે દેવ-ગુરુ

હવે મૂળ વાત પર આવો-ગણધરોએ ગૃથેલા આગમો એ જ તારવાનાળા છે અને તે આગમો નાસનના આધારભૂત દેવ, ગુરુ, ધર્મને સમજાવનારા અને મોક્ષે દોરનારા છે 'હરિભદ્રમૂરિણ જણાવે છે કે શ્રીતીર્થ કરને ઉદ્દેશીને કરે। તો પણ મસારમા રખડી જશે। અત્યારે આ વાક્ય શ્રવણ કરનારને બય કર લાગશે કયારે ? સમજાવ્યા વગર કહેવામાં આવે ત્યારે

પોતાની બુદ્ધિક્ષ્મતાએ જે પ્રવૃત્તિ તે પ્રવૃત્તિ આજ્ઞા બાદ્ય છે, અને કેવળ સમાગ્ને વધારનારી છે ચોરી કરી, અને તે તીર્થકર મહાનાજ માટે કરી છે ખુદ તીર્થકરને ઉદ્દેશીને પણ તે ચોરી કરી હોય, તો પણ પરમાર્થથી વિચારીએ તો તીર્થકર માટે છે જ નહિ દેવ, ગુરુ, ધર્મ અને સમ્યક્ત્વનું મેનન અને મિત્રાત્વનો પરિક્ષાશદ્ધિનો આધાર આગમ ઉપર છે પહેલા તારનાર કોણ ?

પ્રશ્ન—પહેલા ગણધર તારનાર કે તીર્થકર તારનાર ?

સમાધાન—ગણધરો તારનાર છે એમ શ્રીમહાવીર ભગવાન શ્રીમુખે જણાવે છે કારણકે માનનારા આ રિપોર્ટ, રિપોર્ટરનો માનશે, પણ તે બાપણ કરનારને પહેલો માનશે, કા તો તે

વાતને સમજો, અને કા તો તે વાતને અનુસરો ગીતાર્થપણ સમજવામા ન આવે અને પોતાનામા અગીતાર્થપણ હોય તો બીજાની નિશ્ચા લેવાની જ છે પરંતુ ધ્યેય અરાધવાનું છે કે તીર્થ કરોના આધારે ગણુધરોએ આગમો ગૂઠ્યા છે એ ધ્યેય ચક્રનું નહિ

તરવાનું સાધન પ્રથમ ગણુધર

હવે પાછા મૂળ વાત પર આવો-શાસનપ્રવૃત્તિ માટે, શાસન આવે તે માટે, મોક્ષમાર્ગની પ્રવૃત્તિ માટે ગણુધરો છે તીર્થ કરો તીર્થને આપનારા છે, પણ શાસનને તરવાનું સાધન પહેલા ગણુધર

સૂત્ર થકી ગણુધરોને આત્માગમ

શામનની પ્રવૃત્તિ માટે ગણુધર મહારાજને સૂત્રની રચના કરી રચના સ્વતંત્ર છે કોઈની પાસેથી લીધેલી નથી કૉપી (Copy) કરેલી નથી કૉપીથી આવે તે આત્માગમ નહિ આગમ ત્રણ પ્રકારે-આત્માગમ, પરપરાગમ, અનતરાગમ તીર્થ કર પાસે સામગ્રીને ગણુધરોને સ્વયં ગૃથવાની ફરજ કવિએ તો માન વર્ણન કર્યું, કવિએ રાત્રને બનાવ્યો નથી ધર્મ અનાદિનો છે કોઈ બળ એવો ન હતો કે હિમાચી પાપ લાગતું ન હતું જૂઠું વગેરે માટે પણ તેમજ લેવું સર્વ કાળે ધર્મ, અધર્મ રહ્યો જ છે નગરનું વર્ણન જ બાજુતો હોય તેને કવિએ કરેલું વર્ણન ધ્યાનમા આવે ત્રિનેશ્વર ભગવાન જે અરૂપે ધર્મ અધર્મ રહ્યા છે તે જણાવે છે તીર્થ કર કેવળજ્ઞાની, ગણુધર આગ જ્ઞાની (મગ્ન સૂં ૭) તીર્થ કર ભગવાને કેવળજ્ઞાનથી બાળીને પદાર્થો નિરૂપ્યા, કોઈના કહેવાથી નહિ અર્થ થકી તીર્થ કરતું આત્માગમ, તેવી રીતે જે રચના કરી, સૂત્રો ગૂઠ્યા તે કોઈનું

અનુકરણ કરીને નહિ ત્યારે સ્વયં રચના છે કૉપી રાઈટ (Copy-right)નો હક લઈ ગઈ હોય તો અહીંનું ત્યાંનું લઈને જોઈવે, જોઈવું તેમા હક તેમ તેમા નથી આખી-કૃતિ પોતાની હોવાથી ગણુધરને આત્માગમ, સ્વયં પ્રણેતા અર્થ થકી તીર્થ કરાને આત્માગમ સૂત્રો થકી ગણુધરને આત્માગમ

રતિમામાની પ્રકૃતિવાળાનો શો ઉપાય ?

ગણુધરે અગપ્રવિષ્ટની રચના કર્યા છતાં આચારાગ, સૂયગડાગમા તે કાગ પૂરતું વિવેચન

શકા—તીથ કર સર્વજ્ઞ હતા જે કાળે જે વખતે જે પ્રસંગો આવે તે શુ કામ ન લખ્યા ?

મમાધાન—ચૌદે રાજ્જ્વોકના પ્રસંગો, જીવોના વિચારો લખેલા છે, આપણને નથી મળ્યા

શકા—લખેલા હતા તે ગા ઉપરથી માનવું ?

સમાધાન—માદાને લગીર ઊંચુ આપો તો લોહી પડે ટાહુ આપો તો વાયુ થાય તેવા થાઓ તો ઉપાય નહિ બધું લખ્યું કેમ નહિ ? લખેવાની વાત કરશું ત્યારે ‘હો’ કરગો મહાવદેહ ક્ષેત્રનો હાથી આપણા કરતા પાચનો ગણો મોટો હાથી જેટલી રૂશનાઈએ એક પૂર્વ લખાય દૃકાની વાત આવી ત્યારે લખ્યું કેમ નહિ ? લખ્યાની વાત આવે ત્યારે આટલું બધું પ્રકૃતિ રતિમાનો થઈ ગઈ છે આખી ચોવીસીનું લખ્યું હતું મોળ હજાર ત્રણનો આસી હાથી મહાવિદેહના તેટલી શાહીએ કેટલું લખાય તે વિચારો ચૌદ પૂર્વ પહેલા હતા અત્યારે જોઈ કે લખ્યું કેમ નથી ? લખ્યું કહે તો આટલું બધું હોય ? રતિમામાની પ્રકૃતિવાળાને કહેવું શું ?

ચૌદ પૂર્વ એટલે દૂકી નોધ

દૂકી નોધ ચૌદ પૂર્વ ચૌદ પૂર્વને બોલેલા, જાણનારા અર્થને જાણે તે અનતગુણ અધિક જાણે, જ્યારે કેઈ અનત ગુણકીન જાણે નોધરૂપે ન હોત તો એ સ્થિતિ આનંદ કથાર્થી? વિવેચનના પુસ્તકો ન હતા, નોધરૂપે હતા તેથી એટલો બધો દ્રશ્ય પડ્યો પૂર્વનું આદ્ય બધું નિરૂપણ મગજમા કેમ ઉતારવું? અમ ખ્યાત હીપની માગી દરેક મમુદ્રના પાણીના જુદા ગુણસંયોગથી થતા જુદા જુદા ગુણ અને સ્વતંત્ર ગુણો, સંયોગે થવાવાળા ગુણોનું નિરૂપણ કરે તો ઓછું પડે, તો બવાનું સંપૂર્ણપણે કરવું હોય તો? આગમો ઘણા દ્રકા છે રતિભરમા ગપેડો ચીતયો તેમા કયું જગ નથી? બારીકરૂપે છે તેથી જુના જુદા રૂપે જાણવાની મુશ્કેલી પહેવાના અગોમા એકે વસ્તુ છોડી દેવામા આવી નથી

વિશેષણવાળા રગ છે તેમ વિશેષણવાળા મહામત છે ગણધર મહારાજ વર્ગીકરણ કરતા પાચમા ઠાણમા પાચ મહામતો કહે છે મહામતો સવથા વિરતિને અંગે છે વર્ણ શબ્દ રાખીને લીલો, કાળો રગ જોડીએ રગ નામનો કેઈ રગ નથી વિશેષણવાળા રગ છે કાળો રગ, લીલો રગ છે રગ મામાન જતિ લીલો પીળો નામનો પદાર્થ જુદો નથી તેમ મહામત નામનો જુદો પદાર્થ જ નથી પ્રાણા તિપાતવિરમણ મહામત છે તેમા મહામત એ વિશેષ તરીકે છે રગ નામનો જુદો પદાર્થ નથી પાચે રંગો લીલો- પીળો રંગો તે રીને મહામત નામનો જુદો પદાર્થ છે, તેમાથી પ્રાણાતિપાતવિરમણ નન નીકળ્યું તેમ મતો નીકળ્યા નથી પચ મહાવ્યા લખ્યું તેમા મહાનન પાચ પ્રકારના છે તેમ લખ્યું

નથી પણ પાપ મહાત્રત છે એમ લખ્યું પાપ વર્ણો-ત્રીવો, કાળો વગેરે જ્યાં સામાન્ય ધર્મ જુદો ન હોય, ત્યાં પ્રકાર કહેવાનો વખત આવતો નથી જ્યાં સામાન્ય ધર્મ જુદો રહી શકતો હોય ત્યાં વિશેષ ધર્મ જુદો કહેવો પડે છે

ઊનદુ સમન્તવવાની યુદ્ધિ તે પાપ

જેમ છવ જે પ્રાચીન ત્રમ અને સ્થાવર તેમ પચવિદે મહાવ્યે પત્તે ન કહ્યું પણ પચ મહાવ્યા પત્તે કહ્યું તેમા પણ અનુક્રમે પહેલુ-એ પહેલુ પ્રાણાતિપાતવિગ્રમણ મુનાવાદને પહેલુ રાખીએ તો? કેટલાક પૂર્વસમાત્ પરાં નધર્મ (૧) કહે છે આ દામડી કાળી છે જગતે જાણ્યું કોઈની મરણ લાલ કહેવાની થઈ તેમા પાપ કયા થયું તે સમન્તવશો? જોલનારાની જે મરણ થાય તે મતે જોવે પાપ ગામા? 'કાળી'મા પાપ, 'લાલ'મા પાપ, કે 'દે' મા પાપ? પાપ શેમા? પદાર્થનુ સ્વરૂપ જે છે તેનાથી ઊનદુ જોલવુ તે ઊવદુ સમન્તવવાને માટે પદાર્થ જે સ્વરૂપે હોતો તેનાથી ઊવદુ સમન્તવવા માટે જો-યો જે વસ્તુ અહર કાળી છે, છતાં પોતે લાલ સમજ્યો, ખીજને લાલ સમન્તવવાની યુદ્ધિ તે 'પાપ'

લાભાતરાયના ઉદયમા લઈ જવો તે પાપ

ચોરી શુ પાપ? આ વસ્તુ અહીં મૂકી હતી, જમનાદામે ઉડાવીને ગુજમા મેની શુ પાપ? પાપ શામા? હાથ અડાડ્યો તેમા કે ગુજમા મેલી તેમા? કે ઉઠાવવામા? પારકી માલિકી ખીજને લાભાતરાયના લયોપગમથી મળેલી ચીજ તેને લાભાતરાયના ઉદયમા લઈ જવો તેને અંગે 'પાપ' એની માલિકી તોડી પોતાની માલિકીમા લાવવી

પ્રાણાતિપાતની વિરતિ વગર મૃધાવાદની વિરતિ ન હોય

જીવના અનતા ગુણ, તેમા જ્ઞાન નામનો ગુણ અનતુ જ્ઞાન-જાણી છે છતાં જ્ઞાન એક પદાર્થનો વિષયય તેમા મોટું પાપ લાગે. વગર કામ જને પણ પાપ લાગ્યું અનતમા ભાગતુ એક પવટાવવા ગયો તેમા ચમુ, ઘ્રાણ, સ્પર્શન વગેરેનું જેટલું જ્ઞાન છે તેનો મારી નાખવાનાગાએ ચૂરો કયો. જે જે જીવોને જે જ્ઞાન શક્તિ મળે-ની છે તેનો ચૂરો કયો-એકી માથે ચૂરો કયો. પ્રાણાતિપાતવિરતિ ન લેવાય, અને મૃધાવાદવિરતિ લેવાય તો ગર્ધ કાલવારો દાખવો આગે સ્ત્રીના પચ્ચક્ષ્માણ આપો મારો સજ્જની સભામા શોભે નહિ તેમ પ્રાણાતિપાતની સર્વથા વિરતિ કયા વિના મૃધાવાદની વિરતિ કરવાવાળો સભામા શોભે નહિ તેના વગર મૃધાવાદની વિરતિ એ ફોતરા ખાડવા

પોતાના પ્રાણનો નારા સર્વ જીવોને અનિષ્ટરૂપ (કાચ જૂકું કોઈ વખત કોઈને વચ્ચે થઈ જાય) મોક્ષની વચ્ચે ખરેખર આડી આવનાર હોય નો કૂરતા જ છે કૂરતા એ ચડા વળુની દીકરી છે તે આવે તે વખતે કોઈ જાતનું ભાન રહે નહિ છંદ લઈને પોતાનું માથું ફાડે જે કૂરતા સત્યાનાથ કાળી નામે તે કૂરતા બધ ન થાય તો પછી મૃધાવાદવિરતિ વગેર ફોતરા ખાડવાના છે તેવી રૂઝાની વિરતિ કયા વિના મૃધાવાદની વિરતિ કરે તે બને વિરતિ રૂપે વિરતિ હોય, પરંતુ ફોતરા ખાડવા જેવી છે

બકરી કાઢતા બિટ પેકું

શકા—અનતા તીર્થ કરોને ગણધરો એ જે કામ રાખ્યો તેમા હવે એક વાધો બકરી કાઢતા બિટ પેચી ગયું નહીં કરવા ગયા કામ મહામન-નાળાને પહેલું ઉચ્ચારવાનું છે, ઉચ્ચા

રાય છે પણ શ્રાવકના અણુવ્રતોમા ઝરોડો ભાગા કર્યા છે તો કેઈમા પહેલા વ્રત વગરના ભાગા છે પછી એનું શુ કરશો ? પહેલા સિવાય બીજા લેવાય તે ઉચિત ગણો છો ? તમે સાધુએ કાઈ ગુનેગારી કરી કે તમારે તો નિયમ તેમને નિયમ નહિ

શ્રદ્ધાવાળો છોડવાની ઈચ્છાવાળો છે

મહાતુભાવ ! એને શ્રદ્ધામા નિયમ ન હોય પ્રાણાનિપાત-વિરમણ માન્યતા પાચે મહાવ્રતમા થવી જોઈએ, હોવી જોઈએ, પણ અશક્તિ, આમશ્રિતવાળો ઘેરીને છોડ ને ? કહે ઘેરીની આસક્તિ છે તપત્યામા અગતિ ચાલવામા અશક્તિ પેસો છોડવામા પેસો ગળે બેઠો છે ! કહો, આમકિત ત્યાનો મોહ છૂટતો નથી નિર્મમત્નભાવ થતો નથી અગતિ-આસક્તિ છે તેથી કરી શકતો નથી, પણ કરના લાયક છે

‘મૃપાવાદ’ અશનાશ, ‘હિંસા’ સર્વનાશ

દેશ થકી વિરતિ ગૃહસ્થોને હોય સાધુધર્મમા રગ હોય નિગ્નિ અગતિ-આસક્તિને લીધે ન લે, તેથી અડચણ આવતી નવી પહેલું મહાવ્રત હોય, મર્વથા પ્રાણાનિપાતથી વિરતિ, બીજા બધા ઘાસપુમ મૃપાવાદ-અનતા ગુણ છે તેમા એક જા ગુણ એટલે એક અગતો વિપર્યાય કરનાની બુદ્ધિ પણ કિંમા એ તો મર્વ ગુણનો નાશ કરનાર છે આમ હોવાથી કિંમા એ મહાપાપ એમા નવાઈ શી ? એ પહેલે નગરે આવતું જોડે એક ચીજનો અતરાય બોલો કહે તે ‘પાપી’ તો સર્વ ગુણોનો નાશ કરે તે મહાપાપી કેમ નહિ ? મૃપાવાદ પાપરૂપ છે પણ હિંસા જળરજ્જ પાપરૂપ છે પહેલે પ્રાણાનિપાત રાજ બોલો છો તે પહેલે કેમ ? આ જ કારણથી અને

એ જ કારણથી પહેલુ મહાવત પ્રાણાતિપાતવિરમણ કહ્યું

ગકા—જે તેમ છે તો તેને જાહેર પ્રાણવધ, હિંસા
જીવવધ કેમ ન વાપર્યા ? સમાધાન—ગણધરો મોક્ષના ખારણા
બ્રહ્માડવા બેઠેલા છે તેથી દોરવાની નીતિને અંગે પ્રાણાતિપાત
વિરમણ મૂક્યું છે

વ્યાખ્યાન ૧૦

સ્તૂતકાર મહારાજ પાંચમા ગણધર મુદ્ધર્માસ્તિવામી ધાર
અગની રચના કરના થકા પહેલાંમા આચારની, ખીજની
અદર વિચારની વ્યવસ્થા કર્યા છતાં સર્વ કાલના આચાર,
વિચારની માધુર્ય તાકાત આવવી જોઈએ, તે આવે તો ગ્રામ્યન
સર્વ કોઈ વર્તી નકે એક મતના આચારનું પરિવર્તન જે ન
ખતાવે તો કાળે કાળે આચારો અન્ય મનમા ફરતા ગયા

અન્યોના જીવન

ખૌદની સામા લડાઈઓ કરી, અવેતખિંદુથી હિંમાવધ
મુખી-જે કોઈ ખૌદ હોય તેની કતલ કરી નાખવી આખો
દેશ તવનારના જોરે, હાથમા લેવો

શકરાચાર્ય ફરતા ફરતા જગન્નાથજી ગયા ત્યારે જગન્નાથ
જીની મૂર્તિ અવળી થઈ ત્યારે શકરાચાર્ય જોવા-જોઈના
મદમા માતો થયેલો છે મારી અવસ્થા કરે છે, પણ ધ્યાન રાખ
ભૂલી ગયો કે શુ ? જે વખતે ખૌદો સામા પડેલા તે વખતે
મે તને નકાવ્યો ખૌદોની સાથે લોકોએ કેટલું ખેડ્યું હશે

પછી યાકયા ત્યારે બુદ્ધ એ અમારો અવતાર છે ને બાબુ હવા થાય એ બાબુનો ધર્મ લઈ લેવો, તેમ જૈનો સાથે લડવામા બાકી ન રાખી હસ્તિના તાટ્યમાનોડપિ ન ગચ્છેજ્ઞેનમદિરમ્-આટલુ જૈનો સાથે ખેડ્યુ પછી યાકયા ત્યારે કહી દીધુ કે શિવજીની માયા છે

અન્યો, ઉપદેશ દ્વારા વધનારા નથી

જૈન સિવાય બીજો એક પણ મન ઉપદેશ દ્વારાએ વધવા પામ્યો નથી જૈનોની સાથે પુર ખેડ્યુ, અતે ન કાવ્યા ત્યારે અમારી શિવજીની લીલા છે એમ કહી નાખ્યુ

મિયાને મહાદેવને ન બને તો પછી મહાદેવને મહામહને બની શકે નહિ છતા અદ્વૈતપનિપદ્ કહી નાખ્યુ જમાનો થાય તેમા ભળી જયુ

પુણ્ય પાપ અવસ્થિત વસ્તુ છે જમાનો ચાહે તેમ પલટે છતા વસ્તુસ્થિતિ હોય તે રહે તે પલટાય નહિ

જમાનો પલટાયે અરૂપણા ન પલટાય

જૈન ધર્મની એક જ સ્થિર વાત છે જે વસ્તુ કેવળજ્ઞાનથી નિહાળી તે જ ભગવાને નિરૂપણ કરી, તેમા ચાહે તેદવા જમાના બાય પણ ફેરફાર પડે નહિ અમુક વસ્તુ જૂઠું એ ધર્મ હોય એવુ વળતના વાયરા જેવુ થાય નહિ ચાહે યુગો, સદીઓ વગેરે ચાલ્યા જાઓ જે તત્ત્વસ્થિતિ, તેમા કાંઈ પણ પ્રકારે ફરક પડે નહિ અર્થની અપેક્ષાએ દ્વાદશાગી શાશ્વતી જે અર્થો ઋકપમદેવજીએ કહેવા તે જ અર્થો મહાવીરે કેવળ જ્ઞાનથી જાણીને કહ્યા બને વચ્ચે મોટા અતરો છતા તત્ત્વને બાધ આવે નહિ પ્રત્યેકબુદ્ધો, સ્વયંબુદ્ધોનુ જ્ઞાન ભરત, મહા

વિદેહમા, સર્વ ક્ષેત્ર, સર્વ કાળે સરખુ રહે સમયના વાયરા લાગે નહિ જો જમાનો એ ઘડી હજાર વર્ષનો તેમા સ્થિતિ પલટી જાય તો પચોપમ-સાગરોપમમા પવનતા પલટતા નામનિશાન ન રહે જો શાસ્ત્ર વખતના વાયરાની પેઠે ફરતુ હોત તો બોદુ થઈ જાત જૈન શાસનને અગે ચોરીસી, વીગી, ઉત્સર્પિણી, અવમર્ષિણી, કોઈ કાળ, કોઈ ક્ષેત્ર હોય તો તેમા આના સિદ્ધાંતને પલટાવાનું નથી

મહાવ્રતો એવે શાસનનો સ્તંભ

આચારાગથી આચારની, સૂચગઢાગથી વિચારની મર્યાદા બાધી, તે સર્વ કાવની કરવા માટે સ્થાનાગની અદર વર્ગીકરણની જરૂર છે વર્ગીકરણ એટલે એક વસ્તુને જુદા જુદા રૂપે વહેંચવું વહેંચવાથી રહેતી ખૂબી ખ્યાલમા આવે વર્ગીકરણ માટે ત્રીજી અગ એ અગના પાચમા ઠાણાની અદર ગણધરે પ્રરૂપણા કરી કે પાચ મહાવ્રતો ઘરમા નાના છોકરા ગાત્રી આગળ બેઠા હોય, બાપ, ગઢડી કાઢે, જોવા માટે, છોકરા કહે-શુ ધર્મે હઈ બેઠા છે? બાગકની દૃષ્ટિ ગઢડીમા નહિ, આ પીરામા, ખાનામા છે તેમ જ્યાં મુધી બિડા ન બિનરીએ ત્યાં મુધી મહાવ્રત શાસનના સ્તંભરૂપ કેવા જરૂરી છે, એ માનમ ન પડે, બિડા બિનરીએ ત્યારે કેવ, ગુરુ, ધર્મતત્ત્વ મહાવ્રત ઉત્તર જ છે એમ માનમ પડે

બીજા કુદેવો કેમ ?

હમિયાર ધારણ કરે તેને 'કુદેવ' કહીએ કારણ હિંસાની સંભવના સ્ત્રી પાસે હોય તો 'કુદેવ' ગણીએ કેમ ? મહાવ્રત વાગા નથી શ્રદ્ધાચારી નથી મહાવ્રતવાળા નથી એટલે સાધુ નથી તેથી મોક્ષ નથી કારણકે સાધુના વેદમા મોક્ષ છે

ગૃહલિંગ સિદ્ધ બોલનારે સ્વલિંગ સિદ્ધ

શબ્દ ધ્યાનમા લેવો

પ્રશ્ન-ગૃહસ્થલિંગે મોક્ષે ગયેલા છે કે નહિ ? તો પછી
વેપ ઉપર શુ તત્ત્વ છે ?

સમાધાન-ગૃહસ્થલિંગે સિદ્ધ કહ્યા તેની પહેલા
સ્વલિંગ કહ્યું 'સ્વલિંગે સિદ્ધ' એનો કાઈ અર્થ કરીશ ? સિદ્ધનો
અધિકાર વ્યાપ્તિ છે તેમા સ્વનો અર્થ શુ ? કયો અર્થ લેવો ? સિદ્ધ
થવાનું જો 'સ્વ' શબ્દથી 'સિદ્ધ' થવાનો અર્થ આવે તો એ અર્થ થયો
કે સિદ્ધ મહાશબ્દનું લિંગ પહેલા શબ્દમા સિદ્ધ મહાશબ્દનું
લિંગ છે તે શાસ્ત્રકારે કહ્યું, તે કેમ ધ્યાન બહાર જાય ? જે
ગૃહલિંગ સુધી પહોચવા જાય અને સ્વલિંગનો અર્થ ન
આવડે તેનો અર્થ શો ? ગણધરાએ, તીર્થ કરાએ, ટેવળીઓએ
કહ્યું કે મોક્ષનું લિંગ વેપ તો પછી આમા મોક્ષ કહો છો ?
અરે શાસ્ત્રકાર કહે છે તે તો જુઓ જોડે પદ છે

અન્યલિંગ એટલે આધજા, અન્નપ્રાપ્ત્યુ

અન્યલિંગ-અન્ય એટલે બીજું કોનાથી બીજું ? સિદ્ધ
થવાનું લિંગ તેનાથી અન્ય-બીજું લિંગ જો તેમ છે તો
અન્નપ્રાપ્ત્યુ, ગ્રીધે રસ્તે ચાલી ગયો હૃતો ગાડો, મોમાથી સાફ
નીકળી ગયું તો પછી કોઈ અન્નપ્રાપ્ત્યુ, ગાડા કે આધજા થવા
માગે ખરા ? કોઈ રસ્તા ઉપર આવે તેથી કાઈ તે માગતા
નથી રસ્તે આવવાનું કારણ આધજાપણું નથી આધજાને માગે
આવેલા દેખીએ છીએ, છતાં સમજીએ કે આધજાપણું,
અન્નપ્રાપ્ત્યુનું કામ બિંધુ વાળવાનું છે

અન્યલિંગ એટલે મોક્ષને બિંધુ મારનાર

અલિંગ-અમારમા શુભારના-મોક્ષનું બિંધુ મારનાર, તેમા

ગૃહસ્થપણ્યાનાં બે વર્ષ

મહાવીરની એવી ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિએ વર્તણૂક હતી રાજકુમાર હોય, બે વરસ સ્નાન કરે નહિ તો શી સ્થિતિ થાય? ગૃહસ્થ પણ્યામા રહેવું-માધુપાણુ લે તો જીવી વાત અમારામા ને તમારામા ફરક રાતઠહાડાને તમારી દષ્ટિએ ગાડા તમારે પૈસા ભેગો કરવો, અમારે તો ભેવુ જ નહિ દુનિયામા પૈસા ફેકે તેને ગાડો ગણીને હોસ્પીતાલ (Hospital)મા લઈ જાયો તમારા માથી બિધાડા માથે બળરમા ફરે તો મશાણીઆ ગણે અહીં પહેચેથી માથેથી ઉનાચું તમારામા ભેડો ન પહેરે તો કજીસ અહીં ભેડા પહેરે તો લાછન ખાન, પાન, વસ્ત્ર, પાનમા વિચારે કે ગાડાની નિશાની તે જ અમારી તમે જોરી ન હો તો દેશેદેશ ફરો, અમારે હોય તો વોસિરે તમારી અમારી ભેડી ન મળે તમારી અપેક્ષાએ પૂરેપૂરા ગાડા છીએ તમે હુબમત વધારે તો? લાછન મેલામા, લૂખુ ખાવામા, ઉપવાસ કરવામા અમારી શોભા તમને લાછન રાજકુટુંબમા રહેવું, રાજકુમાર, ઘરમા રહેવું-બે વર્ષો સુધી સ્નાન ન કરે તે કથી સ્થિતિ? પોતાને નિમિત્તે કરેલું ન ખાવું એ કથી દશા? આવી દશાએ રહ્યા ઘરના કોઈ કામકાજમા લાગ્યા નહિ રાજકાજ સરખા ઉપાધિના કારણોમા નિગળા રહે આવું છતાં ભગવાન મહાવીર બુદ્ધ્યા કે ઘરમા કલ્યાણ માન્યું નહિ એમ ને?

કર્મે શૂરા તે ધર્મે શૂરાનુ તત્ત્વ

કર્મે શૂરા તે ધર્મે શૂરા-ગ્રહચર્યમા પરણીને પરિણતિ વાળા રહ્યા હોય તો વાણીઆ જ ખૂસ્વામી-ગ્રહચર્ય લીધા પછી પત્નિ પત્રી પણ પરિણતિમા રહ્યા તે કનિય કે વાણીઆ? ચોરોને ચોરીદારે વાણીઆએ બનાવ્યા કર્મે શૂરા

તે ધર્મે શુરા એ એવકુદૈતુ વાક્ય છે પાપીમા પાપી થયો હોય તો પણ તેને પ્રતિબોધ દેવામા સકોચાણુ નહિ ચોર્યને અગે લાયકાત હતી એજનમા દોડવાનો વેગ છે આમ ફેરવીશ તો આમ દોડશે કર્મનો ચોર્ય છે તેને કેળવી લેવા માટે વાક્ય છે, પણ કર્મવાળાને વધારવા માટે વાક્ય નથી

ગૃહસ્થપણુમા કદ્યાણુ નથી

મૂળ વાત પર આવો મહાવીર જે વર્ષ મુધી આમ રહ્યા ન તો નદીવર્ધન જોયા કે ઘરમા રહે છે તરફ ક'યાણુ છે ત્રણ જ્ઞાનના ધણી આવી રીતે રહેવાવાળા મહાવીર એમ માનવાવાળા ન હતા કે ઘરમા રહેવાથી ક'યાણુ છે લોકાતિક દેવોએ, નદીવર્ધને, શાસ્ત્રકારોએ ઘરમા ક'યાણુ ન રાખ્યું ઘરવાળો, ઘર વગરનો એમ બે માન્યા અગારાઓ, અગારીય પંચદશ મહામતોની કિંમત ધ્યાનમા આવી હોય તો જવેરીનો છોકરો સમજ્યું થાય તો કહે જાપા, પેરી ગડડી આવી છે તે જુઓ તો ખરાબા દૂધને ન સભારે એવી રીતે જેન શાસનમા પ્રવેશ કરનારો મમજે કે તીર્થ કરોને અગે દેવ પણ રહેતુ તે મહામતોને અગે ગૃહસ્થપણુ ક'યાણુ નથી દેવ હથિયાર શ્રી વગરના જોઈએ

પ્રશ્ન—તત્ત્વાર હાથમા હોય તેથી અભ્યતર આત્મા બગડી ગયો? હથિયાર રાખે તે કુદેવ એતુ નહિ જાવના ચોકખી હોય, હાથમા હથિયાર હેય, હથિયાર માનથી કુદેવ કેમ માન્યા? પૃતીચદ ગુણસાગર-જે ખુ- સીનો કસ્તમેવાપ કરે છે તે વખતે પણ કેવળજ્ઞાન રોકાતુ નથી તો શ્રીની મૂર્તિએ કેવળજ્ઞાન રોકાયું કેમ?

સમાધાન—શ્રીને સખવાવાળાનો આત્મા મારો માની લઈએ, તો પણ મહામતની વિરૂદ્ધ ચિદ્ર હોય એટલે આરાધ્ય પણામા આવે નહિ આથી દેવને અગે આરાધ્યપણુ ઊડી ગયુ દેવ એવા માનવા કે જેને હુધિયાર, શ્રી ન જ હોવા જોઈએ

શ્રી આદિ નિષેધ, કુદેવના નિષેધ માટે

લોહાના ખીવા (હુધિયાર)થી કામ છે કે આત્માથી કામ છે ? આત્મા સાથે કામ છે એમ તો ચોક્કસ જ છે તેથી જેટલા હુધિયાર વગરના તે જાધા દેવની લાઘ્નમા છે એમ માનતા નથી જેટલા શ્રો વિનાના તે જાધા દેવ એમ નથી હુધિયારનો અભાવ એ કુદેવત્વના અભાવને જણાવનારો છે પણ સુદેવપણુ જણાવનારો નથી હુધિયાર ન હોય તેથી સુદેવપણુ આવી જતુ નથી તો પછી આ જાધા સુદેવ ને ? રસ્તા પર ઊભા રહીએ તો સેકડે બે હુધિયાગ્વાળા નીકળે તમારે પામે વાઢા, વિધુગ, શ્રી વિનાના તે જાધા તો દેવ ને ? એમ નહિ હુધિયારનો અભાવ એ કુદેવત્વના અભાવને જણાવનાર સુદેવત્વ વીતરાગતાને—સર્વજ્ઞતાને લીધે છે મોક્ષમાર્ગનો રસ્તો મહામત જ

સુદેવત્વમા આવતા કુદેવત્વનો વિરોધ કરવો છે શ્રીનો, હુધિયારનો અભાવ છે તે કુદેવત્વના અભાવને લીધે હિંસકપણુ ન જોઈએ, અગ્રદ્વાચારિપણુ ન જોઈએ તો સુદેવ માની શકીએ તો દેવત્વનો આધાર ? પાત્ર મહામત ઉપર શુરતત્ત્વને અગે પત્રમહામતધારા કહેવુ પડે ધર્મતત્ત્વ—ત્રણે તત્ત્વમાથી કેાઈ તત્ત્વ યથાર્થિત માનવુ હુગે તો મહામતની મરણીએ જવુ પડશે ગણધર, તીર્થ કર સરખા સમર્થ પુત્રોએ મોક્ષમાર્ગનો રસ્તો મહામતના અગીકાર તરીકે દેખ્યો હતો જો ન દેખ્યો

હોત તો પોતે ઉચ્ચરત નહિ

શકા—ગણધરોએ પોતે મહાવ્રત શુ કામ વીધા ?
સમાધાન—એ મહાવ્રત સિવાય, અકિંચનપણા સિવાય કોઈ પણ
પ્રમરે મોક્ષની પ્રાપ્તિ નથી નમજણ સિવાય મારા શબ્દનો
ઉચ્ચાર નથી, છતાં કોઈ વખત અણુસમજે મારો શબ્દ બોલી
જાય છે ત્યાં મહાવ્રત ત્યાં જ મોક્ષ

લોહાની ખીંડીવાળી નાવ તારે તે પ્રતાપ લાકડાનો

ખુદ મહાવ્રતની પરિણતિ લઈએ મહાવ્રતની પરિણતિ
સિવાય કોઈ મોક્ષ ગયો નથી સમ્યક્દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્રની
પરિણતિ સિવાય મોક્ષ થઈ શકે નહિ પાણીમા નાવડું નાખ્યું
આટલી બધી ખીંડીઓ છે તરી કે નહિ ? કહેજે કે લોડું તરે
■ કેમ નહિ ? નજરે તો જુઓ છો લોહાનો જથ્થો હોય
તો તરે છે ? લોડું તરું અરૂં પણ પ્રતાપ ગેનો ? લાકડાનો
લોહાનો સ્વયં સ્વભાવ નથી

અન્યથાએ છતાં મોક્ષે જાય તો તે પ્રતાપ મહાવ્રતનો

શીઓની સાથે કીડા કરે, અને કેવળજ્ઞાન પામ્યો એવો
કોઈ દિવસ દેખ્યો ? બહારથી બધું હોય પણ અદરથી આ
નહિવાળી સ્થિતિ હોય તો કેવળજ્ઞાન પામે જેમ નાનડીમા
ખીવા છે તે બારૂંપ ખીના સાથે નાવડી માથે પાર ઊતરી
ગઈ ગૃહસ્થપણ ડૂમાડનાર, ડૂળનાર અદર રહેવા મહાવ્રતોને
લીધે તરી જાય

પાંચ મહાવ્રતો છે તદ્યથા—આ જ અનુક્રમ કોઈ પદ્ધાનુ
પૂર્વી, અનાનુપૂર્વી બંને બાપમા હોય, પણ આ મહાવ્રતની
અદર પદ્ધાનુપૂર્વી, અનાનુપૂર્વી કામ પી નથી પૂર્વાનુપૂર્વી કામની
તેથી આજ અનુક્રમે ખીંજે નહિ

મૃષાવાદ વિરમણુ એટલે સોયની ચોરી

ખીજી મહાપ્રત એટલે શું ? અનતા ગુણુમાનો એક ગુણુ, તેમાનો એક અનતમો ભાગ, તેનો પલટો કરવાની દાનત તેમા પાપ ગણ્યુ તો આત્માને જીવનથી માર્યો તો કેટલું પાપ ? થયેલું અનતજ્ઞાન, થવાનું જ્ઞાન તોડી નાખ્યું, જીવન તોડી નાખ્યું, તેને બધ ન કરીએ ત્યાં મુખી ગઠડીની છુટ્ટી ને સોયના યોગન. તમે મૃષાવાદી, એક આત્માના અનતા ગુણુ, તેમાનો એક ગુણુ તેમાનો અનતમો અંશ આટલું કહીને ગૌણુ કહી નાખ્યું મૃષાવાદવિરમણુને સોયરૂપ બનાવ્યું ઉત્સૂત્ર અનતો સસાર વધારે

હિંસાની પ્રતિજ્ઞા ન કરી હોય ત્યાં મુખી મૃષાવાદની પ્રતિજ્ઞા શોભતી નથી તેથી પ્રાણાતિપાતવિરમણુ પ્રથમ રાખ્યું હિંમા કરવાવાળો હિંમાથી અનતો સસાર એકી સાથે ન ઉપાર્જન કરે પણ જૂઠું બોલનારો ત્રિનેશ્વરના વચનની સામે ઉત્સૂત્ર ગોલે, ઉત્સૂત્ર બોલનારને સમ્યક્ત્વનો નાશ પામેલું સમ્યક્ત્વ, પામેલો ધર્મ નાશ પામે, એટલું નહિ પણ અનત સસાર ઉત્સૂત્રનું ભાષણ સમ્યક્ત્વનો નાશ કરીને બેસી રહેતું નથી, પણ અનતા સસાર મુખી માર્ગનો ભોગ મળવા દે નહિ જે બુદ્ધિશાળી છે તે પ્રાણુનો ત્યાગ થઈ જાય તો પણ ઉત્સૂત્ર બોલે નહિ

જૂઠું છોડવું તે મોય તરીકે કે ગઠડી તરીકે ? જરા વસ્તુ સમજ આ વસ્તુ કાળી છે તેને પીળી કહી દીધી આમા અનત સસાર ને બોધિનો નાશ કરી શક્યે ખરો ? તીર્થ કરે કાળી દેખી છે તેને પીળી દેખીએ તો તીર્થ કર વિરૂદ્ધ ખરૂં ને ? કાળીને પીળી કહીએ તે વખતે ઉત્સૂત્ર ખરૂં કે

નહિ? આને ઉત્સૂત્ર માનવું કે નહિ? જે વસ્તુ છે તે રૂપે સૂત્રકારે કહી છે એની વિરૂદ્ધ જોવામા આવ્યું તે સૂત્ર વિરૂદ્ધ વધે ગયું—તો ઉત્સૂત્રભાષી—અનત સમાર થઈ ગયો.

સમ્યક્ત્વને અંગે પ્રરૂપણીય પદાર્થ તેમા જિનેશ્વરના વચનને અનુસરીને વર્તવું છે જિનપન્થ તત્ત્વ એ તત્ત્વની પ્રતીતિ છે, પ્રરૂપણાને અંગે જૂઠું જોવામા આવે તે ‘ઉત્સૂત્ર’ તે સિવાય બીજું વ્યાવહારિક જે ‘મૃષાવાદ’ તે મૃષાવાદનો ત્યાગ ન હોય.

ઉત્સૂત્રની વ્યાખ્યા

જામાલિ નયોતુ નિરૂપણ કરે છે ને કહે છે કે મહાવીરે કહ્યું તેવું નહિ કહેનારને ઉડારી દીધા જીવ, અજીવ, નોજીવ કહેવા તે જીવી વસ્તુ છે કાળીને પીળી વસ્તુ કહેરી તે રુડી વસ્તુ છે, જે મોક્ષને અંગે આદરણીય તરીકે ગણાવેલા પદાર્થો, આચારો, પ્રરૂપણાને અંગે નિયમિત કરેલા પદાર્થોમા વિરૂદ્ધ જોણે તે ‘ઉત્સૂત્ર’

અદારમુ પાપમ્થાન એકે બાળુ

ને બીજા બધા એકે બાળુ

મૃષાવાદ અને મિથ્યાત્વ આવે તો અનત સમાર થાય એકલું મૃષાવાદ આવે તો અનત સમાર ન થાય તત્ત્વવિષયક, તીર્થકરોના કથન વિષયક, સૂત્રો વિરૂદ્ધ જોવામા મૃષાવાદ જોડે મિથ્યાત્વ થાય, બે થયા તો અનત સમાર, બે ન થાય તો અનત સમાર નહિ શુભમા બે રૂપિયા છે એકબે માન્યા વિચાર થયો નથી આપવા—ત્યારે કહ્યું ‘નથી’ આ એકલું મૃષાવાદ પડ્યો આવે તો તોડી નાખે.

હિંસા સર્વ પ્રાણોનો નાશ કરે છે મૃષાવાદ અને મિથ્યાત્વ

અનતાનુબધ કરે છે અનતાનુબધી—અનતા જન્મો બધાવે શકા—ત્યા સુધી મોક્ષે જવાનો નથી તે નકકી થયું ને ? મમાધાન—અનતો બાધ્યો ખરો, પણ પરિણામમા તોડી નાખ્યો, અનતાનુબધીએ સ્વભાવે અનતો બધાવ્યો, તોડી ન ખાન્યો. ઉત્સૂત્ર બોલવાવાળાને અનતો બધાય, પલટો ખાય તો તોડી નાખે ગોશાળાનો પલટો.

ગોશાલાએ પલટો ખાધો જિનેશ્વર ઉપર બળવા માટે જાહેર તરીકે તેજોવેશ્યા મૂકી, ઘાતકી, કર હુતો અફરથી પવરો ખાધો.

દુઢીઆનો દાખવો લઇએ અફરથી જાણે પ્રતિમાજી માચી છે બીજે (દુઢીઓ) નથી ને ? જો ન હોય તો કહે છે તો સાચી પોતાની પેઠી ચાલુ રાખવા, ભકતોને રાજી રાખવા, કહેવું પડે કે પ્રતિમા નકામી.

ગોશાલો—બધા સમુદાયમા બોલી દેવું, મે તમને અવળે રસ્તે દોરવ્યા હું જુઠો વિચાર કરો મરતી વખતે કયી સ્થિતિએ ચઢવો હું ? છેલ્લી દશા છે મરવાની અણી ઉપર છે પ્રાયશ્ચિત્ત લીધું કેઈ ન કરે તેવું કર્યું મારા પગે દોરડી બાધજો, કૂતરાની પેઠે ચોર્યાંની ચોટામા ઢસળજો મહાવીરના ત્રણ લાખ એના અગિયાર લાખ હતા છતા પૂગવો મળતો નથી શ્રાવસ્તીના ચોર્યાંની ચોટામા ઢમળજો બજાર વચ્ચે અપમાન એટલે શું ? ચોર્યાંની બજારમા ઢસળે તોએ બચાવનો રસ્તો ભકતો બેવફા થઈ ગયા રાજકારણમા કાલના મિત્ર બાજના શત્રુ પોતે કહે છે કે આમ બોલજો ગોશાલો પાપી, દુષ્ટ, અગ્નિન છતા જિનપણે જણાવનાર, આવા શખ્દોની ટેલ પાડજો કઈ સ્થિતિનો પવરો પોતાના શખ્દોની ટેલ આ હું

કહું છું ને કહેજો ગોશવા મરખો કટ્ટર વિરોધી પરિણામે
પવટાવાળો થઈ ગયો જમાલિએ પવટો ન ખાધો

ઉત્સૂત્ર મિવાયનુ મૃપાવાદ સોય જેવું

હવે મૂળ વાત પર આવો—સૂત્રકારોએ જણાવેલા દેવ,
શુરુ, ધર્મ, આચાર, તરનો, નયો, નિમ્મેષ, છવાદિકનું જણાવેલું
સ્વરૂપ—આને અંગે વિપરીત પ્રરૂપણા થાય તો ખીજી અને
અઢારમું મળે તે મળ્યું અનતો સસાર થઈ જાય આને
અંગે નહિ હોય તો મૃપાવાદ માત્ર મોય જેવું ગણાય

એકે નિપટીતે બે પાપસ્થાનક

સર્વ દ્રવ્ય ને સર્વ પર્યાયને અંગે સમ્યક્ત્વ વ્યાપક છે
એક પણ પયાય, દ્રવ્યને અંગે વિપરીત પ્રરૂપણા કરવામાં
આવે તો બધા બે પાપસ્થાનકવાળા છે

ખીજી મૃપાનાદ, અઢારમું મિથ્યાત્વશબ્દ બે પાપસ્થાનક
માન્યતા પાચ હતી, બોલવામાં ભવે નથી બો યા જ્યા
અત કરજીની પ્રતીતિ તત્ત્વાદિકને અંગે અવળી ન થાય, ત્યા
‘મૃપાવાદ’ આ છે જ જૂઠું ત્યા મૃપાવાદ અને મિથ્યાત્વ

મનમાં હોય તેવું બોની દે તો પાપ વધારે કે મનમાં
છે ખીજી ને બોલી દે ખીજી ? શ્રદ્ધાનો પનટો થયો તે વધારે
ઉત્સૂત્ર એ સમ્યક્ત્વ ઘાતક

મૃપાવાદ એ યતઘાત

પ્રાણુનો નારા એ ગઠડીની ચોરી

તત્ત્વ, ધર્મ વગેરેની પ્રરૂપણાને બાધક ન હોય તે
બોવાઈ જાય તો ‘મૃપાવાદ’ હિસા કરતા મૃપાવાદ નાનું બતાવ્યું
મૃપાવાદમાં કોષ, લોભ, બય, હાસ્યના જુદા શબ્દો દર્શન
મોહનીય કેમ ન લીધું ? મોહથી થતું મૃપાનાદ એ મિથ્યાત્વના

ધરતુ છે એને સમ્યક્ત્વનુ દ્વષણ છે મૃષાવાદનુ જૂઠું તે
સોયતુ જૂઠું પ્રાણુનો સર્વથા નાશ કરનાર ગઠડીનુ જૂઠું
મરનો અર્થ અમર

મહાવીર ભગવાનના સમવસરણુમા ભગવાન વગેરેને
છીંક આવી દેવતાઓએ કહ્યું, મર વગેરે ભગવાનને ખુલાસો
પૂછ્યો. શ્રેણિકેને જીવતો રહેવાનુ કહે, તમને મર મહાવીરે
ખુલાસો કર્યો-હું જીવુ છું ત્યાં મુઘી બદીખાનામા છું,
પાજરામા છું મરી જઈશ ત્યારે કેદખાનામાથી છટીશ 'મર'નો
અર્થ અમર કર્યો હિસા કોઈને મોક્ષ દેનારી થાય

હિસક ન બચે હિસ્ય બચી જાય

બધક મુનિના પાચસો શિષ્યોને પીલી નાખ્યા તે મોક્ષ
ગયા હિસાના ઝપાટામા આવેલા મોક્ષ જાય છે જેની હિસા થાય
તે મોક્ષ જાય પણ મૃષાવાદના ઝપાટામા આવ્યો તે રખડી
મરવાનો કહો મૃષાવાદ હુલાહલ ઝેર હિસા કરનારો ન બચે,
મરનારો બચી જાય

ચોરીને પ્રથમ સ્થાન ન હોય

હિમા સ્વભાવે સર્વ પ્રાણુનો નાશ કરે મૃષાવાદ ધર્મ
મળધી બિયવો બવગ્રાવે હિસા તે ગઠડીના ગુના જેવી
મૃષાવાદ એ સોયના જેવી હિસા મર્દની પોક, મૃષાવાદ
ઝેરીની પોક, અદત્તાદાન પાટોશીની પોક હિસા આખા
આત્માનુ નુકશાન કરનાર મૃષાવાદ આત્માના ગુણોનુ નુકશાન
કરનાર અદત્તાદાન બહારની વસ્તુનો ફેરફાર કરનાર છે માટે
હિસા કરતા, જૂઠું કરતા ચોરીને પ્રથમ સ્થાન અપાય નહિ
પ્રહ્લ્યાચર્યને પ્રથમ સ્થાન કેમ નહિ ?

શકા—પ્રહ્લ્યાચર્ય શાસનની જડ, ધર્મધ્વજ, સ્વર્ગની

સીડી, એને એથે નળરે ગળે, એ તો એની કિમત ગઈ ને ? એને ધારણ કરનારાને દેવ, દાનવ, ગંધર્વ નમસ્કાર કરે એને એથે નળરે એફ્યુ ? એને તો પ્રથમ નળરે લાવવું જોઈએ ચારના ભાગામા ફેર કરવો જોઈએ *જહોતેર ને છન્દુ વચ્ચેના ભાગામા ફેરફાર કરવો જોઈએ

સમાધાન—પહેલામા આત્માની તુકશાની, ખીલમા આત્માના શુણી તુકશાની ત્રીલમા પાડોશીની તુકશાની એથામા ચાસનને, ધર્મધ્વજને, સ્વર્ગની સીડીને અને આત્માને પણ તુકશાની તેમજ પાચમામા—મમત્વભાવ એ દુનિયામા પૂજાડનાર છે તેથી એ જ ક્રમ છે

વ્યાખ્યાન ૧૧

સૂત્રકાર મહાશય શ્રીમાન્ મુદ્ધર્મસ્વામીએ ચાસનની પ્રવૃત્તિ માટે, બબ્બે જીવોના હિતને માટે અગપ્રવિષ્ટ સૂત્રોની રચના કરતા થકા આચારાગમા આચારની અને સૂચગાડાંગમા વિચારની વ્યવસ્થા કરી તે વ્યવસ્થા કયાં છતાં સર્વ કાળના સર્વ પ્રસંગો, સર્વ જીવોના નર્વ વિચારો વચનથી ન કહી શકાય તો બબ્બે જીવોને અધૂર રહે, તેલા માટે ઠાણાગણની અદર વર્ગીકરણ કરી દીધું—પ્રકારનો નિયમ કર્યો, એક એક વસ્તુ કયાં કયાં રીતે જુદી જોવી શકાય, મમત્તવી શકાય તે માટે મૂળ બેઠો, ચેત્તો, બે તર બધું જણાવવામા આરે ત્યારે વર્ગીકરણ કહેવાય તેને માટે ઠાણાગની રચના કરી

ઠાણાગમા પાચમા ઠાણામા પહેલું સૂત્ર મહામતો પાચ તેમા મહામતો એટલા માટે કે સર્વથા પાપથી વિરતિ પાચ પાપોથી સર્વથા વિરતિ તેને અગે મહામતપણુ વિરતિને અગે મતપણુ, સર્વથા વિરતિને અગે મહામતપણુ

‘તત્ત્વાર્થકારે જજ્ઞાન્યુ હિ સા વગેરેથી વિરમવુ તેનુ નામ ‘મત’

‘મત’ સંજ્ઞાનુ કારણુ—

પ્રશ્ન—‘મત’ સંજ્ઞા ગા માટે રાખી ? ‘મત’ શબ્દ બેમા વપરાય છે આ કરવુ, તે નહિ કરવુ એકાસણાનુ મત કર્યું એકાસણુ કબ્બાની પ્રતિજ્ઞા થઈ એક આમન ઉપર બેસી ખાણુ-ખાવાનુ ઊડવાનુ નહિ વિગદા પચક્ત્વાદ બોલ્યા-ત્યા ધીનુ પચ્ચક્ષણાણુ એટલે ત્યાગ ‘પચ્ચક્ષણાણુ’ શબ્દ ગે રીતે વાપરીએ છીએ તેમા ઊડવાનુ જોડે લેવુ પડે છે એક આસને ખાવાનુ નિયમિત કરૂ છુ, અનેક આસને બેસવાનુ ઊડુ છુ ખાણુ તેનુ નામ પણ મત, નિવૃત્તિ કરવી તેનુ નામ ‘મત’ ‘મત’ શબ્દથી લોજનમા અને તેની નિવૃત્તિમા આહે તો દહીં ઉપર રહેવાનુ નહીં કરે, આહે તો દહીં ઊડે

‘મત’ નિવૃત્તિના અર્થમા

સમાધાન—આથી જ તત્ત્વાર્થકારને સંકેત માટે સૂત્ર કરવુ પડયુ—‘મત’ શબ્દ ખાના અર્થમા નથી ‘મત’ શબ્દ કેવળ નિવૃત્તિ અર્થમા છે ‘વિરતિ’, ‘વ્રત’, બંને કહેવાની જરૂર ન હતી અહીં કરવાનો નિયમ નહિ, ઊડવાનો નિયમ દેશથી જે વિરતિ કરે તેને ‘આપુમત’ કહીએ સર્વથા

૧ હિસાડનૃતસ્તેયાગ્રણપરિગ્રહેમ્મો વિરતિર્મતમ્, (તત્ત્વા૦ અ૦ ૭સૂ૦ ૧)

વિરતિ ડરે તેનું નામ 'મહાવત' વિચારો અહીં 'અલુ'નો
 અર્થ દેશથી વિરમવુ, 'મહા'નો અર્થ સર્વથી વિરમવુ પાચ
 મહાવતો- 'મહા' એટલે સર્વથી એક મહાનનમા સર્વથા નવે
 કોટિની વિરતિ લીધી પાચે આશ્રયોથી ત્રિવિધ, ત્રિવિધ વિર
 મવુ તેનું નામ 'મહાનત' સામાન્ય મોટાના અર્થમા 'મહા'
 શબ્દ લીધો નથી અહીં મહા, શબ્દનો અર્થ સર્વથી વિરતિમા
 લાડ લેવો દેશસર્વતોડનુમહતી, (તત્ત્વાં અંબ સૂત્ર ૨) એટલે
 દેશધર્મી વિગતિ હોય તે અલુવતમા સર્વથી વિરતિ હોય તે
 મહાવતમા આથી સર્વપ્રાણાતિપાતથી વિરતિ તેનું નામ
 'પ્રથમ વત'

'તજજા', 'પણગત્તા'થી તીથ કરોની છાપ

તીર્થ ડરોએ પાચ મહાવતો કહેલા એમ ગણધર કહે
 મને તીર્થ કર ભગવાન પાસેથી પ્રજ્ઞા-બુદ્ધિદાતા પ્રાપ્ત થયા
 છે બુદ્ધિ હતી તેથી મહુષ્ય કર્યા છે એ મે કહ્યા છે, તેથી
 તજજા', 'પણગત્તા' કહીને ગણધર નિયમિત કરે છે કે જિનેશ્વર
 સિવાય મહાવતોની પ્રરૂપણા કરનાર કોઇ નથી

બૌદ્ધો વગેરે અનુકરણથી ગિમ્યા આદિ બોલે છે
 બૌદ્ધોએ 'શિક્ષા'ને નામે આ પાચ મહાવતો માનેલા
 છે પાતજલે 'યમો'ને નામે આ પાચ મહાવતો માનેલા છે

એવેરીનું દેખીને બન્યાઓ કાચના કકડાને 'હીત' કહે છે
 એવેરી હીરાને સજ્જડ પકડે છે, તાગામા મેવે છે તેમ નાના
 બન્યા પણ અનુકરણથી કકડાને પેટીમા મૂકે છે
 અનુકરણ કરવાવાળા કોણ ?

અનુકરણ કરવાવાળો કોને કહેવો ? બે આદમી આ મારી

હિ એમ કહેવાવાળા હોય તો જ નેના ચોપડા જોવાય ચોપડામા નોધ નીકળે, ઘડના કહે, માલ આપનાર કહે કે આને આપ્યું છે ત્યારે તેનો માલ છે એમ નક્કી થાય પહેલા તો સૂક્ષ્મ દ્રષ્ટિએ વિચારીએ તો 'જીવ' અગર 'આત્મા' શબ્દની ઉત્પત્તિ જિનેશ્વરથી છે

પદાર્થ જાણ્યા પછી નામ સ્થાપન

સામાન્ય નિયમ છે કે પદાર્થ જોવામા, જાણવામા આવે ત્યારે તેના વ્યવહાર માટે નામનું સ્થાપન કરવું પડે જે પદાર્થ જોવામા, જાણવામા ન આવે ત્યારે તેના નામ સ્થાપનની જરૂર રહેતી નથી અને જોયા જાણ્યા વિના પદાર્થોના નામનું સ્થાપન કરનામા આવે તો નામ ઘણા થઈ જાય

આત્મા સ્પર્શાદિનો વિષય નથી

સર્વ મલવાળાને આ વાત મજબૂર છે કે દુનિયામા હવા એ અનાજના કાંટે, શાકના કાંટે, સોનાના કાંટે પણ તોલવાની ન હોય, એમાના એકે કાંટે તોલાય નહિ હવાના તોલ માટે સ્વનત્ર કાંટો તેમ આ આત્મા સ્પર્શન, રસન, કાણુ, ચક્ષુ, કોત્ર પાંચ ઇન્દ્રિયમાથી એકે ઇન્દ્રિયનો વિષય નથી આત્મા અકુપ, 'અ'શબ્દ વગેરે કહીએ છીએ 'આત્મા' સ્પર્શ વગેરેને કાંટે જણાતો નથી એને માટે કાંટો જુદો જોઈએ

'આત્મા'ને જાણાવનાર કોણ ?

જ્યારે આત્માને જાણવાનો કાંટો જુદો છે તો તે કાંટો કયો ? કેવળનો કેવળજ્ઞાન મિવાય આત્માને જાણવાનો કાંઈ કાંટો નથી ઇન્દ્રિયોના બધા કાંટા નકામા કેવળનો કાંટો કામનો કેવળજ્ઞાન ક્રૂડ જિનેશ્વરમા રહેલું છે કાંઈ પણ પોતાના દેવને 'અપજ્ઞ' માનવા તૈયાર નથી કાંઈ છોકરો માને ડાકણ કહેવા

તેયાર નથી એ તેમના દેવને 'મર્વશ' મનાવે તમે તમારા દેવને 'મર્વશ' મનાવો જાનરમા દુકાન માડીને જેસે તે બધા મૂછ તો આમ જ કરે છે જ્યાં રોકડા જોખવા પડે ત્યારે હાથ ક્યા રાખવો તે જાણર પડે મર્વશપાત્ર મનાવવા બધા તૈયાર છે તો હજી વચલા કાગમા તો જામનો વખત રહેત

જગનમા કોર્મમા કેટલા કેમો બાય છે? લાખો, કરોડો તે કેસોમા પાઠી કહે છે હું બરોબર પ્રતિવાદી કહે હું બરોબર કોર્ટે ન્યાય-નિર્ણય કર્યો. બેઇએ કોર્મને જેમા માચો કોણ છે તેનો નિર્ણય કરવાની જરૂર છે તેમ જીવોએ નિર્ણય કરવાની જરૂર છે વેપારી કહે છે હું મારો માલ આપુ છું, સોધો આપુ છું લેનારે તપાસ કરવાની છે

વચના કાગમા જેમ બજારમા બરાબર મોમમ ન આવે, બીક ન થાય ત્યાં સુધી હાથ મૂકો પર રહે, પણ બીક વખતે મૂછ પર હાથ કોનો રહે છે તેની તપાસ કરો. આજના જમાનામા અત્યારે તો તરત નિર્ણય થઈ બાય છે બધા શાસ્ત્રને મેલો, નેયાચિકે, વૈશેષિકે, મીમાસિકે પોતપોતાના દેવને 'સનશ' માન્યા છે

પરમાણુના જ્ઞાનમા પણ માણુ કોણુ?

પરમાણુ કોને માન્યો? એ લોકો (નેયાચિક-વૈશેષિકો) કહે છે બાત્રીકમા બારીક કણીયાનો છઠ્ઠો ભાગ, તે 'પરમાણુ', જે પરમાણુનો દ્વિઅણુક, છ ભાગથી ઘાત બાગ પછીયાના થાય તો સર્વજપાણુ બિટ્ટી બાય

પૌરાણિક ને વેદાતિક કહે બ્રહ્માની વચમા સૂર્યનું તેજ આવતુ હોય તે વખતે જે રજ દેખાય તેનો ત્રીમમો ભાગ તે 'પરમાણુ' એકત્રીમમો ભાગ થાય તો સર્વજપાત્ર નહિ

ને? ખારીક કણીયાને સૂક્ષ્મદર્શક ચત્રથી જોઇએ તો એ કરોડ અગણોતર લાખ કટકા ગણાય તો છઠ્ઠા ભાગવાળા, ત્રીમમા ભાગવાળા મર્વજો મર્યાદા જવાના કે ખીંજુ કાઢ? એક પરમાણુનો જ વિચાર કરીએ તો એ બધાની જીભ બધ ખરી રીતીએ તો બ્યાવહારિક પરમાણુ અનત મળે ત્યારે કણીઓ થાય 'અનત' શબ્દની મરકરી કરવાવાળાને પણ ઉપરનું તો માનવું પડ્યું હવે ઈંધર સુધી પહોંચ્યા છે સ્પર્શ, રસ, વગેરેવાળી, વસ્તુને ન દેખે તે કહે-આત્માને દેખુ છું તો કોણ માનશે?

પરમાણુનું જ્ઞાન ખોટું હોવાને લીધે એમનું સર્વજ્ઞપણું ખોટું થાય

અન્યોની પરમાણુની ચિયરી ધોઈ નાખવાની

પાણી કેમ બને તે જાહેર વાત ન હતી અત્યારે તો હાઇડ્રોજન, ઓક્સિજનથી પાણી બને છે એ હવા લેળી કરી પાણી કઠો દેવું એ હવા કાઢી લેા તો પાણી ઊડી જાય હવે વૈગેપિકે, નૈયાયિકેને કહો કે તમારા ગાઓ ધોળીને ધોવા આપો એમનો નિયમ હતો કે જલના પરમાણુ જલમા રહે, પરમાણુરૂપ જલ નિત્ય નિત્ય માનવાવાળા છેકરાના પ્રયોગમા જ પટકાઈ ગયા ચારે જાતના પૃથ્વી, અગ્નિ, વાયુ, તેજના પરમાણુ જુદા, નિત્ય એ પરમાણુની નિત્યતાની ચિયરી (Theory) પૃથ્વીનો પરમાણુ અનાદિ કાળથી પૃથ્વીરૂપે રહ્યો છે, રહેશે આ તેમનો મત હાઇડ્રોજન, ઓક્સિજનથી પાણી કરી દો, બેને જુદા પાદી દો તો કયા જાય? પરમાણુની ચિયરી ધોઈ નાખવાની, ઔદારિક વર્ગણા ચાહે એકેદ્રિય વગેરે-પૃથ્વીકાય વગેરેના પુદ્ગલ હોય પરમાણુ માત્ર એક વર્ગણા રૂપે રાખ્યા ઔદારિક

પુદ્ગલોની એક વર્ગણા સખી

તીર્થ કરેા મર્વજ હોવાથી જાણીને કહી શકયા

‘સૂયગડાગજમા પાણીનુ સ્વરૂપ જણાવતા લખ્યુ વાયુ ઉપાદાન, વાયુ નિમિત્ત કેાનુ ? અપકાયનુ એ નાગાખાવા કયા યત્ન લઈને કયા હુશે તીર્થ કરને પહેલવાનુ પૂરૂ વંચ પણ ન હતુ તે કયા લેબોરેટરિ (Laboratory) લઈને જેડા હતા કે પાણીને અગે નક્કી કર્યુ છે કે વાયુ ઉપાદાન, વાયુ નિમિત્ત-કારણ છે એમનામા આત્માનુ જ્ઞાન હતુ તેથી જાણી શકયા અને જગતને કહી શકયા પરમાણુના દૃષ્ટાંતમા જ સર્વજ્ઞ-પાડ એ લોકોનુ સખી ગયુ

જે સ્પર્શાદિના જ્ઞાનમા નથી ટકતા

તે અરૂપી જ્ઞાનમા કયાથી ટકે ?

સો વખત દીવાસગી સળગાવી સો વખત અગ્નિના જીવેા ઉત્પન્ન થયા મૂળ વાત એ છે કે-પરમાણુનુ જ્ઞાન બીજે ઠેકાણે સત્યરૂપે રહેતુ નથી વાયુનુ જ્ઞાન કોઈ પણ જ યા પર સત્યરૂપે રહેતુ નથી શબ્દને આકાશનો ગુણ માનીને આત્મા હતા એ શબ્દને સ્પર્શવાળો માનવો, તે જેવ સિનાય બીજા કોઈએ માન્યુ નથી રૂપ, રસ, વગેરેની વાતમાથી ન નીડળી શકયા તો પછી શબ્દ-રૂપ વગરની ચીજમા-આત્મામા શી રીતે પહોચ્યા ?

મકેાડાએ કહ્યુ આ લેની ઉપાડી લાવુ બીજાએ-તારી કેડ તો જો

સાચન્મયી આખિત થયેલું પૃથ્વી :

આદિતુ જીવપાત્રુ જૈનોએ જ માનેલું છે

જે જડની જાળમાથી નથી નીકળતા તે પરમાત્મ, પાણી, હવા, ગ્રખ્દના સ્વરૂપમા ટકી ગડતા નથી જેનું જ્ઞાન ચાલતું નથી તે આત્માની વાન શી રીતે કરી શકે? જેઓ પરમાત્મ, પાણી, હવા, શબ્દ એવા જડ પદાર્થોના સ્વરૂપમા જાણતા જઠકાર્થ ગયા, નીકળી ગયા તે અરૂપ વગેરે આત્માને રી રીતે જાણવાના? તીર્થંકરે જ આ માને જાણ્યો. સમજ તે જ છે, પણ વનસ્પતિ એ જીવ છે. પૃથ્વી, પાણી, હવા એ પણ જીવ છે એ શબ્દો ગિચારાને ભયઠર લાગતા હતા, તેની જગ્યા પર વર્તમાન જમાનામા વનસ્પતિનું જીવપાત્રુ, તાજી માટીનું જીવપાત્રુ-સ્થાવરને જીવ માનવાને જૈન મિવાય ઢાંઢાં હુકાર નથી આજની શોધે મનાવ્યું તે બીજાને માનવું પડે છે જેનોના લેખો આગળના છે બીજાઓને છજીવનિકાયની માન્યતા કે વિરતિ નથી.

૭એ જીવનિકાયને જીવ તરીકે માનવા તૈયા નથી, તેણે છજીવનિકાયની હિસાથી વિરમવાનું હોય નહિ. ૮એ જીવ નિકાયની હિસાથી વિરમવાનું મહામત જિનેશ્વર જ કહી શકે મ્મૃતિમા ઝાડમા સુખ, દુઃખ નથી માન્યા.

મ્મૃતિમા ઝાડ વધતા ફેળ્યા એલે ઉપાય ન રહ્યો, પણ સુખ, દુઃખ વગરના માન્યા, નની ગોધથી ઝાડોને સુખ દુઃખની લાગણી સાખિત કરવામા આવી.

છજીવનિકાયની માન્યતાથી હિસાદિની વિરતિનો કુમ

એવાને મતે છજીવનિકાયની દયા હોય નહિ, તે પાત્ર મહામતો ઠેવી રીતે હોય? મહામત, સર્વથા વિરતિ, છએ જીવનિકાયથી વિરતિરૂપ મહામતો છે, તે પણ અનુક્રમે આજ

ક્રમ પહેલા હિંસાવિરતિ નામનું, બીજું મૃષાવાદવિરતિ નામનું આ અનુક્રમ નિયમિત છે તેને માટે ગણધર કહે છે એક જ પૂવાનુપૂર્વિનો ક્રમ અહીં પશ્ચાત્તુપૂર્વી, અનાતુપૂર્વી કામમા લાગતી નથી

પહેલા મહેર નજરની જરૂર

અણુવ્રતમા બધી છટી રાખી છે ! અણુવ્રતનું લક્ષણ દેશ કયો દેશ લેવો તે તેની મરજીની વાત સાગમા નિયમ ન રહે પણ આખા વ્રતમા નિયમિત, ક્રમમર જોઈએ દેશવિરતિમા આહે તેની પહેલી, આહે તેની પછી, આહે તેની કરે, ન કરે તેમા વાધો આવે નથી હિંસાળ થઈ ગયો, ખાતુ મેગવાઈ ગયું પછી કિંમત નથી મહાવ્રતમા પહેલા સવ થકી હિંસાની વિરતિ હિંમા સર્વ ગુણોનો નાશ કરનાર છે મોક્ષમા પહેલું વિદ્યુત્તવની ઉપર મહેર નજર ન થવી તે જીવના ઉપરથી કર દૃષ્ટિ નીકળી જાય તો કાઈ નહિ હિંમા વગેરે ચોથાના કચ્ચાબચ્ચા

શકા પ્રશ્નચર્યને પહેલે નબરે કેમ ન લીધું ? ત્રીજા, બીજાને સોય જેવું ગણીને પછી ગણે ચોથું શાસનની, ચારિત્રની, મોક્ષમાર્ગની જડ છે, એને ચોથે નબરે કેમ નાખી ? હિંસા ચોરી જૂઠ એ ચોથા પાપના કચ્ચાબચ્ચા છે અપ્રશ્નને રમ્ને પ્રવત્યે એવે હિંમા, જૂઠ ચોરી, પરિમહનો પ્રમગ ન હોય ત્યાંથી આવી બેસવાનો

હિંમાના હરથી જ બીજા પાપસ્થાનક છે

ચોથું પાપસ્થાનક એ ચારે પાપસ્થાનકોનો બાપ છે તો પછી એની વિનિ પ્રથમ કેમ ન લીધી ? સમાધાન-ચોથા વ્રતને શાસનની મોક્ષની જડ ર માનવામા અડચણ નથી ચોથા પાપના

કચ્છાબચ્છા માનવામા વાધો નથી, પણ મૈથુન છોડવું શા માટે ? નવ લાખ ગર્ભજ, અમખ્યાત સમૃદ્ધિમની હિમા વર્જવા માટે હિમા વર્જવી એ જ ધ્યેય હિંસા, મૃપાવાદ વગેરેને લાવનાર બલે મૈથુન હોય, હિંમાનો ડર ન હોય તો મૈથુનમા પાપમ્યાનક શુદ્ધિ આવવી સુરકેલ

એક વખતના મૈથુનમા નવ લાખની હિમા કેમ ?

એક વખતના મૈથુનમા નવ લાખ ગર્ભજો, જેવા આપણે ગર્ભજ પચેદ્રિય મનુષ્યો તેવા નવ લાખની હાનિ છે એક વખત એટલી હિંસા તે કેમ માનવી ? જેમ વરમાદ વરને છે બધું પાણી વનસ્પતિ પકડતી નથી જ્યારે વરસાદ વરસે છે તેમાથી કાંઈક વનસ્પતિરૂપે પરિણમે છે તેમ નવ લાખમાથી કાંઈક છન મપૂર્ણ પર્યાપ્તિરૂપમા આવે છે એક બેની જે નિષ્પત્તિ થાય તે થાય, જાક્રીના રખડી જાય જેમ જાક્રીનું પાણી દરિયામા ચાલ્યું જાય તેમ

પરિણામના અગે હિમા એ પહેલું જ છે

ચોતુ મહાવ્રત ચારિત્રની જડરૂપ શામનનું મૂળરૂપ પ્રવૃત્તિને અગે પહેલા, બીજા, ત્રીજા, પાચમાનો જાપ પરિણામને અગે જ્યા પહેલાનો ડર ન લાખ્યો હોય, ત્યા સુધી ચોથાના પચ્ચક્રખાણુ માટે કોઈ તૈયાર થાય નહિ ચોથુ અમુકના બચાવ માટે જ્યાં પહેલું સર્વના બચાવ માટે પ્રક્ષયર્થનો ક્રમાક

છએ જીવનિકાયને અગે પહેલા મહાવ્રતને પહેલો નબર મળેો જોઈએ હિમાને પ્રથમ રાખ્યું તે તો ઠીક, પણ પ્રક્ષયર્થને બીજું તો હો. મૃપાવાદને, અદત્તાદાનને વચમા કેમ ખોસ્વા ? હિંમાથી જરા પાછળ મેલવું તે વાત કબૂલ

યાય, પણ મૃપાવાદથી પાછા મેવો છે તો જે મહત્ત્વ છે તે રહે નહિ મૃપાવાદ, અદત્તાદાન બીજા ત્રીજા ન બરે ન મેવતા બ્રહ્મચર્યને તારી દૃષ્ટિએ બીજો નબરે મેલવુ જોઈએ બધા પાપસ્થાનકવાળો એ ધર્મના દરવાજામા આવે તો મીધા સમ જવો, પણ જુઠ બોલવાવાળો તો વાકો સમજવો માહેળ અગિયાર મન આપો પણ જુઠની છ

મૃપાવાદનો ક્રમ બીજો જ આવે

૧૬મ ઉપર કુચડા ફરેલા દસ્તાવેજની કિંમત શુ ? ગાઠની ખર્ચેલી કિંમત ગઈ મૃપાવાદને અગે ચાહે તે કહો તે નકામુ છે, જે કાઈ પ્રાચક્ષિત્ત કર્યું, પાપ કર્યું, એક નો સો દુ ખને હુણે જુઠમી બને ત્યારે બ્રહ્મચર્ય ઉચ્ચરાવવુ લાયક વખાણ પૂરતુ, તે દહાડા, મહિના પૂરતુ ઉચ્ચર્યું હતુ એમ કહે તેને શુ કરવુ ? જુઠુ જોનવામાથી પ્રથમ બચ જેઓની જખાન પર કાબૂ ન હોય તેને કહેવુ શુ ? કારણકે જે મ પૂર્ણ બ્રહ્મચર્ય—ચોથુ મહાવ્રત કેને અગે કામતુ છે ? જખાન ઉપર કાબૂ મેગવેવો હોય તેને જખાન ઉપર કાબૂ ન મેગવેવો હોય ને ચોથુ વ્રત પાળી શકે નહિ બ્રહ્મચર્ય ઉચ્ચરીને ફાઈના ફાસામા ન આવે એવી દશા ક્યારે આવે ? છબ ઉપર કાબૂ મેગવે ત્યારે જ્યા સુધી કાબૂ ન આવ્યો હોય ત્યા સુધી આગળ ન વધી શકે મૃપાવાદવિરમણ વિના બોલતો વ્રતોતુ ટકવુ મુશ્કેલ જખાન ઉપર કાબૂ ન આવે ત્યા સુધી ટકે નહિ ત્રીજુ કારણ મૈથુન એ સયોગ પ્રાસંગિક ચીજ, મૃપાવા નો પ્રમથ ચોરીસે કવાકનો હાલના આવતા મૃપાવા એ અદરની જડમાથી—આત્માની પિંજુનિમાથી નીકળનાર, તેમા બગાડકાર ચાલતો નથી ચોથુ મહાવ્રત મોટુ પણ સજ્જેગ

વર્ત્ય કે ખલાસ જેટલાનું બોલવું તેનું જ્ઞાન જોઈએ મયા
વાદથી બચવા માટે અદ્વૈત પડ્યું મમજૂત હોવું જોઈએ
જ્યાં બહારના મજોગો રોકાયા કે પ્રદાયર્થ પળાય મયાવાદને
અગે જ્ઞાન જોઈશે, મોહ કામૂમા જોઈશે વિચારીને જોલવું,
પદાર્થ હોય તેવું જોલવું, એ ન બને

તમામ દ્રવ્યોનો વિષય હોવાથી મયાવાદ બીજું

મયાવાદવિરતિનો વિષય કયો? મર્વદ્રવ્ય મૈથુનવિરતિનો
વિષય વિજ્ઞાતીય મનુષ્ય, સ્ત્રી, કેપી, અકૃષી તમામ દ્રવ્યો બીજા
મહાનતોનો વિષય ચોથા વ્રતના વિષયની અવપતા હોવાને
લીધે અને મયાવાદમા વિષયનું બહુપણ હોવાને લીધે બીજો
નગરે મયાવાદવિરતિ રાખવાની જરૂર છે

અદ્વૈતાદાન ત્રીજે ને ચોથે મૈથુન ચોગ્ય જ છે

ગકા— ત્રીજે તો પ્રદાયર્થ ને લેા એક નળર ચઢયુ
તો સતોય માનીશું માનની ખાતર તો એક નળર ચઢારી દ્યો
મમાન— વસ્તુસ્થિતિએ ચઢાવવા માગનો હોય તો વિચારી ની
જરૂર છે અદ્વૈતાદાન ટળાવવાને છોડોની સ્થિતિનો ખ્યાલ
કરો પડે ત્યાગ અદ્વૈત-આત્મા-અત્ત, છવ્વ, તીર્થ કરવો,
ગુરુ એમ કહ્યું તેનો ખ્યાલ ન રહેતા ચારમાથી એકનો
ખ્યાલ નીકળી જાય તો મીંડુ વળી જાય જ્યારે ચોથા વ્રતને
અગે કેપ, કેપમહુગત બેનો ત્યાગ કર્યો કે ખવામ બચકર
પાપ છે એ કબૂલ અદ્વૈતાદાનની અદ્વૈત મોટો વિષય છે, તેટલો
મૈથુનવિરતિમા નથી તીથ કર-અદ્વૈત વગેરે જેના ખ્યાલમા ન
હોય તે વિચારો મૈથુનથી વિગ્નિ કરવાનો રી રીતે? અડા
કરવા ચોગ્યને અડખું કરે, ધારણ કરવા ચોગ્યને ધારણ કરે

સર્વજીવવિધયક, સર્વદ્રવ્યવિધયક ચારેની માલિટીને અગે
અદત્તાદાન ત્રીજો નબરે યોગ્ય હતુ અને ગૈશુનવિરતિ ચોથો
નબરે યોગ્ય હતુ પણ પાપમા નબરની તો જરૂર જ ન હતી
અગ્નિ, પાણી, ત્રીને બધ કરો, તો પરિશ્કૃ લઈને
કરીએ શુ ? ચાર બધ થયા પછી પરિશ્કૃ કરાને તો પણ કોણ
કરવાનો ? મૂળાને જોવાના પચ્ચક્ષણુ આપવા તે નકામા
છે પરિશ્કૃ આપવા જાય તો પણ કહે શુ કડે ? છોકરા દેખા
ન હોય તેને વીન કરવા પડે છે છતાં પૈસા, પાપમા પ્રવૃત્તિ
વાળા છતાં પણ હઈ દેવા માગો ડો, વીવનો અર્થ આપેલો
પહેલા પાપમાની મહાજના સાબિત કરે. એમા એન્દ્રી
બધી જોગાશ છે ? માન્યુત્તુ છે ? તો પછી પાપમા
નબરે કેમ ?

વ્યાખ્યાન ૧૨

નય, પ્રમાણુ ને નયાભામ

ગૃધ્રધર મહારાજ મુધર્માસ્વામીજીએ બબ્બ જીવોના
ઉપકારને માટે, શામનની પ્રવૃત્તિ માટે દ્વાદશાગીની રચના કરવા
માડી, તેમા આચારાગમા માધુજ્યોએ આચારનુ આચ તુ કેવી
રીતે કરવુ તે કહ્યું ને ત્રિચારમા માવજેતી કેરી રીતે રાખતી,
સ્વરમય ને રસમય કેવી રીતે જુના છે, તે બધી જ વ્યવસ્થા
સ્મૃત્યગડાગમા કહી એ કયા છતાં પ નમન કરવા તેનો પત્તો
ન હી દુનિયામા મનમતાતરોની તો સખ્યા છે કહેા કે પાપનો-
છસો જોટવા વચનના માગો છે તેના નયવાદો છે જોટવા

નયવાદો તેટલા મિથ્યાત્વના સ્થાનો છે પોતાની ગાતા બીજાની ગળકાવે તે ‘નયાભાસ’ પોતાના ગુણ ગાય પણ બીજાની દરકાર રાખીને ગાય તે ‘પ્રમાણ’ સ્યાદુ ઘટ કહેતા બીજા બધા ધર્મો મારી ધ્યાનમા છે પણ એની મારે જરૂર નથી, અત્યારે પટતુ અવિધમાનપણુ જણાવવાની જરૂર નથી અત્યારે ઘટમા ઘટપણુ છે તેની વાત કરૂ છુ ‘ઘટો’ છે એટલી વાત કરૂ છુ મીજામા પાતો નથી પટરૂપ છે કે નહિ? પટરૂપનો અભાવ છે કે નહિ તેની તથા નહિ બીજાની તથા છોડી તેથી ઘટ છે એમ કહેવુ તે ‘નય’ કહેવાય ‘ઘટ ઇવ’ ઘટ જ છે એમા છે જ પાણુ જ પકડી લીધુ અને નામ્તિપણુનો અભાવ તે ‘નયાભાસ’-‘મિથ્યાત્વ’

‘ખહુ ભણેલો શાસ્ત્રનો-શત્રુ’ તેનો ખુલાસો

શાસ્ત્રો ખહુ ભણે તે મિથ્યાત્વી, નહિ ભણેલો મિથ્યાત્વી પણ ભણેલો ગામનનો શત્રુ-મિથ્યાત્વ નહિ રાખતા આગળ વધ્યા-શત્રુ જેમ જેમ ખહુ ભણેલો હોય તેમ તેમ વધારે શત્રુ એટલો બધો વરતુને મમજનારો કે બીજાની ઉપર છાપ પાડે જેમ જેમ ખહુશ્રુત, જેમ જેમ વધારે છાપ પાડે, તેમ તેમ વધારે શત્રુ શકા-આ કહીને જ્ઞાનને દુનિયામાથી કાઢી નાખ્યુને? આવુ જૈન શાસ્ત્રનુ જ્ઞાન? એક મનુષ્યે સાધુને નદી ઉતરના દીડો ત્યા કહી દીધુ કે તમારૂ મહાવ્રત ગયુ સર્વપ્રાણુતિપાતના પચ્ચક્ષ્ણાણુ કર્યા છે કે નહિ અને અહીં હિસા થાય છે કે નહિ? સમાધાન-શાસ્ત્રકારો કહે છે શાસ્ત્રો પ્રમાણુ નથી, કારણુ શાસ્ત્રોમા જે વાક્યો છે તે નય-વાક્યો છે, વચન જે નિરૂપણુ કરે તે એક ધર્મ પૂરતુ નિરૂપણુ કરે મહાવ્રત મોક્ષનુ સાધન તે રૂપે વાત લીધી તેનુ નિરૂપણુ કર્યુ

મૂળ સ્થાનરૂપે આ જ ક્રમ

વર્ગીકરણ તરીકે 'પચ મહઞ્ચયા' તે પણ 'તદ્યથા' આ જ અનુક્રમે પાચની અનુપૂર્વો, એકસો વીસ લાઈનોમા એક જ કબૂત્ર કબૂત્ર એકસો ઓગણીસ લાઈન નકામી પાચે મહાત્તનો છે તે આ અનુક્રમે છે આ જ અનુક્રમ જણાવવા માટે 'તદ્યથા' હું કહું છું તેમ, પણ બીજી રીતિએ નહિ આચારોની પ્રતિ પળા થતી હોય ત્યારે અધિકાર આવે તે મૂળ સ્થાન તરીકે નહિ ત્યાં ગમે તે ક્રમે આવે પણ મૂળ સ્થાનરૂપે આજ અનુક્રમ

પહેલું, બીજું, ત્રીજું અપવાદિક યોધુ નિરપવાદિક

પ્રાણાનિપાતની વિરતિ મત્ર પ્રાણોનો નાશ-પહેલે નબરે આત્માના એક ભાગના એક ગુણને અમુક જગ્ને યોગપતાર મુષાવાદ ત બીજે નબરે મુષાવાદ સર્વદ્રવ્યપર્યાવિષયક જ્યારે અદત્તાદાન હોવા મેનવાની ચીજવિનયક, જ્યાં સર્વ દ્રવ્ય વિનય નથી, તો પછી સર્વપદાર્થવિષયક હોય શાનો? તેથી બીજા નબરે ન રાખના ત્રીજે નબરે મૂક્યું મૈથુન રૂપ, રૂપમહાતને માટે તેથી યોધે નબરે જે નિરપવાદ તેને યોધે નબરે પહેલું, બીજું ત્રીજું પદ અપવાદવાળું-એ/સે પ્રસંગે, કારણે કરવા લી છું

એક મનુષ્ય એક જગ્યા પર ગયો, આ યો ત્યાં નદીમા પાણી ન હોય, નહીં ઉતરે તો કિંમત થાય નહીં જિતરીને વિહાર ન કરે તો હોય નહીં જિતરીને જાય તો દોર નહિ યોગામા ત આર મહિનામા એ પ્રતિમધ નદી ઉતર પણ વિહાર કર પ્રાણાનિપાતવિરમણને મહાત્તન' રાખ્યું, પણ છટ રાખી-સત્તી

વિરાધના ટાળવા માટે કિલામણા મૃગલા જતા હોય, દેખ્યા હોય, પારધિ આવીને પૂછે તો મૌન રહે, તેથી ન વળે તો 'હું નથી જાણતો' એમ કહે કેટલાક વસ્તુ નહિ જાણનારા- નો જાણતિ વણજ્ઞા, જાણતિ નો વણજ્ઞા એવો એવો અર્થ કરે છે કે- 'હું જાણુ છું એમ ન કહે હું નથી જાણતો એમ બોલે ત્યારે જૂઠું બોલવાની શાસ્ત્રે આશા આપી

નો જાણતિ વણજ્ઞા હું જાણતો નથી

જાણતિ નો વણજ્ઞા હું જાણુ છું એમ ન કહે

પહેલા મૌન, જાણે છતાં ન બોલે તે 'મૌન' છે મૌનપણે બેદરકારી પછી બોલનાનો નિષેધ એ બીજા પક્ષમાં ન આવે, હું જાણુ છું એમ નહિ કહે તો જાણવાની શી જરૂર? જાણતો થકો, નથી જાણવું એમ બોલવું હોય તો જાણવાની શી જરૂર? શાસ્ત્રકારે મૃધાવાદની ખાજ કરી, આવા મૃગલાના પ્રમગ્નતામને પૂટે અને મૌનપણાથી ન આવે તો જાણના થકા હું નથી જાણતો એમ કહેવું-મૃગલા દેખ્યા છે, છતાં નથી જાણતો એમ બોલે કહેા મૃધાવાદનિરમણમાં ખાજ મે-યો જ્યારે મૃગલા સરખી જાનવરની જાત, અવિરતિ જાત, તેની માત્ર

૧ (અ) સે મિક્ષ્વાં વાં દુઃજ્ઞમાણે અતરા સે પાઠિવહિયા ડવા ગચ્છિઝ્ઞા, તે ણં પાં એવ વહજ્ઞા-આડ૦ સ ' અવિચાદ્ દત્તો પઠિવ્હે પામહ, તં મણુસ્સ વાં સિરીસિય વાં જલયર વાં સે આદ્વલ્લહ-દસેહ, તં નો આદ્વલ્લજ્ઞા નો દસિજ્ઞા નો તમ્સ ત પરિજ્ઞ પરિજા ણિજ્ઞા, તુસિણીં ઉવેહિજ્ઞા, જાણ વા નો જાણતિ વહજ્ઞા । (આચા-સૂ. ૩.૧૨), (આ' (૯)

દ્રવ્ય-દયા તમે તમારા અભિપ્રાયે મરવાનું કારણ ન બન્યા
 દ્રવ્ય-દયાને અગે, જાણુવરની દ્રવ્ય-દયાને અગે, મૃધાવાદથી
 પહેલું મેવના હોય તો ભાવ-દયાને માટે પહેલું મૂકે તો નવાઈ શી ?
 બીજું મહાત્મત 'જાગી-બારીવાળું

'નવદીક્ષિતના કુટુંબો આવીને પૂછે જાણો છો તો 'નહિ'
 એમ કહી દેવું જુદા ભાવ-દયાનો પ્રમગ સાધુ હોય કરવા
 બેઠો છે પૂછે કે કેટલો રહ્યો છે ? તો કહે-એ 'થોડો' રહ્યો
 છે થયો હોય જ આની, રહ્યો છે દશ આની-એના આચાર,
 પરિણામને ટકાવવા બાદ રાખ્યું હિસા એ બારી જાગીવાળું
 છે બીજું મહાત્મત જાગી બારીઓનાનું છે

ત્રીજું પણ જાગીબારીવાળું છે પહેલામા સચમન રક્ષાયને
 અગે, બીજામા માન ભાવ-દયાના બચાવને, આચારના બચાવને
 માટે છત રાખી છે

નિબળકુમારે ત્રણ ડગલા માગ્યા, તેમા આખી ધરતી
 દાખી દીધી-આ શાહુકારી ગણાય ?

પહેલા, બીજા, ત્રીજા મહાત્મતમા જાગીઓ-બારીઓ છે,
 તે મિવાયનું કોઈ મહાત્મત હોય તો તે થોડું મહાત્મત છે
 મૈથુનમા સ્યાદાદ નહિ

થોડા મહાત્મતમા નથી જાગી કે નથી બારી ચત્રમા

૧ (અ) શેષ્યો વા પ્રવજ્યાભિમુક્ત આગત પ્રવજિતો વા ત ચ
 સ્વજના પૃચ્છતિ, તત્ર જ્ઞાનતોઽપિ મળતિ ન જ્ઞાનીયો ન વા દષ્ટ ઇતિ,
 શૈક્ષમ્ય વા અનધિમહિષ્ણોર્લેવે ત્રિયમાણે વદારપિ તિષ્ઠતિ એવ વક્ત-
 વ્ય, યપ સમ સ્તોલોચ સ્તોક તિષ્ઠતિ । (યર્નિ જિતકરુણ માં ૮૦
 ટીં ૫૩ ૩૦), (આ) (૧૦)

કલાની પણ એમતે કરવું જ નોંધએ એવી આજ્ઞા નથી રાખી, પણ અહીં સ્યાદ્વાદમા મરફી જઈ શકશે નહિ મૈથુનમા સ્યાદ્વાદ લગાડશે નહિ

મૈથુનવિરમણુમા ‘પરિણુતિ’ પ્રવૃત્તિથી વિન્ન ન થાય શકા-દયાએ, સત્યે, અદત્તાદાને તમારૂં બગાડ્યું કે જાગી-બારી મૂકી ? ચોથામા બારી કેમ ન મૂકી ? સમાધાન— પહેલા, બીજા અને ત્રીજાને અગે પ્રવૃત્તિ, પરિણુતિ જુદી રહી શકે છે નહીં ઉતરે ત્યારે પ્રવૃત્તિ દ્વિમાની પરિણુતિ, જુદી આ ત્રણ મહાવ્રતોમા પરિણુતિ, પ્રવૃત્તિને જુદી રાખી શકાય છે, માટે સ્યાદ્વાદ કરવો ઉચિત છે, પણ ચોથામા પ્રવૃત્તિની સાથે પરિણુતિ બગડે છે હિસા આત્માનુ સાધ્ય રહે અને પ્રવૃત્તિ બગડે એ બની શકે, પણ મૈથુનવિરમણુ આત્માનુ સાધ્ય રહે અને પ્રવૃત્તિ બગડે તે બની શકે જ નહિ

કૃષ્ણ પણ બ્રહ્મચર્યને વખાણે

કૃષ્ણને ગોપીઓ છતા ‘બ્રહ્મચારીને’ માટે માન રાખે પોતે કયું તેને જ ગાય એરો જગતનો નિયમ છે, છતા આટલા બધા નિકારવાળો ગાય છે શાને ? ‘બ્રહ્મચર્યને’ રહીબાજ બ્રહ્મચારીને ધન્યવાદ દેતો નથી રહીમાજ બ્રહ્મચારીનો હાસ બને તે મહામુશ્કેલ આવા સોળ હબ્દગ ગોપીઓથી મતોષ ન માનનારા, એવા ‘બ્રહ્મચર્યને’ ગુણ તરીકે ગણે એમની પરિણુતિ કેવી હોવી નોંધએ ? એના છતા એમને મહાવ્રતધારી કે અણુવ્રતધારી નથી માન્યા

મૂળ વાત પર આવો-પહેલા મહાવ્રતને અગે, બીજાને અગે, ત્રીજાને અગે જાળી, બારી, બાળ, નહેર પણ ચોથા વ્રતને અગે જાળી, બારી, વગેરે નહિ આવા ચોથા મહાવ્રતને

પહેલે નળરે ન મૂક્યુ ને ચોથા નળરે કેમ મૂક્યુ ?

મૈથુનમા અપવાદ નહિ

હિંસા મોક્ષના આચારને આચરતા વચમા આવે છે પણ મૈથુન એવી ચીજ નથી કે તમારા આચારની વચમા આવતી નથી બાળ, ગ્તાન આચારમા પ્રવતેલા તેને વરસાદમા લાવી આપે એ જરૂરી વોચાદિમા પરિણતિ બગડવા માટે તો અપવાદ મૈથુન એ કોઈ પણ પ્રકારે આચારમા આડે આવનારી ચીજ નથી મૈથુન જરૂરી ચીજ નથી તેમજ પરિણતિ ઠેકાણે રહેતી નથી અર્કી પરિણતિ માથે પ્રવૃત્તિ બદલાઈ જાય, તેથી અપવાદ ન હોય ? છોકરાને કહિયાતુ અપાય, ઝેર ન અપાય

છોકરાને કડવી દવા અપાય, પણ ઝેર ન અપાય ઝેરમા સાધ્ય વસ્તુ જ નથી નોમળ કાલકૂટ, હુલાહલ ન અપાય કરીઆતુ, કડુ વગેરે કડવા જોખમદાર ન હોવાથી છુગીને સહીસલામત કરનાર છે પણ સોમન, કાલકૂટ, તાલપુટ વગેરે હુલાહલ ઝેરો છે તો કડવા, પણ છુગીની સલામતી કરનારા નથી એની સાથે છુગીને જોખમ કરનારા છે આથી જ માને સોમવ દેવાનો હુક નથી પણ અફીણ, કરીઆતુ દેવાનો હુક છે

તેવી રીતે અપ્રજ્ઞ એ કોઈ પણ પ્રકારે બ્રહ્મચર્યના જીવનને સામિત રાખનારી ચીજ નથી એકાંતે તેથી ચોથુ નિરપવાદ શકા—ચારિત્રના પ્રાણુરૂપ બ્રહ્મચર્ય છે તો પહેલે સ્થાને કેમ નહિ ? પહેલા સ્થાનકે જે મૂક્યુ જોએ તે કેમ મૂક્યુ નહિ, અને ચોથે સ્થાનકે કેમ ચોડાડ્યુ ?

હિમામા અપવાદ કયા પ્રકારનો ?

પાણી માત્રના આરભ અગે અપવાદ નહિ પણ નદી

ઉત્તરતા અપવાદ, પણ અગ્નિ સજગાવવો નહિ

હરે મૂળ વાત પર આવો—શકા—આવા જળરજરત નિરપવાદ મહાગ્રતને ચોથે નળરે મૂક્યુ જેને પહેલે નળરે મૂક્યુ નોંધતુ હતુ, તેને પણ 'તદ્ યથા' કહીને ચોથે સ્થાને જ મેલવાનુ કારણ ?

અગ્નિચર્યનુ ચોથુ સ્થાન બગેબર જ છે

સમાધાન—પહેલામા છજો જીવનિકાયની દયા છે ચોથામા રૂપ, રૂપગત—આકૃતિ, આકૃતિવાળા દ્રવ્ય જ વિષય છે તે દ્રવ્યો હોવાથી ચોથે સ્થાને તેનો નળર છે

અગ્નિ નહિ મેવવાવાળો દુર્ગતિનો ભાગી થતો નથી

ગકા—શાસ્ત્રમા 'ઊવવામ્જુમા કેલાક કુલોમા બળ વિધવાઓ કુટુંબની લજ્જાને સ્તીધે અગ્નિચર્ય પાળે છે, મનમા આમરનો હર છે આળરૂના હરે જ અગ્નિચર્ય પાળે તો દેનલોકે જાય ખૂનને કરનાવાળા કાનીને લાકડે લટકે પણ મનમા ખૂનના વિચારવાળો કાનીને લાકડે લટકતો નથી અગ્નિને મેવવાવાળો દુર્ગતિનો ભાગી થાય છે જેણે સેવ્યુ નથી તે દુર્ગતિનો ભાગી થતો નથી

મૈથુનાનુબધીને રૌદ્રધ્યાનમા ગણાવ્યુ નથી

સમાધાન—૧ દિસાનુબધી, (૨) મૃધાનુબધી, (૩) સ્તેપાનુ

(૧) સે જાઓઃ સ્થિયાઓ ભવતિ, તઃ અનોઃ પ્રકામવમ ચેરવાસેઃ જાવ ચડસદ્ધિ વાસસહસ્સાદ્ ઠિર્દ પળગચા ૮ । (ઔપઃ સૂ. ૧૮)

(૨) દિસાઽનૃતસ્તેયવિષયસરક્ષણેભ્યો રૌદ્રમચિરતદેશવિરતયો ।
(તત્ત્વા અ૦ ૦ સૂ. ૩૩)

બધી ઓમ સૌંદર્યાન કહ્યું સૌંદર્યાનના ત્રણ પાયા કહ્યા મૈથુનાતુ
બધી સૌંદર્યાન કેમ ગળ્યાનુ નહિ? હિમા, જૂડ, ચોરીના
વિચારો એટલે સૌંદર્યાન કાયાથી હિમા ન કરનારો હોય, પણ
મનથી હિમા કરનારો હોય તે દુર્ગતિ સાધશે ચોરી (રાજના
બળાત્કારથી) ન કરતો હોય પણ મનમાં ગડલાજ કરતો હોયે તો
દુર્ગતિએ જશે

૬૦૪-મક્ષના પાલનની જરૂરિયાત

દ્રવ્યમક્ષતુ પાવન એટલું બધું જરૂરી છે કે મન બગડી
જાય તો પણ દ્રવ્યને પકડી રાખે હિસાનુ મન બગડે, દ્રવ્યથી
નથી બોલતો તે નકામું દ્રવ્ય-હિસાનુ વર્જ્ય બાવહિસા-
ચાવતી હોય તો નકામું પણ 'મૈથુન' મન ચાહે તેટલા ગોટીલા
વીણતુ હોય પણ દ્રવ્યથી પાળે તો પણ તે કાય નારક

હિમા, જૂડ, ચોરીના વિચારોને સૌંદર્યાનમાં ગણ્યા પણ
મૈથુનના વિચારો બરાબ છે, છતાં આર્તધ્યાનમાં ગળે પણ
સૌંદર્યાનમાં ગણાય નહિ તુલસીદાસ કહે છે 'મન જાય
તો જાને દો, મત જાને દો શરીર' પ્રવૃત્તિ ઉપર કામ
મેળવે તો દેવલોકે જવાનો વગર ઇચ્છાથી બ્રહ્મચર્ય પાળવાથી
દેવલોક છે સૌંદર્યાન ગળ્યું નથી

બળાત્કારે પળાતુ બ્રહ્મચર્ય દેવલોકે આપે

બાગવિધવાઓ સામું સસરાની ખાતર, કુટુંબની ખાતર
બ્રહ્મચર્ય પાળે છે, વગર ઇચ્છાએ બ્રહ્મચર્ય પાળનાર છે છતાં
તે દેવલોક મેળવે છે માને ઢંઢનાડે મોકનવાનું પોષણ કરતા
નથી હિસાના વિચાર કરવા પહેલા બાહ્યહિમાને રોકો પણ
ચોથા મનમાં બકારની પ્રવૃત્તિ રોકે અદરતુ ન રોકે તો પણ
તારે માટે સાફ છે એ ચોથા મનમાં છે

પ્રહસ્યર્થનુ ચોથા નબરનુ સ્થાન યથાર્થ જ છે

અપ્રહસને અગે સૌદ્રધ્યાન વિચારો માત્રથી ગણાતુ નથી ટાળવાનો ઉપદેશ આપીએ છીએ, ટાળતા વાર લાગે, પહેલા દ્રવ્ય-પ્રહસ્યર્થથી શરૂ કરી દે દ્રવ્ય પ્રહસ્યર્થનો પ્રભાવ એટલો બધો માન્યો કે વિચારો ન જવા છતાં દેવલોક દ્રવ્યથી પ્રહસ્યર્થ પાળનારો પણ અકામનિર્ગમનો, દેવલોકનો ગુણધાણનો ભાગી કુલાચારે પણ પ્રહસ્યર્થ પાળનાર પવિત્ર ગણાય તો એને ચોથે નબરે મેલવું જ પડે હિસાના, જૂઠાના, ચોરીના વિચારો વર્તનાં બને છોડવા છે, પણ મથુનને અગે વિચાર ન છોડે તો વર્તન માત્ર છોડવું જ જોઈએ તેથી મથુનવિરમણને ચોથે નબરે મૂકવું પડે ચોથે નબરે કેમ? તેને અગે સમજી શક્યા છીએ કે બાહ્ય ઉપર જોર દે છે, અભ્યંતર ઉપર જોર નહિ ચારિત્રની જડ છે તેથી ચોથે નબરે છે રાગદ્વેષ પરિણતિ વગરની હિમા હોય તો તે હિમા નથી

અનાદિ કાળથી રખડાનનાર પરિબલ

શકા—પરિબલ છેલ્લું કેમ? ચારેનો માખાપ છે તો પછી છેલ્લું લખ્યું કેમ રાખ્યું? એને તો પહેલે નબરે લાગે. અનાદિ કાળથી જીવ ભટક્યો હોય તો તે ચાર હિસા વગેરેને લીધે ભટકતો નથી ભટકવાનું કોઈ પણ કારણ હોય તો તે મૂર્છાભાવ, મમત્વભાવ પરિબલ, તેને ગણધરે પાત્રને નબરે કેમ મૂક્યું?

વ્યાખ્યાન ૧૩

ગુણધર મહારાજ સુધર્માસ્વામીજી લબ્ધ જીવેના ઉપકારને માટે, શાસનની પ્રવૃત્તિ માટે દ્વાદશાગીની રચના કરતા આચારાગમા સાધુના આચાર વિધે અને સૂયગડાગમા સ્વસમયથી હુચમચાવવાગા પ્રમગે આવે-પરસમયના હુદ્દા આવે, તે બધાની પ્રકૃપણા કરી છે ભગવાન્ મહાવીરનું શામન વક્ત-જાની નિશાળ છે તેની અદર ઉત્પાત, ઉન્માદ હોય તેમા નવાઈ શી? તેવી જગ્યા પર વિચારને મજબૂત શખવા તે મુશ્કેલ રવ, પર સમયથી હુદ્દા આવે તે વખતે મજબૂત રહે તે માટે સૂયગડાગની રચના કરી

લગ્ગર વક્ષાદારીનાળુ બેઠએ

લગ્ગર તા પીમ પામેતુ કામ બજાવે, પણ લગ્ગર બેવક્ષા નીવડે તો? એના એ હુધિયાર, જાડગોગા મધુ શુ કરે? ઘાણુ કાઢી નાખે કોઈ હુધિયાર, દાડગોગા વિના ટકી શક્યો ૧થી વક્ષાદારીથી મીધુ કામ શુ થાય? જેમ ભૂમ લાગી હોય તો વ્યાકરણ ખવાતુ નથી તેમ વક્ષાદારીથી ઘા થાય છે? તાગામા પુરાવે છે? વક્ષાદારી દેરાનો ટકાવ કરતી નથી દેશને ટકાવનાર જીવ મેળનાવનાર, હુનો કરાવનાર હુધિયાર છે પણ તે વક્ષાદારી છે ત્યા ઉપયોગીના છે વક્ષાદારી ન હોય ત્યા તો તે નિડ યોગી થાય, કામ પડે તો દુડ યોગી થાય આચાર પી અપાર્જુ બ્યવસ્થા કરી પણ અદર વિચારની વક્ષાદારી ન હોય તો શુ થાય? માર ખાય દેરાવિરતિ મર્વિરતિ એ દાડગોગા એત્યે હુધિયારના કારખાના એ કાર્કકાર કરે? વનારી દેરા તો વક્ષાદારી મીધી, કાર્ય કરનારી દેખાય નહિ

લશ્કર ને બળવાખોરના વફાદારીનો ભેદ

તાલીમ, ઠાગોળો, હથિયાર કાર્ય કરતા દેખાય પણ તે બધાંની પાસે વફાદારી કામ કરાવે કુટુંબ, હાનુવેલીને છોડે યાવત્ શરીરને પોતાનું ન ગણે ધનમાલ છોડ્યા, શરીર છોડ્યું તે દુનિયામાં દેખાય પણ ખરી રીતે અદર કામ કરનારી ચીજ કોણ ? વફાદારી હોય તો તે ઠાગોળો, હથિયાર, તાલીમ મીધું કામ કંઈ પલટી જાય તો ? બડખોર પાનું શું નથી હોતું ? તાલીમ પામેલા બડ ઉઠાવે જેના કેળવણીમાં કાર્ય પણ હથિયાર ઠાગોળો આવે, જે કાર્ય તાલીમ પામેલા હોય તે બડ ઉઠાવે તાલીમ એ લશ્કરના હાથમાં, બળવાખોરના હાથમાં પણ હોય ફરક શો ? લશ્કરને દેશહિતની ખુદ્દિ, બળવાખોરને પોતે ક્ષાવટની ખુદ્દિ તેવી રીતે અહીં પણ સાધુ આચારમાં પ્રવર્ત્યો, ધરખાર વગેરે છોડ્યા, યાવત્ શરીર ઉપરથી મમતા છોડી, પણ પોતે છે કોણ ? લશ્કરી કે બળવાખોર ? શાસનના હિત, ક્ષાયકાને માટે, જગતના બચાવને માટે, ઉદ્ધારને માટે જેની ખુદ્દિ હોય તે લશ્કરી જેને શાસન શું ? ધર્મ શું ? તે બળવાખોર જેને માત્ર હું અને માફ માડ માન વોસિરે ક્યું છતાં પણ તેને વળ ગવા જાય તો ? જે માન, સન્માનને પકડવા જાય તે બળવાખોર કાર્ય કરનારી દેખીતી ચીજો લશ્કરી અને બળવાખોરો બંને પાસે છે મોક્ષમાર્ગ સાધવાવાળા પાસે જે ત્યાગ, આચાર, ચારિત્ર છે, તે જ ચીજ મોક્ષથી ખસેડવાવાળા પાસે પણ છે બાહ્ય ત્યાગ મદદાચાર હોય તો ભવ્ય ઝૂકે

જેને રૂપિયાભાર કલાઈમાં રૂપિયો મેળવવો છે, તેને સિલ્કો ત્યા ઠોકી દેવો પડે કલાઈ ઉપર સિલ્કો ન ઠોકે તો રૂપિયાભાર કલાઈને લે કોણ ? ચાલીનો સિલ્કો ન હોય તો

કોઈ હો નહિ જાણ્ય ત્યાગ, મહાચાર શામનમા કહેલી પ્રવૃત્તિ ન હોય તો બાબ્ય છવોથી બરેણુ શાનન એ તરફ જુકે નહિ અભાબ્યની પ્રત્તપણામા બલભલા ઝપલાય

અભાબ્ય—મિથ્યાદૃષ્ટિ તરફ શામન ક્યારે જુકે ? ત્યાગ, વિચાર, પ્રત્તપણા બધુ એવુ ને એવુ હોય તો ફરક ગેમા ? મોમની માન્યતામા પણ મોક્ષ પામવાવાળાને મોક્ષપ્રાપ્તિ, કર્મક્ષયની બુદ્ધિથી જ્યારે વિરાધીને મોક્ષમા જઈને શુ કરવુ ? ખોટી નોટોમા નરકારી અમલદારો પારખી શખ્તા નથી ધર્મના નામે છાપ મારી દીધી, અદર કાઈ નહિ ખોટી નોટોના અણબમા બલભલા ઝપલાય છે તેમ જિનેશ્વર મહારાજની પ્રત્તપણા એવી રીતે ગાગી કરે, તેમા બનભના ઝપલાય છે

સાધ્યની દૃષ્ટિ કાર્ય કરનાર છે

અભ યના વચનથી ને આચારથી દોસતા જોત શામનો રસ્તો પકડાયો તો ફા ચો, નહિ તો ગયો માર્ગને અગે દોરાતા વ્યક્તિમા જો દોરાઈ ગયો તો ગયો કુતર બરફી તરફ દોરાય છે, પણ એજ હોય તો મર્યુ વ્યક્તિ તરફ રાગ હોવો જોઈએ, પણ શુભના ઉદ્દેશો હોવો જોઈએ શુભનો ઉદ્દેશ જૂઠી જાય, વ્યક્તિમા ગુણવાઈ જાય તો મરી જાય ઉપદેશથી વિરુદ્ધ માવમ પડે તો જે ઝૂ છોડી દે તેને કાઈ નહિ ત્યાગ, આચાર, વૈરાગ્ય એ બધા એક મરણા, પણ અરેખર કાર્ય કરનાર ચીજ દેખાએ તો ત્યાગ વગેરે કાર્ય દેખાય છે, પણ અરેખર કાર્ય કરનાર માધ્યમ દૃષ્ટિ છે જેમ અધિયાર વગેરેમા વફાદારી દેશપ્રમ

આચારાગ અને મૂનકૃતાગની રચનાના ઉદ્દેશ

આચારાગના ત્યજાથી આચારની બધી વ્યવસ્થા નિય

મિત કરી દુનિયામાં દાડગોળો, હથિયાર તાલીમ મેળવી દીધી, પણ વફાદારી ન રહેતી તો ? રશિયાનો બાલ્ટિક કાફલો ક્યારે આવ્યો, તેની દુનિયાને ખબર ન પડી માત્ર તેમાં રહેલા લડવૈયા વફાદાર ન હતા બાકી બધું હુત્તુ આચારાગર્યતા વ્યવસ્થા કરી પણ વિચાર વ્યવસ્થિત ન થાય તો નકામું તેથી મૂચગડાગની રચના કરવી પડી ચાલતી લડાઈએ લોહી ઉશ્કેર્યા માટે જે સાહિત્ય ઊભું કરવામાં આવે તે ગાતિ વખતના સાહિત્ય કરના જુદું હોય છે મૂચગડાગજીએ લડાઈમાં હુબાવ વગર વિચારની મજબૂતી રાખવી જોઈએ તે બતાવ્યું, પણ લડાઈ જતો ત્યારે લોહી ઉશ્કેર્ય, અને જોલે ઠે નીનિને અગે જોગ આપીએ છીએ સાહિત્યનો પ્રચાર કરીને લોડોના લોહી ગરમ કરવા પડે છે આચારાગથી આચારની વ્યવસ્થા, મૂચગડાગજીથી વિચારની મજબૂતી પણ યુદ્ધની વખતે લોહી ગરમ કરી નાખવું પડે આપણે નીતિથી ચાલવાવાળા છીએ

ઠાણાગનો ઉદ્દેશ

ઠાણાગજીની અદર કાર્ષ પછ કરવામાં આવ્યું હોય તો કોઈ પણ પ્રસંગ હોય તો તમારે આ જ રીતે ચાલવાનું આ રીતે વધીનું ત્રણ કાળનો નિર્ણય કરાવી રહેલો વર્ગીકરણ તે ઠાણાગનો ઉદ્દેશ. કયું રાજ કયી દાનતમાં છે તે દુનિયાને જાહેર કરવું તે અર્ધી જીત છે અન્યાયનાણાની અનીતિ દુનિયાને જણાવો તેમાં અર્ધા જીત ન્યાયનો નિર્ણય કરવા માટે, સર્વ કાળની નીતિનો નિર્ણય નીતિના પક્ષમાં વધેલા છે તેનો નિર્ણય તે વગેરે ઠાણાગજીથી વર્ગીકરણ કરવામાં આવે ત્યારે માલમ પડે

કોઈ લે નહિ બાહ્ય ત્યાગ, મહાચાર શાસનમા કહેલી પ્રવૃત્તિ ન હોય તો બલ્ય જીવોથી ભરેલું શાસન એ તરફ ઝૂકે નહિ અલબ્ધની પ્રત્યક્ષામા બલબલ્લા ઝપલાય

અલબ્ધ—મિથ્યાદૃષ્ટિ તરફ 'શામન ક્યારે ઝૂકે ? ત્યાગ, વિચાર, પ્રત્યક્ષા બધું એવું ને એવું હોય તો ફરક શેમા ? મોક્ષની માન્યતામા પણ મોક્ષ પામવાવાળાને મોક્ષપ્રાપ્તિ, કર્મક્ષયની બુદ્ધિથી જ્યાર વિરોધીને મોક્ષમા જઈને શુ કરવું ? ખોટી નોટોના મરકારી અમલદારો પારખી શકતા નથી ધર્મના નામે છાપ મારી દીધી, અદર કોઈ નહિ ખોળી નોટોના ચનચુમા બલબલ્લા ઝપલાય છે તેમ જિનેશ્વર મહારાજની પ્રત્યક્ષા એવી રીતે ઢોંગી કરે, તેમા બનબના ઝપલાય છે

સાધ્યની દૃષ્ટિ કાર્ય કરનાર છે

અગ્ર ય ॥ વચનથી ને આચારથી દોરાતા જેન શાસ્ત્રનો રસ્તો પકડાયો તો ફા થો, નહિ તો ગયો માર્ગને અંગે દોરાતા વ્યક્તિમા નો દોરાઈ ગયો તો ગયો કૂતરે બરફી તરફ દોરાય છે, પણ જેર હોય તો મરુ વ્યક્તિ તરફ રાગ હોવો ભેદજો, પણ ગુણના ઉદ્દેશ હોવો ભેદજો ગુણનો ઉદ્દેશ ભૂલી જાય, વ્યક્તિમા ગૃથવાઈ જાય તો મરી જાય ઉપદેશથી વિરુદ્ધ માત્રમ પડે તો જે ઝૂ છોડી દે તેને કોઈ નહિ ત્યાગ, આચાર, વૈરાય એ બધા એક સરખા પણ ખરેખર કાર્ય કરનાર ચીજ દેખાએ તો ત્યાગ વગેરે કાર્ય દેખાય છે, પણ ખરેખર માર્ગ કરનાર સાધ્યની દૃષ્ટિ છે જેમ હથિયાળ વગેરેમા વફાદારી રેશમમ

આચારાગ્ર અને મુનકૃત્તાગની રચનાના ઉદ્દેશ

આચારાગ્રના સ્વચાથી આચારની બધી વ્યવસ્થા નિય-

મિત કરી દુનિયામાં દારૂગોળો, હથિયાર તાલીમ મેળવી દીધી, પણ વફાદારી ન કરેળવી-તો ? રશિયાનો બાલ્ટિક કોકલો ક્યારે આવ્યો, તેની દુનિયાને ખબર ન પડી માત્ર તેમાં ગ્રેલા લડયેલા વફાદાર ન હતા બાકી બધું હલુ આચારાગ રચતા વ્યવસ્થા કરી પણ વિચાર વ્યવસ્થિત ન થાય તો નકામું તેથી મૂયગડાંગની રચના કરવી પડી ચાલતી લડાઈએ લોહી ઉશ્કેરવા માટે જે માહિત્ય જીભુ કરવામાં આવે તે શાંતિ વખતના સાહિત્ય કરના જુદું હોય છે મૂયગડાગજીએ લડાઈમાં હુલાવ વગર વિચારની મજબૂતી રાખવી જોઈએ તે ખતાવ્યું, પણ લડાઈ જાગે ત્યારે લોહી ઉશ્કેરવા, અને ખાલે કે નીતિને અંગે જોગ આપીએ છીએ માહિત્યનો પ્રચાર કરીને લોહાના લોહી ગરમ કરવા પડે છે આચારાગથી આચારની વ્યવસ્થા, મૂયગડાગજીથી વિચારની મજબૂતી પણ સુદ્ધની વખતે લોહી ગરમ કરી નાખવું પડે આપણે નીતિથી ચાલવાવાળા છીએ

ઠાણાગનો ઉદ્દેશ

ઠાણાગજીની અદર કાઈ પણ કરવામાં આવ્યું હોય તો કાઈ પણ પ્રસંગ હોય તો તમારે આ જ રીતે ચાલવાનું આ રીતે વધીગુ ત્રણ કાળનો નિશ્ચય કરાવી દેવો વર્ગીકરણ તે ઠાણાગનો ઉદ્દેશ કયું રાજ કયી દાનતમાં છે તે દુનિયાને જાહેર કરવું તે અર્ધી જીમ છે અન્યાયવાળાની અનીતિ દુનિયાને જણાવે તમા અર્ધી જીત ન્યાયનો નિર્ણય કરવા માટે, સર્વ કાળની નીતિનો નિર્ણય રીતિના પક્ષમાં વધેલા છે તેનો નિર્ણય તે વગેરે ઠાણાગજીથી વર્ગીકરણ કરવામાં આવે ત્યારે માલમ પડે

બાવીસ તીર્થ કરમા પ્રરૂપણા બેઠે

અવધિ આદિનુ શુ થાય ?

ઠાણાગણુમા પહેલે ઠાણાથી વર્ગીકરણ કરતા આખ્યા-
કુવે પાચને હિસાબે વર્ગીકરણ કરતા પાચ મહામતો છે કેવલી,
તીર્થ કરે. બધાએ પાચ જ કહેલા સર્વની પ્રરૂપણા સરખી ન
રાખીએ તો જાતિસ્મરણે ચૂકાવનારા થાય જો સર્વ કાળને માટે
શાસનની પ્રરૂપણા એકસરખી ન હોત તો, જાતિસ્મરણ જ્ઞાન
પણ જીલ્લમ કરનાર થાત એ આવી રીતે ધર્માચરણ કર્યું છે
તેથી ઉચ્ચ ગતિએ આવ્યો છુ આ લોકો જીલ્લો માર્ગ લઈ
બેઠેલા છે તેથી ઢાંગી લાગે, જ્યારે સર્વ શાસનની મર્યાદા
એકસરખી ન હોય તો તેવી સ્થિતિ થાય અનુચીમના વખતે પણ
પહેલા ને છેલ્લાને અગે પાચ મહામત જ કહેલા છે આથી
અવધિજ્ઞાન થાય, જાતિસ્મરણ થાય તો પણ ફરક લાગે નહિ
પર્યુષણુમા બાવીસ તીર્થ કરના વારમા ચાર મહામત-બાવીસને
અગે ચાર મહામત પહેલા ને છેલ્લાને અગે પાચ, જાતિસ્મ
રણથી માફ આવે પણ જો પાચ મહામતનો જ ધર્મ એમ
કહી આજ્ઞા હોય પછી ખીજે ભવે અવતર્યો ત્યા થયું જાતિસ્મરણ
કા તો પેલાને ખોટા માનવ કા તો જાતિસ્મરણને ખોટું મનન
નાસ્તિક ને ગુરૂ

એક નાસ્તિક ખોટું ફેલાવનારો તે ગુરુ પાસે આવ્યો
શાથી ? ઇલાનો માર્યો ગુરુ તપસ્વી, મહાપ્રભાવવાળા હોવાથી
લોકો તે તરફ ઝુક્યા હોવાને ઘેરઘેર નિવેધ કરવા ન જવાય,
તેથી વિચાર થયો કે ગુરુને લોકો પાડી દઉં કે જેથી બધા
આપોઆપ ઘેર બેસી જશે એ કારણથી ગુરુ પાસે આવ્યો
ગુરુ ચાર જ્ઞાનવાળા આવ્યો ત્યારે ગુરુએ કહ્યું મહાનુભાવ !

નાસ્તિકપણાને ક્ષીધે હેરાન થયો હુવે તો કાઈ મુધર બવાતરની બનેલી હુકીકત મન પય વજાની, અવધિજ્ઞાની હોવાને ક્ષીધે જાણીવી દરિયો અગાધ, પણ ઘડો આકાશ તરફના મોઢે હોય તો ઘડામા પાણી ક્યાથી બરાય ? પાણીને પૂઠ ઢઈને રહેવાવાળા ઘડામા ટીપુ ચે ન બરાય બલે દરિયો અગાધ હોય આવા આર જ્ઞાનવાળા, તપસ્વી, ગુરૂ મળ્યા ગુરૂએ પહેલાના બવ જોઈને કહ્યા પેલા નાસ્તિકને આઘાત થયો વિચારમા પડવાથી જાતિ સ્મરણ થયુ જાતિસ્મરણ મિથ્યાદૃષ્ટિને પણ થાય નાસ્તિકને જાતિસ્મરણ થયુ નાસ્તિકને આઘાત થયો વિચાર કરવા માડયો શુ કહે છે ? તેથી જાતિસ્મરણ થયુ 'કેરી પાકે ત્યારે વટોળીઓ' તેમ

નાસ્તિકનું જાતિસ્મરણ

કહો હુવે ખગેખર આખાને મારે ચૈત્ર વૈશાખ ફેરીઓ પાકી છે, ઉતારીને ખાવાની છે માવકુ થઈ જાય તો ફેરીઓ ખગાડી દે તેમ ફેરી પાકી, આજો વેડવાની તૈયારી તે વખતે વટોળીઓ આવ્યો આર જ્ઞાનીનો સજોગ, પહેલાના બવો કહ્યા તે વખતમા જાતિસ્મરણ થઈ ગયુ, પણ મોલે ચઢેલો પડે તો માથુ ફાડે, પગથીએ ચઢેલો પડે તો પગ મચકાય-લચકાય અરે, ઈદ્રજાળીઆ છે, અરે મોએ જોલે તેવુ મને દેખાવા લાગ્યુ આ તો આત્માની ઈદ્રજાળ કરવાવાળા છે દુનિયામા ઈદ્રજાળ બહારના પદ્માયની, પણ આ 'તો એવી વિચિત્ર ઈદ્રજાળ દેખે છે, માટે ખસ જાતિસ્મરણને ઈદ્રજાળ માનીને (ગુરૂના) વચનને દૂર ફેંકી દીધુ

તેમ જાણીસના આચારો, પહેલા ને છેલ્લા તીર્થંકરોના આચારો ખરાબમા ન હોય, જાતિસ્મરણ પામે તે વખતે કટ્ટાકટી થાય

મર્વ તીર્થ કરોએ પાચ જ મહાવ્રત કહ્યા છે

જને પ્રકારના શામનમા જને પ્રકારની પ્રરૂપણા સતત થાવી રહેતી હતી ત્યાં જ ત્યાં જ અહીં જાતિસ્મરણ પામે, અહીં ત્યાં પામે, તેને વાધો ન આવે આથી પહેલા, છેવટ તીર્થ કરોએ પાચ મહાવ્રત કહ્યા છે એમ કહ્યું નથી, કારણ પહેલા, છેવટ તીર્થ કરોએ પાચ મહાવ્રત કહ્યા છે એમ નહિ સર્વે તીર્થ કરોએ પાચ મહાવ્રતો કહેવા છે

ચાર જ્ઞાની પડે માટે આવશેતીની જરૂર

શકા—પાચ મહાવ્રતોની પ્રરૂપણા પહેલા શા માટે ? ચાર જ્ઞાનના બે ધણી હતા તો પછી આવા પ્રશ્નનો પ્રમગ કેમ આવ્યો ? સમાધાન—હેતુ અને કારણ ગ્રંથોની શકાના નિવારણ માટેના પ્રશ્નો ■ બીજાના આત્માને નિશ્ચિત કરાવવું તેથી તે તેની પાને યુક્તિ કઢાવે, ત્યારે નિરાકરણ કરી શકે બીજો માણસ કંઈ યુક્તિથી કહે તેનો ભરોસો ક્યારે આવવાનો ? તીર્થ કર હતા ત્યારે આખું જગત તીર્થ કરને માનતું હતું એમ તો નથી ને ? આવી રીતના મિથ્યાત્વી જગતમા જને છે, માટે હે ગૌતમ ! તુ સાવચેત રહેજે ખુદ ગાતમસ્વામી પ્રતિબોધ પામ્યા પહેલા માનના ન હતા—બધા પ્રતિબોધ પામેલા ન હતા જે પ્રતિબોધ ન પામેલા, તે તો જોવેને ? ખુદ મહાવીર પામે દીક્ષિત થનાર, સાથે રહેનાર એવો મનુષ્ય જીવે પડ્યો ત્યારે કહી દીધું મહાવીર સવશ નથી ધરમા કેળ છે અપ્રમાની જે ધડીથી વધારે બીજો દોષ હોય તો દેવળી જ હોય આ જ્ઞાની પડ્યા તો નિગોદમા ગયા

ગૌતમસ્વામીની, નિશ્ચયે બીજાને પ્રતિબોધવા

ગૌતમસ્વામીની વાદન મુધી આવેલા પડી જાય તો

સાવચેતી ન આપવી? તીર્થ કર બગવાનું જાગતા જમાદાર છે લગીજ ખચકો ન પડે, એ સ્થિતિ હુતી ત્યારે જાણી જોઈને ગૌતમસ્વામીજીએ કહ્યું મને કેવળજ્ઞાન થશે કે નહિ? એવો વિચાર ગૌતમસ્વામીને હતો, ત્યાર જ ગૌતમસ્વામીની નિશ્રાએ ખીજાને પ્રતિષેધ કરવા બગવાને તે જણાવ્યું

નથી પરણેલી વહુને ન કહેવાય તેથી કહે છોકરીને-મારા ઘરમા ન ચાલે, એમ છોકરીને કહીને વહુને મલગાવીએ છીએ ખીજા શિષ્યોને સીધું ન કહે, જે લાયક, ખમી શકે, મીઠો રસ્તો હો, તેને કહી શકાય એકેન્દ્રિયની કાયસ્થિતિ, નારકીની સ્થિતિ ખતાવી જગતની સામાન્ય સ્થિતિ ખતાવી ખીજા દ્વારાએ શિખામણુ દેવી વહુને સીધું કહીએ ન ગોણે ગૌતમસ્વામીની નિશ્રા કરીને બધાને જણાવ્યું

હવે મૃગ પાત પર આવો-જો અનતા તીર્થ કરે એક સરખી મહામતની પ્રરૂપણા ન કરતા હોત તો ક્ષેમ કર નાસ્તિકને જાતિસ્મરણુ થયું અને તે જિલદુ ગયું જાતિસ્મરણુ થાય અને ધર્મ બધો અધર્મ ગણવામા આવે બગવાનું મહાવીર ગણે એવાડવા બેઠા છે કે પહેલા અને છે-લાએ પાચ કહેલા છે સર્વ તીર્થ કરે પાચ મહામતની પ્રરૂપણા કરે જ છે પહેલા પાપનો નિષેધ કેમ?

પ્રશ્ન-મહામત એન્હો નિવૃત્તિ નિવૃત્તિની હુકીકત પહેલા કેમ? પુણ્યની પ્રાપ્તિ ન લેતા પાપનો નિષેધ પ્રથમ કેમ? સવર, નિર્જન વીસમ્થાનક વગરે જણાવવાના હતા, છતા પાપના પ્રતિષેધનું મૂત્ર પહેલા મૂકયું, ને પચ મહવ્વયા પલ્લતા કહી દીધું જ્ઞાન, દર્શન ચારિત્રના લેહો છે તે પ્રથમ કેમ ન કહ્યા? સમાધાન-જ ગતને પૃછી વો માનમ પડશે રસોઈ કરવામા

વામણને પહેલા કટીવાળો કરવો. પહેલા જીત સાફ કરવી પછી ચિત્રામણની વાત કરવી કોઠો સાફ કરીને હવા આપવી

જેમ રસોઈને અગે વાસણો સાફ કરવાની જરૂર તેમ આ જીવને મોક્ષ માર્ગ તરફ વધવું હોય તો પહેલા આશ્રવને રોકવાની જરૂર આશ્રવ ન રોકયો તો નિર્જરાની પ્રવૃત્તિ થાહે તેટલી જખરજસ્ત હોય તો કાર્યકર ન થાય

સૂર્યને અગે વાહળ ખસેડવાની જરૂર છે પ્રકાશ આપો આપ ■ પ્રકાશને માટે ઉદ્યમ નહિ ઉદ્યમ વાહળ ખસેડવા પૂરતો કમાઠ ખોદ્યું કે અજવાળું આવ્યું જ છે

આત્મા સર્વશુભસપત્ત છે કેઈ શુભ નવો કરવાનો નથી કમાઠ ઉઘાડી નાખો આશ્રવથી આવેલા કમોના ઢાકણા દેવાઈ ગયા છે તે ખસેડો તેટલી જ જરૂર આ વાત ખ્યાલમાં લેશો તો મુખ્ય શકા જિહ્વી જશે કે-જૈન શાસ્ત્રકાર જે માને છે, એ વિના બની શકે નહિ જ અર્તીદ્રિય પદાર્થ શાસ્ત્રથી કહેવો જોઈએ એક તોડવામાં આટલી બધી જરૂર કેમ ?

શકા-અગણોતર (૬૬) કોડાકોડ ખપાવી કે ત્યાં સુધી ખાતીના ખાતી, વજ્યુ નહિ, તો પછી એકમા શું વળવાનું ? અગણોતર ખપાવવામાં હુચિયારની જરૂર ન હતી, કેમકે સમ્યક્દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર નથી, તો પછી એકને તોડવામાં ચારિત્ર વગેરે શું કરવાના ? ત્રણ વગર અગણોતર તોડી તો એકને તોડવામાં શો ભાર કે જેને અગે આટલી બધી કેડ ખાધી ? એક તોડે મોક્ષ મળે

નમાધાન-સામે લશ્કર આવ્યું, માથું ઝોળ્યો જાય છે
 ૭ હુબર લશ્કરની કિંમત ન હતી હું એટલી શક્તિવાળો કે

જેણે વગર માધને અગણોતેર તોડી નાખી, તેને એક કોડાકોડીમા શુ હતુ ? આવી કટપના કરવાવાળા જે હોય તેઓએ વિચારી લેવુ કે આ બધુ મેળવવા માટે, મળવા, માટે કાઈ છે જ નહિ ત્યારે શુ આ બધુ નકામુ ? ।

માણુમ રચ્ય લે ત્યારે શરીરમા શુ આવે છે ? રચ્યનુ તત્ત્વ ક્યરો કાઢવામા છે ક્યરો નીકળી જાય તો જઠરાગ્નિ તૈયાર (તીન થાય) છે ક્યરો હોય તો જઠરાગ્નિ મદ પડે છે અગણોતેરનો ક્યરો નીકળ્યો, એકને તોડી નાખ તો આપોઆપ મોક્ષ મળશે લેપ માટે માણુના ન્યાયે સકામ-નિર્જરાની જરૂર

લૂગડુ ક્યરામા રગદોળાડ ગયુ, અર્ધો આગળ થર બાકી ગયો પાણીમા ક્યરો ધોવાઈ જાય પણ લેપ માટે તો સાણુ જોઈએ અગણોતેર કોડાકોડ અકામ-નિર્જરાઓ નીકળી જાય પણ છેવટે રહેલી એક કોડાકોડ અકામ-નિર્જરાના માણુ વિના નીકળે જ નહિ

ગતના પોણીબાર કલાક ગયા તેમા સૂર્યનુ અજવાળુ ન આવ્યુ પણ છેવટનો પા કલાક તેમા અધકાર મટે અજવાળુ વાય, સૂર્યનો પ્રકાશ થઈ જાય જેમ જેમ વાદળ વિખરાય તેમ તેમ પ્રકાશ

છેલા વાદળ વિખેરાયા ત્યારે સૂર્યનો તડકો પડ્યો ત્યારે પહેલાના પ્રિયસંજોલા નકામા ? પોણીબાર ગયા તો છેલા પામા સૂર્ય દેખાયો અગણોતેર કોડાકોડ તોડી નાખી ત્યાં સમ્યક્-જ્ઞાનનો પ્રકાશ પાંચ મિનિટ પછી વધારે એક તોડી નાખે ત્યાં મોક્ષ જેમ જેમ કર્મનો ક્ષય થતો જાય, તેમ તમ આત્માનો ધર્મ પ્રકાશતો જાય સૂર્યને પ્રકાશ મોખવા માટે હાથ જોડવાના નથી જારી ખૂબે એકલે પ્રાણ આપોઆપ મળે

આશ્રવો-આવરણોને તોડી ન નાખીએ તો મોક્ષને પામી શકીએ નહિ

શાસ્ત્રકારોએ મોક્ષનો માર્ગ બતાવતા આશ્રવોને તોડવાની વાત કરવી પડે, તેથી પણ મહત્વમાં વળતાર કહેવું પડે

પહેલા આવરણ તોડવા કે કર્મ શેકવા ?

શકા-આવરણ તોડવા એ પહેલો નબર કે આવરણો આવતાને શેકવા તેનો પહેલો નબર ? પહેલો નબર કોનો ?

સમાધાન-શરીરમાં આરોગ્ય કરવાની, રૂઝવણી શક્તિ છે પાકવાનો વિકાર મટાડી દો તો રૂઝ આપોઆપ આવશે હવાથી પાકની સ્થિતિ મળેડો આત્માનો સ્વભાવ છે કે સ્વતંત્ર નિર્જરા કરતો જ ચાલ્યો જાય, પણ ક્યારે ? આશ્રવની અગવડને ખસેડી નાખો ત્યારે આશ્રવ એ પકવનારી ક્રિયા છે એને ખસેડી નાખો તો આત્મામાં નિર્જરાની સ્વતંત્રતા હાથે છે

આતરડામાં ભરાયેલું હોય તેને કાઢી નાખવાનું કામ રેયનું મલ કાઢી નાખો એટલે આતરડા મીઠા વહે જો વિકાર થવાની હથા શેકવામાં આવે તો આતરડાનો સ્વભાવ છે કે મેલ કાઢ્યા જ કરે તેમ આત્મા લાગેલા કર્મોને તોડ્યા જ જાય ક્યારે કાઢવો જ જોઈએ

મવરનું સ્થાન પહેલા કેમ નહિ ?

‘પ્રથમ-’નવ તત્ત્વમાં પહેલાં સવરને સ્થાન કેમ ન આપ્યું ? નિર્જરાને પ્રથમ સ્થાન આપવું જોઈએ નિર્જરા અનાદિની અનાદિ કાળથી જીવ નિર્જરા કરતો ચાલ્યો છે નિર્જરા ન કરી હોય તો એકેદ્રિયમાંથી બહાર ન આવત ચૌદ રાજસૌકમ્ય કોર્ડ પણ નિર્જરા કર્યા વિનાનો જીવ નથી

દરેક જીવ નિર્જન કરે છે દરેક જીવ આઠે ઈર્ષ્યો લોગવે છે કે નહિ? જો તે આઠે ઈર્ષ્યો લોગવે, તો લોગવેલા તૂટે છે કે નહિ? લોગવે એટલા તૂટે તો નિર્જન થાય છે વધવાવાળાને બધ થોડો ને નિર્જન થણી માનવી પડે ।

સમાધાન—નિર્જન આત્મભળ છે સવર થયો હોય તો આશ્રવનો કચરો નીકળે સવર એ જ ખરેખર નિર્જનનું કાર્ય કરનાર

તામલિ તાપસ

અજ્ઞાન તપસ્વીઓ, પચાગ્નિ તપ કરવાવાળાઓ થણી તપ આ કરે છે તામલિ તાપસ ખૂબ તપસ્યા કરવાવાળો તામલિની તપસ્યા એકઠી કરીએ અને તે તપસ્યા આઠ જીવોમા વહેચીએ તો આઠ જીવો મોક્ષે જાય આટલી બધી તીવ્ર તપસ્યા ત્યારે એને કૃષ્ણ બીજો દેવલોક મળ્યો જે તપસ્યા આઠ સમ કિતીને મોક્ષ પમાડી દે, તે તપસ્યાથી બીજો દેવલોક જ મળ્યો કારણ સવરની શક્તિ ઉત્પન્ન થઈ નથી

માધુ સદા ઉપવાસીનો ખુલાસો

માધુ સદા ઉપવાસી—ખાય પીએ છે ને ઉપવાસી બનવાનું છે? કહેવાનો મુદ્દો સવરનું એટલું બધું જખરજસ્ત બળ છે કે જેથી ઉપવાસીપણાનો લાભ મેળવે

સાત લવનું આયુષ્ય હોય તો મોક્ષ મેળવવા સાધુપણની સવરની જીદગી કેટલી જખરજસ્ત કે સાત લવ—પોણી મિનિટ નહિ બે ઘડીની સીતોતેર લવ ત્યારે સાત લવ એટલે અગિયારમા ભાગ સાધુપણની ચાર માડીચાર મિનિટની જીદગી બે બવને તોડી શકે નામરોપમા તોડી શકે છઠ્ઠી તપસ્યા એક બાળુ માડીચાર મિનિટની જીદગી એક બાળુ,

આમ છે તો મવરનો પ્રભાવ ઠટવો જખરજરન ॥ તે જ
અપેક્ષાએ પાત્ર મહાવન એ મવરરૂપ છે તેથી મવરનું નિરૂપણ
કરવામાં આવ્યું

‘આશ્રવનો નિરોધ તે મવર નવરનું દેગ તપોમગ
તપમગને પોરણ કુન્નાર, ઉત્પા કરનાર, દક્ષી રાખનાર ‘મવર’
॥ તે મહાવનોમાં ક્રમ નિયમિત બનાવીએ તે જ રીતિએ
હિમાદિકનો આધાર પરિગ્રહ ઉપર

પરિગ્રહને છેલ્લો કેમ? મમત્વ બાવશી અનાદિથી બઠી
જ્યો છે મમત્વ ભાવ નીકળી જાય તો ગ્રીગમન હિસાને
સ્થાન નથી મમતારૂપી મહીમાતાનો પ્રભાવ છે કે જેની આગમ
હિમા, જૂડ વગેરેના કિલ્લા રહ્યા છે ધરની ધૂએ તો તો બધા
કિત્વા જમીનહોસ્ત હિસા કંઠી કેને માટે? કુદુબ માનવવા,
ધન મેળવવા જુદું બોલવું ગાને માટે? ચેવા મેવવાની બુદ્ધિ
તેથી એકું ખાય તે મીડાને માટે. દુનિયા જુદું બોલે શાને
માટે? મમતારૂપી મહીમાતા ઉપર જુડનો ગિલ્લો છે તેને માટે
ચાધાને અગે પોતાની નિકૃતિ દશાને પોતાની ગમે ત્યારે પચાત
છે ને? મમપણ ન હોય તો છે જ શુ? શુભ ઉપદા થયો,
વધવો, ટકવો, એ ત્રણેનો આધાર પરિગ્રહની વિરતિ ઉપર છે
આરભ, પરિગ્રહથી નિરમવાવાળો ધર્મને કૃપીભૂત કે
ઠાણાગણની અદર સ્વીકૃત ઠાણામાં અધિપતિ આપ્યો

૧ આશ્રવનિરોધ સત્તર (તત્ત્વાં અઃ ૯ સૂં ૧) ૨
દો ટાળાદ પરિયાદિતા આયા કેવલ્લિપત્ત ધમ્મ સુમેજ્ઞ સવળમાણ,
તં-આરમે ચેવ પરિગ્રહે ચેવ, જ્વ જાવ કેવલ્લનાણમુપ્પાડેજ્ઞા
(સ્થાં સૂં ૬૫)

કેવળીનો ધર્મ માને કોણ? કળીબૂત, કંઠે કોણ? આરભ અને પરિશુદ્ધી વિરમવાવાળો ધર્મને અગે જેટલા યોગ્ય હોય તેનો આધાર આરભ, પરિશુદ્ધી વિરતિ ઉપર ધર્મ સાબળવો, લાણવો એ બધાને અગે આરભ પરિશુદ્ધી વિરતિ.

મનથી તો પરિશુદ્ધને મોકળો કરવાની બુદ્ધિ હોય તો અમ્યક્ત

સર્વ ધર્મની પ્રવૃત્તિ મોક્ષ-પ્રાપ્તિ સુધીના માધનો, કેવળજ્ઞાન સુધી આરભ-પરિશુદ્ધી વિરતિ છે

શકા-આરભ અને પરિશુદ્ધ તેમા પરિશુદ્ધ એ જડ, એ પરિશુદ્ધને છેલ્લા નબરે કયાથી નાખ્યો? મમતાભાવ એ જગતની હિંસા વગેરેનું મૂળ છે, મમતાભાવ એ કેવળજ્ઞાન સુધીની ચીજને રોકનાર છે

ચાર મહાવ્રતના બળે મમતા છૂટાય

મમાધાન-કેવળજ્ઞાન સુધીની ચીજ રોકનાર કારણ બે જેમ એક કારણ ગતનું જળજળત લશ્કર, બોડી ગાર્ડ (Body-guard) તરીકે ગ્રહેનાવાડ લશ્કર બોડી ગાર્ડની માથે લકાર છે-ત્રી પહેલા એની માથે લકાર આપવા જાય તો લશ્કર છૂટના જોર તરફ ગ્રહે નહિ, તેથી છૂટી શકે નહિ તેમ આ મહાવ્રતોથી છૂટના જોર એટલું બધું પેદા થયું કે મમતાને કહ્યું કે આવી જા છૂટીને જોરદાર બનેલી દેશ મજબૂતમા મજબૂત લશ્કરને ઉડાવી દે હિંસા વગેરેથી વિરમી ગયો, મમત્વભાવ હોય તો કોને માટે? મમતાભાવ રાખીશું તો આમ બગડ્યો ચાર મહાવ્રતોનું બળ ન મળ્યું તો મમતા-ભાવમા પ્રતી જાત માટે પરિશુદ્ધિવિરતિને પાત્રમે સ્થાનકે મેળવી પડે છે

વ્યાખ્યાન ૧૪

દાનત પાક નોંધો

ગૃણધર મહારાજ સુધર્માશ્વામીજીએ ભવ્ય જીવેના ઉપકાર માટે અને શાસનની પ્રવૃત્તિ માટે દ્વાદશાગીની રચના કરના થકા આચારાગમા સાધુના આચારની વ્યવસ્થા જણાવી આચારમા પ્રવર્તેલો માધનસ પત્ર થયો પણ દાનત પાક નોંધો દુશિયારી માત્રથી ભરકરનો ચાર્જ સોપાતો નથી ભરકરને અગે દારૂગોળો 'હુથિયાર વગેરે હોય પણ વફાદારી ન હોય તો તે જ ખળવાખોર પવિત્ર આચારવાળો છતાં દાનત સાફ ન હોય તો વિચારની પવિત્રતા ટકી ન શકે જે આચાર મોક્ષને સાધવાવાળો તે સમારમા રખડાવનારો થાય

વાસુદેવો વિચારના પરિવર્તનથી નરકે

નરે વાસુદેવો પહેલાં ભવમા આચારવાળા તે આચારને પ્રતાપે રાજ પામે છે પણ એમા જે વિચારનો પલ્લો થઈ ગયો તેનું પરિણામ શુ ? એક નોકારમી સરખું પચ્ચક્રખાણું ન કરી શકે, અણુવ્રત ન હોય, નરકે જવું પડે આચારના ખીજમાથી ખસ્યા તો જે મીઠા ચખ્ખોમા કહીએ તો નરક-જન્મી ત્રણ ખડની સિદ્ધિ ન મળી હોત, લેપાયા ન હોત તો નરકે જવાનું હતું નહિ નરકે જવાનું થયું તે વિચારના પરિવર્તનથી

આચારની સાથે વિચારની વ્યવસ્થાની જરૂર

તે ભવની આચારની મદદ ન હોત તો સુખમ ને પ્રસાદત પણ શુ મેળવત ? નવકારમી ન કરતો હોય તેને શુ મળે ? આચાર એ

વિચારને પોષણ કરનારો હોતો, તો મોક્ષસાધનની અપેક્ષાએ આચારની સુદરતા, અધિકતા, ઉત્કૃષ્ટપણુ હોત તો મોક્ષ મેળવી આવે, પણ વિચારનો પલટો થઈ જાય તો તે આચાર દુર્ગતિએ લઈ જાય શાસ્ત્રકારની ક્રિયા કરે તેને 'ઠગારો' કહીએ વિચારનો પલટો એ આચારમા ખરાબ પરિણામ લાવનારૂં થાય વિચારની વ્યવસ્થા કરવાની જરૂર તેથી સૂચ્યગડાગણ કેમ રચવું પડ્યું તેનો પત્તો લાગે છે

વિચારના અઠેકાણે આચાર છોડવાનો ન હોય

આચારનું સુદર કૃણ મેળવવું તે વિચાર સુદર રહે તો, અગર વિચાર ન પલટે તો આથી વિચાર વગરના અસુદર આચારો સર્વથા નકામા છે એમ માની લેશે. નહિ નિયામક કરે તે વખતે વિચારની પાસાકાષ્ટા થઈ છે પાસાકાષ્ટાએ વિચાર ન ખગડે, તો વિચાર સુધારવાની દરકાર ન રાખે વિચારનું માલખીને આચારમા શિથિલ શાસ્ત્રદૃષ્ટિએ આચાર, વિચાર સુદર રહેવા જોઈએ શાસ્ત્રકારનું ધ્યેય આચારને છોડાવવા માટે નથી તેમ વિચારને પલટાવવા માટે પણ નથી આચાર કરાવવા માટે શાસ્ત્રકારનું ધ્યેય છે

વિચાર ઠેકાણે ન રહે તો તે કરીને શું કામ છે? એમ શાસ્ત્રકાર કોઈ હહાડો કહેતા નથી અને આચાર છોડવાનું પણ કહેતા નથી

સૂચ્યગડાગ પહેલું અગ કેમ નહિ?

શકા-વિચારની સુદરતા એ શાસ્ત્રકારનું ધ્યેય છે તો પહેલા શાસ્ત્રકારે સૂચ્યગડાગણ, કેમ ન કર્યું? પહેલા વિચારની સુદરતા થઈ જાય પછી આચાર દેવો હોતો ને? આચાર પહેલો, વિચાર પછી કેમ?

વિચારનો બાપ આચાર

સમાધાન—આચાર પ્રવતાવવાની પહેલી જરૂર છે વિચારની સ્થિતિ વિચારીએ તો વિચારનો બાપ આચાર છે વિચાર વસ્તુ શી? મન મનને બનાવે કોણ? કાયા વિચારને માટે મનના પુદ્ગલો કાયલોગ લે જે મનુષ્યને જે વસ્તુનો પરિચય આવ્યો હોય તેના જ વિચારો થાય, જે વસ્તુ છટી જાય તેના વિચારો છટી જાય તમાકુ સુધનારો વ્યસનમા પૂરો ઉતર્યો હોય, ત્યારે જિઘ્રાસા ચપટી ભરી લે કાયાની પ્રવૃત્તિ એ જ વ્યસન છટી જાય ત્યારે કાયાની પ્રવૃત્તિ રોકાઈ જાય છે જેને અગે કાયાની પ્રવૃત્તિ હોય તે જ સળખી વિચારો આવે એક જ મલોગ પર નિયાળુ કરે છે

બાહ્ય મલોગ વિના ખરાબ વિચાર ન થાય

ખરાબ વિચારો બાહ્ય મલોગ વિના થાય નહિ ચાહે તેમો રહીબાજ હોય તેને અમેરિકામા ન ફેળે-પી સુદર સીનો વિચાર કોઈ દિવસ આવે છે? ઇન્ડિયો દ્વારા રસના, શ્રોત વગેરે પ્રવર્તે તેમા મનનુ આવે છે માટે પહેલા આચારને કાબૂમા લેા વિચાર મનનો વિષય છે તેથી મન પહેલા કાબૂમા ન આવે આચાર પહેલા કાબૂમા આવશે લેવાદેવાની ચીજ હોય તો લઈ દઈ સ્વીકારે' આચાર કાબૂમા લઈ ગકાય તેવી ચીજ છે પહેલા એને કાબૂમા લેશે તો વિચાર કાબૂમા આવશે અજવાળુ જોઈતું હોય તો દીરાને પગડા અજવાળુ લાવવાની કે 'કાઠનાની ચીજ નથી તેમ વિચાર પણ નથી, કાયાને પ્રવતાવો એવે મન આપોઆપ ચુમકીને રહેશે

માસુ ન મન્યા ન લડાય

જે માણસને સામો લડવા માટે' ન મળે તે લડી-ડીને

થાકશે સન્નેગ ન મળ્યો તેથી લડકણી આપોઆપ લડતા રોકાઈ લડકણી બાઈ તમાશગીર, લડનાર સામા ન મળે તો થાકી જાય બે જણુ જોવા આવ્યા, એક જણુ લડવાવાળો મળ્યો તો લડકણી સારી ન રહે

નાગિદ્વાર્થી સન્માર્ગ

કાયાના સન્નેગ ન મેળવે તો ચિંતવન કરતા થાકે નાગિલા નાગિલા કરતા ખાર વર્ષ રહ્યો, નાગિલાએ ધર્મનો સદ્ભાવ દેખાડ્યો ત્યારે સન્માર્ગે આવ્યો નાગિલા ખરાબ હોત તો કાઈ સન્માર્ગે નહિ આવત

પહેલો ઉપદેશ આચારનો

આદ્રકુમારની ઘરવાળી ખરાબ હતી તેથી શુ ધયુ ? આથી ગણુધર મહારાજ નિશ્ચિન કરે છે કે પહેલપહેલા ઉપદેશ આપો તો આચારનો આચાર દૃઢ થઈ જાય ત્યાર પછી વિચારનો ભૂગોળ, ગણિત વાચતા આવડયા પછી પરીક્ષા ક્યારે ? ધોરણનો અભ્યાસ કર્યા પછી વિચારને અંગે પરીક્ષા લેવા જેવું તે અભ્યાસ વિના પરીક્ષા લેવા જેવું થાય

આચારની સજ્જડતા માટે પહેલું આચારાગ

આં ૭૦ 'હેમચ દ્ર મહારાજે પહેલા યોગશાસ્ત્રમા માર્ગ-

૧ ન્યાયસમ્પન્નવિભગ' ૦॥ પાપમીરુ ૦॥ અનતિવ્ય ૦॥

કૃતસક્ત' ૦॥ વ્યયમાયો ૦॥ અઝીળે ૦॥ યથાવદ ૦॥ અદેશ ૦॥

દીર્ઘદર્શી ૦॥ અત્તરક્ષા ૦ ફરુપતે ॥ (યોગ શાં ૫૦ ૧ શ્લો ૦

નુસારીના ગુણોનો ઉલ્લેખ કર્યો ૧અધ્યાત્મકેટપદ્રુમમા પહેલા સ્ત્રીમમત્વમોચન જણાનાયુ પછી મનને વશ કરવાની વાત જણાનાઈ જેને ઘેર આન્યા વિના ચાલતુ ન હોય તેને કહેવાય—મારે ઘેર આવીશ નહિ પણ જેને ચાલતુ હોય તેને ન કહેવાય દરેક જીવે પહેલા આચારને સજ્જડ પકડવાની જરૂર આચારને મજ્જડ પકડે તે જ વિચારમા મજ્જડ થશે નાથી પહેલુ આચારાગ કર્યું આચારની દૃઢતા માટે પહેલા પૃથ્વીકાયાદિ નિરુપણ દીક્ષા કેને આપવી? છજવનિકાયમા માનતો હોય, અગર ન માનતો હોય તે જાનેને આચારાગના પહેલા શ્રુતસ્કધમા પહેલા અધ્યયનમા પૃથ્વી-કાયના ઉદ્દેશા કહીને તેઉકાય, વાઉકાયના ઉદ્દેશા પછી રાખ્યા અનુક્રમ કેમ છોડી દીધો? હા—ધારીને છોડયો છે પૃથ્વી, અપકાય, વનરપતિ, ૪સ-કાયની માન્યતા થવી મહેની છે, પણ વાઉકાયની પરીક્ષા અધરી છમયની પૂરી શ્રદ્ધા ન થઈ હોય તો પણ દીક્ષા લઈ શકે આચારમા વ્યવસ્થિત કરી દો

પહેલા ધા કરતા બધ કરી દેવાય છે દાનત નથી સુધરી કેદ કરનાર દરેક જાણે છે કે કેદીની દાનત સુધરી નથી, હુથિયાર મેની દે, હુથિયાર ગયા તેવી આપોઆપ ઠેકાણે આવશે દાનત ખરાબ દોય તો પણ સુધરે છે, તેમ વિચાર એક વખત ન સુધયો હોય તો પણ આચાર તો મુધારી નાખવા રાજાની રૈયત બની એટલે વક્ષાદારીની ફરજ પડાય

૧ અથ મ્વિય —મુદ્ધસિ પ્રણયચારગિરાસુ, પ્રીતિત પ્રણયિનીપૃ વૃત્તિન્ કિમ્? । કિં ન વેત્સિ પવના મવવાર્દિ, તા ગર્ગા સહ શિલા ગલપદ્મા ॥ (અધ્ય૦ ૬૦ શ્લો૦ ૩૫)

પહેલા સદાચારનાજો થાય, દૃઢ વાય, ત્યારે વિચારની પરીક્ષા કરવી જાણ તપ પહેલુ કહ્યું, અભ્યતર તપમા પણ ધ્યાન ઠેવડે કહ્યું જાણ તપો આલોચન થઈ ગયા સ્વાધ્યાય થઈ ગયા, પછી ધ્યાન આચારમા ઓતપ્રોત થાય ત્યારે તેના વિચારને સુધાગે કરવાની જરૂર તેથી આચારાગ પછી સૂચગડાગ શાસન દોરી લેનાર થાય માટે ઠાણાગ

આ એથી આચાર વિચારની વ્યવસ્થા થઈ, પણ તે શેઠની શિખામણુ આપા સુધી આગળ જવામા જનારની અઠ્ઠલ ઠામ લાગે ચાલેલા કેમો વાચી જાય તેથી ન્યાયાધીશ ન થાય, સ્વતઃ ન્યાયબુદ્ધિ થવી જોઈએ આચારાગમા, સૂચગડાગમા જણાવેલા આચાર, વિચાર જણી જાય તેથી શાસનની દોરી લેનારો ન થાય, તેથી ઠાણાગ

પાત્ર મહાવ્રતોના નિરૂપણુનો હેતુ

તે ઠાણાગના પાત્રમા ઠાણામા પાત્ર મહાવ્રતોનું નિરૂપણુ થ્યું પણ પૂજા પ્રભાવનાનું નિરૂપણુ કરતા નથી એમ મહાવ્રત મારા મનુષ્યને જોવાવવા હોય તો આમન, મિહામન માડના પડે આસન વગેરે માડયા વિના જોલાવવા આવે તો મૂળ જને મમાધાન-દેવની પરીક્ષામા મહાવ્રત ફરજ તરીકે ગુરૂ અને ધર્મની પરીનામા મહાવ્રત ફરજ તરીકે હિસક જાને, પ્રાણીનો ઘાત કરે તેવો દેવ પાલવવાનો નથી જે હિમા કહે તે ભોગવે તારા બાપનું શુ જાય ? પવિત્ર, અહિમત, મમતાભાવ રહિત હોય તો જ દેવ માનવા દેવની પૂજા કરનારે પહેલા દેવનું લક્ષણ જાણવાની જરૂર કુદેવત્વના અભાવરૂપ લક્ષણ પહેલા, તે પછી જ સુવેનું લક્ષણ સમજવું પાત્ર મહાવ્રતો કુદેવત્વ નથી એમ સાબિત કરે છે કુદેવપણુ નથી

એ નક્કી થાય તો પછી જ સુદેવપણાના લક્ષણ આવે 'દેવ' તત્ત્વનું નિરૂપણ કરવામા પહેલે નળરે ઉપયોગી થાય તેનું હોય તો તે આ પાત્ર મહાવન છે આ પાત્ર જેમા આગળ કરવામા આવે તે જ ધમ પાત્ર જેમા આગળ કરવામા ન આવે તે ધર્મ જ નથી

ધર્મોપચ્છદ-દાન મયમના ટેકા માટે

ધર્મના ચાર પ્રકારમા પણ દાનધર્મમા ૧ જ્ઞાનદાન દેવુ-હિત અહિતને જાણે, અહિતને છોડે ૨ અભયદાન દેવુ-જીવને જાણાવવા ૩ ધર્મોપચ્છદ-દાન-તેમા ધારણા મહાવતના પોપણની દલાણા બાધને ટેકા આપુ છુ નેમ હુ ટેકા આપુ છુ તેનું નામ ધર્મોપચ્છદ-દાન આ દાન એટલે સયમમા ટેકા આપવો, સામનો મેળવી આપવા, વિમ્મ ફર કરવા

ગીય તો મહાનન રૂપ જ છે

તપસ્યા—સવર વગરની તપસ્યા સોના સાઠ કરતા મોની સોય મોની મોય બને તેના કેટલો ફરક ?

તામસ્ત્રિનો તીવ્ર તપશ્ચર્યા

તામસ્ત્રિ તાપસે તપસ્યા કરી કેવી કરી ? છઠ છઠ નિયમિત આપણને તીર્થસ્થાન મળ્યુ, તપસ્યા કરનારાઓને અનુભવ રહે છે ચાર મહિના એકાતસ નિલાવવા પડે છે તો શી બડચણ થાય છે ? તો પછી સાઠ હજાર વર્ષ સુધી લાગલગાટ છઠને પારણે છઠ ઉપવાસ, આખેલ, એકામાજી નહિ પારણાને દડાટે બારે ભાગેળો છટી રાખે તો પણ તપસ્યા આકરી પડે પારણામા પોવ તેવાને તપસ્યા આકરી પડે બિશ્વાવૃત્તિથી

રાબડી ઉકાળો, મગનું પાણી મળજે એમ નહિ તો સાઠ હજાર વર્ષ લાગલગાટ છઠ કેમ થયા હશે ? છઠના પારણામા શી રીતે ખાય છે ? આપણે જોવા પણ ન ઊભા રહી શકીએ તેવું જે માણેલું અનાજ તેને એકવીસ વખત પાણીએ ધુવે, તેમા શુ ? કશું નહિ—૨૫કસ ઊડી જાય શાના ઉપર તપ કરતો હતો ? દૂધપાક પૂરીના અતર-તણામા ન હતો, પારણા આ દૂધના ન હતા—એક વખત મળેલું એકવીસ વખત ધોઈ નાળે, પિંડ રહે તેના કોળીઆ આપણને આજેલ આકરા પડે છે તો સાઠ હજાર વર્ષ સુધી એકવીસ વખત ધોવાઈને કેમ ખવાયું હશે ?

તામસિને તપનું કૃણ બીજે દેવલોક

એ તપમ્યાની કસોટી કરો, કયી સ્થિતિએ તે પહોચી હશે ? આઠ મોંઘે જાય એવી સ્થિતિએ છતાં તામસિને નું મળ્યું માત્ર બીજે દેવલોક કહો માત્ર બીજા દેવલોક સુધીની સ્થિતિ મળી—કયા આઠ મોંઘ ને કયા બીજે દેવલોક ? મવરની ઉપા દેયતામા શ્રદ્ધા નથી તેથી તેમ થયું આશ્રવ છે, રાઠવાની જરૂર છે, મવર છે, આદરવાની જરૂર છે, એટલું માન્યું નથી લીલોતરી વર્જવામા ઇન્દ્રિય-આસક્તિવર્જન

સૂક્ષ્મણી તિથિને દહાડે વાપરો તેના કરતા લીલોતરી લાવો તો શુ ? વર્જવાનું ન ખાવાનું કહે ત્યાં સુધી ધર્મ તિથિને દહાડે રમના-ઈન્દ્રિયથી જીવેની વિરાધના થાય તેથી લીલોતરી છોડી સૂક્ષ્મણી વાપરી લીલોતરી લાવો તો અધર્મ રાઈ જેવી ચીજ અચિત્ત ખાધી તો ? અગ્નિકાયના જીવે અસ ખ્યાત માર્યાં ત્યારે ગઈ નિર્દોષ થઈ ચોડું પકળ્યું તેમા એવલા અગ્નિકાય બગ્યા દોષ કેમ ? આખા જગતનું એકનું

યોગપ્રતિકર્મ કરતા ઇદ્રિયની આસક્તિ વધારે ઇદ્રિયની અપેક્ષાએ થતો વધ તે બધ કયો

સવરની ન્યૂનતા

હવે મૂળ વાત પર આવો— સાઠ હજાર વર્ષ સુધી લાગવગાટ ઝડની તપસ્યા આવી નીરમપણાની તપસ્યા—આઠ જણને વહેચી આપીએ તો આઠ જણ મોઝે જાય—એટલી તીવ્ર તપસ્યા—ફગમા બીજો દેવલોક મળ્યો કારણ? સવરની માન્યતાની ખામી

મારૂં થવાની બુદ્ધિથી તામલિનો તપ

પ્રશ્ન—શાથી તામલિ તાપસ તપસ્યા કરતો હતો? સમાધાન—તામલિ તાપસ આવતા ભવમા સારૂ થાય તેથી તપસ્યા કરતો હતો

ભાનઉ લાસરૂંથી ‘ભાવના’ લેા તો ભાવ જ કળા દેનાર છે અન્ય મનનાળા બધા ભાવવાળા તો છે તાજા મજાય છતાં દર્શનને માટે દોઝદોડી અનિત્યભાવના—ચારિત્રના વરની મૈત્રી ભાવના પ્રવૃત્તિ (ચારિત્ર) ધર્મની નથી સમ્યક્ત્વના ધર્મની છે ભાવનાથી કર્તવ્ય

ભાનના નામનો ચોથો લે તે આ સમ્યક્દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્રને ધારણ કરનારા છે તેને અગે અદ્વિતીય બકિત તે અનત સસાર મટાડી દે તેવા હોય તો આ મહાપુરુષો તેમ જો કાર્ય તે કરવું—ઉપાશ્રય, અન્ન વગેરે આપવું પૂજનો અધિકારી કોણ?

તપ્ત તત્ત્વને ધારણ કરનાર એટલે મહાનત તો જોડે ગદ્દા દેવ, શુભ ને ધર્મની જડ મહાવ્રતને અગે માટે પહેલા મહાવ્રત જણાવ્યા જેને મહાનતનો મુદ્રાલેખ નથી તેને ભગવાનની પૂજા કરવાનો વાસ્તવિક હક નથી મહાનત લાજ શકો,

ન લઈ શકે એ જુદી વાત છે પણ કર્તવ્ય આ જેને તે કર્તવ્ય નથી તેને ભગવાનની પૂજનો અધિકાર નથી

નાતમા માનખર હોય તેને કહે-વરો નહોતો કરવો માતખરના મોમાથી આવે ગળદ ન નીકળે નાગાના મોમાથી આવે ગળદ નીકળે

છીજા મિથ્યાત્વી કેમ ?

પ્રશ્ન—દેવ ગુરુ ને ધર્મને માને, છતાં છીજા મિથ્યાત્વી કેમ ? મમાધાન—જવેરીનો ડોકરો મોતીથી રમે, હીરા ટીચે તેથી ‘જમેરી’ તો કહેવાય નહિ હીરા, મોતી મળ્યા છે પણ તેની કિંમત નથી તેમ દેવ ને ગુરૂની કિંમત હોવી જોઈએ ત નથી તેથી મિથ્યાત્વી

ભગવાન શુ પૂજની દરકારવાળા છે ?

હવે મૂળ વાત પર આવો—જેને મહાત્મતનુ ધ્યેય નથી તે પૂજા કરે છે તેથી ભગવાનને બેમિાન બનાવે છે ભગવાનની પૂજા લાભ મમજીને કરૂ ડુ એમ મમજીને પૂજા કરતો નથી પણ ભગવાનના કહેનાથી પૂજા કરૂ છુ ભગવાને આ પાણેનો આરભ થાય તેમા તમને લાભ વહો કેમ ?

જે ભગવાન ચાગલુ પાણીના જીવોને બચાવવા માટે પોતાના શૂરા સરદારોનો ભોગ આપ્યો

સાધુ મહારાજને તરસ લાગી હોય, જીવ જાય તો જવા દેવો કાચુ પાણી આપવુ નહિ વચનમા માત્ર નહિ વત્તાવમા આવ્યા પાવનો સાધુ તરસે મર્યા તો બધાને પચ્ચક્રણાણુ કનની દીધા તેમા પણ અપકાચની વિરાધના ન હતી અપકાચની વિરાધનાનો મલવ હતો આણુ તજાન ઔષધિના પ્રભાવે કાચુ પાણીવાળુ મટી

‘કોલ’ ભવનિર્વેદનો

આથી હરિભદ્રસૂરિએ ‘પ્રત્યાગક્રમા જ્ઞાન્યુ-દ્ય
પૂત્ર કયી કહેવાય ? જેમા સર્વવિરતિ મેળવવાની ભાવનાએ
ભગવાનની પૂજા હોય-તેનું નામ ‘દ્ય-પૂત્ર’ અને આથી જ
રોજ કોલ લેવામા આવે છે નાના બચ્ચાઓને કોલની કિંમત
ન હોય કોલ કયો જય વીયરાય ! જગગુરુ ! હોડમમતુહ પમાવમો
મયવ ! । ભવનિર્વેદો (પ્રણિધાનસૂત્ર) આરે ગતિરૂપ સસારથી
નિર્વેદ તારા પ્રભવાથી થાઓ એમના પ્રભાવથી માગીએ
છીએ ભવનિર્વેદ

‘પૂત્ર’ દસ્તાવેજ, ‘મહી’ જય વીયરાય

જેને ભવનિર્વેદનું ધ્યેય ન હોય તે પૂત્ર કરે તેમા
શુ ? દસ્તાવેજ આઓ લખે, મહીમા છટપી જાય તો ? દસ્તા-
વેજ નકામો પૂત્ર એ દસ્તાવેજ જય વીયરાય એ સહી છે
સહીમા છટપી જવાય તો દસ્તાવેજ રહ થઈ જાય હુક્કીઆ
જમાતીઆ ઉપર કાઈ હુકી લખના નથી

તીર્થ કરની કિંમત તેમના ગુણથી

ભગવાનમા રહેલા ગુણોની જ પૂત્ર છે જ્ઞાન, દર્શન ને આશિષ
એ ગુણોની જ પૂત્ર રાખવામા આવેલી છે પુરુષ ને ગુણ એ
મે એકરૂપ છે તીર્થ કરોની કિંમત એમના ગુણોને લીધે છે

૧ દવ્વે માવે ય થમો દવ્વે માવથયરાગઓ સમ્મ । જિણ-
મગ્ગાદિવેદાણ માગથમો ચરણપહિસત્તી ॥ જિણમવળપિંચટાવળજત્તા
પૂજાઙ્ગ મુત્તમો વિહિણા । દવ્વથયરુત્ત નેય માવથયકારણસેણ ॥
(પચાસઃ ૨/૬-૨૪૭)

ન લેવી તે અર્થ વિરમણમા નહિ પરિગ્રહવિરમણ નામ શા માટે રાખ્યું ? ‘પરિ’ ઉપસર્ગ શા માટે છે ? ગ્રહણ માનના ત્યાગ નથી આહાર લે તો પાપ થઈ જાય તેમ નહિ, સયમો પકરણ સિવાય જે કાંઈ વસ્તુ લેવી તે જ ‘પરિગ્રહ’ ‘પરિ’ ઉપસર્ગથી વિશિષ્ટ એમ જણાવી સયમ-ઉપકરણ સિવાય એમ જણાવ્યું.

ખિલાડીને ગળે ઘટડી

એક એરડામા ઉડર રહેતા હતા ખિલાડી આવીને રાજ મારી જાય છે પેસે તેની ખમર પડતી નથી ઉડરડાના પંચે ઠરાવ કયો-ખિલાડીના ગળે ઘટડી બાંધી દો વાત ખરી ખિલાડીને ગળે ઘટડી બધાઈ જાય તો ભય ન રહે આ નિર્વ્યથનો અમલ કેળવ કરવા જાય ?

મુચ્છાઓ વેરમળ-શખામા સારો છે મૂંઝાતું વિરમણ થાય છે કયા ? તેની ખમર રહી ? જેની પાસે જે વળતે જે હોય તેમા જે જકડાય તે મૂંઝાં ચક્રવર્તી છે ખડની રિદ્ધિ છોડીને નીકળે, આવીને દાડામા લેવાયો ઘેરે હજારો, લાખો રૂપિયા છોડીને આવેલા સાધુસાધ્વીઓ ચીંથરામા ચૂંથાયા જે લાખોમા લેવાયા નહિ તે ચીંથરામા મૂંઝાયા.

જકડાવવાનો મલખ અગિયારમા સુધી

જકડાઈ જવાનો સલવ કયા સુધી ? અગિયારમા સુધી તે અગિયારમા સુધી પાંચ મહત્ત્વ ન દેવા ? દશની આગળ વધે નહિ ત્યાં સુધી લોભ જવાનો નહિ ડૉક્ટર (doctor) દવાખાનુ કરે દવા, એજરો રાખે રોગ કાઢી નાખવા તે હાથમા ન રહે. રોગ કાઢે તો જ ડૉક્ટર એમ ન કહીએ, તેમ મૂંઝા કાઢે

તો જ વિરતિ એમ ન કહી શકીએ મૂર્છાના સાધનો કાઢી નાખે સાધનો અદ્ય, બહુ, સચિત્ત, અચિત્ત મૂર્છાને મારનારી ચીજ અ પ વગેરે ન જોઈએ મૂર્છા પરિણામના પચ્ચક્ષણાણુ નથી રાગપરિણુતિ, લોભપરિણુતિના પચ્ચક્ષણાણુ નથી જો એ રાખવા જઈએ તો મહાવ્રત અગિયારમા સિવાય બને નહિ પરિવ્રાટ પોતાનું જ બગાડે માટે પાચમુ

અરે હોય તેમા મમતા થાય તો થાય, પણ ન હોય તેમા મૂર્છા થાય તો ડગલે પગલે ભાગવાનો ડર ડગલે પગલે ભાગવાનો ડર તો પચ્ચક્ષણાણુ કયાથી લેવાય ? માટે મૂર્છા છોડનાનો વખત લાવવા માટે બહારની વસ્તુ છોડવાની જરૂર અદ્ય, બહુ છોડવા તેથી પાચમે નબરે તે રાખ્યું હિસા વગેરે ચારમા બનેનું બગડે પણ પરિવ્રાટમા લેનારનું જ બગડે મૂર્છા કરનારનું બગડે માફ કયું મમતા કરી તેથી પોતાનું બગડે જો એમ છે તો એના પકડનારને પહેલા પકડનો કે એકને પકડનારને પકડેવા પકડવો ? એકના બગાડ નારને પડીથી પકડાય હિસા વગેરે અનતા વિષયોને બગાડ નાર કાળૂ બહારના વિષયો તેથી કાળૂ બહારના પચ્ચક્ષણાણુ જ્યારે પરિવ્રાટમા કાળૂની વાત કાળૂના વિષયના પચ્ચક્ષણાણુ તે જ્ઞાની વાત છે આ પાચે મહાવ્રતોનો અનુક્રમ નક્કી થયો તેથી ગણપર કહ્યું 'તદ્વચ્ચા' એટલે આ કહું છું, તેમા દેરકાર નહિ

આ પાચે નો કહોના કોને ? તે માટે પાચેનું સ્વરૂપ બાણુ જોઈએ

વ્યાખ્યાન ૧૫

વિચારની વ્યવસ્થા વિના બધું નકાસું

ગૃહધર મહારાજ સુધર્માશ્વામીજીએ ભવ્ય જીવોના ઉપકાર માટે, શામનની પ્રવૃત્તિ માટે, મેત્રાતરે, કાવાતરે, ભગવાનના વચનામૃતનું પાન કરવાને શક્તિમાન થાય તે માટે, આચારાગમા આચારની વ્યવસ્થા ઠરી સાધુઓ આચારમા વધનાનાળા રિવર થયા છતાં જો વિચારની વ્યવસ્થા ન હોય તો નકાસું દુનિયામાં પ્રતીકીય મનુષ્ય અને જામુસના વતનમાં જરા પણ ફરક હોય નહિ ખરું એમ કહીએ તો ચાલે કે જામુમની એવી વર્તણૂક હોય કે જેમાં શાંતિ અને આનંદ ન રહે

ભવ્ય ને અભવ્યના ચારિત્ર

આ જૈન શાસનમાં વિચારની વ્યવસ્થાવાગાના ચારિત્રમાં જોની ચાની ધિનિમા નિયમિત ન દેખાય, તેટલી વિચાર વગરનામાં ચાની ધિનિમા દેખાય ભવ્ય જીવ જે ચારિત્ર પામે, તે ચાગિત મોક્ષના ઉદ્દેશનું હોય, વગર પણ ઉદ્દેશનું હોય, સામાન્ય પણ ચાગિત હોય પણ અભય જે ચારિત્ર હોય તે ઉદ્દેશનો ખીલો ઠાપીને લે દેવેન્દ્રપાદ, રાજા મહારાજપણાનો ખીલો ઠાપ્યા મિત્રાય તેને ચારિત્રમાં પેસવાનું થતું નથી ભય જીવ જોલે પણ પેસી જાય, પણ અભવ્ય ખીલો ઠાપીને જ પેસવાનો ભય જીવ વગર ખીલે પેત્રી જાય જો અભવ્ય વગર ખીલે પત્રી જતો હોય તો સમગ્રગર્ભનની અમર થઈ જાય અભય ચારિત્રમાં પેત્રી છે તે માટે ખીલો ન ખસે તેથી મહાજન મારા માથા ઉપર ખીલી મારી ખમ્બે પુનહિ જિનેશ્વરના ઈર્મક્યના માગો મારે આચરના છે અભવ્યને

માટે મહાજન માર માથા ઉપર, જિનેશ્વરે કહેલું બધું આવરણ છે ખીવો મારો ખસે નહિ ખીવો ઠોકયો છે તે ખમી નય લબ્ય હવો ખીલા ઠોકીને પેગે છે, પણ તેમનો ખીલો ખસી નય છે મોક્ષની ઇચ્છાએ લીધેલા ચારિત્રો કરતા પૌદ્ગલિક સુખની ઇચ્છાથી ચારિત્ર લીધેલા અનતા જેટલા સિદ્ધો થયા ખીલાવાળા ચારિત્ર અનતા કરસ્યા ખીલા વગરના ચારિત્ર કરતા અનતગુણા કરસ્યા

ખીલા વગરના ચારિત્ર આઠ

આખા લવચક્રમા ખીલા વગરના ચારિત્ર આઠ જ હોય છે અટ્ટ મવાડ ચરિત્તે (આવ૦ નિ૦ ગા ૧ ૮૫૬) જેમા મહારાજા કે ધનાઢય થવાનો ખીલો ન ઠોકયો હોય તેવા ચારિત્રના લવચક્રમા આઠ જ લવ ખીજ નો હુણાયેલુ નથી, તો પછી એ ખીજને પાણીનો ભેગ પૃથ્વી ઉપર કે વાસણમા મળે તો ઊગ્યા વિના રહે જ નહિ ખીજમા તાકાત છે તો ચાહે તે પૃથ્વી ઉપર પડી રહ્યું હોય કે વાસણમા હોય તો અકુરો ફૂટ્યા વિના રહેનાનો નહિ લબ્ય હવને મયોગ મળ્યો તો અકુરો થયા વિના રહે નહિ આથી ખીલા વગરના ચારિત્રને માટે આઠ જ જન માન્યા

ખીવો એટલે પૌદ્ગલિક ઇચ્છા ખીલાના જેરે વર્તણુ છે તેને ચઢતી કળા રાખવી ભેગએ જસુસનુ વર્તન એલુ હોય કે શકા થાય નહિ ચોરની ચુપકીતી એટલી બધી હોય કે મોય ખખડે નહિ ખીવો ઠોકીને ઘૂમેવા ચારિત્રમા એવા ચાલાક રહે કે શકાનુ સ્થાન રહે નહિ

દ્રવ્ય-ચારિત્ર વિના ભાવ-ચારિત્ર આવે નહિ

દરેક સિદ્ધ મિદ્ધપણાને પામેલા છે તેમને અનતી વખત

તો ખીલાવાળા ચારિત્ર કર્યા છે ખીલા વગરના ચારિત્ર આઠ વખત જ હોય છે અનત દ્રવ્ય-ચારિત્ર થયા વિના ભાવ-ચારિત્ર આને નહિ એમ પહરિશદ્રસૂત્રિ કહે છે

પગથિયે ચઢનારો નથી માળનો, નથી માઠ (આગણાના એક ભાગ)નો પગથિયા વગરના વિના માળ મલવાનો નથી દ્રવ્યત્યાગ કરનારો એ દુનિયાના સુખથી નીકળી ગયો એ આત્મીય સુખને પામ્યો નથી વચવા પગથિયામા છે, છતા જેટલા પગથિયા જોળગે તેટલો માળ નજીક આવે જેટલા દ્રવ્ય-ચારિત્ર થાય તેટલું ભાવ-ચારિત્ર નજીક આવે ભાવને લાવવાને માટે ફરેકે પ્રવૃત્તિ કરવાની છે

દ્રવ્ય-ચારિત્ર કરતા ભાવ-ચારિત્ર અધિક છે

ભાવ-ચારિત્રની અપેક્ષાએ દ્રવ્ય-ચારિત્રની કિંમત નથી રૂપિયા હિસાબમા નહિ મોહો થવાનો હોય, સ્પેશિયલ (special) મૂળાવી કે રૂપિયાનો હિસાબ નહિ શુ ઘરમાથી રૂપિયા ફેંકી દીધા ? પેલા લાભની અપેક્ષાએ આમ પૈસાની કિંમત છે પછી પાચસો ગયા તો શુ ? પાચ હજાર આવવાના છે તેથી ચિતુભાઈ મરી ગયા તે વખતે વિમાનમા બેઠીને આવડુ પડ્યુ પૈસાની કિંમત શી ? એમ થયુ છે એ બધા શબ્દો ઉદશથી છે દ્રવ્ય-ચારિત્રની કિંમત શી ? નકામુ, એ બધુ ભાવ-ચારિત્રની

‘નેવ ચરણમાવે મોકૂસતિ પદુચ્ચ માવચરણ તુ । દલ્વચરણમિ મયણા સોમાર્દ્ધણ અમાવાઓ ॥ તેસિપિ માવચરણ તદ્દાવિહ દલ્વ ચરણપુન્ન તુ । અન્નમગાવિક્સાપ્ વિન્નેમ્મ ઉત્તમત્તણ ॥ તદ્દ ચરમસ રીરત્ત અણેગમવકુપ્પલજોગઓ નિઅમા । પાવિજ્ઞદ્દ જ મોહો અણાદ મતોત્તિ દુન્નિજઓ ॥ (પચવ૦ ગા ૭ ૧૨૧-૨૨-૨૩)

એપેક્ષાએ આજકાલ આપણે અજ્ઞાની કે દાધારગા મનુષ્યો છીએ
હરકોઈ સાધુ એટલે 'દ્રવ્ય-સાધુ' એમ નહિ

સાધુપણ એટલે દ્રવ્ય-સાધુ એમ કહેવાવાળાની શી દશા ?
તારા આત્મામાં એવો કયો ગુણ થયો છે કે આમા ભાવ-સાધુની
પરિણતિ નથી એમ કહી ગઈ દ્રવ્ય-સાધુ કહેનારા, સાધુપણમાં
રહેલાના-ભાવ-ચારિત્રની સ્થિતિવાળા જેઓ હોય તે બધાને
ચાર દ્રવ્ય-ચારિત્ર કહેવાનો હક શો ? કા તો અભવ્ય, કા તો
મિથ્યાદૃષ્ટિ હોય નહિ તો જેઓ ચારિત્ર પાળી રહ્યા હોય તેને
'દ્રવ્ય-સાધુ' કેમ કહેવાય

સમ્યક્ત્વવાળા છે કે નહિ તેના માટે સમ્યક્ત્વના ચિહ્નો
જોવાના છે, તે સિવાય અનુક વ્યક્તિમાં સમ્યક્ત્વ નથી એવો
નિર્ણય આપણાથી થઈ શકે નહિ જેનામાં સમ્યક્ત્વના ચિહ્નો
છે, તેને મમંત્રિતા માનવામાં હરકત નથી જે પ્રજ્ઞપણ કરનાર
છે, તેને ગુણી માનશે તો ગુણની પ્રાપ્તિ થશે દીપક સમ્યક્
ત્વનાંજો દેશના દે છે જિનેશ્વરની પ્રતીતિ થઈ તે વખતે
અહો ! કરવાનો દીપક સમ્યક્ત્વનાંજો મિથ્યાદૃષ્ટિ હોય ખીજને
મમંકિત થાય તે વખતે ઉપદેશક તરીકે પ્રજ્ઞકને માનવાનો
બાધ્ય વ્યવહાર હતો તેથી માન્યા, તેથી પેલાને હરકત નથી
નિહવને કેખીને ચારિત્ર લે, ખીજો શુદ્ધ ગુણવાળો ન હોય,
પણ શુદ્ધ ગુણના ચિહ્નો હોય તો માનવામાં અડચણ નથી
વ્યક્તિને લઈને જાતિને નિહવાનો હક નથી

શુદ્ધ ચિહ્નોવાળો છે તેને દૂષિત માન્યો તો શી દશા
થવાની ? ધર્મના ધોરીને, રક્ષકોને, મોટામાં મોટું કવક આપનારા
યજ્ઞ-દ્રવ્ય-સાધુ કહીએ તો

જાતિને અગે

તો માથુ ફરી જાય છે

પોન્વાડ જ્ઞાતિમા જે જણ ખરાબ નીકળે, જે મારા નીમ્ણે, તે વખતે નાત 'આવી' છે એમ કહો તો તમારુ શુ થાય છે? તમે ઇજારો લઇને બેઠા હોશો કોઇ વ્યક્તિની ખરામીને અંગે, તમારી જાતિને દોષારોપણ કરે છે તે ઝેર જેવુ લાગે છે

એક અંગ્રેજે ખન કર્યુ હોય એ ઉપરથી અંગ્રેજો આવા છે એમ કહો તો તમને કોટડીમા ધાણે વ્યક્તિને લઇને જાતિને નિંદવાનો હુક નથી જે વ્યક્તિ અપકૃત્ય કરનારી હોય, માગથી બહાર હોય, તે માગને બગાડનાર, તેને લીધે જે વ્યક્તિ માર્ગને ઉઠાતિ કરનારી છે તેને લેગી લેવાનુ થાય તો તે વખતે બેગુનેગારને ગુનેગાર બનાવવાનુ થાય

‘કુચ રિત્રીઆ દેખી ચારિત્રીઆ પર અભાવ થયો’

(શ્રાવક અતિથાર) ગામ હોય ત્યા ઢંડવાટો હોય ઝીંથી મિથિ, તેમા પતિત હોય તેમા નવાઈ શી? બુધવારીઆ(નાદારી)ની કોર્ટ તપામીએ તો કાછીઆ ફરણ, કુબાર કોઈ નથી આવના બુધવારીઆની કોર્ટમા સફેદ જ હોય, મેવા ન હોય સફેદમા બુધવારીઆની કોર્ટ હોય, તો છી છી મફેદમા બુધવારીઉ હોય તેમા નવાઈ શી? એવાને બહાર કાઢવો એ પહેલે નગર કુમાર્ગે ચઢેલાને મનમાગે લાવવો,

પણ ફરજેત કડીને નહિ

બહેન બેટી અવળે રસ્તે ચાલે તે વખતે લાગે જ આખ- માથી લોહી વરસે પણ લોહી ગમાય છે કયા? એને રસ્તે લાવનામા બગ્ગર વગ્ગે ખડી રાખવામા નહિ દારવી લેવાય આનો અર્થ પોપણ એમ લેવાનો નથી પણ તેને કોઇએ ચોર ચઢાવી નહિ કુટુંબની અદર આવી ખરામી ચનાવવી ન જોઇએ, રોકવી જોઇએ એ નિશ્ચય હજા એને મુધારવી, પણ એના નામે

કુટુંબની આબરૂ જગાડવી નહિ તેમ શામન વહાલું નથી એમ ખરાબ માધુને બહાર પાડવો તેમા છે પોપણ માટે નથી કહેનો. શ્રેષ્ઠિક મહારાજે સુવાવડનું કામ કર્યું નોકર વાગર ન હતા ? જી દગીના ઉપયોગને પહોંચી વળે તેટલી બધી કળાઓ લેવાની પ્રયત્ન હતી કાયણનું કામ કર્યું ચકનગાળા, મૃગાવતી બધા એવા છે એમ કહે છે શુ ?

એક પાપી મનુષ્ય બીજાને પાપી કહેવડાવના માગે પણ તેથી કાંઈ બધા પાપી નથી

ધતુરો પીનાર ઇંટને ચોનુ માને તેથી બીજા તેમ કહેના તૈયાર નથી માત્ર કહેવું નથી તો વેશની પૂજા માટે કે નથી તો અવગુણને પોપવા માટે

તાડન તર્જનની શાસ્ત્રકાંઠે આપેલી છૂટ

શ્રેષ્ઠિક વર્તન કરતો નથી કુટુંબમા ચચેલી ખતમી ખમી ન જાય, તેમ ચોરે ચઢાવેલી પણ ન પાવરે છોકરો સદ્દો કરી આવે, તેને સિવા કશય અને એણે કરેલું ફેવુ આપવું પડે ભરામખોર, હુશો કહેવાય પણ પછે કોડીએ કોડી બધા ભરી દેવા પડે તેમ જે માર્ગ ચૂકેલા હોય તેમને માટે શાસ્ત્રકાર છટ આપે છે, તાડન તર્જન મુધી છટ આપે છે પણ

૧ ૫૫ ઉત્સર્ગ ઉક્ત , અપવાદસ્ત્યાજ્ઞાવશ્યામિયોગાવપિ દુર્વિનીતે પ્રયોક્ત યૌ, તેન ચ સહોત્સર્ગત સવાસ યવ ન વરૂપતે, વહુમ્વજનનાલ-પ્રતિવદ્ધ ત્વપરિત્યાગ્યે અય ત્રિધિ-પ્રથમમિચ્છાકારેણ યોજ્યતે, અકુર્વન્નાનયા પુનર્વલામિયોગેતિ, (આચ૦ ટી૦ હારિ૦ પૃ ૨૬૧); પુરિસજ્ઞાપડવે તદ્દા વિનીયવિજયમિ નન્થિ અમિત્રોગો । સેત્તમિ ઉ અમિત્રોગો જણવયનાળ જહા આસે ॥ (આચ૦ નિ- ગા૦ ૬૭૨)

મારે ચઢાવવાની છૂટ આપના નથી ! ઘરના બાઈભાડુને અગે
પ્રાત આપ્યું મેથીપાક પૂરો આપે, પણ બજારમા પતાવી
દેવું પડે

વ્યક્તિ માર્ગવિરૂદ્ધ આવવી હોય તેને મેથીપાક સુધી
છૂટ આપે, પણ એની સાથે ચોરાને માટે તો સાફ મના બજારમા
પાટિયું ફેરે એ તો પિતાને પાલવે જ નહિ, તેવી રીતે અહીં
શાસનને અગે જેને લાગણી છે તેને વ્યક્તિને બરોબર
શિક્ષિત કરવાની છૂટ છે, પણ જાતિમા એક શબ્દ બોલ-
વાનો હુકમ નથી વ્યક્તિને દૂષિત દેખે તો વ્યક્તિને ભાડો
પણ જાતિને ભાડવાનો હુકમ નથી એક પણ સારો હોય ત્યા
સુધી જાતિને ભાડવાનો હુકમ નથી

સૂર્ય ઝગઝગાવે બોલાય, તેમ સાધુમાના

એકનો પણ ગુણ જ બોલાય
આકાશમા એક સૂર્ય હોય અને તે ચારે બાજુ અજ
વાણ કરી રહ્યો હોય તો ઝગઝગ આકાશ કહેવું પડે જાતિમા
એક પણ જગતો હોય, દીવો હોય ત્યા સુધી જાતિને ભાડી
શક્તિએ નહિ 'સાધુ'નું નામ લઈને જે કોઈ કહે, લખે તે
શામનનો કેવળ ગુનેગાર બને વ્યક્તિના ગુનાને અગે
છૂટ છે એ વારવાર કહું છું પણ બચાવ કરવાનું કે પોષવાનું
કહેતો નથી' શ્રેષ્ઠિકે વ્યક્તિને શિક્ષિત કરી પણ ચોરે કે
ચોટે નહિ

સાધુને 'દ્રવ્ય-સાધુ' કહેવું તે કલ્પક

સાધુમાત્રને દ્રવ્ય-સાધુ કહેના કવક લગાડે તેનો ખ્યાલ
નથી આવતો ! વ્યક્તિ બરાબ લાગે તે નિર્ણય થાય તો કહી
શકે વ્યક્તિને અગે નિર્ણય કરવાના શાસા ત્યા આખી

જાતિને ખરાબ થી રીતે કહી શકાય? ભાવ-સાધુપણની અપેક્ષાએ દ્રવ્ય-સાધુપણ નકામું જેને પાચ હજાર મળે તે કહે પાચ નકામા, પાચ ખાસડે માર્યા, પણ પાચ પૈસા મળતા નથી તે શુ જોઈને જોવે છે કે ખાસડે માર્યા?

વેશ્યાને પણ છાપામા 'આ કુલટા છે' એમ લખો તો ગુનેગાર એ (વેશ્યા) જે સ્થિતિમા છે તેની તે સ્થિતિ અગે લખવાની છૂટ નથી આપી

શેનાન હોય તેને શેતાન લખવાની છૂટ નથી ગુનો થાય, ફાસીની સજાની છૂટ પણ મેજિસ્ટ્રેટને ગુનેગાર, હુમ્મો શબ્દ જોવવાની છૂટ નથી

ભાવ-ચારિત્રની અપેક્ષાએ જ દ્રવ્ય-ચારિત્ર નકામું

'શેતાન' શબ્દો મીઠા વાપરે તેની થી દશા? 'દ્રવ્ય ચારિત્ર' કિમત વગરનું કબૂલ, પણ તે ઢોની અપેક્ષાએ? ભાવ-ચારિત્રની અપેક્ષાએ 'દ્રવ્ય-ચારિત્ર'થી ભાવની લીલિતિ જાય નહિ એમ કહેવાય, તે ભાવ-ચારિત્ર મેળવવા માટે દૃઢતા માટે નહિ કે અવિરતિને પગથીએ ઊતારી દેવા માટે લીટા કરવા નકામા આગળ વધેલાની અપેક્ષાએ પણ પેલો ધૂળમા રમીને શરીર, લૂગડો જ ને ખગાડતો હોય, તેની અપેક્ષાએ લીટા નકામા નથી તેમ દ્રવ્ય-ચારિત્ર નકામું, અનતા આવી ગયા, કંઈ ન વળ્યું તે જાણુ પેલા ભાવ-ચારિત્રની અપેક્ષાએ નકામું

ખાનપાનની અપેક્ષાએ ત્યાગ કરેલ નવ ઐવેયકે જાય મહારાજ, પરિચ્છેદ, આર્ત-ધ્યાન, રૌદ્ર-ધ્યાન કરીને ચમારમા ભટકવાગા તેની અપેક્ષાએ દ્રવ્ય-ચારિત્ર નકામું નથી લીટો કરવા જેઠેલો તે શુક્રવારના ચણા પામે લીટો કરવાવાળો છેવટે ચણાને

લાયક ઈનામને લાયક પસાર થયેલો આજા, પીપળાની રમત કરનારો, વૃણમા જગલા બાધનારો ચણામા નથી શિક્ષા સિવાયની કળા ચણામા કામની નથી દ્રવ્ય-ચારિત્રમા રહેલો, તેને ખાન પાનની ઈચ્છા છે, એવી ઈચ્છાએ જેને પાપનો ત્યાગ કર્યો તે નવ દૈવેયક મુધી જનાનો છે, પણ જે આરભ સમારભમા ખૂચી ગદ્દા છે તેને ૧૨ક મુધી જવાતું, તે સિવાય મીનુ કોઈ ધ્યાન નથી

કમનપ્રભાચાર્યનો નીડર જવાબ

કેનાક ઉરુખવો આપુ કહેનારા હોય છે કમલ-પ્રભાચાર્યે સાધુની નિશાએ યના કહેરાને અગે કલ્પ-જિનેશ્વર મહિં છે, પણ તે નાધુને નિમિત્તે થાય તેથી 'સાવધ' ઠે તીર્થકરગોત્ર સાચાપણાના બાધ્યુ નીડરપણે પ્રકપણા કરી તેમા બાધ્યુ જ્યા જતિઓ મહિરના માલિક બનવાવાળા, આપુ ગામ બધું મહિરના માલિકના પક્ષતુ એ મજામા નિનમહિર નો કે પૂજન છે પણ જે સ્થિતિ છે તે પાપતુ સ્થાન છે, એ કહેના કેટલી જીવર ચવાવવી પડી હશે પોતાતુ કોઈ નથી ગામ આપુ જે કહેવા માગે છે તેનાથી વિરૂદ્ધ એવાની સામે પરદેશી મનુષ્યે આખા ગામની રૂચિમા ન આવે તે કહેવાની હિમત કરી હશે તે કેવી રિધાત? એ ગામનો વર્ગ એમની પાને લઈ રાગવાળો, પ્રીતિવાળો છે આપુ ગામ એ દશામા છે તે વખતે જિનેશ્વરના મહિરને અગે ચૈત્ય જેવી પવિત્ર વસ્તુના ખોદણા કાઢવાના છે, છતાં જ્યા કહી દીધુ ત્યારે કેટલી હિમત લીધી હશે?

જો કે છે તો નજીકનો સગો પણ-ધ્યાત્ર ગણવા છે અને પ્રભાર કરવાનો વખત આવે-તો-ચૈત્ય-મોક્ષનુ ધ્યાન અપા

વનારને હુમણા કુમલ્લપ્રભા પાપતુ મ્થાન કહે છે 'મા' શબ્દ પેલાઓને નોર જેવો લાગે તેમા નવાઈ નથી જતિઓને રાખવા-આમા જ ઉછર્યા છે, હુ મેગની ટેવ છે, તેમા કડ્યાણુ માની રહ્યા છે એ પ્રવૃત્તિની માન્યતા ઉપર એકીસાથે તોપગોળો જટયો.

‘સાવધાન્યાર્થ’ નામ કોણુ પાડે?

તે તોપગોળો ન સહન થયો માપવાળાઓથી, ન સહન થયો જતિઓથી એમનો શબ્દ એમને માથે નાખો આપણા મદિરને ‘સાનધ’ ઠરાવ્યા તેથી એમને ‘સાવધ’ ઠરાવો સાવધાન્યાર્થ નામ પાડયુ ‘સાવધ’ શબ્દ કદ્દાથી તીર્થ કરનામકર્મ બધાવાનુ થયુ આ બિચારી ટોળીને ઝીંધુ ન પરિણમ્યુ તેથી ‘સાવધાન્યાર્થ’ નામ પાડયુ જેમણે જતાવ્યુ આ સાધુ શ્રાવકધર્મને લાયક નથી, જે મદિરને અગે સાવધપણુ હતુ તે કુમલ્લપ્રભાન્યાર્થે જતાવ્યુ તે વખતે સાવધપણુ છોડવુ તો દૂર રહ્યુ, સારો માર્ગ સૂઝયો નહિ તેમનુ નામ ‘સાવધાન્યાર્થ’ પાડયુ જેમને તીર્થ કરનામકર્મ બાધવાનુ જણાવ્યુ હતુ આરભ-પરિગ્રહમા ખૂચેલા નરકે નિગોદમા

આરભપરિગ્રહમા મથેલાને આરભ છોડવાનુ તો ન સૂઝે પણ જે જતાવે તેને ‘નગ્નનિર્દેશક ટોળી’ નામ રાખ્યુ વ્યત્યવાત્તીઓને ઝાળ ‘બિટી હતી, સત્ય પ્રરૂપણા કરનારને ‘સાવધ’ શબ્દ તીર્થ કરનામગોત્ર બાધ્યુ તેને લાયક ગણ્યો તે નાવત્ર નામ પાડવાને ઉપયોગી લાગ્યુ બીજા નરકનિર્દેશક ટોળી તેના મેમ્બર (member) કહે તેનો ડર રાખવાનો નથી, પણ જેઓ આરભ-પરિગ્રહમા મથેના છે તેઓ નરકે નિગોદમા પડેલા નહીં.

અપવાદને દાખલા તરીકે લેવાય નહિ

અનતા ચારિત્રો દ્રવ્યચક્રી દરેક સિદ્ધે કર્યા, પણ ભાવ-ચારિત્ર કર્યા ત્યારે એઓ મોભે ગયા છે દ્રવ્ય-ચારિત્ર દરેક જીવને અનતી વખત આવ્યા છે વ્યવહારસાક્ષિમા અનતો કાળ જેને થયો હોય તે અનતી વખત નથ ઐવેયક સુધી જઈ આવ્યો હોય અનતી વખત દ્રવ્ય-ચારિત્ર લીધા તે નક્કી થયા, ત્યારે મરુદેવા માતાને અજે શુ કહેવું ? વ્યવહારસાક્ષિ માટે નિયમ બાધ્યો. મરુદેવાને વ્યવહારસાક્ષિમા અનતો કાળ થયો નથી આ બાલુ આશ્ચર્ય છે આશ્ચર્ય એટલે અપવાદ, જુદો માર્ગ મરુદેવાને દ્રવ્ય-ચારિત્ર વિના ભાવ-ચારિત્ર મળ્યું તેને આશ્ચર્ય માને છે જે અપવાદ તરીકે મેલે તેનો દાખલો લેવાય નહિ આ જીવે અનતી વખત ઉત્કૃષ્ટ ચારિત્ર પાળ્યા શકાને સ્થાન પણ ન હોય, એના ચારિત્ર પાળ્યા છતાં તેમા શુકવાર વળ્યો નહિ

સ્થાનાગ એટલે બચાવ માટે જિલ્લી કરાવેલી દીવાદાડી

વિચારની વ્યવસ્થા નહોતી તેથી આચારાગ બતાવ્યા છતાં વિચારની વ્યવસ્થા કરનાની જરૂર હતી આચારાગ, સૂચકાગ રચ્યા છતાં સિદ્ધાંતની ધૃષ્ટતા ખ્યાલમા ન આવે ત્યાં સુધી કઈ વખતે કયા ભલે જવાય તેનો પત્તો નહિ વહાણ મજબૂત અને વહાણમા માલ પણ સારો છતાં વહાણના બચાવ માટે દીવાદાડી ગણી કરવી જોઈએ દીવાદાડી

‘મરુદેવિસામિળીષ ણ ઇવમેઅતિ સુન્વણ્ણેણ । સા સુ વિલ્લ વરણિજ્ઞા
અદ્ધત થાવરા સિદ્ધા ॥ ૧૨૪ ॥ સદ્ધમિણ અચ્છેરમમૂઅ પુણ માસિઅ
દમ સુષે અન્નેડિવિ ણ્વમાર્હિ મણિયા દહ પુન્નમૂરીદિ ॥ ૧૦૫ ॥ (પચરમ્ભુ)

હોય તો માલનો, વડાણનો અને મુસાફરનો, ખયાલ થાય, આચાર ને વિચારની ઉત્તમ સ્થિતિ હોય, છતાં કંઈ કંઈ જગ્યા પર ખડકો છે તે ખ્યાલમાં રહેવું જોઈએ. દીવાદાંડી જિંદગી કરવાના કાર્ય માટે-વર્ગીકરણ માટે સ્થાનાગ સ્થાયુ છે એ વર્ગીકરણ કરનારા ઠાણાગણની અહર પાચમા ઠાણામા પાચ મહાવ્રતો જણાવ્યા છે.

જીવન પર્યંતના પ્રત્યાખ્યાનનું કારણ

અનુક્રમ સાળિત કર્યા પછી એક એકની વ્યાખ્યા કરવી જોઈએ છ પ્રકારના અનુક્રમોમાં પહેલાં ક્રમ નક્કી કરવો જોઈએ પાચના ક્રમના એકનો વીસમાં એક ભાગો કામનો એકસો ઓગણીસ ભાગો નકામો પૂર્વાનુપૂર્વિનો ભાગો કામનો પહેલાં મનને પહેલું મેલાય એવું છે, યાવત્ પાચમાને પાચમું મેલાય તેવું છે પાચમાની અહર માધન સિવાયની ચીજ દેવાની બાંધ, તેથી 'પરિમિદ' નામ રાખ્યું મૂરછાને એગે, રાગદ્વેષને અગે નથી, ક્રોધાઓ વેરમણ નહિ, ક્રોધવિવેગે (ઠાં સૂ. ૪૯) કહ્યું છે વિરતિને લાયક ચીજ નહિ વિવેકને લાયકની ચીજ, તેની પ્રતિજ્ઞા નહિ આવતા ભવમાં જઈએ ત્યાં મતો ટકવાના નથી એ સમજીએ, છીએ આવતા ભવમાં પણ હું પાપથી દૂર રહું છતાં પરચક્ષણ જાવજીવના કરીએ છીએ આવતા ભવે પાપ સેવવા વગેરેની ઇચ્છા છે? પરચક્ષણ જાવજીવનાં સમજીએ છીએ કે આગળ ટકવાનું નથી વિચાર ને વર્તનમાં આત્મ જોઈએ

એક દરિદ્ર હોતો એ દાનતનો સારો હોતો એ શેકને ત્યાં ગયો એક ઢોંગ કરીને સૂઈ ગયા એણે પગ ચાપવા

માહ્યા, પદર મિનિટ સુધી કાઈ જોડ્યો નહિ શેઠે પૂછ્યું,
 બના ગઈ? મને જવાબ ન' દેવો. પડે માટે સૂતા છું, તેથી
 દેવાની દાનત નથી એ ચોકખું છે એવું જોડ્યો—એ' બના
 તો ગઈ નથી, પણ વળગી છે ચેલાએ દેખ્યું અરર! બધી
 મારી જાણ ખુની થઈ ગઈ શેષ કોપેન પૂરવેત્ 'એ
 ન્યાયે આખ લાલ થઈ, ઠલીલ ખૂટી ઠાપે પૂરે ત્યારે
 શેષ કાઈ નથી શેઠ જોડા ચયા ને જોડ્યા તારામા ને મૂર્ખામા
 આતરે કેટલો? શેઠ ને પોતાના વચ્ચેનું આતર માપીને
 જોડ્યો મારા ને મૂર્ખાની વચ્ચે એક વેત ને ચાર આગળનું
 આતર છે શેઠને 'મૂર્ખ', કહ્યો નહિ પણ ઠરાવ્યો 'મૂર્ખો'
 જગતમા તપાસીએ તો કાદ્યા ને ગાડા વચ્ચે આતર કેટલું?
 તાતણા જેટલું ગણ્યાનું નહિ ગળ્યાનું કાદ્યો, હોય તો,
 વિચાર આવે, ગળે ને વર્તન કરે વિચાર આવે ગળે નહિ
 ને વર્તન કરે તે 'ગાડો', મનુષ્યોને ઈચ્છા પછી પ્રયત્ન
 જોઈએ વિરતિની અપેક્ષાએ લાયકાત વિચાર અને વર્તનના
 આતરના અભાવે દેવતાને ચારિત્ર, પ્રતની લાયકાત નથી,
 પરિશ્રમનું લક્ષણ

હવે મૂળ વાત પર આવો—આવતા ભવે મનની ઈચ્છા
 છે, પાપથી દૂર રહેવાની ઈચ્છા છે આવતા ભવે જઈએ તે
 વખતે મહામતને 'ટકાવવાની બાજી આપણા હાથમા નથી
 આવતા ભવને 'માટે' અશક્ય દેખી છોડી દેવું પડે છે પાપમા
 મહામતેમા 'મૂર્છા-સાગ્રેષુ' વિરમણ કહીએ તો 'જાણી
 જોઈને મન ભાગવા માટે ચાય' તેથી લેવાથી વિરમણ
 અપ, બહુ સચિત્ત કે અચિત્ત. ધર્મોપકરણ
 લેવી તે 'પરિશ્રમ' ધર્મસાધનની

પ્રશ્ન—ઘડીઆળ રાખવી કે નહિ ?

। સમાધાન—ચાવી દેવી એ સજ્જમની વિરાધના છે માટે ઘડીઆળ રાખવી નહિ ભોધએ ।

ઉપકરણ કે અધિકરણ

હવે મૂળ વાત પર આવો—નથી તો મૂર્ઝાભાવ, રાગ દ્રેષ, મમત્ત્વભાવ આવવાથી પાત્રમા પ્રવેશો ભાગવાનો ભય ધર્મોપકરણ સિનાયની વસ્તુ લેવાની બધી સચમના ઉપકરણો વતે તે 'ઉપકરણ', બાકી અધિકરણ અધિકરણનો અર્થ સમજો ગૃહસ્થને અગે હજ, હથિયારો, ચપ્પુ, એ અધિકરણો— દુર્ગતિના સાધન દુર્ગતિ ઉપકરણ બુદ્ધિથી ટળે છે હજ, હથિયારની સગી દુર્ગતિ છે, એમ ન મમજગો ઉપકરણની બુદ્ધિ વિનાના પાટા, પૂઠા મયમનુ સાધન હોય ઉપકરણ પણાની બુદ્ધિ હોય ત્યાં દુર્ગતિનું ભેર ચાલતું નથી જે વસ્તુ દુર્ગતિથી બચના માટે છોડી-ધર હાલુવેલી એકે વળગ્યું નથી જે વસ્તુ પ્રમાર્જનનું સાધન અમારાથી એક ડગલું છેદે થાય તો પ્રમાર્જન થાય નહિ બિનમા બિતર્યા તરીકે વળગાડ્યું નથી । સર્વ જીવોની વધની વિરતિ , કહેની છે, તે પ્રતિજ્ઞા ! એાધાના મથવારા સિવાય પાળી શકું નહિ એનાથી સાડા

૧ (અ) 'ઉપકરણ' ઉપસ્કરિતીત્યુપકરણ, તથા કરણમુચ્યત ઉપધિરિતિ, (ઓષ્ણિ ૦૮૦, પૃ ૦ ૪૦૮), (આ) જ જુજ્જદ ઉવકરણે (ફારે) ઉવગરણ ત સિ હોદ્દ-ઉવગરણ । અતિરેગ અહિગરણ અજતો અજય પરિહરતો । (ઓષ્ણિ ૦, ગા ૦, ૭૪૨) (ઇ) ઉવગર જ જુજ્જદ ઉવયારે સેસય હુ અહિગરણ । ઇય ઉગર્હિ પેહિત્તા, પુગરવિ સગદ્દ મુચ્ચત્થ । (યતિદિન ગા ૦ ૧૨૧)

ત્રણ ડગલા છેતા જવાય નહિ સયમના સાધનની બુદ્ધિ
 સિવાય જે કાંઈ પણ લેવું તેનું નામ ‘પરિગ્રહ’ તેના પચ્ચ
 કળાણ હોય, નહિ કે સગ કે દેષના પાચમે મ્યાને મેવવાથી
 કેમ નક્કી થયે

હવે એક એકની વ્યાખ્યા જણાવવી જોઈએ હિંસાવિર
 મણ શબ્દ કેમ ન કહ્યો? અને પ્રાણાનિપાતવિરમણ કેમ
 કહ્યું? આનો સ્વરૂપ થઈ કંઈ વિચાર કરવામા આવશે.

વ્યાખ્યાન ૧૬

કાર્ય કરનાર આચાર

ગણ્યુષર મહાસાજ સુધર્માસ્વામીજીને લબ્ય જીવેના
 ઉપકારને માટે, શાસનની પ્રવૃત્તિ માટે, મોક્ષમાર્ગનું સાધ્ય
 સિદ્ધ કરાવવા માટે, દ્વાદશાગની રચના કરતા થકા આચાર-
 વિચારની વ્યવસ્થા કરવાની હુવી, છતા પહેલા વ્યવસ્થા
 આચારની સખી કારણકે શાસનની પ્રવૃત્તિ, વધવું ટકવું એ
 આચાર ઉપર આધાર રાખે ॥ ક્રમ્ય થકી પણ ત્યાગી થયેલા
 હોય, ત્યાગના પરિણામ ન પણ હોય-આચારની વ્યવસ્થા
 પૂર્વકનો ત્યાગી હોય તો તેને ‘ત્યાગી’ માનવા તૈયાર છીએ
 આગળ જતા વિચાર એ કાર્ય કરનારી સત્ત્વ ૧ ચીજ નથી,
 આચાર એ કાર્ય કરનારી ચીજ

મોક્ષનો માર્ગ મિત્ર ચમ

૧૧

“નિઘ્વાણ સજ્જમો ચેવ” મોક્ષનો માર્ગ, કયો ? કેટલાક જ્ઞાન, દર્શન ને ચારિત્ર કહે કેટલાક જ્ઞાન ને ક્રિયા કહે સયમ-માન્ય મોક્ષનો માર્ગ જે વસ્તુ ન હોય અને જે ન બને, પણ જે વસ્તુ હોય અને બને, તે તેનું ખરૂં કારણ કહેવાય ક્ષાયિક કેવળજ્ઞાન, ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ થઈ ગયા છતાં, યથાખ્યાત આગ્નિ આવ્યા છતાં, હજી મોક્ષ છેટો છે કારણ ? આપણે વિચારીએ તો, તેરમા ગુણસ્થાનની શરૂઆતમા તપામીએ તો, ત્રણમા અધુરૂં કયું ? ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ, ક્ષાયિક કેવળજ્ઞાન અને ક્ષાયિક ચારિત્ર પ્રાપ્ત થઈ ગયા છતાં મોક્ષને અગે લાખો પૂર્વની વાર છે

કોઠ પૂર્વ મોક્ષ શક્યો કોણે ? સમ્યક્દર્શન, સમ્યક્જ્ઞાન, અને સમ્યક્ચારિત્ર સંપૂર્ણ છે ચારિત્રમોહનીયનો એક અંશ પણ ગ્રહ્યો છે એમ નહિ કહી શકે. દર્શનાવરણીય, જ્ઞાનાવરણીય ત્યાં નથી ચોર્યાસી લાખ વધ ને ચોર્યામી લાખ ગુણા કરીએ ત્યારે એક ‘પૂર્વ’ થાય-તેના કોઠ પૂર્વ એટલો મોક્ષ છેટો છે સયમ બાકી છે

આશ્રવનિરોધરૂપ સવરની ગેરહાજરી

કયો સયમ બાકી ? મોહનીય કર્મના ક્ષયથી થવાવાળું ચારિત્ર સંપૂર્ણ થયું છે આશ્રવનિરોધરૂપ સવર તે, સવરરૂપ સયમ હજી બાકી છે ભરે ઇન્દ્રિયો-કષાયો નથી ક્રિયાઓમા ઇર્થાપધિકી ક્રિયા છે. પચીસમા ભૂતે ચોવીસ આત્મી ગઈ હોય,

૧ તત્તસજ્જમો અણુવચો નિગમય પરચયન ચ-વચ્ચરો। સદ્-

જુગ્મુયાણ પુણ નિઘ્વાણ સજ્જમો ચેવ ॥ (આવ૦ નિઁગા૦ ૭૮૯)

પણ એક ક્રિયા ઈર્વાપયિકી છે સાચે ત્રણ યોગ રહ્યા છે, એટલા જ માટે 'પદ્મવણાશ્રમા પ્રત્ય યથો-સયોગિકેવત્રી મોમે ગયા?' કોઈ કાલે સયોગિકેવત્રી મોમે જતા નથી, ગયા નથી, જશે નહિ કેવળજ્ઞાન પામેલા ને વિચરતા મુનિવર તે 'સયોગિકેવત્રી' જેઓ સમ્યક્ત્વ નથી પામ્યા જેઓ જિનેશ્વરની શ્રદ્ધામા આબ્યા નથી, તત્ત્વમા આબ્યા નથી, પણ મોક્ષની ઈચ્છાવાળો તેને માટે છાપ મારો છે કે એક પુદ્ગલ-પરાવર્તમા મોમે જવાના સમ્યક્ત્વ થયું, અરો પણ વિરતિ નથી થઈ ત્યાં છાપ મારો છે કે અર્ધ પુદ્ગલ-પરાવર્તમા મોમે જવાના દેશવિરતિ લીધી ચારિત્રની જથ્થા ભાવના આડ ભવે મોક્ષે જવાના બોધાને માટે અર્ધ પુદ્ગલ-પરાવર્તે મોમે જવાનો એમ મર્ટિકિકે (Certificate પ્રમાણપત્ર) આપો તો સયોગિકેવત્રીને માટે એવા બારણા બંધ કરી હીધા કે કોઈ કાળે સયોગિકેવત્રી મોમે ગયા નથી, જતા નથી, જશે નહિ

દ્રવ્યચારિત્રવાળો મોમે ન એ બાંધ નાહો તેવું વડતુ આડ હોય પણ મૂળ ખવાય તો પડવાનું
સયોગિકેવત્રી માટે કેમ નિયમ નહિ ?

હવે મૂળ વાત પર આવો-મિથ્યાત્વે રહેલા પહેલા ગુણ-હાણવાળાને મોક્ષના માટે ઈચ્છા થાય તો એક પુદ્ગલ-પરાવર્તનો નિયમ કયો પ્રમાણી સાધુ દેશવિરતિવાળો હવે કાંઈના કુળમા તેને આડ ભવનો નિયમ સયોગિકેવત્રીએ શુ બાંધયું ?

‘સે જ મતે’ તદા સજોગી સિદ્ધતિ જાવ અત કરેતિ’
શોભી નો દ્વંદ્વે સમદ્વે, (પ્રજાં સૂં ૩-૨)

મનુષ્યો તત્ત્વ ન દેખે'ત્યારે મીધુ 'ખોટું' લાગે

લોભ મીઠા ઝાડના મૂળ કાઢે

એક ગેઠીઓ હુતો એને પોતાના ભાણેજને પોતાને
ઘેર ઉછેર્યો હુતો મા મરી ગઈ હતી આ બિચારો નિરાધાર
થઈ રહેશે છોકરાઓ મિલકત લઈ લેશે 'એવો શેઠને' વિચાર
આવ્યો છોકરો સમજે છે 'દાદા છે ત્યાં સુધી પછી કીક છે'
મામા દાદ નહિ દે યેઠીઆએ હસ્તાવેજ કર્યો ને ચોકખુ
જણાવ્યું કે જેવી રીતે ત્રણ છોકરાના ભાગ વહે ચવા, તેવી જ
રીતનો ભાગ ભાણેજને આપવો. શેઠ માદા પડયા છોકરો
રાયો કરે છે, શેઠ જાણે છે કે આ આ કારણથી રાગે છે
લયામણ કરીશ ત્રીજો ભાગ લેશે તેવો તને મળશે શેઠ મરી
ગયા કેટલીક મુદત ગઈ રાતદિવસ રહેવું થાય તેમા ચકભડ
થાય એક હાથમા બે ત્રણ ચૂડી હોય તો ખખડે એક
ધરમા રહેવું તેને મહેજે બોલવુથાવવું થાય જુદા રહેવાનો
વિચાર થયો લોભ મીઠા ઝાડના મૂળ કાઢે ભાણેજને
જે જે કાઈ મળે તે મક્તિયા, પણ્ય એને હિમત છે કે
લખ્યો છે સરખો ભાગ દાનત બગડી અને ત્રીજો ભાગ કહ્યો
છે તે આપો પેલા કહે ચોથો ભાગ લખ્યો છે પેલો કહે
ત્રીજો કહ્યો છે

સમુદાયનો ચોથો તે શેપનો ત્રીજો

કોર્ટે ચઢયા કેટલાક જજ (Judge) અકકલવાળા હોય
છે, પતાવી નાખો શા માટે લડો છો? તમારી વકરારમા, કાઈ
જડ નથી એ માગે છે ત્રીજો ભાગ, અમારે આપવો છે ચોથો
ભાગ સે કડે ઝાડનો ફેર હુલરની મિલકતમા ઘણો ફેર પડી જાય
વકીલને કહે-અકકલ પહોંચાડો એમ કહે ત્યારે ધુવાકુવા

યર્થ જાય ત્રીજા ભાગની, ચોથા ભાગની તકરાર, તમે કરો છો, કાર્થ નથી જજ કહે ત્રીજા ભાગ એ જ ચોથા ભાગ અને ચોથા ભાગ એ જ ત્રીજા ભાગ છે શેઠીઆએ જે ત્રીજા ભાગ કહ્યો છે અને વીલમા લખ્યો છે તે બંને એક જ છે સમુદાયનો ચોથો એ શેષનો ત્રીજો, બંને ભાગ મેળવી લેા મોનો ચોથો પચીસ સોમાથી પચીસ છાત્રીને રહેલા પચોતેર તેમાથી ત્રીજા પચીસ એના જેવું વહેચી લેશે, તેવી જ રીતે તેને મળશે દસ્તાવેજમા ચોથા ભાગ લખ્યો છે તે બધાનું ભેગું કરીને લખ્યું છે હવે તકરાર ચાલી કરો છો ?

અકકલ નહિ પહોચાડનારા મોટા વકીલો હોય, માથી વસ્તુ સમજી ન શકે તેમ મિથ્યાત્વે રહેલા મોક્ષની ઇચ્છા કરે એક પુરુગવ-પરાવર્તે મોક્ષે જાય ચોથે શુશ્રુષાએ એક પાપરથાનક રોક્યું અર્થ પુરુગવ-પરાવર્તમા મોક્ષ પાથમે આરભપરિશ્રદ્ધ છે, છતાં આઠ ભવે મોક્ષ છડે પણ આઠ ભવની દ્રાપ સયોગિકેવલી મોમે જતા નથી જેમ પછે દરજ ન હતો તેમ અહીં અકકલ પહોચાડાય

વસ્તુને ન સમજે તેને સોનુ-પિત્તલ બંને સરખા.

પહેલે એક પુરુગવ-પરાવર્તે મોક્ષ તે પહેલા શુશ્રુષાએ રહેલો નહિ પણ અત્યારે પહેલે છે, મોક્ષની ઇચ્છા છે તેને

१ નાલોકમેત્ય સર્વગુણસમ્પદ, દુર્લભાં' પુનર્લભ્યાં શુદ્ધ' સ' સિદ્ધિમેવ્યતિ મવાષ્ટકાભ્યં'તરે નિયમાત્ ॥ (યજ્ઞમરતિ સ્લોક ૩૦૮) ચક્રુવોત્પચ મનુષ્યેષુ મુક્ત્વા મોગાન્ સુદુર્લમાન્, વિરક્તો મુક્તિમાન્નોતિ શુદ્ધાત્માતર્ભવાષ્ટકમ્ ॥ (યો. સા. પ્ર. ૩, સ્લો. ૨૨૧)

ઉદ્દેશીને છે એથીને એથી રહેલો. અર્ધ પુદ્ગલ-પરાવર્ત મોક્ષે જવાનો નથી એ જાણતા પોતપોતાના સ્થાન છોડવાના અને મોક્ષે જવાના, તેથી મુદત મારી સયોગિ-કેવલીપણામાં રહેવાના પણ છોડવાની શરતે પહેલુ એથુ, છર્કુ ગુપ્તકાચુ છોડવાની શરતે અહીં તેરમે રહે ને એકમે ચઢે નહિ, તો મોક્ષે જાય છે કે કેમ? જશે કે કેમ? આ તેરમે ટકી રહેવાવાળો ને પેલા પહેલા વગેરે ખમવાવાળા તેરમે ટકી રહેનાવાળાને માટે પ્રશ્ન છે તેરમાથી આગળ જાય નહિ તેવા મોક્ષે ગયા નહિ જાય નહિ, અને જશે નહિ અમ-યો મોક્ષે ગયા નથી, જના નથી અને જશે નહિ તેથી રીને મયોગિ-કેવલીપણામાં નિષેધ કયો. મયોગિ-કેવલી મોક્ષે જના નથી, ગયા નથી અને જશે નહિ વસ્તુને ન મમજો તો જને નરખા નાના છોકરાને પિત્તળ ને સોનુ જને મરણા મયોગિ-કેવલીને અગે મયોગીપણામાં નહિ જાય, પણ એ છોડીને મોક્ષે જાય અભ-ન્ય અભ યપણુ છોડવાના નથી તેથી જવાના નથી સયોગિ-કેવલી તે સ્થાનમાં રહે ત્યાં મુખી મોક્ષે જાય નહિ, છોડે ત્યારે જાય આવે ચોખ્ખો ફરક સમજો તેને વાધો ન આવે

ચારના ચક્રાવામાં હોય ત્યાં મુખી મોક્ષની અપ્રાપ્તિ ક્ષાયિક-સમ્યગ્દર્શન, ક્ષાયિક-કેવળજ્ઞાન ને ક્ષાયિક-ચારિત્ર પ્રાપ્ત થયેલા છે, પણ આશ્રવનિરોધરૂપ સવર, એ સવરરૂપ સયમ મયોગિ-કેવલીને પ્રાપ્ત થયો નથી ચારિત્ર પ્રાપ્ત થયું છે, પણ સયમ નથી ઈદ્રિયો, કપાયો, અમતો ને ચોવીસ ક્રિયાઓ નીકળી ગઈ છે આહવીસ નીકળ્યા પણ ચાર તો બેઠા છે. ત્રણ યોગ અને પચીસ ક્રિયામાની ઈર્થોપધિક્ષી

ક્રિયા આ ચાર બેઠા છે, ત્યાં સુધી કર્મના દ્વાર ખુલ્લા છે જ્યાં સુધી ચારના ચક્રાવામા છે, ત્યાં સુધી મોક્ષ નથી પામી શકતો.

ચારના ચક્રાવામાથી નીકળવું ક્યારે બને ? અયોગિપણામા જ્યાં ત્યારે ચારેની ચોક્કી મૂઠી-ધર્યાપથિકી ને ત્રણ યોગ એ ચારેની ચોક્કી મૂઠી, ત્યારે મોક્ષ આન્યે શુદ્ધનયવાળો કહે “નિર્વાણો સન્નમો ચેવ” નિર્વાણ એ સયમ વ્યવહારે પ્રવચન અને નિર્મથપણુ-જ્ઞાન અને ચારિત્ર એ બંનેને મોક્ષ માન્યા છે કેવળજ્ઞાન આવી જ્યાં અને બેમી રહેવું પડે તો તેની તાકાત શી ? શુદ્ધ-નયનો મુદ્દો સયમ એ જ મોક્ષ જ્યાં ચારિત્રની પ્રાપ્તિ છે ત્યાં સમ્યગ્દર્શન ને જ્ઞાન રહેવા છે “ઉત્તરભામે તુ નિયત પૂવરામ (તત્ત્વાં અં ૧ સૂં ૧ માં) બીજી બાજુએ મનનીયમુત્તરમ્ (તત્ત્વાં અં ૧ સૂં ૧ માં) ‘ઉત્તર’ જ્ઞાન ચારિત્ર ચ (તત્ત્વાં ટીં હરિં ૦૫ ૦ ૨૬) એક જ વિકલ્પ એક જ નો.

મમ કાલે સમ્યગ્દર્શન અને સમ્યગ્જ્ઞાન

સમ્યગ્દર્શન ને સમ્યગ્જ્ઞાન બંને સાથે આવે છે જે સમયે સમ્યગ્દર્શનનો લાભ તે જ સમયે સમ્યગ્જ્ઞાનનો લાભ સમય માત્ર પણ સમ્યગ્દર્શન યથુ હોય ને અજ્ઞાની રહે તે માનવા તૈયાર નથી બે વચ્ચે એક સમયનો પણ ફરક નથી સમ્યક્ચારિત્ર હોય તેને સમ્યગ્દર્શન

ને સમ્યગ્જ્ઞાન હોય જ

ચારિત્રની સમ્યગ્દર્શન ને સમ્યગ્જ્ઞાનમા લગના પણ ચારિત્ર પ્રાપ્ત થયું કે સમ્યગ્દર્શન, સમ્યગ્જ્ઞાનની લગના નથી

ચારિત્ર યથુ ત્યા સમ્યગ્દર્શન ને સમ્યગ્જ્ઞાન છે જ
આચારની વ્યવસ્થા પહેલી કેમ ?

કાયદાની સાથે આપેલા અપવાદો કાયદામાથી નીકળી
જાય, પણ તેથી કાયદા ખોટા નથી મોક્ષનું કારણ શુદ્ધ-
નયવાળાએ સયમ માન્યુ સયમ એ જ મોક્ષ તેમજ, તે જ
મર્મ નયે માનેલી હકીકત છે કે ચારિત્રરૂપ શુભમા રહેલો
હોય તે 'સાધુ' ઠેકઠાક શુભને અગે જ્ઞાન લે છે અદ્ય
સ્વર્ગવાળો પહેલો આવવો જોઈએ 'શુભ' શબ્દથી 'જ્ઞાન' લેવા
વાળાને પણ ચરણની પૂજ્યના માનવી પડે ચરણરૂપી શુભ લે
છે તેને વાધો નથી સામાન્ય અપેક્ષાએ ચારિત્ર ત્યા સમ્યગ્દર્શન
ને સમ્યગ્જ્ઞાન જરૂર હોય ચારિત્ર ન હોય ત્યા સમ્યગ્દર્શન
ને સમ્યગ્જ્ઞાન હોયે ધરા ને ન એ પણ હોય આચારની વ્યવસ્થા
તેથી પહેલી કરી પછી વિચાર, પછી વર્તકરણ

વિધિ, નિષેધ વિશેષણને લાગે

પાત્ર મહાવ્રતોમા ક્રમ નક્કી કર્યો પ્રાણતિપાતવિરમણ
માત્ર પેલી દીધો, ધારદાન અનામતમા સોપો છે હિંમાથી
વિરમણ તે પહેલું પ્રવહતુ હિંસા-‘પ્રમત્તયોગાત્ પ્રાણવ્યપરોપણ
હિંસા (ત૦ અ૦ ૭ સૂ૦ ૮) પ્રમાદવાળા યોગથી જે પ્રાણનો
વિયોગ તેનું નામ ‘હિંમા’ એવી હિંસાથી વિરમવામા મહાવ્રત
જે વાક્યમા વિશેષણને સહિત હોય ત્યા ચાહે તો કરવાનું કહીએ,
તે વિશેષણને લાગે, ચાહે નિયેવ કરીએ તે નિશેષણને લાગે,
વિધિ ને નિષેધ વિશેષણને લાગુ થાય

મૂર્ખાનું દષ્ટાત

મૂર્ખાનું દષ્ટાત—એક મનુષ્ય એલા કપન લઈને આવ્યો

આપણે કહ્યું મેલા કપડા કાઢી નાખ એ કાઢીને નાગો થઈ જાય તો 'મૂખો' તે કહ્યું ને કાઢી નાખ્યા મૂખો કેમ કહ્યો છો? મેલા એ વિશેષણ ને લૂગડા એ વિશેષ્ય કાઢી નાખવાનો નિષેધ નહિ, પહેરવાનો નિષેધ એકલો મેલાપણાને, નહિ કે લૂગડાને પેલાએ મેલા અને લૂગડા બંનેને લગાડયો તમે મેલાપણુ ખમેડવા માટે નિષેધ કર્યો લૂગડા કાઢીને નાગા થવા પર તત્ત્વ ન હતું નિષેધ મેલાપણાનો હતો.

શ્રાવકેના ૩૧ અને માર્ગાનુસારીના

૩૫ ગુણોના ભેદનું કારણ

શકા—ન્યાયસપ્તવિમવ વગેરે માર્ગાનુસારીના ૩૫ ગુણો બતાવ્યા છે. જ્યાં પર ૧શ્રાવકના એકવીસ કહ્યા ને કોઈ જગ્યા પર ૨માર્ગાનુસારીના પાત્રોસ ગુણ કહ્યા તો માનવા ક્યા? સમાધાન—કુટુંબને સરકારિન કરવું તેથી ધર્મને સયોગ મળે, તરત છાપ પડે ચોક્ષ્યા કરીને, લૂગડાને ખટાઈ વાળા કરીને, છીપા લોકો રાખે છે છાપ ભારી કે ચોટી ફાટ્યા ને બળ્યા પણ છાપ જાય નહિ ખાદે કે સાબુએ ધૂએ તો પણ જાય નહિ તેવી ગીતે તમારા કુટુંબને એવી સ્થિતિમા તૈયાર કરે કે જે વખતે ધર્મની પ્રાપ્તિનો વખત

૧ ધમ્મચયણસ્સ જોગો અક્કુહો રૂવવ પગ્ગસોમો । લોચ પ્પિઓ અકૂરો મીહુ અસઢો સદ્ધિમ્મજ્જો ॥ ૫૬ ॥ હજ્જાલ્લઓ દયાલૂ મગ્ગસલ્લો સોમદિટ્ઠિ ગુણરાગી । સકકંસુપક્કજુલો સુદી'દસી વિસેસન્નૂ ॥ ૫૭ ॥ ગુટ્ટાણુગો વિણીઓ રચન્નુઓ પરહિયત્થકારી ય તદ્દ ચેત્ત લદ્ધચ્ચક્કસો દગ્ગવીસગુણો હવદ્દ સન્ને ॥ ૫૮ ॥ (પ્રવચન સારોદ્ધાર) ૨ યોગશાસ્ત્ર (ભુએ કાણ્યાગ વ્યાં ૫૦ ૧૮૫)

આવે તે વખતે ધર્મ પ્રાપ્ત થાય ને ભવાતરે એ એ ધર્મ ન જાય એવા કુટુંબને તૈયાર કરવા માટે માર્ગાનુસારીના પાત્રીસ ગુણો અને તમારા આત્માને તૈયાર કરવા માટે એકવીસ ગુણો.

એટલે વરસાદ આવવા પહેલા જમીનને એડીને તૈયાર રાખે છે વરસાદ આવ્યો, મીઠા નાખ્યું કે તૈયાર વ્યક્તિ તરીકે એકવીસ ગુણો, કૌટુંબિક તરીકે પાત્રીસ ગુણોની જરૂર તેથી શ્રાવકના અને માર્ગાનુસારીના ગુણોનો ભેદ બતાવ્યો છે ન્યાયસપ્તત્રિમવ* એટલે શું ?

શકા—શું 'ન્યાયસપ્તત્રિમવ' એટલે ન્યાય રાખવાનો, પૈમે ભેગો કરવાનો ઉપદેશ કર્યો ? સમાધાન—ન્યાય વિશિષ્ટ વાક્ય હોય ત્યાં વિધિ ને નિષેધ વિશેષણને લાગુ થાય વિધિ ન્યાયને લાગુ થયો, અન્યાયના નિષેધમાં નહિ કે પૈમા પેદા કરવામાં અતિચારવાળું ચારિત્ર છોડવું—સ્વાયોપશમિક ધર્મો છોડવા એટલે ચારિત્ર છોડવાનું નથી વિધિ અથવા નિષેધ ને કાઈ લાગુ થાય તે વિશિષ્ટ વાક્ય હોય તેથી તે વિશેષણને લાગુ થાય હિંમાની વ્યાખ્યા.

પ્રમાદના ષોગથી પ્રાણની વિરાધના તેનું નામ 'હિંસા' હિંસાપણું કયા જઈને રહ્યું ? પ્રમાદમાં પ્રમાદયોગ હોય તો હિંસા થઈ ગણવી—પ્રમાદયોગ ન હોય તો હિંમા થઈ ન ગણવી 'યગ' જાયો કર્યો ॥ બીજો મેલવા માટે, ત્યાં ઈર્ષ્યામમિતિવાળા

૧ ઉચ્ચાલિયમિ પાદ દ્વિરિયાસમિયસ્સ સકમદ્વાદ. વાવજ્જેજ્ઞ કુલિંગો મરિજ્ઞ ત જોગમાસજ્ઞા ॥ ૭૪૯ ॥ ન ય તસ્સ તન્નિમિત્તો બધો સુહુમેવિ દેસિઓ સમદ. અણરજ્ઞો ઉ પધોગણ સન્નમાવેણ સો જમ્હા ॥ ૭૫૦ ॥ (ઓવનિ૦)

સાધુને હાથે કહી કેઈ મરી જાય તો પણ તે હિંસાને નિમિત્તે સૂક્ષ્મ પણ બધ નથી

‘ભગવતીજીમા સૂત્રકાર હિંસાનું લક્ષણ કરતા ખુલાસો કર્યો. શ્રાવકે પચ્ચક્ષાણુ લીધા કે વનસ્પતિને છેદવી નહિ કુબાર હતો. માટી ખોદવા ગયો. કાદાળીએ ખોદતા ઝાડના મૂળને કાદાળી લાગી ગઈ માટીનો કે વનસ્પતિનો કે બનેનો આરબ લાગ્યો? માત્ર માટીનો આરબ લાગ્યો. તેને અગે સાવચેત સાધુને અગે સાવચેતી હોવાથી શ્રાવકને અગે વનસ્પતિ કપાઈ જાય તો હિંસા ન કહી પ્રમત્તયોગ નથી, તેથી બનેને હિંસામાથી કાઢી નાખ્યા પ્રમત્તયોગ એ હિંસાનો ખરો માદ્ર, પ્રાણુનો નાશ એ તો એનું ખારદાન તત્પાર્થસૂત્રકાર ઉમાસ્વાતિજીની વ્યાખ્યા સૂત્રકારે, ‘નિર્થુક્તિકારે કબૂલેવી જ છે

પ્રમત્તના બદલે મહાવ્રત કેમ?

માટી પૂરી પણ અવળી પૂરી, પછી મારી આખ બીધડી

૧ તથ જ જે તે વમત્તસત્રયા તેસિગ દો કિરિયાઓ કરવતિ, તઃ આરમિઆ ય માયાવત્તિથા ય (મગ૦ સૂ૦ ૨૨)

૨ સમણોવાસચમ્સ જ મતે ! પુઠ્ઠામેવ વણસ્સહસમારમે પચ્ચ-ક્લાપ સે મ પુદ્ધિં જ્ઞણમાણે અનયરસ્સ સ્વમ્મસ્સ મૂલ ઊદેજ્ઞા સે જ મતે ! ત વય અતિચરતિ !, જો તિણદ્દે મમદ્દે નો જલુ તમ્મ અદવામાપ આઠટ્ઠતિ । (મગ૦ સૂ૦ ૨૬)

૩ આથા ચેઽ અદ્દિમા આયા હિંસત્તિ તિચ્છમો યસો । જો દોઢ અપ્પમત્તો અદ્દિસમો હિંસમો ઇયરો ॥ (ઓવનિ૦ ગા ૭૧૫)

ગઈ તેવી રીતે જિંઘના નામે ઉડાડી દીધુ પ્રાણવ્યપરોપણની વિગતિમા સર્વ પ્રમત્તયોગથી વિરમવાનુ હતુ, છતા પ્રમત્તપણની નામનિથાની ન રાખી અને મહામત બનાવી દીધુ ?

પ્રમત્તયોગ ટળવા વિનાની વિરતિની શી કિમત ?

શકા—મહામત એટલે છેલ્લો છેડો. “સગ્વામો પાળાહ-વાયામો વેરમણ” ત્રિજેરી છોકરાને આપવાની ટસ્ટીઓએ માલ લઈ લીધો છોકરાને ત્રિજેરી આપી લોહુ ગળે ખાધુ તેમ હિંમતી ખુ-જડ-થાલલો-ખુદ સ્વરૂપ જે અદર ગોડવાવેલી હતી તે કાઢી નાખી પ્રમાદવાગો યોગ એ કાઢી નાખીને મેલ્યુ સર્વપ્રાણાતિપાતથી વિરમવુ એને કરે શુ ? પ્રમત્તયોગ ને ટળેલો છે તો એની કિમત નથી પ્રમત્તયોગ ટળ્યો નથી તો વિરમ્યાની કિમત નથી સર્વથા પ્રાણાનિપાતથી વિરમ્યા વીને વસાની દયા પાળી, છતા પ્રમત્તયોગ ન ખમ્યો તો પાણીમા વીમ વસાની દયામા એકે દયા ન ટળી પ્રમત્તયોગ ટળેલો છે તો વીસ વસાની દયા ટળેલી જ છે

પ્રમત્તયોગ એ પ્રાણાતિપાતની જડ છે

સમાધાન—કાચા પાણીનો લોટો ઢાળીને કામ કયુ હોય તો આપણને ન ખપે તીર્થ કરને માટે યોજન મુધી વરસાદ વરસાવ્યો તો એ તીર્થકર સમવતરણમા એકા શુ જોઈને ? લાકડા, કાકરા, પાન, વાસ તણાઈ જાય તે વાયરો કેવો ? કેને માટે ? ભગવાનને માટે આખા યોજન મુધી વૃષ્ટિ ભગવાનને માટે તેમા ભગવાન આવીને બિરાજે રોજ રોજ આધાકમી એમને માટે થયેલુ ઉપયોગમા લે તો દુખી જાય કે ખીન્નુ ? દુખી જવાની વાત દૂર રહી, પણ ઘાતિકર્મની કણ્ઠી

ન લાગે, કારણ પ્રમત્તયોગ નથી ક્રોધ, માન માયા ને લોભ એ ક્ષાયો વિરોધ પામી ગયા છે, તેથી આવી રિયનિમા પાપ નથી લાગતું પ્રાણાતિપાતની જડ પ્રમત્તયોગ છે

પ્રાણવ્યવરોપણ એ દ્રવ્યહિમા ને

પ્રમત્ત યોગ એ ભાવ-હિસા

દ્રવ્યહિસાથી વિરમાવો છો ને નામ આપવાનું મહામત ? 'પ્રાણાતિપાત' શબ્દ લીધો એટલે જરોળરત કર્યો ખાતો હરવાને કાંઈ નહિ ખાળે ચોક્કિદાર

સમાધાન-શકા કરીને પહેલું મન ઉડાવ્યું પણ પ્રમત્ત યોગનો મૂલાવાદિ સાથે સબધ છે જે હિસાના લક્ષણને અંગે પ્રમત્તયોગ જણાવેલો છે તે એકલી હિસામા કે ખીજામા ? પ્રમત્તયોગ તો બધામા, મૈથુન સિવાય ચારેમા પ્રમત્તયોગ પ્રમત્તયોગત્ત ગધે લગાડવાનું હોવાથી પ્રમાદાત્ પ્રાણવ્યવરોપણ ન કહેવાને બદલે પ્રમત્તયોગત્ત કહ્યું અનુવૃત્તિ એક પદમા ન આવે પ્રમત્તયોગ હરેક સૂત્રમા લેવાનો છે હિસાના કારણ રૂપ જે પ્રમત્તયોગ તે ભાવ-હિસા મૂલાવાદના કારણરૂપ જે પ્રમત્તયોગ તે ભાવ-મૂલાવાદ પ્રમત્તયોગ એ હિસાને જ છે એમ નહિ હિસાને પ્રમત્તયોગ વરેવો મૂલાવાદને વળગેલો, અહતાદાનને અને પગ્ગિહને પણ વળગેલો છે મૈથુન સાથે તો નથી ને ?

જેમ આખથી રૂપ દેખીએ પણ મન જોડે લાગેલું, કાનથી શબ્દ સાંભળીએ છીએ, પણ મન જોડે લાગેલું શરીરથી જિનાગાદા બાણીએ પણ મન જોડે લાગેલું છે, ત્યારે મનનો વિષય કયો ? શબ્દ, રૂપ ને ગધ એ મનનો વિષય ?

મન તો બધે હતું તેથી હિસાબ નહિ

૩૫, ચક્ષુને અગે સબધી રૂપ એ ચક્ષુનો જ વિષય ચક્ષુ ગ્રહણ કરે તો રૂપને જે અસાધારણ કારણ હોય તેને અગે વ્યપદેશ થાય પાચ ઇન્દ્રિયના તેનીસ વિષયો અસાધારણ કારણપણાને અગે અમજવા

આધારણ અને અસાધારણ કારણ

પ્રમત્તયોગ એ ચારેમા રહેલો છે, માટે આધારણ કારણ પ્રમત્તયોગ આધારણ કારણ હોવાથી તેનાથી વ્યપદેશ કર્યો નહિ પ્રાણનું વ્યપદોષણ એ અસાધારણ કારણ છે પહેલા મહાત્મનમા સર્વથા પ્રાણાતિપાતથી વિરમવાનું કહ્યું અસાધારણથી વ્યપદેશ થાય મહાત્મત તરીકેનો વ્યપદેશ અસાધારણ કારણનો કરવો તેથી તે વ્યપદેશ કર્યો

શકા-કર્મબધ રોકવા માટે પ્રાણાતિપાતવિરમણ કરે છે કે અન્ય કોઈ કારણે ? કર્મબધનું અસાધારણ કારણ તો પ્રમત્તયોગ છે પ્રમત્તયોગ કયાથી થાય કે, પ્રમત્તયોગ (મધ, વિષય કયાય, નિદ્રા અને વિકથાના ચાપાર) વડે કરીને પ્રાણનો નાશ કરવો તે હિસા પ્રમત્તયોગાત્ પ્રાણવ્યપરોષણ હિસા તે વગેરે આગળ વિચારશે

વ્યાખ્યાન ૧૭

ગુણધર મહારાજ શ્રીમાન્ મુધર્માશ્વામીજી મહારાજે
લબ્ધ હોવાના ઉપકારને માટે, શાસનની પ્રવૃત્તિ માટે, મોક્ષનો
માર્ગ દુનિયા સાધી શકે તેને માટે ખાર અગતી રચના કરતા
થકા પહેલા આચારાગની અદર આચારની વ્યવસ્થા કરી,
ખીજ સૂચગડાગમા વિચારની વ્યવસ્થા કરી અને તે બેની
રચના કરીને સાધુઓને આચાર-વિચારની વ્યવસ્થા કરી આપી
જેન શાસનનું ધ્યેય જ મોક્ષ

પહેલા આચારાગ કેમ ? કાર્યની સિદ્ધિ બે સંપૂર્ણ કારણ
મળી જાય તો આપોઆપ થઈ જાય મોક્ષ એ પણ બેના
કારણને આધીન છે મોક્ષનું કારણ કયું ? ' નિવ્યાણો સમ્મો ચેવ '
સજમ એ જ મોક્ષનું કારણ જણાવ્યું, અને તરવાર્યાકારે
સમ્યગ્દર્શનચારિત્રાણિ મોક્ષમાર્ગ (તરવાં ૦ ૧, સૂં ૧)
મીધુ વાક્ય મૂઠી દીધું મોક્ષનું માધ્યમાનું કયું રાખવું વગેરે
સળધી કાઈ જોયા નહિ મોક્ષના સ્વરૂપ, શ્રેષ્ઠતા, અદ્વિતીયતા,
અને સંપૂર્ણ સાધ્યતાને અંગે કાઈ જોયા નહિ ખરી
રીતે તો તે જાણુ પહેલું કહેવું બોલ્યું મોક્ષનો મારગ કહેના
બધા છે, પણ મોક્ષને માને છે કેણું ?

સરકાર જે ગામ તરફ રેલ નાખે છે ત્યાં મુમાફરો છે કે
નહિ તે તપાસે તેમ અહીં મોક્ષના મુમાફર તો તપાસે

સમાધાન—જે જે આવે, જે જે સમાજના સ્વરૂપને
સમજનારા તે મોક્ષના અર્થી છે તેથી મોક્ષ શી થીજ તે
સમજનારાની જરૂર નથી જેન શાસનમા 'મોક્ષ' શબ્દ એવો

ઓતપ્રોત થયેલો છે કે મોક્ષનું સ્વરૂપ વગેરે જાણે કે નહિ પણ એને મોક્ષની ઇચ્છા છે મોક્ષની માડણી ભેદબે બીજાની માડણી કામ ન લાગે જૈન શામનમા મમજી કે અણુસમજી હોય પણ મોક્ષરૂપ ધ્યેય સિવાય બીજી વાતને વળગે નહિ અત્યાગે જૈન ધર્મ દયાના મ્યાન તરીકે પ્રસિદ્ધ છે, પણ જૈન શામનમા જૈન ધર્મ 'મોક્ષમાર્ગ' તરીકે પ્રસિદ્ધ છે કેટલાક શબ્દ હોય છે તેમા આ શબ્દનું ધ્યેય સુલેહ છે તો આ શબ્દનું ધ્યેય પ્રજાની આગાહી છે તેમ જૈન શામનનું ધ્યેય જ 'મોક્ષ' જમ્મે તે બાજી જાઓ, ત્યા જવાની રીત છે, પણ આવો ત્યા આવવાનું સ્થાન એક

ચાહે તો કોઈ મમ્યજ્ઞ, કોઈ ચારિત્ર, કોઈ વિનયની તીનતાનાજો થાઓ અસખ્યાતા ભોગમા ધ્યેય એક જ નવકાર ગણ્યો અડધાં મિનિટની ચીજ નહિ પણ છતાં એનું ધ્યેય સર્વ કર્મનો મર્વ પાપનો નાશ એક જ ધ્યેય તરીકે ગ્રહે છે, રહ્યું છે, રહેશે-મોક્ષ

મોક્ષને ન માનનાર અભવ્યને પણ

દેશના મોક્ષના ધ્યેયથી જ દેવી પડે

આ વાત વિચારશે ત્યારે તમને માલમ પડશે કે અભવ્ય મોક્ષને ન માને પણ તેને મોક્ષને માટેની દેશના ક્ષરજિયાત દેવી પડે અભવ્ય જીવને દેશના મોક્ષના ધ્યેયથી દેવી પડે કે મોક્ષના ધ્યેય મિનાય બીજી કહી શકાતું નથી કારણ ? લોકોને આ જાણે છે જૈન શામનમા મોક્ષનું ધ્યેય કેટલું નજીક પકડાયું હશે કે જેવી મોક્ષ મિવાય બીજી એકે ધ્યેય રહેવા પામ્યું નહિ જો માન-પૂજા મળે એ હેતુએ લોકોને રમ પડે તેથી વસ્તુ પ્રે

ધર્મ મોક્ષને માટે

પ્રશ્નનો ઉત્તર—જય કરતા અભયના પ્રતિબોધેલા અનતા મોક્ષે ગયા તીર્થ કરના પ્રતિબોધથી જે જીવો મોક્ષ પામ્યા, તેના કરતા અભવ્યના પ્રતિબોધેલા અનતા મોક્ષે ગયા ભવ્ય જીવને તો સાધીને ખસી જવું છે અભવ્ય તો છે, છે ને છે એના કાવનો, દ્રવ્ય-ચારિત્રનો પત્તો નથી અભવ્ય જીવ મોક્ષને ન માને, મોક્ષને નકામો, કટિપત માને છતાં જૈન શાસનની જગ મોક્ષ સિવાય બીજામા નથી તેથી એને મોક્ષ-તત્ત્વની ક્ષરજિયાત પ્રકૃપણા કરવી પડે જેની પાસેથી માન-પૂજા લેવા માગે છે, તે આના સિવાય-મોક્ષ સિવાય બીજી વાત સાબળવા માગશે નહિ ધર્મ એ મોક્ષથી છટો પડી ગયો તો તે પણ સાબળવા માગે નહિ મોક્ષની સાથે સબધવાળા ધર્મને સાબળવા માગે ધર્મ કરવાવાળો, ધર્મને માનવાવાળો, આચરવાવાળો જો મોક્ષની સાથે ધર્મને રાખનારા ન હોય તો સમકિતી નહિ ધર્મ મોક્ષને માટે છે એવું ધ્યેય જેનું હોય નહિ, તે પછી દેવલોકને માટે ધર્મ કરે, માને તેથી તેને મિથ્યાત્વમા ગ્રેવીએ છીએ

પૌદ્ગલિક સુખ માથે બધાથેના ધર્મની નિરર્થકતા

મિથ્યાત્વીઓ હોય તે દ્રવ્ય-ચારિત્રીઆ નક્કી અનુપયોગે થાય તે ‘દ્રવ્ય-ચારિત્ર’ મેલવાનું ચારિત્ર તે ‘દ્રવ્ય-ચારિત્ર’ છાકરો મોટે થાય, પરત્વાવુ, પછી ચારિત્ર લઉં આવું વિચારનારે કોવ દીધો તું લે તો મારે લેવું, મે ધાર્યું હતું કે પાત્ર વધે લેશે વહેવો તૈયાર થયો તેથી ચારિત્ર લીધું-ત્યાં દ્રવ્ય-ચારિત્ર ધર્મ એ જ માનવાને તૈયાર છીએ કે જે ધર્મની દોરી મોક્ષની સાથે બધાથેની ધર્મ એનો એ જ હોય પણ

હોરી જો મોક્ષ માથે ન જ ધાઈ હોય પણ પૌદ્ગલિક મુખની માથે જ ધાઈ હોય તો તે ધર્મ જેન ગ્રાસન માનવા તૈયાર નથી એટલેતર મિથ્યાત્વવાળો પૂજે છે તીર્થ કરને અને એ જૈન શામનમા કહેલી તપમ્યા કરે છે પણ મોક્ષનો દોર કાપેવો છે દોર પૌદ્ગલિક માથે બાંધેલો છે આને આ દેવ, શુક્ર, ધર્મની આરાધનાએ એક વખત ‘મિથ્યાત્વી’ એક વખત ‘મમક્રિતી’ કહીએ મોક્ષની સાથે જ ધાઈ ગયો તો મમ્યક્ત્વ, પત્ર પૌદ્ગલિક મુખને દોરે જ ધાઈ ગયો તો ‘મિથ્યાત્વ’ મોક્ષ ધરે તે ‘ભન્ય’ મોક્ષ ન ધરે તે તો તેટલા માત્રથી અભવ્ય નથી ભવ્યનુ લિંગ અભવ્યમા ન હોય

સૂક્ષ્મ એકે દ્રિય શુ માને છે? તેમજ મરી પચે દ્રિય છતાં સમકિત ન પામે ત્યાં મુખી હવેને માને નહિ જે મોક્ષનુ ધ્યેય તે રહે ત્યારે ભવ્યની કરણી કરવાવાળો મોક્ષના ધ્યેયમા પોતે શ્રદ્ધા કરે આચારની વખત માધ્ય ન ગહે. દૃષ્ટાત તરીકે જિનેશ્વરની મુજા મોક્ષ માટે હુતી તે મુખના માટે માની, આપત્તિ થઈ તે વખતે આભેલ કરો, ઠેકાણુ પડશે આટલા વૈધને ત્યાં રખડુ છુ તો આભેલ શા ખોટા? કેગ જશે ને કન્યાણુ થશે આત્માનુ કન્યાણુ, પૈસા બચ્યા આ થતી વખતે જે આભેલ કરે છે તે કઈ સ્થિતિનુ? આભેલ બનાવ્યુ, કાયદો થયો તો કહે છે, રોગ મટયો, કન્યાણુ થયુ આથી ક્રવ્ય-ક્રિયા થઈ ગઈ કન્યાણુ ન ગણે તો શ્રદ્ધા જ ન રહી જેન શામનનો એક જ મૂલ ‘મોક્ષ’ જ

જૈન શામને ધર્મ માન્યો છે તે ધર્મ સ્વનત્ર માન્યો નથી હયા, શાહુકારી કે નિષ્પન્નિકને સ્વનત્ર ધર્મ તરીકે માનેવ નથી જો મોક્ષને અંગે દોગીએ જ ધાએવા હોય તો જ

તે ધર્મ વ્યવહારે ધર્મ કહે હોય, ઉપારેય ધર્મ એને ન કહીએ શાથી? મોક્ષની સાથે જોધાયેલા નથી માટે ધર્મ કેવળ મોક્ષને અંગે આદરવા લાયક છે. જૈન શાસનમાં ખૂબી જોધાયે જ્યાં ત્યાં તપાસો તો એક જ સ્વર નીકળે અને તે એ કે 'મોક્ષ' જૈન શાસનમાં કેઈ પણ નાનામાં નાની ક્રિયા મોક્ષની માથે જોધાયા વગરની હોય નહિ. જૈન શાસનમાં જોધે ક્ષેપ મોક્ષનું છે, તેથી અભવ્યથી એ સિવાય બીજું જોધાય નહિ.

બીજા દેશમાં જ્યાં હોઈએ ત્યાં આપણે વ્યવહારમાં વાગ રહીને બાગીનૂરી પણ ત્યાંની જ ભારા જે હોય તેમાં જ બોલવું પડે મદ્રાસ તરફ જઈએ ત્યાં તેમની ભાષામાં જ બોલવું પડે બાંગ્લાદેશમાં બીજી ભારા મમળે નહિ.

નવી તરકડી નવ વખત નમાજ પડે

જૈન શાસનમાં મોક્ષ સિવાય વાત જ ન માબળે તો પછી અભવ્યને માન-પૂજા લેવાનો રસ્તો કયો? એને વગર ઈશ્વરને પણ મોક્ષનું નિરૂપણ કરવું પડે મરકારી અમલનારા હુકમ કાઢનારા ગાંધીજીથી વિનંદુ તેઓને પણ મેળું બેગુ ધાય તે વખતે ગાંધીજીની જ્યો બોનીને આગળ વધવું પડે, તો પછી જે અભયને માન-પૂજા લેવી હોય તે તો એ વર્ગ કરતા મવાયો ફેરે તો જ આગળ વધે યુરોપિયન (European) ને દેશી પાસેથી માન મેળવવું હોય તો દેશી કરતા મવાયો ગાંધીજીને ભક્ત થાય મોક્ષના પ્રેયવાળા પાસેથી માન મેળવવું હોય તો નવી તરકડી નવ વખત નમાજ પડે જેને માન લેવા માટે ધૂમવું હોય તેને સવાયુ ફૂંવું પડે આ ઉપરથી અભવ્યને મોક્ષરૂપ તત્ત્વ કહેવું પડે છે, મોક્ષ-તત્ત્વ સિવાય એનાથી બીજું કહેવાતું નથી એ પ્રભાવ જૈન આખ્યાનગોપાલનું ધોરણ

તેથી ઉમાસ્વાતિજી 'મોક્ષ' ગણ્ઠ મીઠો મેલીને ચા-ચા
જૈન ધર્મમા મોક્ષના સન્કારો ગળથુથીમા

મોક્ષ કેવો ? મોક્ષ જ હેવો તે વિષે કાંઈ નહિ જોના
બચ્ચાને મોક્ષ સમજાવવો પડે નહિ જૈનનું બચ્ચુ ગળથુથીથી
મોક્ષ સમજે છે મોક્ષ જ ધ્યેય હોય તેને લીધે મોક્ષ શી ચીજ ?
મોક્ષ સર્વ કરતા ઉત્કૃષ્ટ તે કાંઈ ઉમાસ્વાતિજીએ કદ્યુ નહિ
પાલીતણામા રહેવાને બાવનગર આવુ છે તે કાંઈ બાણ-
વાની જરૂર નથો બોર્ડ (Board) ઉપર મીઠો બાવનગરનો
રસ્તો છે બાવનગરના સ્વરૂપની જરૂર પડતી નથી બધા
નજીકના ગામવાળાઓ નજીકના શહેરની મિથિ સમજતા
હોય તેમ અહીં ઉમાસ્વાતિજીએ મોક્ષનું બોર્ડ (Board)
માયુર્ બાવનગર કેવું છે એવું બોર્ડ મારવા બંધ તો દુનિયા
'મૂર્ખો' કહે બાવનગરની હુકીકન બધા બાણ છે

તેવી રીતે જૈન ધર્મમા ગળથુથીમા મોક્ષના સન્કારો ગળેવા
હોય છે કોઈ પણ જીવ જગતથી મુકાય તેમા આનંદ,
કોઈ જીવ મુકાવનારો થાય તેમા આનંદ મોક્ષે ગયા
અને અમને મુકાવે તેમા આનંદ આનંદ બધું જૈન ધર્મનું મોક્ષ
માટે ધ્યેય છે, તેથી મોક્ષનો માર્ગ ઉમાસ્વાતિજીએ કહ્યો જૈન
શાસનની જડ મોક્ષમા એટલી બધી બંધેલી છે તેથી અભવ્યને
મોક્ષની પ્રરૂપણા કરવી પડે જે માન-પૂજાની ઇચ્છાવાળો, જેને
મોક્ષ માથે મળધ નથી તેનાથી મોક્ષ મિનાય ખીજી બોલાય નહિ
પુણ્યનો પાયો જ પાપ

૧ વિમુક્તિ અધ્યયન એ આચારાગમાનું છેલ્લું અધ્યયન

મામે હોદુ મજ્યુ બેની પગપરા ચાલી, એનો છેડો નહિ દ્રેષના પરિણામને અગે વાત થાય છે અવગુણી ઉપરનો દ્રેષ મજ્જડ નુકશાન કરશે તમે કુપાત્ર ન બનો એ તો કુપાત્ર તે કુપાત્ર રહ્યો છે ધોળી તો ધોળી હતો સાધુ સુપાત્ર હતો તે કુપાત્ર શુ કામ થયો? મિથ્યાત્વ, કષાય અને અવિરતિ ઉપર દ્રેષ તે 'પ્રશસ્ત દ્રેષ' પ્રશસ્ત રાગ-ગુણ, ગુણી ઉપર દ્રેષ અવગુણ ઉપર હોય, અવગુણી ઉપર દ્રેષ નહિ અગમ મહાવીરનું ભાવજીવન બગાડવા માટે મર્યો એણે કાલચક્ર માધે મેઘ્યુ તેવાને અગે પણ કૃનાપગણેષિ અને, કૃનામધરતારયો ।

इषद् वाप्यार्द्रयोर्मद्र, श्रीबीरजिननेत्रयो ॥ (योग० प्र० १ सू० ३)

આ મિથિતિ અવગુણી ઉપર પણ કરણા ભાવ

અવગુણી ઉપર દ્રેષ એ અકર્તવ્ય

મનુષ્યને પદાર્થ ઉપર પ્રેમ હોય છે તો પ્રેમના પ્રકર્ષમા નુકશાન સહન થતુ નથી માતાને ઘડપણે છોકરો માતાને છોકરા ઉપર પ્રેમની ખામી નહિ છોકરો માતાના વાળ ખેંચે તે વખતે ઠોકે છે છોકરાની લેવાદેવા નહિ લે એ વાળ ખેંચે લેવા થાય તે મિથિતિમા મા મમતાવાળી હોય તો કહે-વાળ ખેંચાય છે, છોડી દે, મમતાવાળી ન હોયતો ધક્કો મારે અને છોકરો પડ્યો ને વા ચુ તો તેને પપાળે પોતે વીતરાગ પગાની પતિવ્રતિ ધર્મ નથી ત્યા મુઘી કોથ થયા વિના ન હે પ્રશસ્તપણુ દેખીએ તો અવગુણ ઉપર દ્રેષ અવગુણ ઉપર દ્રેષ એ કર્તવ્ય અવગુણના ખોદણુ કાઢો ગુણનો રાગ એ 'કર્તવ્ય' જેમ બને તેમ ગુણમા જિડા બિતરો, ગુણનો મહિમા વિચારો અને એના રાગવાળા થાઓ અવગુણી ઉપર

દેવ આવે તે કલવ્ય નહિ

મૂયગડાગ કરતા આચારાગ પહેલુ રચવાનુ કારણ

ગણુધર મહારાજે જૈન શાસનમા મોક્ષ તો જડ ધાત્રીને
જોઠો છે એમ માન્યુ ઉમાસ્વાતિએ મોક્ષ જડ ધાત્રીને
જોઠો છે એ માન્યુ અમળ્યે પણ એ માન્યુ ઘરોની જડ
પૃથ્વીમા પેઠેલી છે તેમ જૈન શામનની અદર મોક્ષની જડ
પેઠેલી છે પહેલવહેલા ગણુધરે આચારાગ કર્યું પણ
મૂયગડાગ ન કર્યું, તે આથી મમળાજે આચારમા વ્યવસ્થિત
ન થયેલો એવો પણ પુરુષ હિંદુનો છોડશે અભક્ષ્ય, અપ્રેય
પેહેલેથી વળે, તુકશાવ્ર મોટે થશે ત્યારે સમજશે જેમ
હિંદુપણના કુળને અગે અભક્ષ્ય, અપ્રેય પદાર્થો પેહેલા
છોડનામા આવે અને તુકશાવ્ર સમન્તય પાછળથી તેમ જૈન
કુળમા કદમૂળ છોડવામા આવે, ને તુકશાવ્ર મમળાય પાછળથી
આચરણુ પહેલા ને મમળણુ પછી

સકા—પહેલુ દીવા આવા ન કુતા હવે તો લાઈટ
(Light) છે, તો શને ખાવામા વાધો શો? સમાધાન—મર્ચ
લાર્ચટ(Search Light)ની જ્યેન વધાર્ કે કેવળજ્ઞાનની
જ્યેન વધારે? જ્યેનથી કદમૂળ ખવાય નહિ, એ ગળથુથીમા
મથમ આચાર શીખનાય બાળકને બાપ કેને કહેવાય તે
શીખવો છો કે સીધો ‘બાપ’ ગઝ શીખવો છો? જો ક્રિયાને
મુખ્ય પદ ન આપવુ હોય તો તમારી વસ્તુ છે તેમા ક્રિયા
ખરેડતા રહેજો માનુ ધાવણ પછી લેજો પહેલા મા આમ
કરે છે એમ માને સમજે જેઓ ક્રિયાના કદા દુશ્મનો છે
તેઓ એથી જ્ઞાનના નામે ક્રિયાને ખસેડે છે

વહોરાનું દૃષ્ટાત

કોઇ ચોરે દાઢી પકડી ફવાળા ભગે છે ? ફવાળાએ દાઢી પકડી છે બમો આપવા પડશે ચોટલી પકડશે તો ચારનો આપના પડશે ચોટલીના ચારનો કહ્યા તે દાઢી છોડાવવા.

આ લોકોએ જ્ઞાનની વાત કહી તે ક્રિયા છોડાવવા જ્ઞાનનો જમાનો છે, ક્રિયા કરીને જ્ઞાન લો કોઇ પણ જૈન જ્ઞાનથી વિરુદ્ધ નથી જ્ઞાનનું આરાધન કરનારા છે મૌભાગ્ય-પચમીએ નમો નાળસ કહેવાવાળા છે કુલને વિષે, આર્યોને વિષે આચાર્યની પહેલી જરૂર અને સમજણ પછી પહેલા 'ભૂ' બોલતા શીખ્યા કે પહેલા પાણી પીતા શીખ્યા ? જન્મે ત્યારથી સમ ભનવાની વાત રાખો છો ? કેવળ ધર્મને અગે ચેડા ઠાઠવાની નીતિ છે સુધર્મજ્ઞાનીને બાર અગની રચના કરવી હુતી, વિચારની રચના કરવી હુતી છતાં પણ આચાર્યની વ્યવસ્થા પહેલી કરી

સ્થાનાગની રચના

તમે ક્યા પાળો છો શાને અગે ? સ્વ સમયના વિચારે પણ પછી આવે છે છોકરો ભૂખીને બચતો રહ્યો, પછી ભૂતુ વ્યરૂપ ભણ્યે તેમ સ્થાનાગમા સ્વ સમય, પર મનયની વ્યવસ્થા કરી વર્ગીકરણ કરે તો ઇચ્છા આવે, તેથી ઠાણા ગળુની રચના

સ્થાનાગનો વિષય આચાર્ય કે વિચાર નહિ

પણ વર્ગીકરણ

પાથે મહામનો છે, હિંમા વગેરેને છોડો છો બીજા

મતોમા મહાવ્રતો નથી એમ કહેતા નથી પાત્ર મહાવ્રતો કહે છે આચાર ત્રય નથી, વિચાર ત્રય નથી, મર્ષદા હિસાથી વિરમણુ તેનું નામ 'અહિંસા' તે આચારાગનો વિષય હિસાથી વિરમણુ તે જૈન શાસનમા જ છે તે વિષય મૂયગડાગનો અર્થ તો વર્ગીકરણનો વિષય મહાવ્રતો પાત્ર છે એમ કહે છે પણ આદરવા લાયક, ટકાવવા લાયક, વધારવા લાયક છે એમ કહેતા નથી મીથુ કહે છે — પાત્ર મહાવ્રતો છે આચારાગમા જે પરિણામે નીકળ્યો તેને પકડી રાખજે મૂયગડાગમા સમજણુ અહીં મહાવ્રતને આદરવાની, વધારવાની, ટકાવવાની વાત નહિ પણ વર્ગીકરણની વાત શાસ્ત્રકારે મીથા પાત્ર મહાવ્રતો છે એમ કહ્યું છે તમે પાળજો, લેજો એમ કહ્યું નથી મહાનુભવો! આચરવાનો વિષય આચારાગનો ને વિચારનાનો વિષય મૂયગડાગનો છે

દ્રવ્ય-ભાવ-હિમાની ચતુષ્ઠ ગી

પાત્ર મહાવ્રતોના નિયમમા આજ અનુક્રમ પહેલા પ્રાણા નિપાતવિરમણુ કોઈ બીજો ક્રમ કહેવા માગે તો નહિ પાથેને અનુક્રમ આગળ જોઈ ગયા છીએ તેમા પ્રાણાનિપાતવિરમણુ એ નામ કેમ રાખ્યું ? હિંસા કેમ ન રાખ્યું ? હિંસા જે પ્રકારની છે દ્રવ્ય-હિંસા અને ભાવ-હિંસા તેમા ચાર ભાગ પાડે છે (૧) દ્રવ્યથી તેમજ ભાવથી હિંસા, મારવાની બુદ્ધિએ માયે (૨) મારવાની બુદ્ધિ, પેલો ખસી ગયો ભાવથી હિંસા, દ્રવ્યથી હિંસા નહિ (૩) દ્રવ્યથી હિંસા, પણ ભાવથી નથી મારવાની બુદ્ધિ નહિ પણે છવ કચગમ્ મરી ગયો અને (૪) દ્રવ્યથી માર્યો નહિ ને ભાવથી પણ માયો નહિ ને થાયો

‘દ્રવ્યકલિક્રમા આ ચાગ્ર ભાગા બનાવેલા છે

હિસા શબ્દ બનેમા

‘હિસા’ શબ્દ પ્રમત્તયોગ ને પ્રાણવ્યપરોપણ બનેને લાગુ પડેલા છે અનુપયોગે ચાલ્યો તેટલા માત્રથી મહામત તૃપ્ત્યુ પ્રમત્તયોગ અને દ્રવ્યપ્રાણવ્યપરોપણ બનેના પચ્ચક્રપ્રાણ નથી તમારા પચ્ચક્રપ્રાણ તો ૧ સૂક્ષ્મ-બાહર, ત્રસ કે સ્થાવર માના કોઈ જીવ મરાય નહિ તેના છે પ્રમત્તયોગ-પશ્ચિતિને રહેવા હો, એની પ્રતિજ્ઞા રહેવા હો આટલા જ માટે કર્મ બંધનના ઉપર તત્ત્વ ગળીને તત્ત્વચાર્થકારે હિસાનુ લક્ષણ કહ્યું અહીં આચાર ઉપર તત્ત્વ રાખેલું હોવાને લીધે ‘પ્રાણાતિ-પાત’ એમ કહ્યું પણ સૂક્ષ્મ આદિ ચાર કહેવાનું કામ ન હતું સૂક્ષ્મ બાહર છતા ત્રસ સ્થાવર ગા માટે ?

શકા—સૂક્ષ્મ ને બાહર સો તો દુનિયામા જીવ રહેતો નથી ત્રસ, સ્થાવર સો તો દુનિયામા કોઈ જીવ રહેતો નથી બધા આવી જાય છે છતા તમે તો ચારે લીધા બે વખત બંધે શુ કામ લીધા ? સમાધાન—જેવડે દોરે બાંધેલું મજબૂત ગ્રહે કબળો લઈ લે અને લખાવી લે તમે બેવડે દોરે મજબૂત ગણો છો તેથી બધા મતમા બેવડા દોગ કરવા પડે

૧ હિસામ્ પઠિત્વસ્વો દોહ અહિંસા ચત્ત્વિહા સા ડા દન્વે માને
અ તદા અહિંમડ્ગ્રીમાહવાત્રોત્તિ ॥ (દશ૦ નિ૦ ગા૦ ૪૦)

૨ પદમે મતે ! મહાવ્રણ પાળાહવાયાઓ વેરમણ, સન્ન મતે ! પળાહ-
વાય પચ્ચવસ્થામિ, સે સુદમ વા વાયર વા તસં વા થાવર વા,
(દશ૦ સૂ૦ ૩)

સૂક્ષ્મ-ખાદ્ય એટલે શું ?

પહેલાં તો 'સૂક્ષ્મ'નો અર્થ નથી સમજ્યો. 'સૂક્ષ્મ' શબ્દથી સૂક્ષ્મ નામકર્મના ઉદયને લીધે જે જીવો તે વેવાના નથી

કોઈ પણ જીવ સૂક્ષ્મ જીવને હણી શક્યો નથી, હણી શકે નહિ એના એટલા બધા શરીરો ખારીક છે કે જેમ કાચની વચ્ચેથી અજવાળુ ચાલ્યું જાય કાચે અજવાળુ હણાય છે ? કાચના પુદ્ગલો કરતા અજવાળાના પુદ્ગલો ખારીક છે તેથી નીકળી જાય તેવી રીતે સ્થૂંચ ઔઠારિકો, એની આગળ સૂક્ષ્મ એટલા બધા ખારીક કે એની આગળ આ બધા દરવાજા, પોતી ચીજ તેને હલે શી રીતે ? બધે આગળની જાગીઓ બાર છુટીએ તો ઉછળી જાય પણ ચણીબાર, મગ ફળાય નહિ, તેમ ખારીક શરીર આનાથી ફળાય નહિ તો પછી શી રીતે ઘાત થાય ? સૂક્ષ્મ હિસાના વિષયમાં નથી તેથી લીધા નથી મૂક્ષમત્રમ, ખાદ્યત્રસ, સૂક્ષ્મસ્થાવર, ખાદ્યસ્થાવર મૂક્ષમ નામકર્મના ઉદયવાળા નથી લીધા સૂક્ષ્મ, ખાદ્ય એ જે પેના બેઠો ત્રસ ને ધ્યાવરના સૂક્ષ્મત્રસમાં કુટ્યુ આ ખારીક સ્થૂંચ ગાય, ભેસ, ઠીઠી બધા ખાદ્ય ત્રસ સ્થાવરમાં શું કર્યો ? વાયુકાય, તેઉકાયને સૂક્ષ્મમાં સ્થાવરમાં વનસ્પતિમાં વીસકૂલને સૂક્ષ્મમાં લીધી આઠ પ્રકારના સૂક્ષ્મ

આઠ સૂક્ષ્મ 'કેદપસૂત્રમાં કહ્યા સૂક્ષ્મ વનસ્પતિ ઇંડા,

૧. વાસાવાસ પંચોસવિયાળ દદ સ્તન્ન નિમ્ગયાળ વા નિમ્ગયોળ વા હમાદ અદ સુદુમાદ બદ છત્તમત્યેગ નિમ્ગયળ વા નિમ્ગયીષ વા અભિક્ષ્વળ અમિઃ જાણિયન્વાદ પાંદિલેદિયન્વાદ મવતિ, તજ્જહા-પાળ

વગેરેને પૃથ્વીકાયના સ્થાનો, અપ્કાયના સ્થાનો તે સૂક્ષ્મમા
લીધા મ્યાવરમા જે જે સૂક્ષ્મ તે સૂક્ષ્મ જે જે બાદર
તે બાદર

સૂક્ષ્મ ને બાદરની વ્યાખ્યા

જેને બચાવવા માટે તીવ્ર પ્રયત્ન કરવો પડે તે ‘સૂક્ષ્મ’,
ઓછો ડરવો પડે તે ‘બાદર’ સૂક્ષ્મ ને બાદર એ ભેદો સૂક્ષ્મ
નામકર્મ અને બાદર નામકર્મને અંગે લીધા નહિ જીવોનો
બચાવ એ તત્ત્વ રાજ્ય અહીં આચારને અંગે સૂત્ર રચાયેલું
છે તેથી ‘હિસા’ શબ્દ ન લેતા ‘પ્રાણાતિપાત’ શબ્દ લીધો
કરણ વર્તવાનું નહિ કાર્ય વર્તવું રાગ-દ્વેષ વર્તવતા નથી
રાગથી પ્રાણાતિપાત થતો હોય તે છોડવું જીવની વિરાધનાથી
નિરમજે

શકા—તો જીવાદ્વાયો કેમ કહેતા નથી ને પ્રાણાતિ
પાત એમ કેમ કહે છે ?

સુદૃમ ૧ પળગસુદૃમ ૨ વીઅસુદૃમ ૩ હરિયસુદૃમ ૪ પુલ્કસુદૃમ ૫
અરસુદૃમ ૬ લેળસુદૃમ ૭ સિળેટસુદૃમ ૮ ॥ (વલ્લ- સા- સૂ- ૪૬)

વ્યાખ્યાન ૧૮

શામનનું મૂળ આચાર

ગણધર મહારાજ મુદ્ધર્માસ્વામીજીએ ભવ્ય જીવેના ઉપકાર માટે, શાસનની પ્રવૃત્તિ માટે, મોક્ષનો માર્ગ સાધવા માટે દ્વાદશાંગીની રચના કરતા થકા કહ્યું કે આચાર એ શાસનનું મૂળ છે

તીર્થની જડ આચાર

લોકાતિકે દેવતાઓએ ભગવાનને દીક્ષાની વખત વિનંતિ કરી છે લોકનાથ! ધર્મતીર્થ પ્રવર્તાઓ જન્મથી નથુ જ્ઞાન હતા મતિ, ત અને અવધિ દુનિયાને વ્યવહાર જન્મને ઉદ્દેશીને આવે છે, તેથી પહેલા ભવથી લાવેલા ગર્ભમાં ત્રણ જ્ઞાન હોવા છતાં ધર્મતીર્થની પ્રવૃત્તિ ન ગણી અપ્રતિ-પાતી અને નિર્મળ ત્રણે જ્ઞાનો હોવા છતાં તીર્થની પ્રવૃત્તિ થઈ ગયેલી ગણી નહિ ત્યારે ભગવાનને દીક્ષાનો વખત આ યો ત્યારે ધર્મતીર્થની પ્રવૃત્તિ ગણી ભગવાને દીક્ષા લેવાનો વિચાર કર્યો તેને અગે લોકાતિકેએ કહ્યું ધર્મતીર્થ પ્રવર્તાઓ મુખ્યતાએ તીર્થની જડ આચાર છે નીતિકાગેનો મુદ્દો પણ એ જ રહે છે કે આચાર પ્રથમો ધર્મ નાન અને ક્રિયા બને ધર્મરૂપ હોવા છતાં તીર્થ કેગે દીક્ષા લે છે, ગણધરે દીક્ષા લે છે

અર્થનું જ્ઞાન કયારે અપાય ?

દીક્ષા પ્રાપ્ત કર્યા પછી અગત્ય રચના નાન કેને દેવ ? તેમાં શાસ્ત્રકારોએ નિયમ કર્યો આવા વિનયવાળો, સદાચારી હોય બાર વર્ષ ચારિત્ર પાળ્યું, સૂત્ર શ્રદ્ધા કર્યા હોય તેને અર્થ બાર વર્ષ ગયા પછી અર્થનું જ્ઞાન.

અનુયોગ પછી અનુજા

હરિભદ્રમૂરિભ ૧૬૨૧૬૩૬૩૬૩ની વ્યાખ્યા કરતા પહેલા ઉદ્દેશ,
સમુદ્દેશ, અનુજા થઈ ગયો હોય તેને 'અનુયોગ' કહે છે
'અનુયોગ' એ જ્ઞાન આચાર પછી તે વગેરે અનેક કારણોથી
આચાર પ્રથમ હોવાથી આચારાગની પ્રથમ યોજના કરી
પાપનુ મૂળ 'જ્ઞાન'

જ્ઞાન એ જ્ઞાનરૂપે માન્ય નથી જગતમાં પાપનુ મૂળ
લોભ કહેવાય પણ હેડા ઉતરીએ તો પાપનુ મૂળ 'જ્ઞાન'
બહેશને ગાળો દો તો કોધ ચઢે ખરો? માલગતો નથી આધ-
ળાની મામા એટા કરો તો તેને આરેશ આવતો નથી આધળો
છે શ્રવણ-ઇન્દ્રિયથી શબ્દ સાભળે ત્યારે એ શબ્દ કોધ કરાવે
નેત્ર-ઇન્દ્રિયથી આકાર, રૂપ, એટા જાણે તો જ કોધ ચઢે
લકયો-પક્ષાઘાત થયો હોય તેને ઠડુ, ઊનુ માવમ પડતુ નથી
કોધ વગેરેની પ્રવૃત્તિ જ્ઞાન ઉપર આધાર રાખે છે જેને
જેટલું જ્ઞાન તેને તેટલી દુર્ગતિ એકેન્દ્રિય જીવ અનતા છે,
પણ નરકે જતા નથી કારણકે જ્ઞાનની માત્રા વધારે નથી
એકેન્દ્રિયને જ્ઞાન ઓડુ, દુર્ગતિ ઓછી એકેન્દ્રિય ઓછામા
ઓછું કર્મ બાધે અયોગજન્ય દુષ્ટ નરકને ૬ ગુણના નાશને
લીધે દુષ્ટ એકેન્દ્રિયને છે એકેન્દ્રિયથી બેઇન્દ્રિયમા જ્ઞાન
વધ્યુ, સાથે સાથે કર્મની પાયરી પણ વધી જેવી રીતે
અનુક્રમે જ્ઞાન વધે છે તેવી જ રીતે અનુક્રમે પાપ વધે છે
છોકરાને સોની મખ્યાનુ જ્ઞાન કેટલા ડા આપીએ? નો કહે
જે વસ્તુ જાણવામા આવેલી નથી તેને અગે કોધ, માન,
માયા, લોભ થતા નથી

જ્ઞાન વધારે તેને આલોચણ પણ વધારે

ગીતાર્થને મજબૂત આલોચણ આપી જેમ નાનની માતા વધી તેમ કર્મબંધનની માતા વધી તેથી બિનુ ક્રમતા અનુક્રમે એકને એક કાર્ય માટે પ્રાયશ્ચિત્ત રધારે

પાપનુ મૂળ જ્ઞાન પણુ તે છોડનાનુ નહિ

પ્રાયશ્ચિત્તની રૂઢિ શાસ્ત્રકારોએ જ્ઞાન પ્રમાણ કહેવી હોવાથી, ક્રોધ, માન વગેરે બહુપણને અગે વધારે થતા હોવાથી કર્મબંધ બહુપણને અગે વધારે થતા હોવાથી પાપનુ મૂળ વોભ છે પણ ખરેખર પાપનુ મૂળ જ્ઞાન છે એ પાપનુ મૂળ છતાં છોડી દેના જેવુ નથી છોકરો મરી જશે, મોકાણ માડવી પડશે, એમ ધારીને, તેના બચે કોઈદિવસ જન્મ બંધ કરાય નહિ પણુ મત્સ્યના બચાવને માટે ઉપાયો કરાય

ઉપદ્રવની જડ પૈએ

પૈએ એ જ દુનિયામા ઉપદ્રવની જડ છે મામાન્ય ગરી જોને માયા દૂન્યા હોય તો પણ કોઈમા ત્રણ દહાડામા ફેલસો ત્યારે શેડિયાને અગે ત્રણ લખ્યુ કે જોત્યો હોય તો છ મલિને, બે વરો પત્તો ખાય નહિ પૈમાદારોને માટે ન્યાય મોગો છે ગરીજોને માટે ન્યાય સસ્તો છે પૈમાદાર પણાને વીધે ન્યાયનુ મોઘાપણુ, માટે પૈસો ખરાબ થયો

૧ પુરિસ પડુચ અહિય ઊળ વા દિજ્જ અટવ તમ્મચ । તે પુગ પુરિસા દીયા દમે સમાસેણ ખાયન્ના ।' પુરિસા ગીતાગીતા સદાસદા તદ્દ સત્તસત્ત યેતિ । પરિણામાડગરિણામા અતિપરિણામા અરધૂણ ॥
(જી૦ ક૦ મા૦ ૨૦૦૭, ૨૦૮૮)

ભયોનું સ્થાન પૈસો

ચોર લોકો નજર કરે તો કોના ઘર સામી કરે? હરિદ્રના ઘર મામી નજર નરી હોય તો નજર પાછી જેચી લે ચોરોને ઉત્પન્ન કરનાર પૈસો છે ચોરીખાણ, રડીખાણનું મૂળ પૈસો. ખાર વર્ષ મુખી રાખીને ઘર ખાઈ ગઈ, ત્યાંથી કાંઈ આવવાનું નથી એમ ધાર્યું ત્યારે તગડી મૂક્યો. ગરીબના નળીઆ રાત્રમહારાત્ર ગણુતા નથી રાત્ર, ચોર, લુચ્ચા અને જુગારીનો ભય પૈસાની પાડોશમાં ન્યાયનું મોવાપણ પૈસાને લીધે જગતના સર્વ ભયોનું સ્થાન પૈસો છે એટલા માત્રથી પરિહાર કન્યો? તેમ જ્ઞાન એકવા પાપમાં લઈ ગયું પણ તેની મ પત્તિ દેખી?

જ્ઞાન વિના મોક્ષ નહિ

એકે દ્રિયને સ્વર્ગ કેટલા હોય ? એકે દેવલોકને પામે નહિ વધેલો. એલોકને પામે એકે દ્રિય જેમ નરકને નથી પામનો. તેમ દેવલોકને પણ નથી પામતો. એકે દ્રિય જેમ તેના પાપકર્મ ખાધનો નથી તેમ પુણ્યની તેની મિતિ ખાધતો નથી. પુણ્ય, દેવલોક એ જ્ઞાનની વૃદ્ધિ ઉપર આધાર રાખે છે મોક્ષ એ તો નાન સિવાય થતો નથી.

જ્ઞાનનું બહુમાન

ગાસનને અગે વિચારીએ તો ગાસનની દોરી કોને નોપાય છે? જ્ઞાનવાળાને તીર્થ કંઠ મહારાત્ર પણ ગણુધર દીક્ષા લે છે ત્યારે તો સામાન્ય વામશ્લેષ કરે છે દ્વાદશાગીની રચના વળતે તેઓ જિભા થઈને વાસથેષ કરે છે ખાર અગો કર્યા પછી અનુજ્ઞાનો વળત આવે ત્યારે ઇંદ્રિયાળ લઈને જિભા રહે.

કે બાર કરતા ગધેડા ડાલ્યા ?

સાધુની 'દંશ પ્રકારની સામાચારીમા ત્રીજી તથાકારની સામાચારીમા જે જૈન શાસનને માનનારા ૩ તેનો 'તથાકાર' કરવાની ફરજ ૩ એમ કહ્યું અર્થાત્ જે કહ્યું તેની 'તદ્વત્તિ' 'કાલકાચાર્ય' કહેવડાવે છે —હું ન આવું ત્યાં મુખી પર્યુષણ ન કરશે. અગિયારે ગણધરોએ દ્વાદશાગી રચી, છતાં અગિયારનો મન સરખો વિચાર કરે, પર્યુષણ સરખો જૈનોનો અદ્વિતીય તહેવાર, જગત માન બાજે બોલે શાવકના 'પશુભણ' બોલે છે જૈન ધર્મમાથી આખા જગતને અગર કરનાર પર્વ નીકળ્યું હોય તો તે પર્યુષણનું છે પર્યુષણ મિવાય જૈનોનો એકે તહેવાર સર્વત્ર પ્રસિદ્ધિવાળો નથી એવા તહેવારને માટે કાલકાચાર્ય કહેવડાવે છે હું આવું ત્યાં મુખી ન કરે. 'તથાકાર'—જેઓ ગીનાથ, પાથ આચારમા વ્યવસ્થિત, એ કાલકાચાર્યે કઈક કર્યું તે સર્વ સધને કબૂલ પછીના સધને કબૂલ 'કાલકાચાર્ય' કહે ચોથની સવચ્છરી

૧ હચ્છામિચ્છાતહકારો આગસ્સિઆ ય નિસીહિઆ । આપુચ્છણા ય પહિપુચ્છા છદણા ય નિમત્તણા ॥ (અનુ. ૧૦. ૧૬)

૨ પતિટ્ટાણસમણસઘસસ ય અજ્જકારુનેહિં સદિટ્ઠ—જાગ્રહ આગચ્છા-મિ તાવ તુએહિં ણો પજ્જોસવિયન્ત । (નિ. ૩૦. ૧૦ ગા. ૭ ૪૫ ચૂ.)

૩ એવ જુગપ્પહાણેહિં ચરુત્થી કારણે પવત્તિન્ન સચ્ચેવણુવતા ॥ વસાધૂણ, (નિ. ૩૦. ૧૦ ગા. ૫૪- ચૂ.)

સૂત્રથી વિરૂદ્ધ નિર્ણય સૂત્રકારે પર્યુષણ પર્વમા જ થાય એમ કહ્યું છે પૂર્ણાં તિથિનુ નામ પર્વ (લૌકિકકર્કિથી પર્વ કહેવાય) છે પાચમ, આઠમ, પૂનમ, અપર્વમા પર્યુષણ કરે તો પ્રાયશ્ચિત્ત તે વસ્તુ ચોથે કરો, અપર્વે કરો, શ્રમણ સઘ કબૂલ કરે છે કાલાકાચાર્ય દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ અને ભાવને દેખવાવાળા છે કુબાર કરતા ગધેડા ડાઘા નથી

ગીતાર્થતા એ શામનનો આધાર

તે જ વર્ષે ઉત્પાત છે જર્મનીને બેલજીયમમા થઇને જવું પડ્યું તેમ તેમને માગવાની મજબૂતી હતી, તેથી રાહ દેશમા આવવું પડ્યું ને બલમિત્ર ને બાતુમિત્રને જોડે લેવા પડ્યા જે વખતે બધે ભાગ ખજાનજો હોય તે વખતે પ્રજાને નમતું આપવું પડતું હોય, તે નમતું હુમેગા આપવાનું ન હોય આખા દેશમા રાજ્ય ક્રાંતિ થઇ ગઇ શકે લોકો આવ્યા, રાજ્યક્રાંતિ થઇ, અપર્વનું પ્રાયશ્ચિત્ત કે શાસનની સ્થિતિ બેમાથી શું વિચારવું ? હાજરી ન આપે તે નજરે ચડે, ખૂંચે તેમા અધિકારી વર્ગ ગેરહાજર રહે તો એને ઘેર બધું હુલ્લક આવે તેવો વખત દેખીને કાલકાચાર્યે કહ્યું ચોથ તે સાથી કબૂલ કરી ? આચાર્યસિદ્ધિ ગીતાર્થપણાને લીધે તેમના વચનને અંગે વિકલ્પિત 'તથાકાર' છે જ નહિ શાસનનું ચાલવું એ ગીતાર્થ-

૧ ત ચ પુણિમાણ પચમીણ દસમીણ પવમાદિપન્થેસુ પજ્જોમ વેયન્થ જો અપન્થેસુ (નિઃ ૩૦ ૧૦ ગાઃ ૬૪૫ પૂઃ)

૨ ઢક્કાનિનાદેન જ્ઞનપ્રયાણા, નૃપા' પચેલ્લુર્ગુલ્લાટદેશમ્ । તદ્દેશનાથો ચલમિત્રમાનુમિત્રો મૃદ્ધીત્વાડગુરવન્તિસીમામ્ ॥ કાલઃ કથાઃ સ્થા ૩૩)

કુબાર કરતા ગધેડા ડાહ્યા ?

સાધુની 'દશ પ્રકાળી' સામાચારીમા ત્રીજી તથાકારની સમાચારીમા જે જેન શાસનને માનનારા છે તેનો 'તથાકાર' કરવાની ફરજ છે એમ કહ્યું અર્થાત્ જે કહ્યું તેની 'તદ્વત્તિ' 'કાલકાચાર્ય' કહેવડાવે છે—હું ન આણુ ત્યાં સુધી પર્યુષણ ન કર્યો. અગિયારે ગણધરેએ દ્વાદશાગી રચી, છતાં અગિયારનો મન મર્યો. વિચાર કરો, પર્યુષણ કર્યો જોનોનો. અદ્વિતીય તહેવાર, જગત માત્ર બાણે બોલે શાવકના 'પશુબણ' બોલે છે જોન ધર્મભાષી આખા જગતને અસર કરનાર પર્વ નીકળ્યું હોય તો તે પર્યુષણનું છે પર્યુષણ સિવાય જોનોનો એકે તહેવાર સર્વત્ર પ્રસિદ્ધિવાળો નથી એવા તહેવારને માટે કાલકાચાર્ય કહેવડાવે છે હું આણુ ત્યાં સુધી ન કરો 'તથાકાર'—જેઓ ગીનાથ, પાત્ર આચારમા વ્યવસ્થિત, એ કાલકાચાર્યે કહ્યું તે સર્વ સધને કબૂલ પછીના સધને કબૂલ 'કાલકાચાર્ય' કહે ચોધની સવચરી

૧. इच्छामिच्छातहकारो आरस्सिमा य निसीहिआ । आपुच्छणा य पडिपुच्छा छदणा य निमनणा ॥ (अनु १।०।१६)

૨. पनिट्ठाणसमणसवस्स य अज्जकालगेहिं सदिट्ठ—जावाह आगच्छा मि ताव तुब्भेहिं णो पज्जेसविब्व । (नि० उ० १० गा० ५ ६५ चू०)

૩. एव जुगप्पहाणेहिं चउत्थी काणे पवत्तिता, संखेव णुपता सञ्चसाधूण, (नि० उ० १० गा० ५૪૮ ચૂ०)

સૂત્રથી વિરૂદ્ધ નિશીથ સૂત્રકારે પર્યુષણ પર્વમા જ થાય એમ કહ્યું છે પૂર્ણા તિથિનું નામ પર્વ (લૌકિકરૂઢિથી પર્વ કહેવાય) છે પાત્રમ, આઠમ, પૂનમ, અપર્વમા પર્યુષણ કરે તો પ્રાયશ્ચિત્ત તે વસ્તુ ચોથે કરો, અપર્વે કરો, શ્રમણ સઘ કબૂલ કરે છે કાલાકાચાર્ય દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ અને ભાવને દેખવાવાળા છે કુભાર કરતા ગધેડા કાઢ્યા નથી

ગીતાર્થતા એ શામનનો આધાર

તે જ વર્ષે ઉત્પાત છે જર્મનીને બેલજીયમમા થઇને જવું પડ્યું તેમ તેમને માળવાની મજબૂતી હતી, તેથી દ્વાદ દેશમા આવવું પડ્યું ને બલમિત્ર ને બાનુમિત્રને જોડે લેવા પડ્યા જે વખતે બધે ભાગ ખગમળ્યો હોય તે વખતે પ્રજાને નમતું આપવું પડતું હોય, તે નમતું હમેશા આપવાનું ન હોય આખા દેશમા રાજ્ય ક્રાંતિ થઇ ગઇ શકે લોકો આવ્યા, રાજ્યક્રાંતિ થઇ, અપર્વનું પ્રાયશ્ચિત્ત કે શાસનની સ્થિતિ બેમાથી શું વિચારવું ? હાજરી ન આપે તે નજરે ચડે, ખૂંચે તેમા અધિકારી વર્ગ ગેરહાજર રહે તો એને ઘેર બધું હુલ્લડ આવે તેવો વખત દેખીને કાલકાચાર્યે કહ્યું ચોથ તે સાધી કબૂલ કરી ? આચાર્યસિદ્ધિ ગીતાર્થપણાને લીધે તેમના વચનને અગે વિકલ્પિત 'તથાકાર' ૩ જ નહિ શાસનનું ચાલવું એ ગીતાર્થ

૧ ત ચ પુણિગમાપ પચમીપ દસમીપ એવમાદિપન્વેસુ પજ્જોસ વેયન્વ જો અપન્વેસુ (નિઃ ૩૦ ૧૦ ગાઃ ૫૪૫ ચૂઃ)

૨ દક્ષાનિનાદેન કૃતપ્રયાણા, નૃપાઃ પ્રચેલ્લુર્ગુપ્તદેશમ્ ।
તદ્દેશનાથૌ બલમિત્રમાનુમિત્રૌ મૃદ્ધીત્વાઽગુરવન્તિસીમામ્ ॥ કાલઃ
કથાઃ સ્લઃ ૩૩)

પણા ઉપર આધાર રાખે છે

એક આખે અધૂરું દેખાય

‘એક સાધુપણ ગીતાર્થનું છે અને મીનું’ સાધુ-
પણુ ગીતાર્થની નિવારણ રહે તેનું આથી મીનું સાધુપણ
ત્રિનેશ્વરે નાનથી દેખ્યું નથી તેા જો કયાથી? જ્ઞાનને લીધે
થવાવાળા પાપ દેખ્યા, તેા જ્ઞાનને લીધે થવાવાળા કાયદા તપાસ્યા?
શામનનું આલ્પ, સદ્ગતિ, પુણ્ય પ્રવૃત્તિની તીવ્રતા એ જ્ઞાનને જ
આભારી એક આખે દેખતો હોય તેવો જો જમણી
આખ ખુલી હોય, તેા તે જ જાણુ દેખે, જ્ઞાનને દૂષિત કરનારને
જ્ઞાનના દોષ જ દેખાય મધ્યસ્થ દૃષ્ટિવાળો હોય તેા જ્ઞાનના
દૂષણો દેખ્યા તેની સાથે તેના ભૂષણો પણ દેખે

મારા નરમાનો આધાર વાપરનાર ૫૨

‘જ્ઞાનને શાની જડ માનવી?’ જગતમા હથિયાર શાપ
સમાન કે આશીર્વાદ સમાન? અને કેવા ગણુવા? શાસ્ત્રના
હાથમા આવે તેા આશીર્વાદ, દાધારગીના હાથમા આવે તેા
શાપ સમાન હથિયાર સ્વતંત્ર આગીના સમાન કે ગ્રાપ સમાન
નથી એમ જાન સાગના હાથમા આવે તેા શાસન ચલાવનાનું
કારણ અને મોક્ષનું કારણ બને

જ્ઞાનને હિસામે આગ કે નકારા ગણુવાનું રહ્યું નહિ ત્યારે

૧ ગીયત્થા ય વિહારો વિદ્વો ગીયત્થમીસિઓ મણિઓ ઇત્તો
તદ્મ વિહારો નાણુજ્ઞાઓ જિણવરેહિ ॥ ૧૦૨ ॥ સજ્જમઆયવિહારણ
નાણે તદ્ દસણે ચરિત્તે અ । આણાલોર જિણાણ, કુચ્ચદ તીહ તુ મસાર
॥ ૧૦૩ ॥ (મોઘનિયુક્તિ)

સારા નહાગ કેને ગણુના ? તૈન-હુચિયાગરૂપ મારાના હાથમા આવે
તો સદ્ગતિ સાધે, નહારાના હાથમા આવે તો દુર્ગતિ માધે જે
નહાચારનો મળી તે 'માનો' જે દુરાચારનો સળી તે 'નહારો'
મદાચારનો દોષન મનાચારને કણુભગ ન છોડે

જ્ઞાનનુ પ્રયોજન મદાચાર

કૃપ ને અકૃપનો પરેપરો ડેળવાયેવો હોય તે કૃપને
કોઇ દિવસ ખરાબ ગણે નહિ પાચે આચારરૂપી પાચ
મ્થાનોમા ગિયર નયમ તપસ્યાએ કરી ભરપૂર હોય, આનો
હોય અને ગીતાર્થ હોય તેના વચનને અગે નિર્વૃત્તપણે
'તત્તિ' આ મમાચારી જૈન શામન જ્ઞાનને-મ્થાનન જ્ઞાન
તરીકે માધ્ય માનતુ નથી મદાચારને માટે જોને માને છ
જ્ઞાનનુ પ્રયોજન મદાચાર આખ દેખનાનુ કામ કરે
દેખનાના મુદ્દાએ કામ કરે નહિ ઇષ્ટ હોય તો દેખવુ,
અનિષ્ટ હોય તો ન દેખવુ જ્ઞાન એ જો તરન હોય તો પડી
ગયેલી મહોર દેખનામા આવી, જ્ઞાન થયુ એ, ઉચકો નહિ,
ગુણમા નાખો નહિ શુ ડહો ? અજ્ઞાની દેખ્યુ કામનુ શુ ?
ને દેખ્યુ તો તારી ફરજ હતી, તો તારે લેવી હતી માપ
દેખ્યો માપ છે, જ્ઞાન થયુ ખનો છો શુ કરવા ? જ્ઞાન
ઈષ્ટ પ્રાપ્તિના સાધનો મપકાવવા અને અનિષ્ટ પ્રાપ્તિના
સાધનો દૂર કરવા તરીકે ઉપયોગી છે તેમ જ્ઞાન એ કોઇ
ખણ અગે ઉપયોગી હોય તો ઇષ્ટની પ્રાપ્તિ અને અનિષ્ટ
દૂર કરવામા

સયમના માટે દયા છે

‘પદ્મ નાળ તમો દયા એ જોનોમા થોડાથી જ અનપયુ હશે એનો ભાવર્થ કયા રૂપે લીધો છે? કોઇની મોય, કોઇની ગઠડી સોયની બહોરખબર દેવી છે ગઠડી ગળી જવી છે જ્ઞાનને માટે આ વાક્ય કહ્યું જ નથી સયમ કયાને માટે આ વાક્ય કહ્યું છે પહેલું આડ પછી ફળ પહેલા સ્ત્રી પછી પુત્ર આડ ઉપર તત્ત્વ નથી ફળ ઉપર લોકોને તત્ત્વ છે ફળની ઇચ્છા હોય તો આડ વાવ પહેલી કરાતી વસ્તુ એ આગમના ફળને અંગે દયા કરવા માંગે છે, દયા કરવી એ તાક કર્તવ્ય છે દયા કર્મ બધાવનાર નથી, બધાવનાર છે આપુ પ્રકરણ દયામય છે જ્ઞાનનું પ્રકરણ ની

ઉપક્રમ ને ઉપમહાગ જ્યાણુને માટે

રકેમ ચાહુ, કેમ જોહુ? કેવી રીતે રહુ કે પાપ કર્મ ન બધાય? જયણાથી ચાવે, જિજો રહે, બેને, જોવે ને ખાય તો પાપકર્મ બાધે નહિ આખા પ્રકરણનો ઉપોદ્ધાત કયા છે? જ્યાણુને ઉદ્દેશીને પાપકર્મ ન બધાય-આ ઉપક્રમ એના પોષણમા પદ્મ નાળ તમો દયા જણાવ્યું તારે દયા પાગવી હોય તો જીવોને સમજી લેજો આત્મ-મોક્ષનું જ્ઞાન મેળવી લેજો શાને માટે? જયણા પાળવા માટે ઉપક્રમ એ

૧ પર્વદેશના ૬ ૧૦૨ જુઓ

૨ કહ ચરે કહ ચિદ્ર, કહમાસે કહ સપ। કહ મુજતા માસતે, પાવ કમ્મ ન વધદ ॥ ૩૮ ॥ જય ચરે જય ચિદ્રે, જયમાસે જય સપ જય મુજતો માસતો, પાવ કમ્મ ન વધદ ॥ ૩૯ ॥ દશ૦)

જયણાને નામે, ઉપસહાર જયણાને માટે જીવ, અજીવ અને
બનેને જાણનારો સજ્જમ જાણશે ઉપસહાર સજ્જમમાં ઉપક્રમ
ને ઉપસહારને એક બ્રાહ્મણે રાખીએ પણ ગાથામાં જ
આવીએ મર્વ માધુએ આવી રીતે છે

તત્ત્વ જયણામાં

જગતમાં જેને ભૂખ લાગી તેણે રસોઈ કરી રસોઈ કરે
તે જ ભૂખ લાગે તેથી જાધા ધરાયવા છે? તત્ત્વ કયું? ચૂસા
સળગાવવાનું પહેલું પણ મુહો કયા? ધરાવામાં ચૂસો મળગાવવા
ઉપર તત્ત્વ હોય તો મો ચૂસા મળગારે હાળ વગેરે ન લાવે
તો? રસોઈ કરીને ધરાવામાં તત્ત્વ છે તેમ જયણામાં તત્ત્વ
ગીતાથ અને ગીતાથ નિશ્ચા એ જ માધુપાણી

જીવ, અજીવને જાણે ત્યારે મર્વ જીવેની ગતિ જાણે
ગતિ જાણે, પુણ્ય, પાપ, બધ, અને મોક્ષ પણ જાણે મમારથી
કટાળો ને કટાળાથી ત્યાગી આ બધો અનુક્રમ શા માટે?
સહચારની નીમણી નથી દેખવો ઉપક્રમ કે ઉપસહાર કે
નથી દેખવું ગાથાનું તત્ત્વ કવીશથી પણ માળિત કરે છે
અજ્ઞાનને 'નકામું' કહીએ છીએ અજ્ઞાન ઉપર ચીઢ ઈ ગયા
છે એવું નથી બિચારો જાણે નહિ તો શું કરે? જયણાદિક ન
કરી શકે માટે અજ્ઞાન ખરાબ અજ્ઞાનથી ખરામી અજ્ઞાનપણે છે
તેના કરતા જયણા નહિ પાળે તેની ખરામી ॥ અજ્ઞાની કરવાનો
શું? આ સુદર, અમુદર, ગિરતિનો લાલ, અગિરતિનું નુકશાન
જાણે શું? ન જાણે તો કહી ન શકે એને ખાતર અજ્ઞાન ખરાબ
અજ્ઞાની પણ સંનીની નિશ્ચામાં હોય તો તે જ્ઞાની જેવો માન્ય
છે એકલા જ્ઞાન ઉપર જઈએ તો અજ્ઞાની એકલો હોય
નિશ્ચામાં હોય તે નકામો અજ્ઞાની પણ જ્ઞાની જેવા જ

છે, કારણકે જ્ઞાનીના વચનની નિશ્ચયે રહીને નાનીની માકક વર્તાવ કરનારા એ હોય છે મગીતાર્થને ગીતાર્થની નિશ્ચયો હોય તો તેનું સયમ માન્ય

જ્ઞાન પારકું પણ કામ લાગે

આચારની પ્રજાતા કેટલી બધી સ્વીકારી? એક દેખતો હોય અને એક આધજો હોય, આધજો દેખનાની આગળી પકનારો હોય અને જ્યાં જવું હોય ત્યાં બને સાથે જાય તો પછી દેખનારા અને નહિ દેખનારામાં ફરક નહિ જ્ઞાન પારકા આત્મામાં રહેતું તે કામ લાગે છે અગીતાર્થની નિશ્ચયે સાધુપણ માન્યું તેમ અવિરતિની નિશ્ચયે સાધુપણ માન્યું નહિ જ્ઞાન માયે દયાની પણ આવશ્યકતા

શકા—જ્ઞાન મીઠાના આત્મામાં રહેતું કળ ન હે તો પછી બીજાના આત્મામાં રહેલી વિનિ કેમ કળ ન હે? સમાધાન— પારકું જ્ઞાન બીજાને કામ લાગે, પણ પારકું ચારિત્ર બીજાને કામ ન લાગે. અગીતાર્થને પણ ગાંતાયની નિશ્ચયે જ્ઞાન માન્યું જવું હોય તેને ટાટીઆમાં જોર નેડો અચાર ચારિત્ર પવિત્ર ક્રિયા એ તો શામનમાં લેરી પડ્યો, જ્ઞાન તે માત્ર નાધન તરીકે જ્ઞાન પહેલાં પણ તેથી તરત તો દયાનું જ લાવવાનું છે જો જ્ઞાનની અજ્ઞ દયાનો ઉદ્દેશ ન રહે તો તે જ્ઞાનને જ્ઞાન માનવા જેવું શામન તૈયાર જ નથી આથી જ્ઞાનને બસેડવું છે એમ માન્યો નહિ

દયાના માધન તરીકે જ્ઞાન

દુર્ગાંકાલિકમાં પહેતું જ્ઞાન કહ્યું છે જ્ઞાન એ શાસનની જડ છે જેના પરિણામમાં સદાચાર હોય તે 'જ્ઞાન' નાન, જ્ઞાન તરીકે ઉપયોગી નથી, પણ જ્ઞાન દયાના માધન તરીકે ઉપયોગી છે

આચાર ત્યા મુધી જ ગામન

ઢાઢશાગી ગ્રથના આચારાગ કેમ ગચ્છુ ? આચાર એ પ્રથમ, કેમકે એ ધર્મની જડ છે આચાર છે ત્યા મુધી જ શામન ॥ છઠ્ઠા આગમા કથચિત્ જ્ઞાન પામનારા થગે પણ સાધુપણુ નહિ આવે તેથી શામનનો વિચ્છેદ મમ્યક્તવના માલિક આરે ગતિવાળા અને મમ્યગનાનના માલિક પણ આરે ગતિવાળા, પણ ત્યા તીર્થ નહિ દેવતા, નારકી, તિર્યચમા તીર્થ નહિ નિર્ગથ વગર તીર્થ નહિ ‘‘જ વિના તિય જિયટેહિ’’ શામન પ્રવર્ત્યુ ત્યારે ગણીએ કે જ્યારે ગણધરોની દીક્ષા થાય-જે દહાડે માધુપણુ થાય તે દહાડે શામનની પ્રવૃત્તિ જે દહાડે માધુપણુ બધ થાય તે દહાડે ગામન બધ મહા વીરને સમુવાલિકામા કેવળજ્ઞાન થયુ પણ તીર્થપ્રવૃત્તિ કયાથી ગણીએ ? દીક્ષા થઈ ત્યારથી સાધુપણુની ઉત્પત્તિ ત્યા તીર્થની ઉત્પત્તિ ને માધુપણુનો છેડા ત્યા તીર્થનો છેડા તિય વમા દેશનિરતિ હોય તો પણ ગામન છે નહિ

આ વિચારીશુ ત્યારે મુધર્માન્વામીએ જારે અગની જ્યના કરના આચારને ક્રમ પ્રથમ સ્થાન આપ્પુ તે મમન્તશે આથી આચારાગની જ્યના કરી અને પછી મૂયગડાગની જ્યના કરીને નિચારની જ્યવસ્થા કરી

શકા-ઢાણુગણમા પાચ મહાવ્રતોનુ વર્ણન કરના પ્રાણાત માતવિરમણુ કેમ કહ્યુ ? જીવહિમા કેમ કહ્યુ નહિ ? મમાધાન-પહવા હિમા’ શબ્દના જે વસ્તુ હતી પ્રમત્તયોગ

‘જ વિના તિ વ જિયટેહિ જિયઢા વ અતિથગા । ઢવજાડસજમે જાર તાર ટુળા જુમજ્જના ॥ (જી માંગા ૦૩૧૮)

અને પ્રાણનુ વ્યપરોપણુ પ્રમત્તયોગના પચ્ચક્ષણાણુ નથી, પચ્ચક્ષણાણુ તો પ્રાણવ્યપરોપણના છે હિસાથી વિરતિ કહેવામા પ્રત્યાખ્યાનીય, વિવેચનીય વસ્તુ છે 'હિંસા' ન સખીએ ને 'વધ' શબ્દ સખ્યો હોત તો જીવનધર્મી વિરમુ, કહેવામા શી દગા થાત ? મર્વથા મરણથી વિરમવાનુ થાય આધળો, બહેરો કરવામા કોઈ પણ પ્રકારે પ્રતિજ્ઞાને વાધો રહે નહિ વધના ત્રિવિધ ભેદો

શકા-^૧વધના ત્રણ ભેદ છે (૧) જે પર્યાયમા જે જીવ રહ્યો તે પર્યાયનો નાશ કરવો તે 'વધ' પાળી પહેલા મોળના ઉછાળા નહિ હોય પૂરી વાત થવા દો પછી જોણને (૨) જે દુ ખ ઉત્પન્ન કરવું તેનું નામ 'વધ' નથી તો પર્યાયનો નાશ કર્યો, નથી દુ ખની ઉત્પત્તિ કરી, એમલા માનથી વધ સ પૂર્ણ થઈ ગયો એમ નહિ (૩) પરિણામની કિન્નિષ્ટતા કરવી આ રીતેનું નામ 'વધ' પર્યાયનો નાશ દુ ખની ઉત્પત્તિ અને પરિણામની કિન્નિષ્ટતા તે 'વધ' જિનેશ્વર મહારાજે આ ત્રણનું નામ 'વધ' કહેનું છે, તે વધ પ્રયત્નથી, ઉદ્યમ કરીને, સાવચેતી ખરીને વર્જવો જોઈએ માટે પદમે વયે જીમરખાઓ વોમળ કહી દો, પછી પાળાફવાયુ લખાવો શુ કામ ?

વર્જન આચાર પરત્વે, પ્રતિજ્ઞા પરત્વે નહિ

સમાધાન-વર્જવાની અપેક્ષાએ તે જણારેલો વધ વર્જવાનો છે પણ મહામતમા પ્રાણ્યાતિ શતવિરમણુ રાખ્યું તેનું કારણ ધ્યાનમા લે વધ એ જગતમા વર્જવો અસંભવિન છે અયોગિ,

૧ દુ સ્વોત્પત્તિમન કલેશ તત્પર્યાયસ્ય ચ ક્ષય । મમ્યા' મ્યાનુ સા પ્રયત્નેન, હિંસા દેશા ત્રિપચિત્તા ॥ (હારિમદ્ગોવિંદિસાષ્ટક-મવચૂળિ)

અયોગિ કેવલીની દશા વિચારીએ તો ત્યાં પણ પર્યાયનો નાશ અને દુખની ઉત્પત્તિ એ બે વર્ણ શકાતા નથી છતાં જળમાં મિદ્ધ થયેલા, દરિયામાં નદીમાં સિદ્ધ થએલા આપણે માનીએ છીએ જે વખત સિદ્ધ થનારાના શરીરો નદી, દરિયા, જલાશયમાં હોય તે વખત છુએને અગે પર્યાયનો નાશ છે કે નહિ? દુખની ઉત્પત્તિ છે કે નહિ? પર્યાયનો નાશ ને દુખની ઉત્પત્તિ છે 'વધ' વર્જવો એ અગત્ય છે એટલું જ નહિ, પણ અસહવિત પણ છે આ જે કહ્યું તે પ્રવૃત્તિને અગે આ ત્રણ પ્રકારનો જે વધ કહેલો છે તે વધનું વર્જન આચાર પ્રત્યે છે પણ પ્રતિજ્ઞા પરત્વે નથી વર્જનની અપેક્ષાએ 'પાણી, વનસ્પતિ, વાયરાની વિગ્રહના ન થાય તેમ વર્તજે' એમ શ્રાવકને કહીએ છીએ

આચારને અગે આપેલો ઉપદેશ પ્રતિજ્ઞામાં ઉતારી દે તો તુ સ્થાનને સમજેલો નથી આચાર જતાવવામાં વાધો નથી પણ પ્રતિજ્ઞા ન કરી શકાય વધ વર્જવાને અગે ઉપદેશ આપ્યો તે હાયક અને જરૂરી, પણ પ્રતિજ્ઞાનો વિષય થાલે છે પ્રતિજ્ઞાને અગે ન થાલે પ્રતિજ્ઞા લઈએ તો એક એક જલમિદ્ધ થયા તે પ્રતિજ્ઞાથી જાણ છે એમ કહેવું પડે છે શ્રાવકને એકેદ્રિયની વિગ્રહના વર્જવાની હુતી, તે વર્ણત થઈ ગઈ, આચારને અગે વર્જવાની હુતી આચારનો વિષય છે પ્રતિજ્ઞાનો વિષય છે સર્વ પ્રાણુતિપાતવિરમણ એ પ્રતિજ્ઞાનો વિષય છે

વ્યાખ્યાન ૧૯

ધર્મની જડ

ગણધર મહારાજ શ્રીમાન્ મુખર્માન્વામીજીએ બ ધ જીવોના ઉપકારને માટે દાદશાગીની જ્યન્તા કરતા ધકા આચાર એ ધર્મની મૂળ જડ છે એમ કહ્યું તીથપ્રવૃત્તિ એ પણ મહામતના ઉચ્ચારાને અગે થયેની હોઈને આચારની જડવાળી ગણાય તીથનું ટકવું માધુર્ય હોય ત્યાં મુખી અવકેશી જ્ઞાન કયું ?

જ્ઞાનનો આદર જ્ઞાનના મુખી કરાયેલો નથી આદરવા લાયક વસ્તુનો ખ્યાન આવે તેથી તે આદરી શકાય, છાડવા લાયકને છાડી શકાય ને માટે જ્ઞાન છે । જાણ કરના લાયકનું અકળ કરવું અને છાડવા લાયક નહવું એ કળ જ્ઞાનનું છે જે જ્ઞાન થયા પછી આદરવા લાયકને આદરી ન શકયા, છાડવા લાયકને છાડી ન શક્યા, તે જેમ જાડને કળ ન આવે તેને ‘અવકેશી’ કહે છે તેમ તે જ્ઞાન પણ ‘અવકેશી’ કહેવાય

જ્ઞાનની માર્ગકતા ગાથી ?

વાચસ્પય ઉમાન્વાનિજીએ પ્રગમવૃત્તિમા જણાવ્યું કે “જ્ઞાનસ્ય ફળ વિરતિ” જ્ઞાનનું ફળ વિનિ છે જ્ઞાન એ જ્ઞાનની અપેક્ષાએ માર્ગવાનું હોતું નથી વિરતિ થાય તો જ જ્ઞાન ગણવું આદરવા લાયક આદરવા ને છાડવા લાયક છડાય

૧ વિનયફલ શુશ્રૂષા ગુરુશુશ્રૂષાફલ શ્રુતજ્ઞાનમ્ । જ્ઞાનમ્ય ફલ વેરતિર્વિરતિફલ ચ મત્તિરોધ ॥ (પદમરતિ સ્તો ૭૨)

મિથ્યાદૃષ્ટિનું જ્ઞાન, એ અજ્ઞાન ગાથી ?

શકા—તમે તો જળરા પક્ષપાતી, તમારૂં ટીલું ધરાવે તે જ્ઞાનવાળો મર્યગૃષ્ટિ જ્ઞાનવાળો, મિથ્યાદૃષ્ટિ અજ્ઞાનવાળો એ શું દાખડીને દાખડી નથી જાણતો, નથી માનતો ? એ પાનાને પાના તરીકે જાણે છે અને માને છે જેમ સમ્યગ્દૃષ્ટિ માને છે તેમ મિથ્યાદૃષ્ટિ પણ પાનાને પાના માને છે સગ્રસ્ત જ્ઞાન છતાં એકને જ્ઞાન અને બીજાને અજ્ઞાન ! સમ્યગ્દૃષ્ટિને જ્ઞાન તેજ જ્ઞાન 'અદ્રીષ્ટ'ને કડવું, ગોળને મીઠો તમે કહો, એવું તે પણ કહો જે સરખા છતાં એકને જ્ઞાની, બીજાને અજ્ઞાની ગા મુનાથી કહો છો ?

મમાધાન—એકાત્મવાદ હોવાને લીધે સત્, અમત્પણુનો ફગ્ક નથી પડતો. મર્યગૃષ્ટિને ગ્રાહે જેવો છંદ વિષય હોય તો પણ એ પુદ્ગલના સ્વભાવ અનિષ્ટને અનિષ્ટ તરીકે જાણે હોયમા ઉપાદેયની ભુદ્ધિ આવે ત્યાં પુદ્ગલની દૃષ્ટિ આવી સમ્યગ્દૃષ્ટિ થવું હરેકને ગમે છે, પણ મિથ્યાદૃષ્ટિ થવું કેાડને ગમતું નથી પણ મર્યગૃષ્ટિની નિતિ કેની મુશ્કેલી ભરેલી છે તે વિચારવું નથી

‘જિતશત્રુ’નું ઉદ્દાહરણ

જિતશત્રુ રાજા છે અને મુખુદ્ધિ પ્રધાન છે (જાતાજીઁ અ. ૧ સૂ. ૯૮-૯૯) અને ખેલવા નીકળ્યા ખાઈ આવી ખાઈમા આખા ગામની દુર્ગધી હતી રાજાએ દુર્ગધનું સ્થાન આબુ ત્યાં મોઝે મોઝે દર્જને ઘોડો દોડાવી મર્યો મુખુદ્ધિ મમત્તિ કે તેને વિચાર આવે છે પુદ્ગલના પરિણામને આ જોયો મમજી શકના નથી પાડોશીને ત્યાં

સળગતો પૂજો ઘાસે છે વગર સગાસળધીએ મોકાણ શાની માટે છે? તારે ને પુદ્ગલને સળધ કયો કે જેની ઉપર તું અરગ! અહોહો! કરે છે આ વાત મારા માલિકના ખ્યાલમાં આવી નથી, તો એની સેવામાં રહ્યો શા કામનો? મહુસયોધી રહ્યો હોય ને કોઈ રાજાને ધોવ મારી જાય તો મહુસયોધી નોકરીમાં હાજર હોય ને પેવો ધોવ મારી જાય તો તેને ધિકકાર હું પણ ધર્મ પામેવો છું ને પુદ્ગલનું સ્વરૂપ જાણેલો છું એવાની તહેનાતમાં મોહરાજા રાજાને ધોલ મારી જાય તેથી મને શરમ આવે છે 'જ્ઞાનના' ચક્રન છેલ્લું, બાજ્યું કે ઘસ્યું તો યે મુગધ આપે સમક્ષિના મોઢામાં ચાહે તો સપત્તિ કે વિપત્તિ હોય તો જેમ ચક્રન કોઈ દિવસ દુર્ગાધી વમે નહિ, તેમ આ જીવ પણ ચાહે તેવા ઈંટ સયોગમાં, અનિષ્ટ સયોગમાં પોતાની સાચી સમજણને તળે નહિ

સ્થુલભદ્રની પરીક્ષા

સ્થુલભદ્ર બાર વષ મુધી વેશ્યાને ત્યાં રહ્યા છે પછી પહેલવહેલો મુનિ વેશ લે છે રાજા પરીક્ષા આમાં લે છે? હાથી મરી ગયો છે લોકોની નાસભાગ, પણ સાધુ સ્થિર એમાં એની પરીક્ષા સીધી લાઇને આજ્યા જાય છે, ત્યારે રાજાએ જાણ્યું કે સાધુ છે

સમ્યગ્દ્રષ્ટિના વિચાર

હવે મૂળ વાત પર આવો-પ્રધાન કહે મારા સસર્ગમાં

૧રાયા મળદ-પેચ્છદ કચ્છદગેણ ગણિયાધર પવિસદ, આગાસનલગ મો પેચ્છદ, જહા મતકડેવરસસ જગો અવસરદ મુદાણિ ય ટારદ, સો મયન તદેર જાદ । (આવ- હારિ૦ પૃ૦ ૬૦૬)

આવેલો તેને ધર્મ ન આપુ તો હું ધર્મ પામેલો કામનો શુ ? સન્નનોના ગુણો પ્રાપ્ત થયેલાના 'સસર્ગ'મા આવીને સમ્ય જ્ઞાપિતી પ્રગ સા ન કરે તો દોષ, પ્રશસા ન કરે તો અનાથાર, ને પ્રાયશ્ચિત્તનુ સ્થાન રાજને કેવી રીતે સમજાવવો એ વિચારી પોતે નોકરને હુકમ કર્યો કે આમાથી પાણી લઈ લેજે ખરાબ ખાઈમાથી પાણી લઈ લીધુ એ પાણીને રેતી, કોણમામાથી ગાળી સ્વચ્છ કરી, વામિત કર્યું પાણી તૈયાર થયુ ત્યારે રાજને જમવા બોલાવ્યો નોકરને કહી રાખેલુ કે પેલુ પાણી આપજો રાજ કહે અરે પ્રધાન ! પાણી જેવી ચીજ તે તે મારાથી છાની રાખી ? આ જે મ્થાનનુ પાણી હોય તેમાથી અમે ભરી લાવીએ તો ખૂટી જાય એમને ?

પ્રધાન બોલ્યા-આપને આરોગ ન આવે તો કહુ જે ખાઈ આગળ ઘોડો દોડાવીને આપ નાડા હુતા તે આ પાણી રાજ એકદમ ચમક્યો ! ન હોય એ પાણી ! કોયલાને ચાહે તેટલો ઘોઈએ તો ખડી ન થાય

પ્રધાને બધી પ્રક્રિયા બતાવી આ પાણીને આ બધા સાધનો, એ સરકાર કરતા એવચી, લવિંગને જે રૂપે મેળવવા તે રૂપે મેળવે, ગધ આવે તે રૂપે એ તૈયાર કરેલુ પાણી બતાવ્યુ, ત્યા કચ્છુવ કર્યું કોવનો કાળો હોય છે એમાથી ગોળી કરે કે તે સફેદ પરિણામનુ પલટલુ તે પુદ્ગવનો સ્વભાવ જ્યા રાજાએ મહેનત દેખી ત્યારે રાજાએ પૂછ્યુ રાજ આવી ગીતે કરે છે ? ના સાહેબ, આ ને માટે જ કર્યું છે બીજુ પાણી લાવીને કર્યું હોત તો અપૂર્વ ધાતને ? ના આમા એક કારણ છે આપ એ ખાઈના પાણીને દેખીને દોડી ગયા ત્યારે આપને પુદ્ગવનો વિચાર ન આવ્યો પુદ્ગલના

ખરાબપણાને લીધે તમારામાં ખરાબપણું દેખ્યું તેથી મારે
આગવી મહેનત કરવી પડી પુદ્ગલનું સ્વરૂપ સમજવું
જિતરાનુને સમક્ષિત પમાડ્યું

પુદ્ગલનો દ્રેષ એ પારકી લાય

સુષુદ્ધિમા જે પરિણતિ ઉત્તમ હતી તે ગળમા કેમ
ન આવે? પારકાને ત્યાં લાગેલી લાય પોતાને ત્યાં કેમ
આવવા દે? પાખ ઘરની કાપી નાખવી જોઈએ સુષુદ્ધિ
પ્રધાન, રાજાને માર્ગે લાવવા માટે, પુદ્ગલનું પરિણમન કેમ
થાય છે તે સમજાવીને પુદ્ગલનું ચાહે તે પરિણમન થાય
તેમાં આપણે ઘેરે લૂંટાય લગાડવી નહિ પણ તે પદાર્થની અદર
આ છવ દ્રેષ કરે છે ગતર (Gutter)નું પાણી જોઈ
દ્રેષ કરે છે, એ જ પાણી જઈને શાક થયું તેને આદરથી લે
છે સાચી? મન્કારથી જ લાયુ તેથી તે જ અર્થ ઉપર દ્રેષ કરીએ
છીએ, તે જ અર્થ ઉપર લીન થઈએ છીએ

નિશ્ચયથી વિચારીએ તો જીવને ઈષ્ટ, અનિષ્ટ નથી પારકી
લૂંટાય વરમા ન ધાયે. પુદ્ગલના પરિણમની વિચિત્રતા ખ્યાલમાં
આવી હોય તો, પાનાને પાનારૂપે કહે, પણ પોતાને ઘેર લૂંટાય
ન લગાડે મમ્યગ્નિને જે જ્ઞાન થયે તેમાં એક જન હેતુ થવા
દેશે નહિ જ્યારે મિચ્યાગ્નિને જે જ્ઞાન થયે, જિનાને ઊંડુ
કહેશે મમ્યગ્નિ વસ્તુરૂપ જણાવે છે, અરે મર્ધ નથી-રાત્રવું
માયવું નહિ એ જ્ઞાનવું ક્ષણ તેથી કર્મજનન નહિ

કેયું જ્ઞાન મમાર વધાડે ?

જ્યારે નારૂ દેખ્યું ત્યારે હાથ! ખરામ દેખો ત્યારે
અર! જે જ્ઞાન થાય તે હાથ! અને અરે! મા પરિણમે એ જ્ઞાન
તે મમારદ્વિત્તુ કારણ બને

વિરતિરૂપે દેખા વિનાનુ જ્ઞાન અજ્ઞાન

જ્ઞાનનું કૃણ વિરતિ તે ન થનાથી મિથ્યાગૃહિતા જ્ઞાનને જ્ઞાન કહી શકતા નથી, કેમકે એને વિરતિનું ધ્યેય ન હોય સમ્યગ્ગૃહિતા જોધને જ્ઞાન તરીકે મનાયુ તે સદાચારના ધ્યેયને લીધે આત્મના લાયકને આદરવાની, મોક્ષ મેળવવાની બુદ્ધિ ન હોય તો સમ્યગ્ગર્શન નહિ અહીં લાલ પડને કહેલો હોય અને આત્મા સૂર્ય હોય, એનું અજ્ઞવાણુ એના પર પડે છે વસ્તુની લાલાશ દેખાય પણ વસ્તુ લાવ નથી અહીં આભાતા મમત્તિ ન લેવા શાસ્ત્રની વાત ચાલતી હોય ત્યાં પુદ્ગલ આમ છે ઉઠ્યા એટલે ખખેચું સમ્યક્ત્વની નિયતિ '૬ સઠ સાગરોપમથી અધિક

જ્ઞાન, 'જ્ઞાન' તરીકે ક્યારે ગણ્યુ ? વિરતિ ઉપર ધ્યેય રતુ હોય ત્યારે જ ન જ્ઞાનરૂપે આ દેહુ નથી પણ વિરતિના કારણ તરીકે આદેહુ છે પહેલું જ્ઞાન ખરૂં પહેલા ચલેા મળ ગાવનાનો, પણ કરનાતુ શુ ? રનોઈ જેમા વિરતિ આવે નહિ તે જ્ઞાન નમાયુ

શખ-જ્ઞાનથી જ્યાં થાય તે મીતુ કહેવુ હંતુ શા માટે પદમ નાળ તઓ દયા" કહેવુ પડયુ ? એક જ પદમા બે વાગ્યો શા માટે ?

અમાધાન-પહેલા જ્ઞાન થાય છે, પણ તે જ્ઞાન શા માટે ? જ્યાં માટે માટે જ્ઞાન મેળવી જ્યાંમા આન

જગતમા જ્ઞાન જ્ઞાનરૂપે આજ્ઞાયુ નથી, જ્ઞાન કૃણરૂપે આ નયુ છે ઘરના નળીઆ ગળ્યા છે ? વૃગજ્ઞાન તાતણા

ગણવા બેડા છે? ગણેા તો જ્ઞાન થાત ને? નળીઆ ગણ્યા હોત તો નળીઆનુ જ્ઞાન થાત ને? ઉપયોગ શેનો? જ્ઞાન નાનરૂપે લેવાતુ હોત તો એનો ઉપયોગ શે? એ કોઈ ક્વિસ રહેતુ નથી સુખ ગા માટે એ સવાલ થતો નથી સુખ મુખરૂપે આદરવા લાયક છે, હેતુ તરીકે આદરવા લાયક છે જ્ઞાન જ્ઞાનપણે લેવાતુ નથી, હેતુ તરીકે એ લેવાય છે જ્ઞાન, સાધન તરીકે, નહિ કે માધ્ય તરીકે-

નળીઆ ગણવા તેનો ફાયદો શે? નાન સાધન તરીકે ગણ્યુ તેનાથી દયા થાય છે માટે 'જ્ઞાન' જ્ઞાનની કિમત રાને લીધે? રાજને ત્યા જન્મેના છોકરાની કિમત રાજપુત્ર તરીકે છે, પુત્ર તરીકે નથી આગવને છાડના અને મવગને આદરના માટે જ્ઞાનની જરૂર છે જ્ઞાનનુ જ્ઞાનપણે આરાધ્યપણુ નથી આચારને અગે જ્ઞાનનુ આરાધ્યપણુ છે અશમરતિમા "જ્ઞાનમ્ય પલ્લ તિરતિ" કહ્યુ છે હેયનુ હેય, ઉપાદેયનુ ઉપાદાન તમો દયા ધ્યાનમા લઈશુ ત્યારે મમલ્લશે કે પ્રથમ આચારનુ ધ્યેયપણુ છે દશવૈકાલિકમા ગચ્છલવચ્ચૂરિણ "પદ્મ નાળ તમો દયા" એમ કહે છે, તે એવા માટે કે જ્ઞાનમા બે વાત - ન્તેણે, પણ દયા નયે કંટે સકર વ્યભિચારનેા છે જેણે દયા કરી તેને પાપ નથી કટુક ફગ નથી અર્થો તિતિથી આખો ઉપસહાર ચમ્ ગયો ઉપક્રમ કર્યો કટુક ફગના અભાનને લીધે પાપકર્મ ન થાય તે પાપમધ થાય તો કટુક ફગ થાય ઉપસહારની વખતે પાપફગ, કટુક ફગની વાત છોડી દીધી 'જ્ઞાન,' જ્ઞાન અને દયા મેને અગે વ્યભિચાર છે તેથી 'તમો દયા' કહેવુ પડ્યુ દયાના ધ્યેયે જ્ઞાન આદરવાનુ છે

આચારની દૃષ્ટિએ જ્ઞાનની મરૂળતા

જ્ઞાન આચારની દૃષ્ટિએ મરૂળ છે, માટે પહેલા આચારની જરૂર છે. મુધમસ્તિશ્ચામીજીએ પહેલા આચારાગની રચના કરી, પછી આચારમા પ્રવેશી પુરુષ મળવામા મિનિટ અને જાળવવામા જીવગી એક લાખની ચીજ લઈને બજારમા જાય, લાખની મિલકત હોય ને એક આખો લઈ આવ્યો, પણ લાખ્યા પછી જાળવવામા જીવગી જોઈએ તેમ આચારાગથી આચારની પ્રાપ્તિ કરાવી દીધી, છતાં જાળવવા માટે જીવગીનો પ્રયત્ન જોઈએ તેને માટે ગ્રુયગડાગમા વિચારની વ્યવસ્થા કરી નાખી તેથી મળેલો આચાર એકાંત ન થાય, અને નહિ વિચારની વ્યવસ્થા કર્યા પછી ઠાણાગજીમા પાચ મડાવતો કહ્યા.

પ્રમત્ત યોગ તરીકે પરચક્ષ્યાણુ નહિ

‘પાણાદવાયાઓ વેરમણ’ ડિંમામા પ્રમત્ત યોગ, પ્રાણવ્યપરોપણે ડિંમા પ્રમત્ત યોગની પ્રતિજ્ઞા કરવાની નથી હિંસાથી વિરમવાનું ન બને, ડિંમા વગેરેમા પ્રમત્ત યોગ બધાને લાગેલો છે. શ્રી-ગમનમા લાગેલો નથી શાસ્ત્રકારે મનાઈ કરી, તેથી પ્રમત્ત યોગ શાના લગાડો છે? પ્રમત્ત યોગ પદ ન લાવવું તે ડિંમામા જે પ્રકાર છે, જૂડમા જે પ્રકાર છે, અદત્તાફાનમા જે પ્રકાર છે, અને મૂર્જામા જે પ્રકાર છે આમ આરમા જે પ્રકાર અહીં ચોધામા વિગેવણુનો વ્યગિચાર નથી પ્રમત્ત યોગ પાચેમા લાગુ પડે છે તે એને એ નામથી કહી શકીએ નહિ ‘મન’ સ્પર્શ, મધ વગેરે જાણવામા લાગુ રમને મનનો વિષય કહેના નથી મન બધામા લાગુ પડે છે તે સાધારણ કારણ છે પ્રમત્ત યોગ એ પાચે પાપરધાનકોને અગે સાધારણ કારણ છે, તેથી પ્રમત્ત યોગ ડિંમાડપ છે એમ કહી શકીએ નહિ પ્રમત્ત યોગ

તરીકે પરચક્રખાણ થતા નથી પ્રાણુ પરોપણથી વિરમણ કહીએ
છીએ જીવના વધથી વિરમવારાખાને જીવનો વધજ થતો નથી
કારણકે અનાદિ નિધન જીવ છે તેથી જીવમદાઓ વેરમણ
અમલવિત બે એમ કહીએ તો જીવને 'અનિત્ય' માનવો પડે
જીવ અને મરણની સમજ

જીવ કોણ? જીવન કરનારો જેણે હમ પ્રાણુથી જીવન
કર્તુ છે, અને કરગે તે 'જીવ' જીવે છે તેનું નામ 'જીવ'
ગ્રાનીએ છીએ સમજના દોષ તો એમ કહીએ નહિ જીવે
છે, જીવે છે, અને જીવે તે જીવ જીવે છે તે જીવ એમ
તો નાસ્તિકને કબૂલ છે નાસ્તિકને કશે પ્રાણુ માન્ય છે, માટે
નાસ્તિકોએ જે જીવે, જીવે છે અને જીવે તે 'જીવ' એમ
સમજી જીવન કરનારો જીવ પ્રાણુ એ જીવ ન રહ્યો, પ્રાણુને
ધારણ કરનારો તે 'જીવ' વધ થશે તો પ્રાણુનો વધે પ્રાણુની
માથે વિયોગ તેનું નામ 'મરણ' જીવનો નાશ બન્યો નથી,
બનશે નહિ અને બને નહિ જીવથી વિરમણ ન કહ્યું તેથી
પ્રાણાનિપાત વિરમણ કહ્યું પ્રાણુનો અતિપાત અભવિત છે

દેવદત્ત જીવે પડ્યો યદન્ત જીવે પડ્યો એમ કહી
શકાય એકલા જીવે પડ્યો એમ ન કહી શકાય વિયોગ
છે જીવ પ્રાણુથી જીવે પડ્યો, પ્રાણુ જીવથી જીવે પડ્યો તે
કબૂલ પ્રાણુ અને જીવે એકરૂપે મળેલા હોનાથી જીવ પડ્યું
તેનું નામ 'હિમા'

શકા—જીવ અને પ્રાણુના વિયોગનું નામ 'મરણ' છે,

૧ એવે જીવે એક—કેરલો જીવિતવાન જીવિતિ જીવિવતિ ચેતિ
જીવ—પ્રાણધારણધર્મા આ માત્ર (ઠાગા. પૃ. ૧૯)

તો હવાતિપાત કે પ્રાણાનિપાત ગળે તે મરણા જ છે ! સમાધાન—મહાનુભાવો ! શાસ્ત્રકારો ઘણા આગળ વધીને ચાલ્યા છે જ્યાં સુધી વીતરાગ દશા આવી નથી, મનવલન કથાયની ચોકડી ગઈ નથી, ત્યાં સુધી પ્રતિજ્ઞા કરે તો પણ દુઃખણની તરવાર તો લટકતી જ છે દુઃખણની તરવાર લટકતી રહે તેનાથી ગયણ એ ફરેકની કૃત્ત

અતર્મુહૂર્તે તો અપ્રમત્તપણુ આવણુ જોઈએ

હવાતિપાતથી—પ્રાણાનિપાતથી ગયણની પ્રતિજ્ઞા કરી, તેથી હમેશા તૈયાર રહેવું જોઈએ દુઃખો તો લાગવાના, તો તૈયાર કેમ થવું ? દુનિયામાં ધૂળ ઊડ્યા વિના રહેશે નહિ પણ ઘરઘણીએ સાનતણી રાખવી જોઈએ વધારે વાયુ આવે ત્યારે બારણા બંધ કરીએ છીએ, પડદા ગળીએ પણ ધૂળ સર્વથા બંધ થતી નથી, તેમ દુઃખ લાગવાના સવારે મિચ્છા મિં દુઃખ કહે છે પત્રી સાજે, પછી પડખીમા, ચોમાખીમા, મવગ્છરીમા દુઃખ કરવાનું આવા ચેડા કહે છે કાંઈ લાગે પ્રમત્તજ્ઞાનો પ્રવાહ વહો છે

આજઠાળ દુઃખમાકાળ છે પણ કેવળજ્ઞાન ચાલતા વખતની ગિતિ લઈએ કોડ પૂર્વની સ્થિતિ દેશોનકોડ પૂર્વ સુધી માધુપણ પાળે, એમા અતર્મુહૂર્તે તો અપ્રમત્તપણુ આવણુ જોઈએ અપ્રમત્તપણુ અતર્મુહૂર્તે તે અપ્રમત્તપણુ એકદુ કરીએ તો અન્નાગ્નીમ (૪૮) મિનિટથી—અતર્મુહૂર્તથી વને નહિ (મગ પૃ ૧૮૫) ચોર્યાંની લાખ વર્ષને ચોર્યાંની લાખ વર્ષ શુંજો ત્યારે=એક પૂર્વ એના કોડ પૂર્વ તેમા અન્નાગ્નીમ મિનિટ હિસાબ મૂકે તો વર્ષ કેટલું ? અપ્રમત્ત

પણાનુ અતર્મુહૂર્ત એ વીજળીના ઝગકારા જેવું છે

અપ્રમત્તપણાની આ જીવને મુકેલી કેટલી? આવી મુકેલી હોવાથી આજે પ્રાણાનિપાતનું કે જીવાનિપાતનું વિરમણ કરે તેમા નિદોષપણ કેવું રહે? બાકુતી ધરમા રહેવા લાગે ત્યાં સાવરણી ભેંપએ મહામતો ઉચ્ચારવાની સાથે પ્રાયશ્ચિત્તની શુદ્ધિ તે ભેંપએ

પ્રાણોના હિમાએ શુદ્ધિ ને પ્રાયશ્ચિત્ત

જીવાનિપાત નહિ લેતા પ્રાણાનિપાત લેવું તેમા મીજ વાન કેમ? કાઈ સબધ? શુદ્ધિનું પ્રાયશ્ચિત્ત પ્રાણના હિમાએ છે, જીવના હિમાએ નથી હિમાનું પાપ પ્રાણના હિમાએ છે એક એકેદ્રિયને મારે ને એક મનુષ્યને મારે જીવ તરીકે બંને મરખા. પ્રાયશ્ચિત્ત સરખું ભેંપએને? શાસ્ત્રકાર કોઈ દિવસ એક માને ખરા? એકેદ્રિયને મારે તે એક મર્યો, મનુષ્યને મારે તે એક મર્યો છે ને? જીવાનિપાત મરખો રહે પ્રાણાનિપાતમા ફર- પડયો પ્રાણને હિમાએ પ્રાયશ્ચિત્ત પ્રાણના હિમાએ શુદ્ધિ પણ જીવના હિમાએ નથી તે પ્રાયશ્ચિત્ત ગણવાનું નથી તે શુદ્ધિ ગણવાની અધિક પ્રાણના બચાવને માટે અદ્ય પ્રાણની વિરાધના ક્ષતવ્ય ગણાય

મુનિરાજ રસ્તામા વિચાર કરી રહ્યા છે બે જ રસ્તા છે એક રસ્તો પાણીમા ચડને જવાનો છે અને બીજો વીરોનરીમા ચડને જવાનો છે ઉત્સર્ગ ને અપરાધ આમાથી નીકળે એ 'પ્રાણાનિપાત' શબ્દ રાખો તે નીકળે 'જીવાનિપાત' શબ્દ રાખો તે ન નીકળે

પ્રાણાનિપાત-વિરમણ રાખવાનું કારણ

પ્રાણાનિપાતને હિમાએ પડિલે-જ-પ્રમાર્જન છે પુદ્ગલો

નરી ગતિ પામે રેલ્લે આટલો બધો ભાર લઈને ચાલે છે સચાની ઓય આટલી હોય । ચલાયમાનની સાથે વાયુનું ઉત્થાન છે વાયુ બીજાને ચલાયમાન કર્યા વિના રહે નહિ જીવાતિપાત રાખે તો પડિલેહુલુ, પ્રમાર્જનને દેશવટે દેવે પડે ઉત્સર્ગ, અપવાદને અંગે વિચાર કરીએ જીવને હિસાબે ત્રસ સ્થાવર સરખા છે પ્રાણનો હિસાબ સરખો નથી અહીં જીવનો હિસાબ નથી તેથી પ્રાણાતિપાતવિરમણ રાખ્યું

શકા—પ્રાણનો હિસાબ રાખ્યો તો જીવમ થઈ ગયો આખા જગતની હુત્યા એક જાતું અને વાટકી જેટલા પ્રાણીની વિરાધના એક જાતું પ્રાણનો હિસાબ રાખ્યો તો વાટકી કાચુ પ્રાણી પીધુ તેનું પાપ લાગે તેના કરતા બધા મનુષ્યોને ભારી નાખે તો ઓછું પાપ લાગે ? ‘પ્રાણાતિપાતવિરમણ’ શબ્દ બોલી ગયા મમાધાન—અહીં ક્ષયોપશમને લીધે પ્રાણાતિપાતવિરમણ છે જ્ઞાનના ક્ષયોપશમમા આવે અનતા એકેદ્રિય લેગા થાય તો રસને જાણવાની તાકાત નથી અનતા રસનાવાળા એકઠા થયા હોય તો ગંધ જાણવાની તાકાત ન આવે, દ્રવ્યપ્રાણમા નહિ જોતા ભાવપ્રાણમા આવશે ત્યાં પ્રાણાતિપાતવિરમણ કેમ રાખ્યું તે ખ્યાલમા આવશે

મુનિ હુત્યામા અનતુ વેર

મપિહત્યા કરનારાને ‘અનતા વેર’ એક વિકલ્પ એક

૧ (અ) પુરિસે જ મતે । હસિં હણમાણે કિં હસિં હણદ નેહમિં હણદ ? ગોયમા ! હસિંપિ હણદ નોહસિંપિ હણદ, સે કેળદેજ મતે ! ઇવ વુચ્છદ જાગ નોહમિંપિ હણદ ? ગોયમા ! તસજ જ ઇવ મયદ ઇવ સલ્લ અદ ઇમ હસિં હણમિ, સે જ જમ હસિં હણમાણે અગતે જીવે

ખામ્બુ ઋષિનું વેર અને જોકે ખામ્બુ જાધા જીવોનું વેર મૃગને મારનારો એટલા મૃગના વેરને સ્પર્શ્યો કેઈ મનુષ્ય કાવડ લઈને આવતો હોય તેનું આગનું ફેાડી નાખે તો પાછનું આપો-આપ ફૂટી જાય છતાં આગવા ફેાડનારે તે ફેાડયું એમ કહેવાય આ ફેાડી નાખ્યો એટલે પેલો આપોઆપ ફૂટી ગયો એ ન્યાયે ઋષિઓ ચૌદ રાજવેાકમા ઉપદેશ આપતા હતા તેથી 'કાપો-તિકા'ન્યાયે ઋષિને મારનારો અનતા વેરને સ્પર્શ્યો છે માધુ મહાત્મામા જ્ઞાન નિરતિ માટે છે

જીવ નહિ કહેના પ્રાણ શય્ઁ કેમ સંજ્યો? વધ કેમ ન વાપયો? એ વાત હવે પછી

હણ્ડ સે તેળદેગ નિકમેયઓ । (મગ સુ ૩૧૦) (આ) 'હસિ' તિ ઋષિમ્ 'અગતે જીવે હણ્ડ' તિ ઋષિં ધનનનનાન્ જીરાન્ હન્તિ, યતસ્તદ્ ઘાતેડન તાના ઘાતો ભવતિ, મૃતમ્ય તમ્ય ચિરતરભારેનાન ત જીવઘાતકત્વમાવાત્' અથવા ઋષિજાવર્ બહુન પ્રાણિન ઘતિ વાધયતિ, તે ચ પ્રતિબુદ્ધ ક્રમેગ મોક્ષમાસાદ્યતિ, મુક્તાવાન તા નામપિ સંમરિણાયઘાતકા મન્તિ, તદ્વગે ચૈત્તસર્વ ન ભવત્યતન્ત દ્વધેડનતજીવયથો ભવતીતિ (મગ પૃ ૪૦૧)

વ્યાખ્યાન ૨૦

જ્ઞાનની ઉપયોગિતા શી ?

ગુણધર મહારાજ સુધર્માસ્વામીજી લગ્ય જીવોના ઉપકાર માટે, ગામનની પ્રવૃત્તિ માટે અને મેક્ષમાર્ગને પ્રવાહ ચલાવવા માટે દ્વાદશાંગીની રચના કરતા જણાવી ગયા કે જ્ઞાન એ જ્ઞાનના સુદાએ આદરવાનું નથી છાપરામા નળીઆ ગણીએ તો શો કાયદો ? જાણવું એ જ કાયદો નથી નાના બચ્ચાઓને ગણવું એ કૃણ છે એમને અગે જાણવું ગણવું એ કૃણ ગણીએ છીએ તેનું કારણ આગળ વેપાર રોજગારમા એ જવાનો એથી આગળ કૃણ આપે તે તરીકે એને ઉપયોગી ગણ્યું

જ્ઞાન સાધન તરીકે ઉપયોગી

શુજરાતીની બારાખડી શીખવે છે પહેલા અમેજી શીખવેને ? જ્ઞાન થશે એવા જ્ઞાનને શું કરે ? જ્ઞાન, જ્ઞાન તરીકે, સાધ્ય તરીકે માન્યું નથી વ્યવહારનું શિક્ષણ મેળવવા તે મેળવાત નહિ કૃનાશું જ જાણતર શા માટે ? બચ્ચાઓના જ્ઞાનમા આપણી નેમ કયા છે ? એને વર્તનમા ઉપયોગી થાય એમા છે શિક્ષણ છે એવી બમે મારે છે જે શિક્ષણ ઉપયોગમા ન આવે તે ગોખાવીને માથું ખાઈ જાય છે જ્ઞાન, જ્ઞાન તરીકે ઉપયોગી નથી, સાધન તરીકે ઉપયોગી છે અહુ દેખે દેખવા માત્રથી કૃણ નથી કાટા દેખ્યા એટલે પગ ઉપાડીને સાચરીને ચાલી પાગળો, આધળો આ બેની સ્થિતિ

૧ હય નાગ ત્રિયાદીન, હયા અન્નાણઓ ત્રિયા । પાસતો પગુલો
દટ્ટો, ધાવમાળો અ અધઓ (આવ૦ નિ ગા૦ ૧૦૧)

વિચારે આધળો દેખે નહિ, એની પ્રવૃત્તિ સાધ્ય વગરની હોય પાગળો દેખે, પણ પ્રવૃત્તિ કરનાની નથી બન્ને લાઈમાંથી બચી શકે નહિ સ્થવાનરે જઈ શકે નહિ તો દેખ્યાનુ કૃણ શુ ? જ્ઞાન તો યશુ છે ને ? જેમ આગનુ દેખવુ એ બચાન કરનાર ન હોરાથી વ્યર્થ જાય છે કુનિયાદારીમા છોકરાને અગે, આગને અગે થયેલુ જ્ઞાન, જ્ઞાન જ્ઞાનરૂપે કૃણદાથી નથી એ જોઈ શકયા જે આખો ન હોય તો કાવાનબમાંથી બચી શકવાનો નહિ બિલટો એવા ખાડામા જઈ પડે કે મોડો મરતો હોય તો વહેલો મરે

ક્રિયારૂપે જ્ઞાનની ઉપયોગિતા

જ્ઞાન છે ઉપયોગી, પણ તે ઉપયોગી જ્ઞાનરૂપે નહિ ત્યારે જ્ઞાન કયા રૂપે ઉપયોગી ? જ્ઞાન એ ક્રિયાના સાધનરૂપે ઉપયોગી છે અપ જ્ઞાન પણ જે ક્રિયાની સિદ્ધિ કરનાર થયુ તો તે ઉપયોગી મોટુ જ્ઞાન જે ક્રિયાની સિદ્ધિ કરનાર ન થયુ તો તે નકામુ જેને પાપથી બચવાનુ કાર્ય કરી લીધુ, તે એલુ જ નાત્ર જ્ઞાન ધરાવે કે પાપથી બચવુ, વધારે નહિ તો એલુ જ્ઞાન ધરાવનારો જે પાપથી બચી ગયો તો તેને માટે બધા ગુણુકાણુ ખુલ્લા

પાપના જ પરિહારની આવશ્યકતા

બારમા ગુણુકાણુને છેડે અને તેરમા ગુણુકાણુની શરૂ આતમા કેવળજ્ઞાન થવાનુ પણ તેના પહેલા અમયે આડ-પ્રવચનમાતાનુ જ્ઞાન હોય છે બારમા ગુણુકાણુને છેડે આલુ જ્ઞાન હોય ઉત્તરાધ્યયનના એ (પચ્ચણમાયા અ. ૨૪) નામના અધ્યયનનુ જ્ઞાન લેવુ નહિ જ્ઞાન નડનુ નથી પણ પ્રકરણ નં ૭ છે જઘન્યનુ પ્રપ્રણુ લેવાનુ હોવાથી એ ઉત્તરા

પ્રથમનું જ્ઞાન નહિ માત્ર અષ્ટપ્રવચનમાતા એટલા જ્ઞાનવાળો બધા ગુણઠાણા મેળવી શકે, ત્યારે ક્રિયા વગરનો, પાપને નહિ વર્જનારો ત્રણ જ્ઞાનવાળો હોય તો પણ નકામો મતિ, શ્રુત, અરધિને ધારણ કરનારો હોય તો નકામો શાસનની રક્ષા કરે, શાંતિ કરે, શાસનની વેચાવચ્ચ (વેચાવૃત્ત્ય) અને સમાધિ આ બધું કરનારો હોય પણ એ હિસાબમાં નહિ એને અંગે કાઠિસ્સગ્ગ કરીએ ત્યારે વદળવત્તિમાદ ન બોલી શકીએ સમ્યગ્ વૃદ્ધિ ત્રણ જ્ઞાનવાળા છે શાસનની શાંતિ વગેરે કરનારા છે, પણ વદળવત્તિમાદ નથી ત્રણ જ્ઞાનવાળા છતાં પાપના પરિહારવાળા નથી જેનાથી પાપનો પરિહાર થાય તેવા અદ્ય જ્ઞાનવાળો હોય તો તે શિરમાં વધ છે આવાત ઉપાધ્યાયજીએ જણાવી અધિભેદ વિના સમ્યક્ત્વનો અભાવ

એક નિર્વાણપદ આત્માની રાગદ્વેષની, વિષય-કપાયની પ્રવૃત્તિમાં ન હોય, એક વાર એ વિચારાય તો કથાણુ થાય થોડા પણ જ્ઞાનવાળાઓ આત્માને કાળૂમાં લઈ પાપથી નિવૃત્તિ કરી શક્યા તો તે જ્ઞાનની કિંમત ઘણી છે આત્માને રાગદ્વેષ, વિષય-કપાયની પ્રવૃત્તિથી દૂર રાખે તો કથાણુ થાય અધિભેદ કર્યા મિવાય કોઈ સમ્યક્ત્વ પામતું નથી, અને સમ્યક્ત્વ પામ્યા મિવાય કોઈ એ શ્લેષ જઈ ગમતું નથી મોક્ષને મારે જેને ઇચ્છા

૧ અપ્યપિ સુયમ્હીય પથસય દ્વેદ ચરણજુત્તમ્ । દક્ષોપિ જહ પદ્મવો
સવસુખમ્સા પથસે (આવ૦ નિ૦ ગા૦ ૦૯)

૨ નિર્ગમદમપ્યેક માવપતે યમુદુમુદુ । તદેવ જ્ઞાનમુદુદુ,
નિર્વેષો નામ્નિ મૃયમા । (વાન અ૦ ૬ શ્લો ૨)

હોય તો, સમ્યક્ત્વ તરફ પહેલી પ્રવૃત્તિ કરવી જરૂરી છે. ધીની પ્રવૃત્તિવાળાએ હજી તરફ ધ્યાન રાખવું, પણ એ ક્રધવાળા તરફ ધ્યાન ન રાખે તો? મોક્ષની ઈચ્છા રાખવાવાળાએ સમ્યક્ત્વ તરફ ધ્યાન રાખવાનું છે પણ સમ્યક્ત્વવાળાએ પ્રથિભેદ તરફ ધ્યાન રાખવાનું છે કારણકે પ્રથિભેદ યથા સિવાય સમ્યક્ત્વ યથા નથી.

ઉદ્યમની જરૂરિયાત

પ્રથિભેદ કહ્યો. કેને? વસ્તુ જનાવવી હોય તો પહેલા ખ્યાલ લેવો. જોઈએ કોઈક બાબતવાળીને ખ્યાલ વિના પણ જાની જાય જ ગણમા જુના. ટેવામાં અજાણ છતાં કોઈકને માર્ગે આવી જવાનું થાય. પ્રથિભેદને જાણે નહિ પણ નિસર્ગ-સમ્યક્ત્વ થાય તે તો કોઈક જગતમાં જુવો પડેવો. માર્ગે આવે તેનો જાણવો, પણ જો નિસર્ગ-સમ્યક્ત્વ સહેજે થઈ જતું હોય તો ઉદ્યમ કરવાની જરૂર રહેતી નહિ. દુનિયામાં પણ જાણીનારે જોડે લેવાની મુસાફરીમાં જરૂર પડે છે કાલચક્રની અપેક્ષાએ ફેટલાક નિમર્ગ-સમ્યક્ત્વવાળા ગણાય પણ મામાન્ય રીતે તે ઈક ગણાય છે મારે કરવાની ઈચ્છાવાળાએ ઉદ્યમ કરવો જરૂરી.

પ્રથિનુ સ્વરૂપ

પ્રથિભેદ કરવાની ઈચ્છા કેને હોય? પ્રથિ નથી જાણી ત્યાં શું થાય? પ્રથિ પહેલા સમજવી જોઈએ કે પ્રથિ જીવી જ છે. ગાંધીકારે કહ્યું છે. દુભેદ રાગદ્વેષનું પરિણામ તે જ 'પ્રથિ' કડક રૂઢ એવી ગઈ તે 'પ્રથિ' કર્મથી થયેવો.

૧ ગઠિતિ સુદુઃખેષો કકુલ્લદગ્ધજનમુગ્ધગઠિત્વ । જીરમ્મ વમ્મ
જળિઓ ઘણામદોસપરિણામો ॥ (ચિં ૧૦ ગા ૭ ૧૨-૦)

સન્નિહ રાગદ્રેષનો પરિણામ તે જ ગાઠ જરા વિચાર કર સિત્તેર કોડાકોડી સાગરોપમ આગળ ગાઠ નહિ છાસડ, મડમડ, અડસઠ, અગણોતેર આગળ ગાઠ નહિ એક કોડાકોડમાથી પદ્યોપમનો અમખ્યાતમો ભાગ જોડો થાય ત્યાં જ ગાઠ

શકા—રાગદ્રેષની વૃદ્ધિ અહીં છે એમ કહેવું જોઈએ જો રાગદ્રેષના પરિણામ સિત્તેર કોડાકોડી સાગરોપમની મિથિ ગ્રાસે ત્યાં ગાઠ કહો ત્યાં કોઈ ગાઠ છે એમ કહેવું નથી બધા શાસ્ત્રો એક કોડાકોડ સાગરોપમ માત્ર રહી, અગણોતેર કોડાકોડ તરીકે એક કોડાકોડમાથી પદ્યોપમનો અમખ્યાતમા નડે ત્યારે ગાઠ આવે એમ કહે છે

મમાધાન—દરિયામાં મધ્ય ભાગમાં ઝોલા ખાવાના ન હોય, વધારે ઝોલા ખાવાનું કિનારા પર તેવી રીતે આ છાંય સિત્તેર, અગણોતેરમાં ઝોલે અડધો ન હોતો, હોતો કેવાડમાં અહીં આવીને એક કોડાકોડ સાગરોપમ બાકી રહે ત્યારે ઝોલે અડધે છે ઇંદ્ર સ્પર્શ, રમ વગેરે મળે એ હોતું

તદન નાનું બચ્ચુ રમતમાં અડધું હોય એને બણવું એ ધ્યેય નથી રમવું એ ધ્યેય છે પ્રવાહે આવે છે, ન્યા પાથ, સાન વર્ષનો થયો કે નિશાળે બેસાડયો નિશાળે જાય ત્યારે બણવાનું, બહાર આવે ત્યારે રમવાનું

કોડાકોડ સાગરોપમ મોહનીય કર્મ બાકી રહે ત્યાં સુધી ૩૫ રમ તરફ દોરાયેલો, ન્યા અહીં આવ્યો ત્યાં અધિ નજીક મોક્ષનું સુખ લેવું એ સ્થિતિ થઈ પહેલા વિચાર ન હોતો

૧ જતિમકોઢાકોડીણ સન્નિહમાણમાટગ્જાણ । પલિય,સલિજ્જમે માગે સ્વીણે દવદ ગટી ॥ (વિઠ આગ ૧૧૯૯)

નિશાળમાં બહુવાનુ, નીકળે એટલે રમવાનુ મન થાય છેકરે
રત્નમાં રાજી બહુવાની કિંમત તેને કેટલી? પણ છેકરાને હજી
બહુવા તરફ પૂરે લક્ષ નથી તેથી બહુવામાં રાજી નથી

તેમ આ જીવ હૃદય ઉપાશ્રયમાં રહે ત્યાં સુધી બધનીમાં,
બહાર નીકળે તો શુ થયુ? સામાયિક પ્રતિક્રમણમાં અર્ધો
કલાક વધારે ગયો તો જ્યો નીચો થાય છે જેમ છેકરાને
અર્ધો કલાક વધારે બેસાડે તો છેકરાને કાંઈને કાંઈ થાય છે
કીડીઓ ચઢે છે, રૂએ છે, માસ્તરે પાઠ તૈયાર કરવાના મુદ્દાઓ
બેસાડ્યો, તેમ સામાયિકમાં વધારે વખત જાય, પ્રતિક્રમણમાં
શાંતિ ધીમેથી બાંધે તો ‘હુ’ થાય છે જે આમ થાય તો
જલ્દી કે ધૂંજિયા નિશાળિયા છીએ બહુવાને રસ લાગે ત્યાં
ચોટલી બાધી રાતના જે વાગ્યા સુધી વાગે છે માળાપ ટાંગા
ગોળી કરીને નિશાળે મૂકતા હતા ત્યારે કીડીઓ ચઢતી હતી
તેનો તે છેકરો અત્યારે ચોટલી બાંધે છે

અમરકોટી પરિવર્તન

નાના બચ્ચાને રમતમાં રમ હતો તે વખતે એને નિશાળ
બાધીખાનુ લાગતુ હતુ, માસ્તર જમ જેવો લાગતો હતો,
એને માસ્તરને ઊઠા બહુવાનામાં બહુદુરી ગણાવતો હતો
પણ એ છેકરો શિક્ષણના રસમાં આવ્યો ત્યારે બપોરે વાગ્યા
સુધી ચોટલી બાધીને ચોટ લગાવે છે અનાદિ કાળથી જીવ
હતો ચાહે તો એકેદ્રિય, ચાહે તો દેવતાની ગતિમાં કૃત્યો,
ઈષ્ટ રસ, રૂપ વગેરે મળવા જોઈએ એણે સુખ સાધ્ય ગણ્યુ-હુ બ
દર કરવાનુ સાધ્ય માન્યુ હવે એ પવરો ખાય છે ત્યાં દશા
પલટી જાય છે ઈષ્ટ રસ, રૂપ વગેરેને એ ફારીઓ ગણે છે
અનાદિ કાળથી જેની વાહે વાગ્યો હતો તેને એ ‘ફારી’ ગણવા

મડયો ભારતરને જમ, નિશાળને બદીખાનુ માનતો હતો તેને રમ લાગ્યા પછી એ ને એ જ રમત ઝેર જેવી લાગે ભમરડો, લખોટી સઘરી રાખી હોય તે બતાવો તો ચીઢાય છે ઇષ્ટ સ્પર્શ, રમ, રૂપ, ગધ, શબ્દો જ્યાં ઝેર જેવા લાગે ત્યારે તેના સામુ જોતો નથી મોહ ઉદરની કૂક જેવો છે કૂક ન મારે તો ખીજી વખત કરડના ન પામે કૂક મારે તેથી વેદના ડગાઈ જાય છે મનુષ્યને જાગના દેતી નથી તેમ ઇષ્ટ વિષયો સ્પર્શ વગેરે જાગવા દેતા નથી મોહરાજાએ ઇષ્ટ સ્પર્શ વગેરે ન રાખ્યા હોત તો આ જીવ રખડત નહિ અનિષ્ટમા રહેવાવાળો હોત તો સસારમા રાચનામાનવાવાળો થાત નહિ મધનુ મીઠાપણુ એ જ આટલી બધી પીડા લોગવાયે છે ઇષ્ટ વિષયો જગનને ફેસાવનાર છે એ ન મળ્યા હોત તો કળકળતુ ન રહેત ઇષ્ટ વિષય મળ્યા તેથી શાંતિ થાય

એકલા ડૉન્ઝર્વટિવ (Conservative) આવતા હોય તો રાજ્યની જડ ઠીકી થાત નહિ લિબરલો (liberal) જ પ્રજાનુ સત્યાનાશ કાઢે છે-જરાજરા આપે છે ઇષ્ટ સ્પર્શ વગેરે ડેખા વના સુદર વિમરવો તરફ દોરાઈએ તે દોરવાને લીધે ફેસાયા છીએ ઉપનય એવલા પૂરતો કે એ ફેમાવાનુ કારણુ શાસ્ત્રકાર ઇષ્ટ સ્પર્શ વગેરે સાનાવેદનીયતા કારણુ-માધનેના પચ્ચકખાણ કરવાની ફરજ પાડે છે અનિષ્ટ રૂપ વગેરેની ફરજ પાડતા નથી જેમ અનાજના બદલે મામની જીંદી રાખીને અનાજ બાધ કરે તો નહિ, પણ માસના બધના પચ્ચકખાણુ હોય જેમ સ્વપ્ના બધ ને પગ્ગી જીંદી ન હોય પણ પરખી બધ હોય જેમ આખો દિવસ ખાવાના પચ્ચકખાણુ નહિ પણ આખો દિવસ

ઉપવાસના પચ્ચક્ષાણુ હોય અર્થાત્ સાનાવેદનીયથી મળવાવાળો
ખેરાક તેના ત્યાગના પચ્ચક્ષાણુ હોય

પચ્ચક્ષાણુ શેના હોય ?

ઉપવાસ કરવો એ કહ્યું આજના સૂર્યોદયથી કાવના
સૂર્યોદય સુધી ખાધા ન કરવું એમ કહ્યું છે ? પીધા જ કરવું
એમ કહ્યું છે ? ઇષ્ટ વિષયોના અપચ્ચક્ષાણુ એ પાપનું કારણ
ટાઢને વેદવી એ પાપનું કારણ માન્યું ? ટાઢ મહત્ત્વ કરી તેને
'પરિષદ્' રાખ્યું ત્રતિકૃણ વિષયોના પચ્ચક્ષાણુ નહિ, કહવું
ત્યાગ કરવાના પચ્ચક્ષાણુ રાખ્યા ? મીઠું ત્યાગ કરવાના
પચ્ચક્ષાણુ રાખ્યા ઇષ્ટ વિષયોના જ પચ્ચક્ષાણુ કરવા અને
તેમા જ લાભ તાપની આતાપના કરવી હોય તો ખુદ્યા
મેદાનમા ભજો

પરિષદ્થી વિરમવાનું નામ 'પચ્ચક્ષાણુ' પણ અપરિષદ્થી
વિરમવું એવું કોઈએ પચ્ચક્ષાણુ રાખ્યું ? ને આ જીવને
હોમાવનાર વિષયો છે તેના જ પચ્ચક્ષાણુની જરૂર છે
આતાપના, પરિષદ્, ઉપસર્ગ, પ્રહસ્યર્થ, અપરિષદ્ના પચ્ચક્ષાણુ
નહિ પાન્ય ઇદ્રિયોના ઇષ્ટ વિષયો તે જ રસાવનાર છે પાન્ય
ઇદ્રિયોના વિષયોને પચ્ચક્ષાણુ લાયક ગણ્યા છે

મોક્ષના સામગ્રીત અને એની ભુગણની મમજણુ

પાપ ભોગવવાથી નિર્જરા થાય છે એવી રીતે કુખ
ભોગવવાથી નિર્જરા થાય છે કે ? નારકીની નિર્જરા કેમ
હિસાબમા લીધી ? દેવસૌકની નિર્જરા હિસાબમા કેમ નહિ ?
એક નોકારથી કરે તો નારકીનું આયુષ્ય તૂટે, તો દેવલોકનું
આયુષ્ય તૂટે એમ કહેને ? શુભ કર્મનું તો બાધે એમ

જણાવ્યું અશુભ વિષયોનો જેટલો અનુભવ કર્યો તેટલી ઊલટી નિર્જંગ. શુભ વિષયના પર્યાવરણમાં બધ મેં-યો શુભ વિષય બધના ઘરના અનિષ્ટ વિષયોને મોક્ષની માથે વળગાડી દીધા, ઇષ્ટ વિષયોને વળગાડ્યા નહિ. ગજમુકુમાલને માથે અગારા ભર્યા મૃદુ ધકેમુનિના અગેથી ચામડી ઉખાડી અનિષ્ટ વિષયના દાખના દીધા. ઇષ્ટ વિષયના દાખના ડોડાએ દીધા નથી અનિષ્ટ વિષય મોક્ષના બારણા મુખી પહોંચાડનારો. અનિષ્ટ વિષય આપણને મોક્ષનો આગરીત ઇષ્ટ વિષય મોક્ષની ભુગળ બારણાની ભુગળ-બારણુ ઊગાડી શકાય નહિ.

અધિભેદનુ સ્વરૂપ

જ્યારે અધિભેદ થાય તે વખતે શું થાય? ઇષ્ટ વિષયો એ જ મારી કાઢી નગતની કાઢી અનિષ્ટ વિષયો એ જ સાંઘલિક દુષ્ટો એનાથી ભય નીકળી ભય પૌદ્ગલિક મુખોની લાવવ્ય નીકળી ભય જે વખતે ખ્યાલમાં આવે કે જ્યાં પૌદ્ગલિક મુખદુષ્ટ ન હોય એને હમેશા માટે મુખ હોય એ દગ્ગા મને પ્રાપ્ત થાઓ તે 'અધિ ભેદ'.

ઝાડ, પાદડું, મુકાઈ ભય તેને પછી ચાહે જેટલું પાણી છાગે એ લીલાડપમા ન આવે પાણી વધારે આવે તો ફાફી ભય ઇષ્ટ વિષયની તરફની પ્રીતિ અને અનિષ્ટ વિષય તરફનો દ્વેષ નીકળી ભય તે 'અધિ ભેદ' ઇષ્ટ વિષયો પાપના કારણો છે અને એ છોડવા લાયક છે સાજ મવાર પડિકમણ કન્તા હમેશા બોલીએ છીએ અદાર પાપસ્થાનક એ અદારે પાપમ્થાનકોને પ્રરૂ કરતા ફોનોગ્રાફ (Phonograph) ન બનીએ તો અધિભેદ વિધિ છે માટે ગોલવુ, માટે ફોનોગ્રાફ એ અદારની પાપમ્થાનક તરીકે અદરની લાગણી,

હિંસા થતી હોય અને વર્ણ શકાય તેમ ન હોય તો છન કપાય તો અધિભેદ

પાપની ભય કરતા વિનાનુ બોલવું

એ તો જોખમદારી વગરનું નામું

પાપ હુલાર કમાયો હો, તે વળતે પાપમા ફસાયો, એક બેડી વધી તે નિચાર નથી આવ્યો તો કહો 'ફેનોઆફ' આ પરિણતિ સુધારવા માટે ફેનોઆફ કહ્યું છે, વગર જોખમના હિંસાળે, જોખમદારીના હિંસાળમા જવાશે અત્યારે ઉધાર બાળું પાપ, હશ માડવા પડે તે વળતે કવમ થોભારો હો. અત્યારે કલમ જોખમદારીની આવે છે જે ઉધારના તે વળતે ગયા એમ કહેના હતા જે કવમ ધૂજતી હતી, તે કવમ વડે પાપ હુલારના હનાના નાખતા હતા, તે વળતે ધૂજતી હતી? વગર જોખમદારીની ઘાન હતી તેવી રીતે જ્યાં સુધી પાપનું ભય કરપાપ ન લાગે ત્યાં સુધી બોનીએ તે નિષાડની પેઠે જોખમદારી વગરનું નામું છે જોખમદારી વગરના હોકરાના ચોપડા ફેર્ડ પડાવી લેતા નથી તે તો તમે મમલો જ હો બિન જોખમદારીના નામા-માથી ખરા નામામા આવશે, તેથી ખોટ મિન જોખમવાળું નામું લખાવો હો તે લખના ગીએ તો વાડ! મારો છોકરો નામું શીખ્યો! પણ જે સાના સુદર મોગને દેવાવાળી ક્રિયા છે તેમા લાગણી વગરનો અભ્યાસ થયો તો તેથી ખનેડનો નથી અથાત્ લાગણીમા લારનો નથી

પાપસ્થાનકને ફેનોઆફ પેઠે આલોવવું શોભે નહિ

અભ્યાસવાળા છુનો ફેનોનાફની પેઠે જોત્યા જ જવાના તેને તે જ ફાયદો કરનાર છે પણ ધૂણિયા નિગાળમા રહેશે કે આગળ આવશે? દુકાન પર બેસનારને એ ખોટું નામું-વગર

જોખમદારીનું નામ લખ્યું પાલવતું નથી જે મમ્યત્વના માર્ગે ચઢ્યો છે-જેને જિનેશ્વરનો મત મળ્યો છે તેવો મનુષ્ય પાપસ્થાનકને કોનોગ્રાહ પેઠે આલોને તે એને ચોલતું નથી

પ્રતિક્રમણમાં પાપસ્થાનકો છે કે ચોવીને કલાક પાપ સ્થાનકો છે ? પડિક્રમણમાં પાપનું સ્થાનક, ઉઠ્યા ત્યારે નહિ તો આત્મા વિધાયો નથી અદાર પાપસ્થાનકને બચકર દેજો તો અધિભેદ લય કરતા લાનનામાં આવડી ભેદજો ઇષ્ટ અને અનિષ્ટ વિષયનો ભે મમજાય અને પાપસ્થાનક બચકર લાગે તો અધિભેદ વર્ષો એમ ગણવું

ઉત્કૃષ્ટ જ્ઞાન કેવું ?

અધિને ભેદનારાનું જ્ઞાન પાવ્ય વિષયોનું માત્ર જ્ઞાન, તે જ્ઞાન અમલમાં મેલવાનું થાય તો જમ થાય જો અધિમાં ભેલાવાળું જ્ઞાન છે, તો આત્મા પરપરિણતિમાં ન જાય એ સ્વરૂપ લલમાં આવ્યું તો એ જ જ્ઞાન ઉત્કૃષ્ટ જ્ઞાન જ્ઞાનરૂપે માધ્ય નથી, પણ જ્ઞાન ક્રિયાના માધન રૂપે જ સાધ્ય છે માત્ર નિર્વાણ-પદના જ્ઞાનવાળા માત્ર અષ્ટપ્રવચનમાતાવાળાને માટે જ્ઞાનમાં યાવત્ જધા ગુણકાણા માટે દરવાજા ખુલા છે ક્રિયાના સાધન વગરનું જ્ઞાન-અવધિ જેવું-અર્તીક્રિય જેવું જ્ઞાન હોય તો તે પણ અમારે શિરે નકાવવા લાયક નહિ શામનની પ્રેયવચ્ચ રક્ષા, શાંતિ કરનારા, ત્રણ જ્ઞાનવાળા અમકિની દેવતા છતાં વચ્ચગતિયાળ નહિ

શકા—શ્રુતજ્ઞાનમાં તો વદ્રજગત્તિયાળ મ્હીને કાઠિસગ કરવો છે, અવધિજ્ઞાનવાળા તેને માટે કેમ નહિ ? અમાધાન-શ્રુતજ્ઞાનની આરાધના કરવી છે અવધિજ્ઞાનવાળા-તેની

નહિ આ ક્રિયાના સાધનરૂપ શ્રુતજ્ઞાન છે જ્યારે પેલું અવધિ જ્ઞાન પણ ક્રિયાને અગે નિરૂપયોગી પુલ્કરવરદીરૂઢું ધમ્મસ્સ સારમુવલ્લભકરે ધમાય ॥ (શ્રુતસ્તવ)

એ અધ્યયનનું શ્રુતસ્તવ નામ અને શ્રુતસ્તવનો અધિકાર છે તો ચારિત્રની શી જરૂર હતી ? નદી સયા સંજમે—મજમ રહ્યો છે માટે શ્રુતજ્ઞાનની અધિકતા બને જ્યાં પર જે ચારિત્રને નામે સ્થાન આપ્યું—જે શ્રુતજ્ઞાન આરાધવા માગીએ છીએ તે ક્રિયાના ઉપયોગ વિનાનું નહિ જે શ્રુતજ્ઞાન ક્રિયાને અગે ઉપયોગી છે તેને માટે કાકેશગ બોનીએ ત્યાં વદળવત્તિમાળ બોનીએ છીએ

દયાના સાધન તરીકે જ્ઞાન

જ્ઞાનની ઉપયોગિતા એકસરખી રીતે બેન ગાસન સીંગરે છે, પણ તે ક્રિયાના સાધન તરીકે એકલા જ્ઞાનને જ્ઞાન તરીકે નહિ "પત્તમ ગાળ તઓ ત્યા"

શબ્દ—પહેલું જ્ઞાન જ છે એવે બધામાં આવી જતું હતું તો તઓ દયા મેલવાનું કારણ ? તઓ દયા કેમ મેલ્યું ? જ્ઞાનથી ધણા કાંચો થાય છે, તેમાં એકને ક્યાંથી પકડ્યું ? તઓ દયા ન બોલ્યા હોત તો તમામ કાંચોમાં જ્ઞાનનો પ્રથમ ફરજને રહેત તઓ બોલીને બોલી માર્યું બધામાં પહેલું જ્ઞાન થાત તો આપોન્નાપ આની જાન, તો પછી તઓ ત્યા શા માટે ?

સમાધાન—અમે જે જ્ઞાન વધ્યું છીએ તે સર્વ સાધારણને લેવા માગતા નથી જે જ્ઞાન દયા, નિરતિ, સયમનું સાધન બને તેને લેવા માગીએ છીએ તેથી તઓ દયા કહેવું

પડયુ ગુરુની બલિહારી, ગુરુ કરતા ગોવિદને વધારે ગણ્યા
ગોવિદને ગતાવ્યા તેથી ગુરુની બલિહારી તો પછી ગોવિદની
કેમથી ? ગુરુની બલિહારી શાને અગે છે ? ગોવિદને દેખાડવાને
અગે તેમ જ્ઞાન પહેલે નળદે શાને અગે ? દયાનુ સાધન
બને તેને અગે આ વાન વિચારીશું ત્યારે આપ્ત પ્રકરણ
બધ બેમથે કેમ બેમુ કે જેથી પાપ કર્મ ન બધાય અને
કટુક દગ ન લાગે જ્ઞાન આત્મા લાયક જરૂર શ્રેષ્ઠ, ઉત્તમ
જ્ઞાનની પહેલે નળદે જરૂર જ્ઞાનની જ્ઞાન તરીકે જરૂર નહિ
ક્રિયાના સાધન તરીકે, આશ્રવથી બચાવે, નિર્જ્વાને નિશ્ચિન
કરે તેને અગે એની ઉપયોગિતા છે
પચ્ચદ્વિપ્રાણુ પ્રાણુના વ્યપરોપણુના,

નહિ કે પ્રમત્તયોગના

ગણધરે બાર અગમા આચારને જણાવનાર આચારાગની
પહેલી રચના કરી જ્ઞાન એ ક્રિયાના સાધન તરીકે છે
આચારાગ પછી આચારમા વધેલો વિચાર પલટો ખાય ને
વળી પડે તો માથુ ફેરડે મેલેથી પડે તો માણસ મરે તેમ
આચારમા ચઢેલો વિચારનો પવરો ખાય તો વધારે નુકસાન
કરે આચારમા ચઢેલાઓએ વિચારમા મજબૂત થવું નોંધ્યે
તેથી મૃદુગડાગમા વિચારની વ્યવસ્થા કરી શકા—પછી
ઠાણુગજીમા આત્મા ત્યા તેના પાંચમા અધ્યયનમા હિમા ને
વધ શબ્દ છેડ્યા, ને પ્રાણાતિપાન કયાથી પકડયો ? સમાધાન—
હિમામા પ્રમત્તયોગ અને પ્રાણવ્યપરોપણુ બનેના પચ્ચદ્વિપ્રાણુ
ધાય બનેના પચ્ચદ્વિપ્રાણુ પાવને તેમ નથી, પાલવા શક્ય પણ
નથી ચાહે તેવો દાળ હોય, છદ્મ્ય દગામા હોય ત્યા મુખી
પ્રમત્ત, અપ્રમત્તનો હૃદયિકો ખાવાના પ્રમત્ત ગુણુકાણુનો દાળ

અતર્મુહૂર્ત, અપ્રમત્તનો અતર્મુહૂર્ત આરિત્તનો કાગ દેશેત
કેડ પૂર્વ અપ્રમત્તના અતર્મુહૂર્ત કરતા પ્રમત્તનું અતર્મુહૂર્ત
પણ મોટું

કેવલી મહારાજ વિદ્યમાન હોય, કેવગણોન પામવાવાળો
હવ હોય તો પણ પ્રમત્તપણ આવ્યા સિવાય રહેવાનું નથી
તે સમજતા હોઈએ તે છતાં પરચક્રખાણ કરીએ તો એને
અર્થ તોડવા માટે પરચક્રખાણ કર્યા એવો અર્થ થયો એથી
આવતા ભવનું પરચક્રખાણ પાગી શકવાના નથી અને આવતા
ભવના પરચક્રખાણ લેવામા આવે તો પરચક્રખાણ પાડવા (તોડવા)
માટે છે પ્રમત્ત દશા અતર્મુહૂર્ત આવવાની છે પ્રમત્તપણમા
વધારે વખત, અગર અપ્રમત્તમા અતર્મુહૂર્તથી વધારે વખત
રહેવાના નહિ પ્રમત્તપણ આવ્યા સિવાય રહેવાનું નથી તો
પછી હિંસાના નામે પ્રમત્ત દશાના પરચક્રખાણ કરવામા આવે
એ પરચક્રખાણ થાય તો પાડવા માટે અને આથી જ હિંસાથી
વિરમણ ન રાખ્યું, પણ 'પ્રાણાતિપાતવિરમણ' કહ્યું પ્રમત્ત યોગ
ટાળવા લાયક છે, પણ પરચક્રખાણ પ્રાણના વ્યપદોપણના
ખાતુખલજી પ્રમત્ત દશાના રહ્યા પણ મન્નામતમા રહ્યા પ્રમત્ત
યોગ સજાડ રહ્યો પણ મહામન કરી ઉચ્ચારવા પડ્યા નહિ
પ્રમત્ત યોગના પરચક્રખાણ ન હતા, પ્રાણ-વ્યપદોપણના પરચક્ર
ખાણ હતા તેથી સર્વ હિંસાથી વિરમણ ન રાખ્યું
પ્રાણાતિપાત શબ્દ રાખવાનું કારણ ?

'વધ' (હનો વા - સિદ્ધિ	સ્થાની વાતે લગ્નકેટલે સિ ૫-૩-- સિદ્ધિ છે	'દન્ હિવાયામ્' વધ) હિમાની લીધો તેમા હવા-
-----------------------------	--	---

તિપાત ન લીધેા કારણકે જીવાતિપાત અસંભવિત કોઇ કહે
 ગર્વથા પ્રક્ષયર્થ, પણ કોનું વાગણીનું? એનો અર્થ નહિ
 જીવનું મરણ કોઇ દહાડેા હોય નહિ જીવ કોઇ દહાડેા મરતો
 નથી જીવનું અવરૂપ મરણ નથી તેથી 'પ્રાણાતિપાત' રાખ્યું
 આ જે મત પાળનાનું છે તે પ્રાણની નિરાધના ઉપર લક્ષ
 રાખીને પાળવાનું છે તેથી પડિવેહણ, પ્રમાર્જન કરી શકીએ
 છીએ કીડીનું ફર, હોય ત્યાં થઇને ન જતા, પાણીમાં થઇને
 જવું પ્રાણાતિપાત તો બને ઠેકાણે થયા ને? પ્રાણના ઉદ્દેશે
 પ્રવૃત્તિ નિવૃત્તિ હોવાને લીધે વધારે પ્રાણ જ્યાં હોય ત્યાંથી
 વર્જવું ભેદ્ય

'પ્રાણ' શબ્દ રાખવાનું કારણ

દ્રવ્ય-પ્રાણને અગે વાત કરી તો નહી કેમ જિનરી શકશે ?
 વરસાદમાં બાળ અને જ્વાનને માટે શુ ગોચરી લાગી શકશે ?
 'પ્રાણ' શબ્દ રાખીને દ્રવ્ય-પ્રાણ અને બાન-પ્રાણ બાન-પ્રાણને
 વધારવા માટે દ્રવ્ય પ્રાણનો ભોગ આપવો પડે તો તે અમારા
 મનની બહાર નથી નહી જાણીને જિનરીએ છીએ બાળ અને
 જ્વાનને-અમહિષ્ણને અગે ચાર છાત્રા હોય તો જવું પડે, જે
 છઠ્ઠું અર્દુમ કરી ગકે તેનાને માટે છટ નથી બાળ અને જ્વાનના
 બચાવ માટે છે, શક્તિવળાને માટે નિરપેક્ષ છે 'પ્રાણ' શબ્દ
 રાખ્યો તો જ ક્ષાયા 'જીવ' શબ્દ રાખ્યો હોત તો દ્રવ્ય-જીવ,
 બાન જીવ વિભાગ થઈ શકતે નહિ સામ્યકારે દ્રવ્ય-જીવમાં મીંડુ
 વાળ્યું છે જગતના ચાર નિષ્ણેશ માન્યા આશ્રય બધા આદે
 તે વેા મમત્સ્વર્ણન લેા છતાં જીવ ને અજીવમાં દ્રવ્ય-નિષ્ણેષો
 નહિ મૂળ દ્રવ્ય-નિષ્ણેષો કીડી જાય છે તો દ્રવ્ય-જીવ ને
 બાન-જીવ એના વિભાગ કરેા કયાથી? પ્રાણને અગે

દ્રવ્ય-પ્રાણ અને-ભાવ-પ્રાણ એમ કહી શકે છે તરસ લાગી હોય, મરણ થાય મરણ થવામા ભાવ-પ્રાણનો ભોગ થાય તેમ કહેતા નથી જીવનું મરણ થાય તે દ્રવ્ય-પ્રાણનો ભોગ છે મયમ એ ભાવ-પ્રાણ છે ભાવ-પ્રાણ એ સાધ્ય છે ભાવ-પ્રાણનું ટકવું, વધવું એ સાધ્ય જ્યારે જીવ શબ્દ નહિ રાખતા ‘પ્રાણ’ શબ્દ રાખીએ તો પ્રાયશ્ચિત્ત આવવાનું પ્રાણના હિસાબે પ્રાણ શબ્દથી દ્રવ્ય-પ્રાણ અને ભાવ-પ્રાણ બંને વેદાના છે દ્રવ્ય-પ્રાણ અને ભાવ-પ્રાણ એ બંનેથી વિરમવાનું છે

‘પ્રાણ’ શબ્દ લેનો કબૂલ પણ ‘અતિપાત’ શબ્દ કેમ રાખ્યો? ‘વધ’ કેમ ન રાખ્યો?

વ્યાખ્યાન ૨૧

આચાર્યગની રચનાના અને

ગુણધર મહાર

જીવેના ઉપક

ના ક્રમમા ભેદ

મીલ મહારાજ

પ્રવૃત્તિ માટે

પદની પામતી

રચના શાની

નાના રૂપમા એ મેવવામા આને સ્વાય મોટો પહેલો, સારરૂપ ઇન્દ્રિયમા પછીજ કઢાય પહેલો અભ્યાસ નાનાનો કરનાનો હોય-મારૂપ ટાચણનો અભ્યાસ કરનાનો હોય ચોદ પૂર્વમાથી મારૂપ અભ્યાસને લાયકનુ બધુ અગિયાર જગની અદર મેવવામા આનુ

શ્રુતકેવલી અને કેવલજ્ઞાનીની પ્રત્યક્ષામા મમાનતા

ગકા કરી કોઈ પણ વસ્તુ જગતભરમા એની નથી । ચો. પૂર્વમા ન્યાઈ ન હોય બારમામા બધુ આની જાય છે તો અગિયાર જગની જ્યના શુ કામ કરી? સમાધાન-મારમા અગને ભણેલો તે શ્રુતકેવલી એક જાનુ શ્રુતકેવલી પ્રત્યક્ષા કરે ને બીજી જાનુ કવની ભગનાન જે પ્રત્યક્ષા કરે તેમા દરકે ન હેય

કાલકાચાચ મહાનજ ઉપર ઈદ્ર કેમ ખુદ થયા હતા? જે સ્ત્રીમધ્વસ્વામી પી પાને દેશના માભણે, મેવામા જાય, તમા મનુષ્યને કાલકાચાચ ઉપર ગાથી રાગ થયો?

ચોદ પૂર્વ કેવલજ્ઞાનના અનતમા ભાગે ૧૦૬૧મૂત્રમા સાત વાલી છે મર્ જીવોને અક્ષરનો અનતમો ભાગ ઊઘાડો છે જલન્ય, મયમ, ઉત્કૃષ્ટ આ રાજવોડમા જીવોની અદર હવામા હવડો નિગોદીઓ શ્રુતકેવલી-ચો.પૂર્વી, એને પણ મારનો અનતમો ભાગ શ્રુતકેવલી હોય તો પણ કેવલીના ભાગે અનતમા હિરને મહાનિદેહમા સ્ત્રીમધ્વસ્વામી પાને નિગો નુ રાડૂપ ઇદ્રે મારુપુ ત્યાગે પૂજયુ હે ભગનન! ભરતમેવમા નિગોદનુ રનડૂપ કહેનાર કોઈ છે? ભગનાને કહુ

શ્રુતકેવળી કાલકાચાર્ય છે ઇદ્ર આબ્યા અને નિગોદનુ સ્વરૂપ
પૂજ્યુ ત્યારે કાલકાચાર્ય પામેથી ઇદ્ર જેવી રીતે સ્ત્રીમધર-
સ્વામી પારે માલજ્યુ હુતુ તેવુ આગેડૂળ સ્વરૂપ સામજ્યુ
(કાલકાચાર્યકથા સ્તો ૮૧ થી ૬૪)

સર્વે કેવલીના વચનોનો ચૌદ પૂર્વમા સમાવેશ

શ્રુતકેવલી નહિ તેની પ્રરૂપણા કેવલી સરખી બ્યારે હોય
તો શ્રુતકેવલીની પ્રરૂપણા કેવલી સરખી હોય તેમા નવાઈ શી ?
જો પૂર્વમા એટલુ બધુ જ્ઞાન ન ગૃથેનુ હોય તો તે પૂર્વને
બળનારો કેવલીની તુલ્ય પ્રરૂપણામા આવી શકત નહિ કહેવા
લાયક એક પણ વિષયનુ કેવલી મહાગજ નિરૂપણ કરે તે
મનકેવલીના ધ્યાન બકાર હોવુ જોઈએ નહિ ચૌદ પૂર્વમા
કેવલીના બધા વચનો બાધી લીધા છે એ નિનાય કાઈ પણ
કોઈ પણ કાગળા કોઠીની આગળ કોઈ કેવલી બોલના નથી
આચારાગાદિ રચવાનો હેતુ

જો વસ્તુચિનિ આમ છે તો પછી આચારાગ, મૂયગડાગ
રચવાની જરૂર શી ? બધા સરખી બુદ્ધિના હોના નથી મહ
બુદ્ધિવાળાને આગળ ચઢાવવા એમ કરવુ પડે નામાની અદર
બધા આકડા આવે છે, બધા પાડા આવે છે પહેના એકડા
શીખનો હો કે નામુ ? તેમ પહેવવહેવો દીક્ષિત થાય તે
એક મ પૂર્વને ધારણ કેમ કરે ?

દશ ગેર ઘી પચાવનાર દુર્બલિકાપુષ્પમિત્રનુ ઉદાહરણ

દુર્બલિકાપુષ્પમિત્ર આચર્યસ્મિતજ્ઞના શિષ્ય છે
(આવગ ચૂં માં ૧ પૃ ૪૦૦-૧૦) દુર્બલિકાપુષ્પ
મિત્રના સમા જોદ્ધ ધર્મના છે તેમણે દુર્બલિકાપુષ્પમિત્રમા
હાડકા નીકળેના દીકા એન્હો આચર્યસ્મિતસૂરિજ્ઞને કહ્યું

મહારાજ, તમારામા ખાવાપીવાનું ઠેકાણું લાગતું નથી, હાડકા નીકળી ગયા આર્યરક્ષિત કહે જણતી વખત જન્મના દ્વાર દેખવા પડે તેની ખબર જનનીને ન હોય રોજનું દશ ગેર ધી ખાય છે પણ દુર્ગલ

મહારાજ, તમને એક જણ માટે દશ ગેર ધી રોજ આપનાર કોણ? એની લબ્ધિ એવી વિચિત્ર છે કે ૩ કાલિને ભેગું કરનારી વ્રાહ્મણી પણ આપે છે સુવાવડમા કામ લાગે તે માટે એણે સઘરીને બરેલું આમાથી એ કોઈ હહાટો છોકરાને આપે ખરી? પણ આવી સ્થિતિવાળા લબ્ધિશાળીને જગે દેવા તૈયાર થઈ જાય તો મહિનાજાનું તો પૂછવું જ? આનાને દશ ગેર ભેગું કરવું તેમા વિશાન શી? તાલો મેળવીએ તમારા ઘરની પામે ઉપાશ્રય છે ત્યા રાખો દુર્ભ સિકાપુષ્પમિત્રને ત્યા મોકલ્યો પેલાઓએ દશ ગેર ધા દેવા માગ્યું બિલગ દુમળા ‘અહીં તો પૂછીને ચનાનતા, અહીં બૂંચો તો પત્તો ખાશે નહિ’ એ ચિનાને લીધે બિલગ દુમળો થતો જાય મગાઓ કહે એનું ગરીરજ એવું છે પેલાને ગુનએ કહ્યું ચિંતવન બધ કર પદ્મ વીમ દ્વિસ ગયા ત્યા તો એ અલમ્બત પેલાઓને કબૂલ કરવું પડ્યું કે ચિતવન જળરજન્ત છે પૂર્વના ચિતવનો આટલા બધા જળરજન્ત હોય છે તેને લીધે દશ ગેર ધી પચી જાય શુનકેવલીને લાયકનું પૂર્વગત શુન તેમા પહેવવહેલો દીક્ષિત પ્રવેશ કરી શકે નહિ જે દષ્ટિવાદને લાયક નહિ તેનાને માટે અગિયાર અગની રચના કરી પડી

જ્ઞાન સાથે આચારની પણ આવશ્યકતા

સ્થાપન કરવામા આવ્યું આચારાગ પહેલું, તેથી પ્રથમ

આચાર એ પહેલો ધર્મ જ્ઞાન એ આચારને અંગે ઉપયોગી કોર્ટ (Court) ને કામ વકીલ પાનેથી કાયદાનું લેવાનું, પણ એનું કામ લેવામાં પહોંચા વકીલરીના સોગન આવશ્યકતામાં કોર્ટ કેસ (case) માં આવી પડે તો રજા દેવાય આવશ્યકતામાં ઉપર કોર્ટને આધાર નાખવો પડે છે સ્કૂલ (School) ના માસ્તર (Master) ને ભણાવવાનું કામ છે, છતાં આવશ્યકતા સાથે સખધ મુનિમ રાખે છે, નામુ લખાનુ છે દુગિયાની સાથે પ્રમાણિકતા દેખતી પડે આનાકીની માથે ચોક્કામ દેખતી છે શૂલ ને કોલેજ (College) માં શિક્ષણની સાથે નિસ્ત દેખવા છે વકીલતાની વકીલરી દેખતી છે, તો જ્ઞાન દેવાની માથે આચાર દેખવો પડે તેમાં નવાઈ શી? અહીં આચારની દોરી મોપવી છે આચાર્ય જે જુદે તેને આપણે કરી દેવું વાળ્યુંને ભણવાનાળા આચાર્ય કદાચ કહે કે ધોળો કાગડો તો તેના વચનને કૂં નહિ ગણે સમજણ ન પડે તો એકાતમાં કારણ પૂરે ખુનામો કરવાની જ, પણ ક્યારનું તદ્દતિ જેના વચન ઉપર વિચાર કયા વિના તદ્દતિ કરવાની કુજ ન થાય તે મનુષ્ય કયા હોયો ભ્રમ્યો?

એ સોગનની આવશ્યકતા

ગીતાર્થપણ અને ધર્મશકપણ જ્ઞાન માત્રને અંગે ન રાખ્યું આચાર અને જ્ઞાન, આચાર મિત્ર નહિ આચારને અંગે વિચાર કરીએ જેમ રાજ્યમાં મોટર સારા અધિકાર ઉપર રાખનામાં આવે તો શહેનશાહને શહેનશાહને વકીલરી રહેવાની પ્રતિના લેવડાવાય આયર્વેન્ડ અને સુલી વકરાર આ ઉપર જ ઈનનાળા સોગન લેવડાવવા માગે, પેતા કહે નહિ અમને શહેનશાહન ઉપર ભરેનો નથી

જેમ શહેનશાહુતમા રહેવાનાજાને રાજ્ય અને ગજા ઉપરના વફાદારીના મોગન લેવા પડે તેમ જેન શાસનમા તે કોઇને અધિકારી તરીકે આવવું હોય તો તેને બે મોગન લેવા પડશે જિનેશ્વરના વર્ગના નિગાળિયા કોણ ?

જેઓ આચારવાળા છે અને મોક્ષના માર્ગે પ્રવર્તેલા છે તે બધા માર્તિકની લાઇન (line)મા શહેનશાહુત કઈ ? જિનેશ્વર મહારાજના શાસનની કોઈ પણ શહેનશાહુત હોય તો છ જીવનિકાયની દયા એની વફાદારીના મોગન મિનાય પગલુ ચઢવાનું નથી જેની પ્રતિજ્ઞા હોય કે આ છ જીવનિકાયને અગે મન, વચન ને ગ્રાયાથી ત્રિવિધે દયા પાળવી ને જ્યાં સુધી પ્રતિજ્ઞા ન લે ત્યાં સુધી જિનેશ્વરના કલામ (Class)મા પણ ન આવી ગકે

અથાવરની પ્રત્યક્ષાને અગે જેન ધર્મની અદ્વિતીયતા

જે છ જીવનિકાયની દયાવાળા નથી તે બીજા મનુષ્યને ધર્મ સમજાવતા કયો સમજાવશે ? ત્રમ કાયની દયાનો જે છ જીવનિકાયની દયાનો સમજાવશે ? છ જીવનિકાયની દયાનો સમજાવવા બાય તો પોથીમાના રાગણા જેવું થાય પોને છ કાયની દયા પાળનો નથી તો એ દયા કઈ ? છએ કાયનું નિરૂપણ કરે પોતે પાછો પ્રવર્તે તો બીજાને દયા શી થાય ? પોતે એકે કાયની દયા પાળે નહિ, અને બીજાને છ કાયની જીવદયાનો ઉપદેશ આપે તે પોથીમાના રાગણા જે લોકોએ છએ કાયની દયાને માટે પ્રતિજ્ઞા કઠેલી હોય તેઓ જ ઉપદેશ આપી ગકે. જેન મનુ તત્ત્વ અથાવર મનના નિરૂપણમા છે ત્રમને તો બીજા લોકો પણ માને છે લોકોત્તર તત્ત્વ હેય-જૈનધર્મની અદ્વિતીયતા હોય તો અથાવરની

મરૂપાગુને અગે

ત્રસ કાય માનવામા બુદ્ધિ

પણુ સ્થાવરને અગે કેવળ ભગેએ

મિહિસેનદિવાકરે જણાવ્યું જૈનત્વ-મદ્દા સમ્યક્ત્વ શું ?
છએ જીવનિધાયને માનવા તે બીજને જીવ માનવામા તે
આપણી બુદ્ધિ કામ કરે ભગવાને કહેયું તે ખરૂં ત્રસ જીવનું
જીવપણુ માનવું એ કેવળ સર્વજ્ઞી બુદ્ધિને અગે નથી,
ભેળી આપણી બુદ્ધિ પણ કામ કરે છે એ સર્વજ્ઞે કહ્યું, મને
પા. જન્મ્યુ તેથી ત્રસ કાયની દયા પાત્ર છું બુદ્ધિ પણ નાલે
ખરી મિત્રની સલાહ મનમા લાગે તો મનાય, નુ લાગે
તો ન મનાય ત્રસ કાયને અગે જિનેશ્વરના વચન મિત્રના જેવા
કહેવાય જાનવર ને મનુષ્યને અગે જીવપણુ માનીએ છીએ તેમા
આપણી બુદ્ધિ આવે છે કેવળ મનસા ભગવાનના બરોસે મનાવું
હોય તો પૃથ્વી, પાણી, વાયુ, અગ્નિ અને વનસ્પતિના જીવો
એને માનીએ, ધર્મ મધનવાગા માનીએ રણડના માનીએ તેમા
આપણી ન્યાય કંઈ જગો પર મુશી છે ? એકેમા નહિ સ્થાવર
કાયને અગે વિચારીએ તો એકેમા ન્યાય ખૂચેલી નથી
સુખ્ય રક્ષણીય સ્ત્રીજ દયા

તદ્વત્તિ શાને તીધે કર્યું ? સાત લાખ પૃથ્વીકાય શાને અગે ?
સાત લાખ ઉત્પત્તિના જુદા જુદા સ્થાનો સર્વજ્ઞ ભગવાન ઉપર
બરોસો સર્વજ્ઞના નવનના બરોસાને તીધે માનીએ છીએ બુદ્ધિનો
પ્રચાર એમા નહિ ત્રમને માટે નિરૂપણ થાય તેમા તો કાઈક

૧ નિઝમેણ સદ્દત્તો છકાણ નિઝમઓ ન સદ્દદ્દ । દ્વદીઝ
પજ્જમેણ નિ સદ્દદ્દના હોદ્દ અવેમત્તા ॥ (સંપત્તિ ૦ ગા. ૨૮)

કાર્ક બુદ્ધિ ચાલે સ્થાવરના સ્વરૂપે માનવાનું થાય તે કેવળ નર્વજ ભગવાનનાજ હરોને આ અપેક્ષાએ સિદ્ધિએને કહ્યું જૈન-પણાની જડ છે જીવનિકાયની શ્રદ્ધામા. છે જીવનિકાયનું સ્વયં તે શહેનશાહન જૈન શામનની જે છે જીવનિકાયને અગે અહિસા વગેરેની પ્રતિજ્ઞાવાળો હોય તેજ શહેનશાહતમા ઉપદેશ આપી શકે પહેલી આ વક્ષાદારી જોઈએ છ જીવનિકાયની વિરાધના કોઈ પણ પ્રકારે નહિ કરે તે પ્રતિજ્ઞા દોવી જોઈએ બીજી ને ત્રીજી મહાવ્રત જખરજસ્ત છે ચોથું ને પાંચમું મહાવ્રત પણ જખરજસ્ત છે એ દયાની વાટ છે અનાજ તરીકે મુખ્ય રક્ષણીય ચીજ હોય તો તે 'દયા' છે મુખ્ય આધન તરીકે છે જીવનિકાયની દયા છે બીજા વગેરે મહાવ્રતો છે, પણ એ વાટો છે મૂળ ચીજ નહિ છ જીવનિકાયની દયાની પ્રતિજ્ઞાવાળો ન હોય તેને જિનેશ્વર પોતાના વર્ગમા દાખલ કંઈ નહિ

છ જીવનિકાયની શ્રદ્ધા થાય તેજ જૈનત્વ

અર્થિંગ જિનેશ્વરને વર્ગ છે અર્થિંગમા કેને દાખલ કાયા? જેને છે જીવનિકાયની દયા છે તેને જેને આ વર્ગમા દાખલ ન કર્યો તેને આ પટો મગવાનો નથી જેને પટો ન મળ્યો તે કોઈના ઉપર દુક્રમ ચલાવી શકે નહિ જાણવાનું કહે છે, મિત્રકતો ધનને છે, અને ઘરમાર હાટકવેલી વગેરે પતારે છે છતા કાયદાથી જવાબ જવાની તાકાત નથી વકીવ અરજ ઘડશે એમા મદ્દી એમના નામની વકીલને મુખ યાર નામુ આપે વકીવ એના નામે જોલે, અને વાદી કે પ્રતિવાદી ગેરહાજર કે હાજર હોય તો વકીવ કહે અમારાથી આ મહુન ન થાય અમીલ જોલે છે, મોહુ વકીલનું છે કંગોડોની મિત્રકત

માયવી શકાય છે છ કાયની દયાને અંગે ગીતાર્થને મુખત્યાર-
નામુ આપ્યું તો આપણને વિતા નહિ જે જોલે તે તાન
જોખમે મુખ ત્યારનામુ આપ્યું મ તો બાગગ માધર તિવકની
પેઠે પોતે બચાવ કરતા હોમા રહો કે જા તો વધીવને
મુખત્યારનામુ આપો કા તો હયે જીવનુ સપૂર્ણ જ્ઞાન કરો
કે કા તો જના જ્ઞાનવાળાને મુખત્યારનામુ આપો જમનાભાઈ
જોખાભાઈ જાગીદાર થાય કપની ચવાવે એમના ધરતુ ખર્ચ
પેદીના ખાતે લખાય આ સ્થિતિ ક્યારે હોય? પૂરી સ્થિતિ
હોય તો વાધો પડે કે વધીવની નોટિસ (Notice) એક
વખત એ આવી ગઈ તો વધીવની હાજરી વિના જોલે નહિ
એક વખતના જે આવા જાગીદાર તકરારનુ રૂપ આ મુ ત્યા
વધીવની હાજરી સિવાય એક શબ્દ જોવવાનો નહિ તેમ આ
જીવ આ સંસારની સાથે અનાદિનો જાગીદાર છે, પણ જ્યારે
માવમ પડ્યું કે એ તો જડ અને હું ચેતન એન્ડે વાધો
પડ્યો પછી તો આ વધીવની હાજરી સિવાય તારે મારે લેવા
દેવા નહિ વાનચિત કરવાની નહિ એ સ્થિતિમા આડી જાય
તો મિનકતનુ રમચું કરી શક નોટીસ દેવાઈ, પછી ધાવમેન
કરે તો-મફત કરી તો આજો હસ્તાવેજ જોડી જાય છ
જીવનિકાયને ન જાણતો હોય તો પણ વધીવને વચમા રાખીને
વાન કરે તે કોઈ દિવસ કસાય નહિ છ જીવનિકાયની દયા
એ શહેનશાહત, એનું નિરૂપણ કરનાર એ શહેનશાહ
એ મહાપુરુષ એક જ ■ જીવનિકાયને ■ જીવનિકાય તરીકે
જણાવનાર મહાપુરુષ એક જ છ જીવનિકાયની શ્રદ્ધા થાય
તે જ જૈનત્વ છે નસમા આપણી બુદ્ધિ આવે જેમા આપણી
બુદ્ધિ ન આવે તેમા એ જે કાઈ કહે તે હિતને માટે એવી

શ્રદ્ધાએ ભરેનો ક્યારે રહે ?

ચદ્રગુપ્તની ચાણુક્યમા અચળ શ્રદ્ધા

ચદ્રગુપ્ત પહેલો જગરજસ્ત રાજા ગણાય છે તે ચદ્રગુપ્ત મોતના મોઢામા મેલાયેલો ત્યારે કહે ચાણુક્ય કહે તે મારા કાયદાને માટે વાત એમ બનેલી કે ચદ્રગુપ્ત હારીને આવેલો મવાર એને પકડવા આવ્યો તે વખતે ચાણુક્યે ચદ્રગુપ્તને ઉદેશીને કહ્યું આ રહ્યો ચદ્રગુપ્ત ચદ્રગુપ્તની શ્રદ્ધા આ પ્રસંગે જોવાની છે મોતના મોઢામા મેનાયા છતાં એ શ્રદ્ધા રાખે છે, તો જિનેશ્વરના વચનમા 'મારી 'ધ્યાનમા આવે તો માનુ' એમ કહેનાર કેવો ? જિનેશ્વરના કરતાં કાલો ? મારી શ્રદ્ધા નથી એમ ચોક્કસ કહેા ત્રસ જીવનિકાયની શ્રદ્ધાનુ તરન જગરજસ્ત નથી જૈનત્વનુ તત્ત્વ મ્યાવર કાયને જીવ તરીકે માનવામા છે છ જીવનિકાયની દયા એ શહેનશાહુત એ છ જીવનિકાયને જાણનાશ, પ્રરૂપનાગ શહેનશાહુ એને અંગે જેને વક્ષાદારી હોય તેને જિનેશ્વરના પગધિયામા ઊભા રહેવાનુ મ્યાન છે જેને શ્રદ્ધા નથી તેને જિનેશ્વરના પગધિયે ચઢવાનો નક નથી ત્રસમા દયા પાળનારા તો બીજા મતમા ધણા છે વાડ ચીમડા ગળે એ કેવો ન્યાય ?

શહેનશાહુને શહેનશાહુતને અંગે વક્ષાદારીના સોગન લેવા પડે છ કાયને છોડની પેઠે ઉઠેરે, જાળવે તેને અધિકાર મળે વાડ ચીમડા ગળે એ અન્યાય કહેવાય જો છ જીવનિકાયની દયા કરનારના પદ્ધતિરો છ જીવનિકાયની દયા ઉપર કુચડો ફેરવે તો વાડે ચીમડા ગળવા માડયા શરણ તરીકે નિયત કરેલા બધ તરીકે થાય

પહેલી આચારાગની ગોડવણુ આચારમા રિધત અને

વિચારમા સ્થિત થાય પછી ઠાણુગ અને પછી મહામત

દ્રવ્ય-દુ ખ દૂર કરવા માટે શાસન સ્થાપવાની જરૂરિયાત

હવેનુ બાધ હિત નહિ તપાસો અને બાધ અહિત ન
છોડો, તો અન્યતર હિત સર્જી શકો નહિ જ્ઞાન, દશા ને
ચારિત્ર મેળવી દેવુ શા માટે? કર્મબંધનથી છૂટવા કર્મબંધન
હોય તો શુ નુકશાન? દ્રવ્ય-દુ ખે દુ ખિયો થાય સમારંભ
રખડનારો થાય જિનેશ્વર મહારાજે આ તીર્થ સ્થાપ્યુ છે,
શાસન પ્રવર્તાવ્યુ છે તે સીધા દ્રવ્ય-દુ ખ ટાળવા માટે જગતને
દુ ખી થતુ દેખ્યુ, દુ ખમા કોઈ શરણુ નહિ તે તીવ્રતર
દુ ખી થતુ દેખ્યુ ત્યારે શામન પ્રવર્તાવ્યુ જેને નાક, કાન
નથી, તેને નય-વાગી શા કામની? તેમ જો જન્મ, જરા ને રોગ
વગેરે ઉપર તત્ત્વ ન હોય, તેના દ્રવ્ય-પ્રાણુના નાશ ઉપર
તત્ત્વ ન હોય તો શામન સ્થાપવાની જરૂર ન હતી દ્રવ્ય-દુ ખ
જોડ્યે જન્મ, જરા ને મરણુનુ દુ ખ તીર્થ કર્મને અગે દ્રવ્ય-દુ ખ
ટાળવાને અગે મહિમા ગણાવવામા આયો દ્રવ્ય-દુ ખો તરફ
બેદનકારી હોય, તો પછી જિનેશ્વરને શાસન સ્થાપવાની
જરૂર નથી

‘પ્રાણુ’ શબ્દ રાખનાનુ કારણુ

પાયે મહામતોમા પહેનુ મહામત હોય તો તે પ્રાણુતિ
પાત્રનુ વિરમણુ ■ ‘પ્રાણુતિપાન’ કેમ રાખ્યુ? દ્રવ્ય-પ્રાણુ અને
બાવ-પ્રાણુ તરીકે પ્રાણુના વિભાગ કરી ગયા પ્રાયશ્ચિત્ત-શુદ્ધિ
પ્રાણુ ઉપર આધાર રાખે છે હવે કોઈ દિવસ મરનેા નથી
તેનાથી વિરમનાનુ હોય નહિ તેથી ‘પ્રાણુ’ શબ્દ રાખ્યો

અતિપાન કરતા ‘વધ’ શબ્દ શુ ખોડેા હતો? અતિપાતન

અતિપાત* એ 'દન્' ધાતુનું ડપાતર છે અને 'દન્' એ 'જિગસા' એવે હુણનાની ઇચ્છામાં ધાતુ છે 'પાત' સામાન્ય પડવામાં છે સ્વપાત્તુ ચાલ્યું ન ગયું, નીચે પડ્યો. ઊર્ધ્વનો વિયોગ કરી, અધના સયોગ માટે વપરાય અતત્ર 'પાત' શબ્દ એકવા અધપતનમાં જાય 'અતિપાતન' એટલે 'નાશ' ને જીતી હિંસા કરી હોય તે જીવે પર્યાપ્તિ-નામકર્મ બાધ્યુ હોય તેને અગે ઇદ્રિય-પર્યાપ્તિ થઈ અને શ્વાસ લેવાની તાકાત આવી પુણ્યનું વૃક્ષ ડાગી ગયું એને જેણે મારી નાખ્યો તેણે એ કાપી નાખ્યું પર્યાપ્તિ-નામકર્મને પુણ્યમાં લઈએ છીએ ખેડુતને કનિક મહિનો થયો હોય તે વખતે તોડ પડે શું થાય? આ જિત્યારે પહેલાં જવનું બાધ્યુ પુણ્યના ઉત્થને લીધે બધી પર્યાપ્તિ મળી ગઈ છે અત્યારે પુણ્ય ભોગવતો કશ્વોલ કહે છે પુણ્યનું જાડ ફળીને તયાર થયું છે ફળો ભોગવાય તે વખતે સાફ પુણ્યનું જાડ જડમૂળથી ઉખેડી નાખ્યું કલ્પમી ઘેરે હજે તે ખાશે ખરો, પણ તોડે સત્યાનાંશ મારી નાખ્યું

માન-પ્રાણુનો આધાર દ્રવ્ય-પ્રાણુ

ડિંમામાં કેમ લાગે છે? 'અતિપાત' શી ચીજ છે? જાડ જીમ્મુ હોય તને પાડી નાખે તેમ પુણ્ય પ્રકૃતિ જેને મળેલી તેનું પડતું પ્રાણુના અતિપાતન કરાના પુણ્યના ફળનું અતિ પાતન થાય અર્પન-ઈદ્રિયનો ક્ષયોપશમ આત્માની જડ જ્ઞાન પાનની જડ શરીર ને ઇદ્રિયો એ મિવાય આપણી પાસે જ્ઞાન નથી આપણે શરીરને આધારે રહેવાવાળા છીએ ખેડુતને ખેતી, ઉપર જીવન છે મર્વણો તો અનત જ્ઞાનમય હોય છે આ ખેડુત તો આની ઉપર જીવે છે સ્વર્ગ વગેરે પાત્ર પ્રધારના

નાન આ શરીરને લીધે છે આત્માની જડ જ્ઞાન છે, પણ નાનની જડ સસારીને અંગે કેવળ શરીર ને ઇન્દ્રિયો છે જેણે શરીર ને ઇન્દ્રિયોનો નાશ કર્યો તેને આત્માના સર્વસ્વનો નાશ કર્યો મનુષ્યને અંગે મરણ એ મમ્યકત્વનો વિધાનક શરીરનો નાશ કર્યો તેણે મમ્યગ્ધર્શન, જ્ઞાન ને ચારિત્રનો નાશ કરેલો છે બાવ-પ્રાણની રક્ષા કરવાની ઇચ્છા હોય તેણે દ્રવ્ય-પ્રાણની રક્ષા કરવાની જરૂર છે બાવ-પ્રાણનો આધાર દ્રવ્ય-પ્રાણ છે મારનારે જ્ઞાન, ધર્શન ને ચારિત્ર આત્માનું સ્વરૂપ તેનો નાશ કર્યો પુણ્યનું ઝાડ ફળ્યું ફૂલ્યું હતું આખું ઝાડ ઉખેડી નાખ્યું આત્મા વધીને મેલે ચઢેલો હતો મેડ પર્વતના ઉપર ચઢેલાને ધક્કો મારેલો એનો અર્થ શો? જીનમની બાકી નહિ આ જીવ અણુમમજી અવધ્યામા ગર્ભમા આ-યો હતો તે ચઢ્યો એણે મમ્યગ્ધર્શન, જ્ઞાન ને ચારિત્ર મેળ યા તેના દ્રવ્ય-પ્રાણનો નાશ થયો ત્યારે બધાનો ચૂરો વધ ગયો જીવની હિંસા એ મોટું નુકશાન છે દ્રવ્ય-પ્રાણનો નાગ યતા બાવ-પ્રાણનો નાશ થાય છે જીની હિંસા એ મોટામા મોટું પાપ છે પુણ્યનું ઝાડ નાશ પામ્યું પ્રાણનો પ્રહાર કર્યો છે દીનો ઝોનવીએ એન્દ્રે અજવાણુ આપોઆપ હાની જાય છે તેમ પ્રાણનો નાગ કરનાથી પુણ્યરૂપી વૃક્ષ નાશ થાય છે

‘વિરમણુ’ એન્દ્રે તું ? છતાં પડવું આજ્ઞા મધી આમડે લીધી જેલમાથી ક્યારે છૂટ્યો ? એમ પૂછાય એન્દ્રે આમડે લીધી તમે હિંસાથી પાઠા હઠવાનું કહો છો એન્દ્રે ચોક્કસ થયું કે હિંસામા પેઠેના હતા સઘને ‘હિંસાજોર’ કહો છો ! મર્ત હિંસાથી વિરમાવો છો તેથી સર્વ સર્વ પ્રકારે હિંસા કરનારા હતા એમ તમે સાબિત કર્યું એવે ચોરી ન મરીલ

એટલે જુલમ કર્યો ને ? બધાની વચ્ચે 'ચોર' હતી દીધો જેલમાંથી છટ્યો તે 'જેલમાં ગયો' હતો, તે બહાર કરવા જેવું હતું હિસા છોડો એટલે 'હિસાખોર' સાબિત કરો છો. પોલીસ (Police)ની કેટમાં બધું ગુનેગાર એકસર (કબૂલાત) કરે તો બચાવનો રસ્તો નહિ તેવી રીતે બીજાએ કહ્યું જેલમાંથી ક્યારે છટ્યો તો જેલમાં ક્યારે હતો તે સાબિત કરવું રહ્યું પણ તમે તો કહેવડાવો છો, અમે ચોરી છોડીએ છીએ તમે કહ્યું હોત કે ચોરી છોડ તો બચાવનો રસ્તો હતો પહેલાં મતમાં કબૂલ કરા યુ કે સર્વ હિસાથી પાછો ૧૬૫ છુ એટલે નાખિન કરાવ્યું કે સર્વ હિસામાં હતો.

‘સર્વ હિસામાં છે કોણ ?’ એમ કહે તેને બચાવ કરવાનો હક રહે પણ હવે ૬૫ હિસા છોડી ૬૮ છુ એમ જાણે તેને બચાવનો રસ્તો ન રહે આ મન કરીને તમારા મર્વ બકતોને હિસા કરનારા બતાવ્યા.

શકા—જેનું અપાદાન થતું હોત તો સ્થિર હોય તેને પચમી લાગે થોડાથી માણસ પડયો તેમ પ્રાણાતિપાતથી છટો પડયો પ્રાણાતિપાતને મિથગ બનાવી આત્માને થોડા ઉપર મોકલવા માણસની યેઠે હિસાથી જીવને ખનેડયો અને આથી જ વૃક્ષાત્ પર્ણાનિ પતતિ ઠહીએ છીએ પણ તમે તો હિસાથી સાધુ ખને છે એમ કહેવા કરતાં સાધુથી હિસા ખમી ગઈ એમ કહો છો એક તો પ્રાણાતિપાતથી વિરમવાનું કહીને ‘હિસાખોર’ બનાવ્યા અને હિસાથી જીવ ખને છે એમ કહો છો પણ જીવથી હિસા ખસે એમ નહિ એના સમાધાનો આપવા પડે.

નાન આ શરીરને લીધે છે આત્માની જડ જ્ઞાન છે, પણ જ્ઞાનની જડ મસારીને અંગે ડેવળ શરીર ને ધ્વંસીયો છે જેણે શરીર ને ધ્વંસીયોના નાશ કર્યો તેને આત્માના સર્વરવનો નાશ કર્યો. મનુષ્યને અંગે મરણ એ મમ્યગર્ભનો વિધાતક શરીરનો નાશ કર્યો તેણે મમ્યગર્ભન, જ્ઞાન ને ચારિત્રનો નાશ કર્યો છે. ભાવ-પ્રાણની રક્ષા કરવાની ઇચ્છા હોય તેણે દ્રવ્ય-પ્રાણની રક્ષા કરવાની જરૂર છે ભાવ-પ્રાણનો આધાર દ્રવ્ય-પ્રાણ છે મારનારે જ્ઞાન, દર્શન ને ચાગિત આત્માનું સ્વરૂપ તેનો નાશ કર્યો પુણ્યનું જાડ કૃત્ય કૃત્ય હવે આપ્ત જાડ ઉજેડી નાખ્યું આત્મા વધીને ટેલે ચઢ્યો હતો. મેરૂ પવતના ઉપર ચઢવાને ધક્કો માર્યો એનો અર્થ શો? જીવમની બાકી નહિ આ જીવ આજીવમજીવ અવસ્થામાં ગર્ભમાં આવ્યો હતો તે ચઢ્યો એણે મમ્યગર્ભન, જ્ઞાન ને ચારિત્ર મેગન્યા તેના દ્રવ્ય-પ્રાણનો નાશ થયો ત્યારે બધાનો ચૂરા થઈ ગયો જીવની હિંમત એ મોટું તુકશાન છે દ્રવ્ય-પ્રાણનો નાશ થતા ભાવ-પ્રાણનો નાશ થાય છે જીવની હિંમત એ મોટામાં મોટું પાપ છે પુણ્યનું જાડ નાશ પામ્યું પ્રાણનો પ્રહાર કર્યો છે હીનો એકવીએ એન્દ્ર અજવાળુ આપોઆપ જાની જાય છે તેમ પ્રાણનો નાશ કરનાથી પુણ્યરૂપી જન નાશ થાય છે.

‘વિરમણ’ એન્દ્રે શું? જીવ પડવું આખા મધની આગર લીધી જે રમાથી ક્યારે છૂંચે? એમ પૂછાય એન્દ્રે આગર લીધી તમે હિંમતથી પાછા હઠનાવું કહો છો એન્દ્રે એકરૂઠ થયું કે હિંમતમાં પેઠેના હતા મધને ‘હિંમતખોર’ કહો છો! સર્વ હિંમતથી વિગ્ધાનો છો તેથી સર્વ સર્વ પ્રકારે હિંમત કરનારા હતા એમ તમે સાગિત કર્યું હવે ચોરી ન કરીશ

એટલે જીવન કયો ને ? બધાની વચ્ચે 'ચોર' ઠાવી દીધો. જેલમાંથી છૂટ્યો તે 'જેલમાં ગયો' હતો, તે બહાર કરવા જેવું હતું હિમા છોડો એટલે 'હિસાચોર' સાબિત કરે છે. પોલીસ (Police)ની કોર્ટમાં જઈ ગુનેગાર એકરાર (કબૂલાત) કરે તો બચાવનો રસ્તો નહિ તેવી રીતે બીજાએ કહ્યું જેલમાંથી ક્યારે છૂટ્યો તો જેલમાં ક્યારે હતો તે સાબિત કરવું રહ્યું પણ તમે તો કહેવડાવો છો, અમે ચોરી છોડીએ છીએ તમે કહ્યું હોત કે ચોરી છોડ તો બચાવનો રસ્તો હતો પહેલાં મતમાં કબૂલ કરાવ્યું કે સર્વ હિસાથી પાછો ૧૬૫ છુ એટલે નાબિત કરાવ્યું કે સર્વ હિસામાં હતો.

'સર્વ હિસામાં છે કાણ ?' એમ કહે તેને બચાવ કરવાનો હક રહે. પણ હવે હું હિસા છોડી ફરી છુ એમ બોલે તેને બચાવનો રસ્તો ન રહે. આ મત કરીને તમારા મર્વ બકતોને હિમા કરનારા બતાવ્યા.

શકા—એનું અપાદાન થતું હોત તો સ્થિર હોય તેને પચમી લાગે થોડાથી માણસ પડ્યો તેમ પ્રાણાતિપાતથી છટો પડ્યો પ્રાણાતિપાતને સ્થિર બનાવી આત્માને થોડા ઉપર ગેઠેલા માણસની પહે હિમાથી જીવને બસેડ્યો અને આથી જ વૃક્ષાત્ પર્ણાનિ પતતિ ઝડીએ છીએ પણ તમે તો હિસાથી સાધુ ખસે છે એમ કહેવા કરતાં સાધુથી હિમા ખસી ગઈ એમ કહો છો એક તો પ્રાણાતિપાતથી વિરમવાનું કહીને 'હિસાચોર' બનાવ્યા અને હિસાથી જીવ બને છે એમ કહો છો પણ જીવથી હિસા ખસે એમ નહિ એના સમાધાનો આપવા પડશે.

કરે પણ અદરથી છે કે નહિ? જાન ચારિત્રને બધા માનવા તૈયાર છે પણ ક્યારે માને? સભનની વ્યાખ્યાએ કરીને પણ તે મિવાય માનવા તૈયાર નથી જરોબર શેર શેરના હિસાબનો હોય, રતિબરનો ફરક ન હોય, માન મલય, પણ તે સભવ ધારીને તોલવામા મેલીએ તો કેાઈ જરોનો ન રાખે છાપ વગરના કાટલા જરોબર છે એમ કેળવા માનશે? વ્યવહારમા તો છાપવામાને જ લાગીશુ જેને બાર-ચારિત્ર ને બાવ-ત્યાગ હોય તેને માન થાય છે દ્રવ્યથી ત્યાગ છે, જેને દ્રવ્યથી પણ વિગ છે ને જેને દ્રવ્યથી ક્રિયાકરૂપ ચારિત્ર છે તેને માનવાના શાથી? છાપ પડયાથી દ્રવ્ય ત્યાગને અગે જ વ્યવહાર જેની પાને સી, હથિયાર કે માળા એ ત્રણે હોય તેને 'દેવ' માનીશુ નહિ બાવ-પરિણતિમા જાયો તો આ કથન જોડુ પૃથ્વીચદ્ર સંખાએ સીના હાથમા લાય મેળગ્યો છે બાવ ચડી ગયો તો પામી ગયા દ્રવ્ય છે જૈન શામનની મજબુતી એ છે કે હથિયાર હોય, બલે અદરથી હથય ચોકસુ હોય તો પણ તેનાને 'દેવ' માનવા તૈયાર નથી દ્રવ્ય-આચાર જ ઉપર મહત્તા જો દ્રવ્ય-આચાર ઉપર મહત્તા ન હોય તો અહીં જાનના લોગે દ્રવ્ય-ત્યાગને ચિદ્ર તરીકે રાખ્યો કેવળજ્ઞાનની પરિણતિ થઈ હોય પણ હથિયારવાળો હોય તો 'દેવ' નહિ જહાર સીનો ત્યાગ નથી પણ કેવળજ્ઞાનની પરિણતિ થઈ હોય તો પણ દેવ નથી જહારનો વ્યવહાર નથી કેવલી થયા એટલે મપૂર્ણ ગુણ છે બાદ્ય વ્યવહાર ન હોય તો મપૂર્ણ ગુણ આદરવા લાયક નહિ, બલે એના આત્માને એ કાયદો કરે

દ્રવ્ય-ત્યાગની ખામ જરૂર

ભરત મહારાજની સલામત ઇંદ્ર મહારાજ આપ્યા કેવળ જ્ઞાન થઈ ગયું તે જાણ્યા છતાં ઇંદ્ર સલામત બેમતા વિરતિને નમસ્કર કરીને બેઠો ॥ એવો ઇંદ્ર કેવળજ્ઞાન જાણીને આવ્યો છે પણ વદન બધે એ ચોકષુ કહે છે દીક્ષિત થાઓ વિચારો, રસોઈ થઈ ગઈ છે, ચૂવો મગગાવો એના જેવું ઇંદ્રનું કથન છે જેને આત્મામાં ત્યાગ વગી ગયો છે તેને ઉત્પન્ન થતી વખતે જાણતી ચીજ અશુદ્ધ રહી પણ ઉત્પન્ન થયા પછી અશુદ્ધ કેમ રહે? જે મનુષ્ય મોહના ઉદયમાં, કપાયના ઉદયમાં હોય તેના મોહ, કપાય શુદ્ધ થઈ ગયા માનીએ તો જાણતી ચીજ રહેતી જોઈએ નહિ, ખસતી જોઈએ આથી જ કેવળજ્ઞાન થઈ ગયા છતાં તેને દ્રવ્ય-ત્યાગ કરવો જોઈએ

અન્યથા જો કે ગૃહાગ્નિ જે સિદ્ધતા દૃષ્ટાતનો અભાવ

દ્રવ્ય-ત્યાગ જીવને થતો કેમ નથી? પુદ્ગલાસ્તિકાય એટલે જાંબી સો, કુટુંબકળીવો વગેરે પરિણતિ થયા વિના ચોથું ચુલ્લકાણ નથી ત્યાગ થતો કેમ નથી દ્રવ્ય-ત્યાગને રોકનારી ચીજ અપ્રત્યાખ્યાનાવરણીય અને પ્રત્યાખ્યાનાવરણીય કપાય કેવળજ્ઞાનને રોકનારા કેવળ જ્ઞાનાવરણીય દ્રવ્ય-ત્યાગ એ સ્વભાવ થઈ ગયો હોય તો કેવળજ્ઞાન એ આત્માને સ્વભાવ થઈ ગયો તે વખતે જરૂર ત્યાગ થવો જોઈએ અન્યથા જો સિદ્ધ ને ગૃહાગ્નિ જે સિદ્ધ તેઓ છે કે જેમને કેવળજ્ઞાન પછી પૂરી બે ઘડીનું આયુષ્ય હોય નહિ બાકી જેમને બે ઘડી આયુષ્ય હોય તે અન્યથા જો સિદ્ધ કે ગૃહાગ્નિ જે સિદ્ધ કહી સકાય નહિ ભરત મહારાજે કેવળજ્ઞાન પછી દસ-અઠાર વર્ષ સાધુપણ પાળ્યું, વાંધવચીરી વિચર્યા છે

મીધું જો અન્યલિંગ કે ગૃહલિંગ મિદ્ધનું ઉદ્ઘાટનથી દેવા
જન્મજો તો આ ચોવીમીમા નથી દૃષ્ટાન્ત તે કે ગૃહસ્થપણુમા
કેવળજ્ઞાન પામ્યા હોય ને તરત મોક્ષે ગયા તેવું જોઈએ તેવું
દૃષ્ટાત મળતું નથી

કેટલાક પ્રયકારોએ ગૃહલિંગે સિદ્ધમા મનુદેવામાનાનું
દૃષ્ટાત આપી લીધું તેમ આપી દેવું હતું ને? અહીં કેવળજ્ઞાન
થયું, પછી આયુષ્ય હતું, માધુષાપ લીધું ઉપચાર કરીને
બરત મકારાજ અને વસ્ત્રકલચીરીને ગૃહલિંગે ને અન્યલિંગે
સિદ્ધમા લીધા

ચારિત્ર એ તો આત્માનો સ્વભાવ

બાહ્ય-ત્યાગ એ આત્માનો સ્વભાવ છે જો એ ત્યાગ એ
આત્માનો સ્વભાવ ન હોય તો પ્રત્યાખાનાવતણીય અને અપ્રત્ય-
ખ્યાનાવણીય કપાય માનવાની જરૂર શી? કેવળજ્ઞાન થયું
એટલે સખડવાના નથી મોક્ષ હોયમા છે તો ચારિત્ર શું કામ
લેવું પડયું? ચારિત્ર એ આત્માનો સ્વભાવ છે એ પ્રગટ થાય
તેમા નવાઈ શી? જેને બાહ્ય-ત્યાગ ન હોય તેને આત્મસ્વભાવ
ચોળેા થયેલો નથી, તેથી સ્ત્રી, હુથિયાર કે માળા સખવાવાળા
દેવ' નહિ જે દ્રવ્યનો વિરોધ છે એ ખસેડનામા ન આવે
તો દેવત્વને અટકાયે તેથી કુદેવનું ચિદ્ધ માન્યું
દેવને આપણા જેવી સુશકેલી ન હોય

હથિયાર શાને માટે જાય? શત્રુણાની જુદી પહેતા
હોય તો શત્રુને મારવો આ જુદી 'સ્ત્રી' એ મોહનો આગો
હોય તો જ સ્ત્રીનો સકલ્પ માળા કેમ? સામાયિક, પડિક્ક
મળામા ગણે એ શું નહીં? માળા નથી જીવમ, પાપનું સ્થાન
નથી એમા કુદેવપણું કયાથી આવી ગયું? મનુષ્યોની દૃષ્ટિ

પહોંચે નહિ ત્યાં સુધી એમને વસ્તુની સત્ય સ્થિતિ માસમ ન પડે માગા ધર્મસ્થાનમાં હોય છે એવું માની લે છે માગા શા માટે શખવી પડે તેનો વિચાર કર્યો? એકનો આઠ પાક ન રહે-પાંચ પદ્મ સોગરમનો કાઉસગ આવે ત્યાં મુશ્કેલી થઈ પડે છે એ આપણી મુશ્કેલી ઠાગવા માટે માગા છે ભજન કરવા માટે જ ખરી આપણને મુશ્કેલી તેવી રેવને મુશ્કેલી નથી

માગા એ અજ્ઞાનનુ-મોહનું ચિહ્ન

જેને એકસો આઠ, સાડની મુશ્કેલી તે લોકાલોક શુ ભવશે? બીજી જાણુ માગા શું કામ લો છો? પાપ તોડવા-ઈશ્વરનું ભજન કરવા પાપ છે, મહાપુરુષ જ મહાપુરુષના પ્રતાપે પાપ તોડવું છે? મહાપુરુષને જપવા દ્વારાજે પોતાના પાપ તોડી રહ્યા છે જોજોને પાપ તોડવાના હોય તેને 'દેવ' તરીકે માનવા? માગા એ અજ્ઞાનનુ-મોહનું ચિહ્ન છે

શુરને અગે પલ્લુ કસાઈ હોય અને શુલ્કાએ ચઢી ગયો હોય બને કે નહિ? દ્રવ્ય થઈ કુનની રીતિએ પ્રવર્તી રહ્યો છે એવામાં ભાવના થઈ તો કેવજ્ઞાન પામે કે નહિ? તેમ છતાં એને 'શુર' તરીકે માનીશું નહિ કેમકે ત્યાગની પરિવૃત્તિ ભવે જ પલ્લુ આચાર નથી પરિવૃત્તિ થોડાં જો હોય પલ્લુ દ્રવ્ય-ત્યાગ ન હોય તો 'શુર' તરીકે માનવાના નથી

ગૌતમસ્વામીનું ઉદ્ઘાટન

તુ ગીઆ નગરીમાં ગૌતમસ્વામી જાળરમાં નીકળ્યા દાડો ખલામાં તપ્યો આખા જાળરમાં ઠાંઈએ નમસ્કાર ન કર્યો પાછા બરાબર રાખીને આવ્યા તો જાંઘાએ નમસ્કાર કર્યો સાસ્ત્રમાં આવો ઉદ્દેશ સ્પષ્ટ નથી પણ કહેવાય છે માટે કહું છું.

અદરનું અશુદ્ધ હોય પણ બહાર શુદ્ધ હોય એ આરાધક છે બહાર સારું છે પણ અદરનું માવમ પડ્યું નથી તો એ આરાધક છે જે મનુષ્ય માયા મમતામા મૂકાયો તેને ત્યાગ કરના આકરૂં પડે જેની પરિણતિ મુધરી છે તે કેમ ન હોડે ? કુદેવના વક્ષણ તરીકે હુધિયાર, સ્ત્રી ને માળા ગણી શકીશું અદર હોય તેની વાત બહારનાની વાત શી ? ઝાડ નવપક્ષલ હોય તો માનવ કે અદર અગ્નિ નથી કુદેવ, કુગુરૂં ને કુધર્મના લક્ષણો ગાધ્યા તે વિચારીશું શાસને અર્થ આચારથી કહ્યું ગણ્ય-ધરોએ ઠાઠગાગી ગૃથના આચારાગને જ પ્રથમ સ્થાન આપ્યું આચાર એ તો જૈન શાસનની મુદ્રા

ભાવની પરિણતિ ઉત્પન્ન થઈ કેને ગણીએ ? ભાવ થાય તેને પરિણામ ચોક્કાનો અર્થ એ કે આ બધું હોડું એવી બુદ્ધિ થાય હોડવાની બુદ્ધિ થઈ તો પરિણામ ચોક્કા જેને મયોગ ભયકર લાગે તે ખીજો મનાવવા આવે તો કહે આ ન હેય શિવકુમારનું ઉદાહરણ

શિવકુમાર કેવી પરિણતિએ ત્યાગમા રહ્યો છે । ગળના કહેવાથી શ્રાવક આવ્યો છે વિનયની સ્થિતિ ચઢતી કરીને વાત કહી દ્રવ્ય ખરાગ છે ભાવ સારો છે તેના ભાવમા સમારનો ભડકો ઝડેલો છે ભાવમા હોય તેમા ભવની કિંમત કરવાની નથી શિવકુમાર એટલો બધો ત્યાગી હતો કે ભાવની સ્થિતિમા તેને થયું આ શું ?

જેને ભાવ-પરિણતિ હોય તેને દ્રવ્યથી પણ ન છટ્યું તેથી ભડકો થાય પહેલા ભાવ જાણવાને માટે ભાવ લાવવા મોટે, ટકાવવા માટે આચારની જરૂર આચારને આધારે તીર્થ જેન

શાસનનો સિદ્ધો 'આચાર' છે એ જોઈને ટકમાગનો સિદ્ધો છે પરિણતિ એ આત્માનું સ્વરૂપ છે આચાર એ જોઈને શાસનનો સિદ્ધો છે શબ્દ જાડાર કે કોડાર તપામે તેના કરતા પહેલી મુદ્રા હાથમા લે તેવી રીતે જોઈને શાસનમા સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન અને ચારિત્ર જરૂરી છે પણ આચાર એ જોઈને શાસનની મુદ્રા છે

આચારાગથી આચારની અને મૂયગડાગથી વિચારની વ્યવસ્થા કરી ઠાણાગજીમા વાત આવી હતી કે જીવનિ સા બધ કરે એવું કોને કહ્યું છે? ચોરી કરી બધ કરે એવું કહ્યું તો ખરા? જે મનુષ્યો પાપ કરતા નથી તેઓને પાપ કરવાનું બધ કરે એમ કહી શકાય નહિ એના મોઢામા બોલાવે છે, હું ત્રસ ને બાદરની હિમાથી વિરમુ હું તમે બધાને હિસક ઠરાવે છે

વળાવે શું કામ લીધો ?

અપાય એ પ્રકારે એક કાયાના સસર્ગથી ને બીજો જુદાના સસર્ગથી અપાય એટલે છટાપણુ બનવાના પ્રસંગની જુદાથી સબધ કરીને છોડવું આવે પ્રસંગ આવે તો પણ પ્રવૃત્તિ નહિ તેનું નામ 'અપાય' કાયાના સસર્ગથી ને નિરમે છે કાયાનો સસર્ગ છે વળાવે શું કામ લીધો? એ તો ચોરથી રક્ષણ કરે ચોર આવ્યો કયારે? જોડે લીધો કેમકે કદી ચોર આવી પડે તો બચાવ કરે એ જુદાથી લીધો છે જુદાનો સસર્ગ જુદાથી ચોરની કલ્પના કરી તેને ખસેડવાનું વિચાર્યું વિચારના પરચકબાણુ કાયાની જુદાથી જે હિસા નથી કરતા તેને અગે જુદાનો સસર્ગ છે કહાય પ્રસંગ આવી પડે તો મારે તો ન જ કરવું સદ્દો રમનારો સદ્દાના પરચકબાણુ કરે તો કાયાથી સસર્ગ સો રમતો નથી તે પરચકબાણુ કરે તો જુદાથી

સમર્ગ સર્વ પ્રાણુતિપાતવિરમણ સર્વ જીવની હિ સાથી વિરમવાનુ રાખ્યુ તે સર્વ જીવની હિ સા કરતો હતો એમ નથી બુદ્ધિથી વિરમવાની બુદ્ધિ છે જેવી રીતે બુદ્ધિથી ચોરોની કંપના કરી ચોરો આવી પહોચે અને રક્ષણ કરે તેથી વળાનો લીધો તેમ હિ સાને અગે કંપના આવે, પ્રસંગે આવી જાય તો પણ મારે હિ સા કરવી નહિ બુદ્ધિથી બધી હિ માઓ કંપી, તેથી દૂર રહ્યો ચોરી છોડ એ ચોરને જે કહેવાય દુનિયામા કાયાના સમર્ગના દખાતો છે મારે જોડે ધ્યાન રાખ વફાદારીના મોગન લેવાય છે ત્યા પ્રજ્ઞ શુ જોવફાદાર હતી? જોવફા થયો હોય તે જ લે ને? ના પણ જિનવફાદારીનો પ્રસંગ આવે તો જિનવફાદારી નહિ કડ વફાદારીથી ચાલીશ એ આશયે મોગન લે છે આથી જે હિ સાથી વિરમવાનુ કહે છે તે હિ મા કંતો જ હોય એ નિયમ નથી અહીં 'અપાદાન' કહીને પચમી કહી તેથી અહીં અપાદાનમા પચમી લેવાની છે આ સર્વ પ્રકારની હિ મા બુદ્ધિથી મમજી વીધી છે બુદ્ધિથી આત્માએ સસર્ગ કયો છે અને આનો પ્રસંગ આવે તો તે ન કરી અહીં કાયાના મમર્ગનો અપાય નથી

‘મર્વ’ કહેવાનુ કાગ્યુ શુ ?

‘સર્વ’ વિશેષણની જરૂર રી? એક ઘટનુ ઘટપાણુ જોગખ્યુ તો દુનિયાના બધા ઘટે જોગખાઈ ગયા રતિબર મોનાને પાગખ્યુ તો આખા જગતનુ મોનુ પારખ્યુ મોનાપણુ ખ્યાવમા આનવાથી જગતનુ મોનુ પારખ્યુ કટકો ન દેખ્યો પણ મોનાપણુ ખ્યાલમા હતુ હિ માપણુ ‘તે તમેજો’ ખ્યાવમા રાખો તો પછી મર્વથી કહેવાની જરૂર રી? સર્વ હિ સામા હિ માપણુ હોય તો હિ સાથી નિરમો એજુ બમ ‘સર્વ શબ્દ’

નકામી છે ને ને હિમા હોય તે જાધારી આપોઆપ
વિરમવાનુ થઈ જાયે 'મર્વ' મેનવાનુ કામ શું? જેને દિસામા
છટ્ટી શખલી કુશે તે કહેયો; સ્વપ્નથી વિરમુ હું એ એના
પચ્ચક્રાણુ લે ચેગમા હુ જે તે અજમી લે

'મર્વ' શબ્દ શખવાથી બે લાભ

'મર્વ' શબ્દ મોટીને કાયદો જો? કારણ બે છે એક
મહામનપણુ જણા યુ છે પ્રાણુનિપાનવિરમણુ એમા મહામનનો
ધનિ નથી જ્યારે 'સર્વ' આરે ત્યારે મહામનનો ધનિ છે
દેશથી વિરનિ કરે તેનુ નામ 'અલુમન' સર્વથી વિરનિ કરે
તેનુ નામ 'મહામન' 'મર્વ' શબ્દ નોડે તેથી મહામનપણુ
મમતાય ॥ એક ધગને ફાડયો, ધગને ફાડયો કે નહિ? ફડ
શબ્દો દેગમા કામ કરે છે ચોદ સ્વર એકલા સામ તો સ્વર
કહેવા કે એકવા એકવામા અસ્પદ છે? મર્વ પ્રકારની દિમા
છાડવા માટે 'મર્વ' લેવાની જરૂર છે પ્રાણુનિપાનથી વિવક્ષિત
પ્રાણુનિપાત નહિ જેમ થી લોગમા બધું દોષ અને પછી
કાઈ થી પી ગયો તો એ જાણ થી પી ગયો એમ જણાવ્યુ
તો શુ દુનિયામા થી નથી? ના તેમ નથી પણ અર્કો લોગ
પૂરણ 'જાણુ' સમજવાનુ છે અર્કો પ્રાણુનિપાનમા પ્રાણુ
નિપાનની એક વસ્તુ છોડી દે, તો તેથી પ્રાણુનિપાનનુ વિરમણુ
થઈ જાય એવુ કાઈ કહે તેથી મહત્વવા ઉદ્દેશમા જણાવી
ઉત્તરમા 'સર્વ' કહ્યુ અને તેથી નિરવિરોધ 'સર્વ' લેવુ
એમ જણા યુ છે તેથી 'સર્વ' શબ્દ મેવવો નોઈએ મહામન
લેવું નોઈએ

'વિરમણુ'નો અર્થ

વેરમણ એટલે વિરમણુ જે મોઠો વસ્તુ સમજી શકતા નથી

સમ્ ઉપમર્ગ-ધાતુ સાથે ઉપસર્ગ જોડાય અત્યંત સર્વ કાળને માટે સરકવું-અરથા કરવું તેનું નામ 'સ સાર' હોતું હોય છે. ભટકવા કરવું તેનું નામ 'સ સાર' ધાતુને ઉપમર્ગ જોડાય કે નામને જોડાય તેનો ખ્યાલ નહિ સમ્યક્સાર કરે વિરમણથી વિશેષે રમણ વિરમણ એવો અર્થ કરવાવાળા બિચારા ડોરચારવાવાળા હોય તો જુદી વાત 'થી' કયા લાગે? વિશેષે લેવું હોય તો સખ્તમી લેવી પડે પચમી વિભાગમા તો વિરમણનો 'પાછું હઠવું' એ અર્થ કયાં સિવાય હટકો નથી એ જ જગો પર સખ્તમી હોત તો વિશેષ રમણ થઈ જાત પચમી કરીને ચોદમું જળાવી દીધું કે પ્રાણુતિપાતથી છટા પડવું 'સર્વ' પ્રાણુતિપાતનો ત્યાગ કહેવું હતું ને? 'ત્યાગ' શબ્દ રાખ્યો હોત તો 'મોટો' શબ્દ ન લેવો પડત ને પચમી પાછું ન લેવી પડત જગતમા આશ્રવની પ્રવૃત્તિ કોઈ દિવસ બંધ થવાની નથી પણ બચાવવા હોય તેણે પોતે જોડા પહેરી લેવા કુનિયામા કાટા ન હોય તેવો પ્રસંગ ન આવે જગત કર્મના સકળમા સપડાયેલું છે તેમ આશ્રવમા ગડમથલ કર્યા કરવાનું છે તારે વિરમવાનું છે, આશ્રવ તારાથી વિરમે નહિ પચમ્યક્રુઆણુ કરે તે જ કર્મથી બચે

આ ઉપરથી દર્શન કરે છે કે અનાદિ કાળથી જીવ આશ્રવમા પડેલો છે પ્રાણુતિપાત-વિરમણ ઘોડેથી આદમી પડ્યો. જીવહિંમાથી પાછો હઠ્યો. હિંસા મોટી ચીજ છે મોટી ચીજ ન હોય તો પાછા હઠવાનું ન હોય આત્માથી હિંસા બસતી નથી, હિંસાથી આત્મા બસે છે તેને માટે પ્રાણુતિ પાત-વિરમણ હિંસા એ અનાદિની ચીજ છે સસારી જીવ પ્રાણુતિ પાત ॥ આશ્રવવાળો છે મીઠા શાસ્ત્રમા 'કરે તે ભોગવે'

એવી સ્થિતિ છે, જૈન શાસનમાં કરનારો ને ન કરનારો અને
 લોગવે ખૂનનો ગુન્હો હોય છે એક હુધિયાર લઈને ખૂન
 કરનારો તેનો ગુ હો અને બીજી રીતી વસ્તુ લઈને ખૂન કરનારો
 તેનો પણ ગુન્હો જ માનીએ છીએ કરે તે લોગવે ને ન કરે
 તે પણ લોગવે એ જૈન શાસનનો નિયમ છે અર્થાત્ જે
 પચ્ચક્રખાણુ ન કરે તે બધાએ લોગવે એ જૈન શાસનનો નિયમ
 પચ્ચક્રખાણુ કરે તે જ કર્મથી બચે પચ્ચક્રખાણુ નહિ કરનાવાળા
 પાપ કરે કે ન કરે તો એ પાપને બાધે એકસુ જૈન શાસન જ
 એવું છે કે જે અવિરતિને કર્મ માને છે, બીજા બધા અપ
 કૃત્યથી કર્મ માને છે જોટલી વિરતિ નહિ તેટલું કર્મ, કરો કે
 ન કરો ખન કરે તે તો ખૂનને અગે ગુન્હેગાર હોય પણ આ
 તો ખૂનને જાણનો નથી તેવાને તમે ખરી કમરી દો છો ?
 અહીંથી પાચમો ગાંઠ ઉઠાવેલો રહેતા રસ છુલો, કે વનસ્પતિને
 અમે જાણતા નથી તેની હિંમત અમને લાગે ? આ વિરતિ નથી
 કરી તેથી મન પચ્ચક્રખાણુ ન કરે એવે કર્મ બાધ આપી
 બીજે નગરે અવિરતિને કમ ગણવું કારણુ રાજ્ય મિથ્યા વ
 મિવાય અવિરતિથી કમ ગણવું બીજું કોઈ હોયું કારણુ નથી
 કંપની (Company)ના મેમ્બર્સ (members) યથા મેળે એર
 જઈ બેઠા હાજર થએલાએ ગુન્હો રાજકોટ કર્યો તેમના કરવાથી
 ગુન્હેગાર આખી મેળીને ગણવાના પેના બિચારા તો એર બેઠેલા
 નિલમા નહોતો કે નુકશાન થાય તે એર હોદ્દાને એર બેઠો
 ખમવાનો જે કંપનીમાં મેળવપણે નામ મેળાયું હોય તેમાં
 નહોતો કે નુકશાન થયા તે લોાવવું પડે નુકશાન કેમ થયું
 તેની ખબર નથી આખા ચોદ લોકમાં એવું એકે સ્થાન નથી
 કે જેમાં બાપણે ન જ મ્યા હોઈએ બધાને પેલાના માન્યા

વિરતિ કરી નથી તીર્થકર મહારાજ સરખા ગર્ભથી ત્રણ જ્ઞાન ધરાવનારા એ ધરથી નીકળ્યા તીર્થકરથી ધર નથી નીકળ્યું, પોતે ધરથી નીકળ્યા છે અવિરતિ સાથે અનાદિની વિચારીએ આત્મા માથી અવિરતિ ન કાઢી શકાય તમે અવિરતિમાંથી નીકળી જાઓ અનાદિ, ધ્રુવ એવી અવિરતિ છે હિસા અનાદિ કાળની છે માત્ર તમે નીકળી જાવ, એ તો રહેવાની પ્રાણાતિપાત-નિગમણ હિંમા એ અનાદિની જગતની વ્યાપક અને અવિરતિની સ્ત્રીજ છે એને ખસેડવા માગે તે જાને તેમ નથી તારે ખસેડું હોય તો તું ખમ ધ્રુવા, તજાન ગણાય નહિ જેટલું જોડ્યો તેટલું સર્થ હુથે જાણી છે, જોડિયાને જાણીશ તો ક્ષણેશ જગતનાને જાણના જર્થશ તો ન ક્ષણે તારા પોતાના આત્માને જાણનાવો હોય તો ખમી જા છવ-હિસાની અવિરતિ અનાદિની સ્થિર છે, હિસાના કાર્યથી વિરમવાનું તત્ત્વ નથી હિસાનું કાર્ય તો છોડી શકાય તેવું છે, પણ હિમાની અવિરતિ અનાદિ કાળની છે તેની અવિરતિની પરિણતિથી તારે પાછા હટવાનું છે, હિમા અગે એક જ વિકલ્પ

પ્રાણાતિપાતની અવિરતિથી થતો કર્મબંધ શાશ્વતો-નિત્ય બંધન થઈ શકે એવો છે તને કથાણની બુદ્ધિ થાય તો તું ખમી જા તું અવિરતિ-હિસાનો બધ સમજ એને છોડ, એ તને ન છોડે કુનિયા વિષયને છોડે મનુષ્ય રિદ્ધિને છોડે છે અને રિદ્ધિએ મનુષ્યને છોડ્યો-એ જે વાત છે, પણ હિસા તને ન છોડે એ ચાક્રમ છે, જે કંને વિલેગ નથી જે વિકલ્પ છે જ નહિ, એક જ છે જાનને ખગે જે વિકલ્પ કહે છે (૧) છવ શરીરને ઝાડે છે, (૨) શરીર છવને છોડે છે, હિમા કાર્ય વિવન-છવને છોડવા ની

હિમા કાઢી છે, જેને વિષયવિષયી,

અવ શરીર એને છોડે, એને એ છોડે પણ હિમાદિક પાપસ્થાનકોમાં
એકજ નિયમ છે પાપ અવને છોડે નહિ અવને જ પાપ
છોડવું પડે તેથી પ્રાણાતિપાત-વિરમણ કહેવું પડ્યું જગતમાં
પાપ છે, છે અને છે હિમા છે, છે અને છે તુ મારે કે હિસા
જાય પણ એ કોઈ કિસ જવાની નથી, માટે તારે જવું હોય
તો તું જા આથી પ્રાણાતિપાતથી હું વિરમુ છું એમ રાખ્યું
યામવે ન છોડે તેથી મનુષ્યે યામવે ન છોડવો? મનુષ્યે તો
શાય કાલી નાખતી જ જોઈએ અને તો જરૂર નીકળી જવું જ
જોઈએ એ જરૂરિયાત જણાવવાને અગે અહીં પચમી છે
ત્યારે વિરમણ કહે છું ત્યારે જ હું બચુ છું અવિરતિથી કમે
આવના છતાં એમ 'વિરમણ' શબ્દ અવિરતિનો ખ્યાલ લાવે
આથી અવિરતિથી કમે આવે છે એમ જાણીને, એનાથી
દરીને અને એ કર્મ બંધ કરવાને 'વિરમણ' શબ્દ મેવવાની જરૂર છે
વિરતિ કે મન ન લેતા 'વિરમણ' શબ્દ કેમ લીધો?
વિરમણમાં 'અનટ' પ્રત્યયથી ભાવ-પ્રત્યય લીધો તો તે કયા
કાગને અગે? વિરમણમાં 'અનટ' એકે કાગનો પ્રત્યય નથી?

વ્યાખ્યાન ૨૩

તીર્થનો આધાર

ગણધર મજારાજ શ્રીમાન સુધર્માસ્વામીજી મહારાજે
બધ્ય છોડના ઉદ્ધારને માટે ચામનની પ્રવૃત્તિ મેળવે અને
મોક્ષમાર્ગ વહેતો રહે તે માટે દાસતાગીની રચના કરતા યજ્ઞ
ને પૂર્વની પહેલા રચના કરી હતી તેને પહેલા સ્થાપન નહિ
કરના પહેલા હોવા આચારાગમનું સ્થાપન

આચારાગની રચના (સ્થાપના) કરવામા આવી કારણકે તીર્થનું રહેવું, ટકવું તે આચારને આધારે છે સર્વ વિરતિના આચારે તીર્થની ઉત્પત્તિ, ટકવું, ચાલવું છે તેમ હોવાને હીધે નિર્મથ સિવાય તીર્થ જ નહિ એમ કહેવાય છે
અકેળ દેશના

પર્યુષણમા સાભળીએ છીએ હજી આશ્ચર્યો તેમા અભાવિતા પર્યદ નામનું આશ્ચર્ય કહીએ છીએ ભગવાન મહાવીરને દેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું સમોસરણ દેવતાએ રચ્યું ભગવાને દેશના હીધી પણ કોઈને વિરતિ થઇ નહિ દેશનાને નિષ્કેળ ગણી, ભેડે કેટલાક સમ્યક્ત્વ પામ્યા

અમ્યક્ત્વ અને ચારિત્રનો અંબધ

સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત થયું તો ચારિત્રને આચાર વિના છટકે નથી અમ્યક્ત્વ આવ્યા પછી પતિત ન થાય તો સખ્યાતા સાગરોપમ ભેટલી સ્થિતિ ભોગવાઈ જાય ત્યારે ચારિત્ર આવ્યે જ છટકે સમ્યક્ત્વને પૂછડે ચારિત્ર જ ધાયેલું છે, પણ ચારિત્રને પૂછડે સમ્યક્ત્વ જ ધાયેલું નથી પહેલા વિરતિ મળી ગઈ સમ્યક્ત્વ વગર તો વિરતિને દ્રવ્ય-ચારિત્ર-દ્રવ્યવિરતિ કહીએ છીએ પણ તેની માથે સમ્યક્ત્વ જ ધાયેલું નથી ચારિત્ર-આચાર એ અનતી વખત આવી જાય પણ સમ્યક્ત્વ અનતી વખત આવે નહિ સમ્યક્ત્વ વધારેમા વધારે વખત અસખ્યાત વખત આવે

એક માણસ જામુમી કરવા આવે તે શબ્દની સુખસમૃદ્ધિ જાધુ દેજે છે, અનુભવે છે પણ તેનું ક્ષેય એક જ કે ચઢતી રાતની કરતી છે મુખ, સુધારો, સમૃદ્ધિ જાધુ દેજે અપરિમિત સુખો છતા કયા પોત છે તે દેખવી છે કિંદવો આજો મજબૂત હોય, ખાવો કયા પડે તેવો છે તે જુઓ, અજ્ઞયમા પોલ કયા

છે તે જીએ તેમ આને પુરુષ તરફ ધ્યેય હોય પુરુષની અરુચિની વાત મગજમાં ન ઊતરે જેમ વિદ્યા સાધવા બેઠેલો તે વળતે દેવી સામે આવે તો ન જીએ વિદ્યા માધીને તો રાજપાટ લેવાનો છે હુમળા દેવીની સામે બેઠેલ તો રાજ્ય ન મળે, તેમ એને દેવલોક નહિ મળે આશ્ચર્ય કયું ?

જે મૂળ વાત પર આવે દ્રવ્ય-ચારિત્ર અનતી વખત આવી જાય તો પણ મોક્ષ કે સમ્યક્ત્વનો નિયમ નહિ, પણ સમ્યક્ત્વ આવી જાય તો અર્ધ પુરુષ પરાર્ત્તમાં મોક્ષ પામે સખ્યાતા સાગરોપમ પછી ચારિત્ર પામે કોઈ દેવતાઓ સમકિત તો પામ્યા છે મનુષ્યો ન આવશ્યકી મર્વ વિરતિ ન થઈ એ આશ્ચર્ય મનુષ્યો ન આવ્યા તે આશ્ચર્ય નહિ સર્વ વિરતિ ન થઈ તે આશ્ચર્ય મહાવીરના સમવસત્ત્વમાં સમ્યક્ત્વ કેઈ છવોને થઈ ગયું, છતાં તે દેશના સક્ષી ન ગણાઈ-નિષ્ક્રમ થઈ તેથી આશ્ચર્ય ગણાયું સર્વ વિરતિ ન થઈ તેથી આશ્ચર્ય ચારિત્રને આધારે જ તીર્થ

આચાર પરત્વે જ શાસન અને તીર્થ પહેલી દેશના વળતે તીર્થ સ્થપાયું નહિ પહેલી દેશનામાં સમ્યક્ત્વ થયા છતાં એને આપણે નિઃક્રમ ગણીએ છીએ તીર્થની સ્થાપના કરાઈ નહિ સર્વ વિરતિને લેવાવાળો કોઈ થયો નહિ તીર્થની સ્થાપના સર્વ વિરતિને લેનારો ન થયાથી ન થઈ ચારિત્રને આધારે જ તીર્થની ઉત્પત્તિ છે અને તીર્થનું વહેવું પણ ચારિત્રને આધારે છે જ્યાં મુખી ચારિત્ર ત્યાં મુખી તીર્થ ચારિત્રનો વિચ્છેદ તે દૂડાડે જ તીર્થનો વિચ્છેદ

ગણધર મહારાજે તેથી પહેલાં આચારાગ્ર સ્થાપન કર્યું

એમણે આચારાગમા માધુના આચારનું નિરૂપણ કર્યું કુલ્લા
કિંમતી પણ તે ધીને અગે ઝોરી નેકલેસ (Neklace) તૈયાર
કરે પણ તેની પેઠી વીસ પચીસ રૂપિયાની એ નેકલેસનું
રમણ કરનાર હોય તો તે પેટી બરોમર આચારમા ટકી રહે, એ
બાધાનું કૃણ વિચારની સુઠરતા રહે તેમા ઠે વિચારનું અન્નવ્યસ્ત
ખાતું થઈ જાય તો એ જ ચરિત્ર રખડાવનાર થઈ જાય અકર્તવ્ય
ઓએ અને નામુદ્રેપોઓએ નિયાળા કર્યા તેમી નેઓ નરકે ગયા
રખડી ગયા વિચાર વ્યવસ્થિત રહે તો મોક્ષ પમાડે, વિચારનો
પનગે ધાય તો રખડાવે

ચારિત્ર કૃણ દેનાર, શાક્ષને અગે જરૂરી છે તીર્થની
જડ છે એના વધવાએ વધવું ધ્રુવાએ, ધ્રુવું એજુ મળદ
છે પણ વિચારસરળી બરોમર આવે તો કૃણ દે છે વિચાર
મરણીમા પલગે ધાય તો નુકશાન ધાય સૂચગડાગની રચના
તેથી કરી વર્ગીકરણને અગે ઠાણાગણ પાંચમા ઠાણામા
'પચમહવ્રયા પદ્ધતિ' એનો ઉદ્દેશ છે અનુક્રમમર જ પાચ
મહામતો છે તેમા પહેલુ પ્રાણાતિપાત-વિરમણ

'વેરમણ' શું કરવા? નિવર્તન રાખ્યો હોત તો અર્થ
આવત કે નહિ? 'વેરમણ' શબ્દ કેમ પડે છે? હરાયેકાલિક,
આચારાગ ને પકખીમૂત્રમા એ શબ્દ કેમ પડે છે?
'વેરમણ' શબ્દ યોગિક નથી

શબ્દના ત્રણ પ્રકાર-

શબ્દ ત્રણ પ્રકારના હોય છે (૧) રૂઢ (૨) યોગિક અને
(૩) મિથ રૂઢમા વ્યુત્પત્તિને સળધ નહિ ગણિત શીખવાય
છે ત્યારે કહેવાય છે કે એ નામનો માણસ આમા
શો? અ, ય એ પત્ર એક જાનનું

કેટલાકને ખ્યાલમાં ન હોય જ ગત્રીની લિપિ A B C D
 જ, ઘ, ક, ઙ, એનું જ અનુકરણ નથી રચનું ઠેકાણું, નથી
 વ્યજનનું ઠેકાણું આર્યોની ભાષામાં કયું લીધા તો કયું જ્યાં
 એની ભાષામાં નથી અક્ષરો પૂરા, નથી રચના પૂરી, છતાં અહીં
 કરણ કરીને જ, ઘ, ક ઙ લીધા વારતવિકે રીતે જ, આ, હ, કે જા
 નો અર્થ કાઢી નહિ તે બધા રૂઢ

કેટલાક શબ્દ વ્યુત્પત્તિ પ્રમાણેના છે કરોતિ इति कर्ता
 જે કરનાર હોય તેને 'કર્તા' શબ્દ લાગુ થાય કેવળ વ્યુત્પત્તિથી
 લાગુ થાય તે 'યૌગિક'

યૌગિકરૂઢ શબ્દ તે વ્યુત્પત્તિ ને પ્રતિષ્ઠાને હિસાબ રાખે
 ગો એન્ને ગાય ગच्छति इति गौ થાય છે તે ગૌ તો શુ બેઠ, ઘોડા
 ચાલતા નથી? તેમ ગાય બેસે છે, કયા ચાલે છે, છતાં એને
 'ગૌ' કહીએ છીએ ગો શબ્દ વ્યુત્પત્તિ લઈને રૂઢ કરી નાખ્યો ચાલતા
 પાથીને ન લા યો પપ્પુ બેઠેલી ગાયને પણ 'ગૌ' કહેવાય તેથી
 રીતે આ 'વેરમણ' શબ્દ એકલો વ્યુત્પત્તિ અર્થને લેનારો નથી
 વ્યુત્પત્તિ લઈએ તો 'પણુ નિવન પુ' એ નથી આ 'વેરમણ'
 શબ્દ યૌગિક નથી જો એ યૌગિક શબ્દ હોય તો ત્યાગ ખુશીથી
 લેવાય નહોતી પવત્રીની જરૂર વેરમણની જરૂર? વ્યાપર? વેરમણ
 યૌગિક હોત તો 'પણુ આ 'વેરમણ' શબ્દ યૌગિક છે
 કયા રૂઢ કરી? 'નાત્તાડમ્બુપેત્યાકરણ એમ ચોખ્ખરૂઢ કહ્યું

વિરતિ-વિરમણ કેનુ નામ? પણુ રૂઢ એન્વાનુ-નામ
 'વિરતિ' નથી તો અહીં 'ત્યાગ' શબ્દ હતો

સૂક્ષ્મ એકેદ્રિય હોવો હિસાથી છતાં રહેલા છે કેવળ

૧ વિરતિર્ગંગાગ્રાવાડમ્બુપેત્યાકરણમ (તત્ત્વા ૩ ૭ સૂ. ૧ માં)

-જ્ઞાની-નયોગિ કે અયોગિ કેવલી હિંસાની આપદમાં આવી ગયેલા છે પણ સૂક્ષ્મ એકેદ્રિય કોઈની હિંમા કરતા નથી હજી બીજા જીવોને અનુપયોગે અને કેવલી મહારાજને સર્વકા ઉપયોગ છતાં હિંમા થાય, પણ સૂક્ષ્મ એકેદ્રિયને હિંસા માત્ર નથી જો 'તેને હિંમા માત્ર' નથી તો એને 'મહામતધારી' માની લેવા ? હિંમા રહિતપણુ એટલું જો હોય તો સૂક્ષ્મ એકેદ્રિયને મહામતધારી માનવા પડે. તેમજ સિદ્ધ મહારાજ હિંસા રહિત છે, હિંસા કરનારા નથી જગતના જીવો હિંસા કરીને કર્મ બાધે તેના કારણુ તેઓ બનતા નથી સૂક્ષ્મ એકેદ્રિય અને સિદ્ધને સ્વરૂપહિંમા-દ્રવ્યહિંસા નહિ હિંસાના કરનારા થાય નહિ હિંમા ન કરવી તેટલા માનવુ નામ 'મહામત' ઠહેરામાં આવે તો તેઓ મહામતધારી અહિંમક થાય, માટે હિંસાપરિહાર, હિંસાત્યાગ એ મહામતના શબ્દોમાં ન રાખ્યું પણ 'વેરમણ' શબ્દ રાખ્યો વિરમણથી ત્રિવિધ અર્થનું દ્યોતન

'વેરમણ' શબ્દમાં વધારે શું ? 'વેરમણ' શબ્દ યોગરૂઢ છે અકરણ, ત્યાગ એ બધા યોગિક છે યોગરૂઢ હોવાથી એ 'વેરમણ' શબ્દ કયા લાગુ થાય તે વિચારો. કથરાથી પેદા થાય તે પકળ પકાતુ જાયતે इति पकजम् માદવી પણ કથગ્રામથી પેદા થાય કથરામાંથી જન્મેલો અને કમળની જાતનો ફેર ને પકળપણુ બાકી રહેતા, કીડા, માછલીઓ પકળ નહિ, 'વિરમણ' એટલે પણુ હકલું નહિ કરવું, ત્યાગ કરવો એટલા અર્થમાં 'વેરમણ' શબ્દ લાગતો નથી 'વિરમણ'મામાન્ય નિવૃત્તિનું દ્યોતન નથી વિશિષ્ટ નિવૃત્તિને કહેવારો કે જન્ય નિવૃત્તિનું દ્યોતન નથી એટલે ત્રણ વસ્તુ એવી છે જેનો અર્થ હેતુ નાથો મિશ્રાદિ પણ મુખ્ય દિષ્ટિ નિવૃત્તિનું દ્યોતન

પણ જાણનારા હોય અબ્યુપેત્ય-પ્રતીતિ કરે, જાણે પછી તે નહિ કરવાની પ્રતિજ્ઞા કરે.

સૂક્ષ્મ અને બાહરને જાણના તે વિરમણનો પહેલો અંશ છે પ્રતિજ્ઞા કરવી તે બીજો અંશ છે પ્રતિજ્ઞા ન કરે. ત્યાં મુધી વિરતિમા આરેના નથી આ જીન કરવામા જેવો અથડાયો નથી તેના કરતા વિરતિ ન કરવામા વધારે અથડાયો છે આ જીન પાપ કરવાને પ્રતાપે જેટલો રજાયો નથી, તેના કરતા અનત શુદ્ધો સમાર વિરતિ ન કરવાથી જોણે વધાર્યો છે અનતો કાળ વધારે રખડવું પડયું અનન કાળ તે (હિસા) ન કર્યા છતાં રખડવામા કાઢયો ન કર્યા છતાં રખડવાનું કેમ? અવિરતિ હોવાને લીધે

આ જીન અનાદિ કાળથી સૂક્ષ્મ નિગોહમા હતો કઈ હિસા વગેરે કર્યા હતા કે જેથી નૂક્ષ્મ નિગોહમા હતો? પાના પચ્ચકળાણ ન કર્યા તે માટે ગમકું થયું પણ આપણને ડવાડું એ મનમા નથી કે ખાઉં છું તેથી તેનું પોણું એને મળે ગમકું થયું હોય અને એ પા ઉપર ચડે છે ત્યાં મારા ખોરાકથી પડ થાય તેની આપણી ધ્વજા-કાના હોતી નથી, હતા જે પ્રમાણમા ખોરાક લેવાના તે પ્રમાણમા એનો રસોગી ગમકું જા. લઈ લેવાનો

અવિરતિથી ભય કર હાનિ

જીવને અવિરતિ એ વિકાર છે જે નમયે કમ આને તેમાથી અવિરતિ પોતાનો જાગ પડાવી ને વિકાર લયો. મગવાથી વધ્યો જ જવાનો અવિરતિ એ વિકાર છે જે સમયે કર્મ બધાય તેમાથી અવિરતિનો દુરનો ચાલુ રહે કરવાથી જેટલો કાળ ન કાઢયો પડ્યો તેવો કાળ ન કરનાથી કાઢયો પડ્યો નૂક્ષ્મ એકેદ્રિય જીવો અવિરતિના વિકારને લીધે મમ

બાધના છે સિદ્ધને અવિરતિનો વિકાર નથી જે ખોરાક ખાય તેનું
નમકુ થાય તેમા વાગ વાય સિદ્ધ મહારાજને કર્મ આવતા નથી
સૂક્ષ્મ એકેદ્રિય જીવો અવિરતિનો ત્યાગ કરનાગ નથી-
અવિરતિવાળા છે સરી પચેદ્રિય મમજી છે ત્યાગ કરતો નથી
અવિરતિવાળો વધારે જાડયો? અવિરતિ કરતા અજ્ઞાન વધારે
જાડયે તે માનવામા વાધે શુ? સરી પચેદ્રિય કેટલી વખત
સસાગમા રહ્યો? અને એકેદ્રિયપણામા કેટલી વખત રહ્યો?
વિનિનુ ઉપાદેયપણુ ન લેણે તે 'અજ્ઞાન' અવિરતિના બાધ
ઉપર નુબ્ધપણુ રાખીએ છીએ સૂક્ષ્મ એકેદ્રિયે કર્મ બાધા નહિ
કર્તા છતા બાધ્યા કાળણુ? અવિરતિને લીધે બાધ એકેદ્રિયપણુ
ના વિગ્નિ કરવાનો કાળ કેટલો? અવિરતિને લીધે સૂક્ષ્મપણુમા
રેડકું કરવાવાળો છાડવાવાળાના પક્ષમા પણ જડ શકે છે
હવે મૂળ વાગ પર આરો-અભ્યુપેત્ય ભણવુ એ ગોણુ
પૂર્વ જાગી ક્રિયા ગોણુ હોય નાહીને જમવા બેસુ ત્યારે
નરુ એ ગોણુ જ્ઞાન ગોણુ છે, પણ ગોણુ હોયા વિના ન
ચલે પહેલા ભણુકુ ભેડએ, ભણ્યા છતા પ્રતિજ્ઞામા ન અવાય
તો ભણવાની કિંમત નથી ભણવુ જરૂરી છે
શુભ પ્રત્યાખ્યાન ક્યુ ?

૧૬૭૧૧૧મા પ્રશ્નોત્તર આદ્યા સારા પચ્ચક્ષણુ કોના

૧ સે કેળદેગ મત્ત ! એવ વુચ્ચહ સન્નપાણેહિ જાવ મિય દુપચ્ચ-
વચાય મરતિ, મોયમા ! જમ્સ જ સન્નપાણેહિ જાવ મત્તેહિ પચ્ચ
વચાયમેતિ વદનાગમ્સ જો એવ અમિસમન્નાગમ મવતિ હમે જીરા
હમે અવીરા હમે તસા હમે થાવરા તમ્સ જ સન્નપાણેહિ જાવ
મ મત્તેહિ પચ્ચવક્કાયમિતિ પદમાણસ્સ જો સુપચ્ચવચાય મરતિ
દુપચ્ચવચ મવતિ, (મગ્ગ ૩ ૭ ૩૦ ૨ સુ. ૨૭૦)

કિતી છુવો છે કારણ-બાણ્યા છતાં જે ન થાય તે સમજે છે
 સિદ્ધ કેદમા પડ્યો છે સિદ્ધ પાજરામા પુરાય ત્યારે તરફડીયા
 મારે તેના એકે અથે બકરાને પૂરો તો એ તરફડીયા ન મારે
 બર્ધાત્ જે જ્ઞાની થયો તેને સાગે અરર! સિદ્ધ પાજરામા
 પૂરાઈ ગયો અવિરતિએ આટલો કામી દીધો છે એને જેટલી
 વિરતિ એાછી થઈ તેટલી કાગળમા બળતરા થાય બાજની
 હોય આટલું કરવા મળ્યો, આજુ કર્યું નિશાળમા ગયો અણ
 મળ્યા, પતામું મળ્યું તો મોજ એકલો ક્રિયાવાળો તેને પરતા
 વવાનું નથી જેટલું કરે તેટલું સુખ થાય આ વાતને જ્ઞાતામૂન
 સાથે મેળવવાનું છે થોડી ક્રિયા કરનાર આરાધના બુદ્ધિમા છે
 દેશ-આરાધક અને દેશ-વિરાધનાની અમજ

જ્ઞાતામૂનના અગિયારમા અંચયન (સૂ ૧૭)મા વાત
 ચાલી સહન કરવું એ માધુનો ધર્મ સહન કોનું કરવું ? ધરવું
 કે બહારવું ? ધરવું-અતુર્વિધ સધવું બહારવું-અન્ય મતવાગાવું
 ધરવું ને બહારવું સહન કરે તે મર્વ આરાધક તેમ અહીં
 જ્ઞાન ને ક્રિયાવાળો સર્વ આરાધક પણ કોઈક બહારવું સહન
 કરે ને ધરવું ન કરે, કોઈ ધરવું સહન કરે ને બહારવું સહન
 ન કરે કોઈ અતુર્વિધ સધવું સહન ન કરે, અતુર્વિધ સધવું
 સહન કરે બહારવું ન કરે, બહારવું સહન કરે જે બહારવું
 બધાનું સર્વ સહન કરે છે-મરણાન ઉપમર્ગ હોય તા
 પણ સહન કરે, છતાં તે દેશ-આરાધક, પણ જે સામનનું મર્વ
 સહન કરે ને બહારવું સહન ન કરે તે આ ૧ દેશ-વિરાધક તેથી
 રીતે અહીં એકલી ક્રિયાવાળો દેશ-આરાધક અને એકલા જ્ઞાન
 વાળો પણ દેશ-આરાધક કહ્યો છે

શાસન પદર આનીના હિસાબમા અને આધુ જગત

એક આનીમા પરિણતિવાળુ-જ્ઞાન જેમા અવિરતિનો પશ્ચાત્તાપ હોય તેણે જ્ઞાન તે પદર આની તે નાન સર્વ આરાધક છે જે તેમ છે તો અભ્યુપેત્યનુ શુ કામ ? જેને પ્રતિજ્ઞા કરવાની મરજી હોય તેણે જ જ્ઞાન, પદર આનીવાળુ જ્ઞાન છે ને તે વિરતિ તરફ ઝુકાવનાર જ્ઞાન છે અહીં પદાર્થનુ જ્ઞાન થયુ જોઈએ 'જાત્યા' એટલે જ્ઞાનવાળો થયા છતાં, અભ્યુપેત્ય એટલે સ્વીકારવુ અને પછી પ્રતિજ્ઞા કરવી જોઈએ આર્દ્રકુમારે પ્રતિજ્ઞા કરી હતી ને ? પાપ જાણીને પાપની પ્રતિજ્ઞા કરીને પાપથી દૂર રહેવુ પાપને જાણવુ, માનવુ અને પાપ ન કરવાની પ્રતિજ્ઞા કરવી તેમ કરીને તેનાથી દૂર રહેવુ તેણે નામ 'વિરમણ'

દ્ર-ય-પ્રાણો અને ભાવ-પ્રાણો જાણો તે દ્વારાએ કર્મ કેમ બધાય છે અને રોકાય છે તે જાણો છ જીવનિકાયનુ અધ્યયન (૬૦ અ ૪) તે છ જીવનિકાયનુ સ્વરૂપ જાણવાનાર હતુ છતાં કટુક દ્વંષ સુધી કેમ પહોંચ્યા ? 'વિરમણ' શબ્દ તેથી વપરાયો નુકશાન બધ થવાથી આત્માની ઉજ્જવળતાનુ સ્વરૂપ વગેરે જાણાવવુ જોઈએ સર્વ પ્રાણાતિજ્ઞાનમાશ્રિત્ય વિરમણમ્ સર્વ પ્રાણો જાણવા, સર્વ પ્રાણોનો અતિપ્રાત જાણવો, એનાથી કટુક પરિણામ આને તે જાણવુ, તે કર્મ કેમ રોકાય તે સમજવુ પ્રાણાતિપતને આશ્રીને જ્ઞાન કરવુ, એના પચ્ચક્ષુખાણુ કરવા પ્રાણાતિપાતથી દૂર રહેા અહીં અમામ થઈ શકયો નહિ, તેથી પચ્ચમી રાખની પડી મર્વ જાનિના પ્રાણાતિપાતને આશ્રીને જ્ઞાન, પ્રત્યાખ્યાન-દૂર રહેવુ બને તે પહેલુ પ્રાણાતિપાત વિરમણ-પહેલુ મહાત્મન

દ્વિતીયમ ભાગ : મમાપ્ત ।

परिशिष्ट १

(१) (५) किं जीरो तत्परिणओ (दा० १) पुत्रपडिघन्नओ
उ जीराण। जीरस्स च जीराण च पटुच्च पडिउज्जमाण तु ॥
(आ० नि० १९२), (आ) जीरस्स सो जिणस्स च अजीरस्स
उ जिणिन्पडिमाण। जीराण जतीण पिय अजीराण तु पडि
माण ॥१॥ जीरस्साजीरस्स य जइणो जिस्स चेगओ समय।
जीरस्साजीराण य जइणो पडिमाण चेगत्थ ॥२॥ जीराणमजी
रस्स य जइण जिस्स चेगओ समय। जीराणमजीराण य
जइण पडिमाण चेगत्थ (हरि० टी० पृ० ३८०)

(पृ० ११८) तत्र ण से आणन्दे गाहाउई समणस्स भगवओ
महावीरस्स अन्तिण तण्हमयाण धुल्लग पाणाउयाय पच्चत्वाइ०
(उपा० सू० ६)

(२) निर्गंगा न वृत्तीत जीरेषु स्वायेत्यपि। हित्तमहिंसा
धमम काह्ममोश्चमुपामर ॥ (योग० प्र० २ श्लो० २१)

३ (आ) तित्थाइसेमसज्जय० (आ० नि० ५५८) 'तीथ ण-
धरस्सस्मिन् स्थिते सति। (हरि० टी० पृ० २३३) (इ) तिथ
भंते। तित्थ तित्थक्के तित्थ? गोयमा। अरिहा ताच नियमा
तित्थयरे, ति उ पुण चाउउण्णो समणसघो, पढमगणहरो वा।
(हरि० टी० पृ० ५०)

(४) प्रयत्नतो न भगवानृषभो न विष्णु-सत्त्वोक्तये न च
हरो न हिरण्यगर्भ। तथा स्वरूपगुणमागमसम्प्रभावात्,
आद्या विचारयन्कोऽत्र पगापवाद ॥ (गर्भ० नि० श्लो० १८)
आगम आद्यगतेण, अन्नणो हियस्सिणा। ति उताहो गुरु धम्मो,
मये ते उरुमधिया ॥ (म० सप्तति श्लो० २७)

(५) समतिपिची सट्ठा आणाउयत्ति भवफग चैव।
तिथगग्देसेणपि ण तत्तओ मा नदुदमा ॥ (पच्चा० गा० २७)

(पृ० १०४) 'चोदमपुत्री चउनाणोउगण सउरररस
मियाई (भग० सू० ७)

- (७) (१) अहावर पुरष्वाय इहेगतिया सत्ता णाणा विहजोणिया जाव कम्मणियाणेण तत्त्वपुक्कमा णाणाविहाण तसथापराण पाणाण सरीरेसु सचित्तेसु वा अचित्तेसु वा त सरीरा वायससिद्ध वा वायसगहिय वा वायपरिग्गहिय उद्दणसु० (सू० सू० ५), (आ) तदप्पमायशरीर जातयोनि क्कप्पमायस्य पायुनोपादानकारणभूतेन (सू० टी० पृ० ३५८)
- (८) मामीजीवादत्त तित्थयरदत्त तद्देव य गुरुहिं । पणमदत्त चउहा पणत्त धीयरगोहिं ॥ (माधुअतिचार)
- (९) सुनिश्चित न परतजयुत्तिपु स्फुरन्ति या काश्चन मूलसपद । तत्र ता पूर्वोमहाणजोत्थिता, जगत्प्रमाण जिन गम्यप्रिपुष ॥ (सिद्धसेन० छात्रि० १ श्लो० ३०)
- (१०) (जा) भुजामो कमढगादिषु मिगादि णयि पासे अहव तुमिणीण । (नि० उ ०१ भा० ३००) 'सजमहेउ' ति, जइ केइ लुद्धगादी पुच्छति-कतो पत्थ भगव दिट्ठा मिगादी ? 'आदि' सहातो तु गराती, ताहे दिट्ठेसुवि वत्त-ए-ण रि 'पासे'त्ति ण दिट्ठत्ति उक्त भवति, अहया तुसिगीओ अच्छति, भणति गा ण सुगेमिस्ति, एव सजमहेउ मुसागतो । चू०)
- (१०) (आ) भिक्खुगमादि० एम समत्तो लोओ सक्को यऽभिधारते छत्त ॥ (नि० उ १०० भा० ३२३) 'सेहो'त्ति, सेहो पणज्जाभिमुहो आगतो पणतितो गा, त च सण्णायगा से पुच्छति, तत्थ जाणता वि भणति 'ण जाणामो ण गा दिट्ठो'त्ति, सेहस्स वा अणहियासस्स लोण कज्जमाणे बहुए वा अज्जमाणे एव वत्त-ए 'एम सम्मत्तो लोओ' 'थोव अच्छत्ति' । (चू०)
- (११) धम्मो चउद्विहो दाणसीलतवविदिहमावणामइओ । मावय । जिगेहि भणिओ तियसिन्दनरिन्दनमिणहिं ॥ दाण च होइ तिविह नाणाऽभयधम्मवग्गहए च । ण तत्थ नाणदाणं तमह पोच्छ समामेण (समराइच्चएहा नइओ भवो)
- (पृ० २१६) वेमाणिएसु रूपोपगेषु नियमेण तस्स उवयाजो । नियमा सि जइ उजोमण्ण मो वत्तममिभवे ॥ (पयघा गा० ७२.)

परिशिष्ट २

साक्षिग्रथानामकारादि

ग्रन्थनामानि	पत्राक	तत्प्राथम्याप्य
अध्यात्मफलपद्म	१८६	१८, १०३, १०५, २१८, ३१२
अनुयोगद्वारसूत्र	२४४	तत्प्राथम्यसूत्र २०, ३१, ७७, ८०, १४५, १४६, १६५, १८०, २०६
आचारागधूणि	२३१	तात्त्विकप्रश्नोत्तर २४१,
आचारागनिर्युक्ति	२३२	२५०, २८३
आचारागसूत्र	४६, १६१	दशगैकालिकसूत्र १५, २३
आद्यद्वयधूणि	२०, २८४	२३७, २४८, ३०१
आद्यद्वयकटीकाहरि० १०९, २०३, २५६, ३०२, ३२२		धर्मसप्रहणी ४४
आद्यद्वयनिर्युक्ति	५२, १०९, २०३, २१३, २६७, २६९	निशीथधूणि ३२३
आद्यद्वयसूत्र	२३२	निशीथसूत्र २४४, २४५
उत्तराध्ययनसूत्र	१०, २६८	पयसा ३२३
उपाशकदशागसूत्र	१२, ३२२	पञ्चदेशना ३४८
शौघनिर्युक्ति	१०१, २१३, २२१, २२५, २४६	पञ्चवस्तु ५१, २००, २०८
शौपपातिकसूत्र	१६५	पञ्चाशक ५३, १९३, ३०२
कल्पसमर्थन	५१	प्रज्ञापनासूत्र २१४
कल्पसूत्र	५३९	प्रणिधानसूत्र १९३
कालकाचार्यसूत्रा	२४५, २८४	प्रश्नचनसारोद्धार २२०
क्षामणकसूत्र	५१	प्रशमरति २१६, २५३
जीतरूपमाप्य	२४०, २५१	भगवतीसूत्र ११८, १०४, २००, २६३, २६५, ३५५, ३०२
ज्ञातासूत्र	२५७, ३२०	यतिर्जितकल्प १०२
ज्ञानसारअष्टक	२६९	यतिदिनचया ५११
तत्प्राथम्यकटीकाहरि० १०९, २०३, २५५		योगदृष्टिममुच्य ४३
		योगशास्त्र १८५, २१५, २२०, २३०, ३०२

लोहान्तर्निर्णय	३२०	साधुअतिचार	३०३
विशेषावश्यक	२७०, २७१	सिद्धमेनद्वात्रिंशिका	३०३
धनुन्तर	२७८	सूत्ररत्नागमूत्र	३०३
ममराइश्वरहा	३०३	-स्थानागमूत्र	१, १/०
मन्यकचमस्तति	३०३		
ममनितक	२८८		२००, २१२
मन्मारूपौरसि	१००	हिसाष्टक हरि०	२५२

परिशिष्ट ३

साक्षिपाठानामकारादि

साक्षिपाठानि	पत्रांकः	आश्रयनिरोध	अथ	१८०
भगाराधो भणगारिय०	१३१	इच्छामिच्छातद्वर्णनो०		२४३
भजीणो०	१/०	'दानं'ति 'अपिम्'भणंते०		२५१
भट्ट भयाउ चरिते	१००	उद्यालियमि पाण०		२२१
अथ स्त्रिय-मुद्राति०	१/१	उद्यालामे मु नियता०		२१८
अदेशा०	१/५	'उद्या' दान चारित्र्य च		२१८
अमति-य०	१८५	उपकरण-उपकरोती०		२११
अन्तरङ्ग०	१८५	उपसं ह या०		९२
अप्यपि सुयमहीय०	२६९	उद्योग द्वा जुज्जह०		२११
अयमेट्ट परमेट्ट०	४७	एकौवि नमोष्कारो०		५०
अहाय पुरफखाय०	३००	एगग्गचित्ता जिणसासन०		५१
अतिमरोडाकोडीपे०	२७१	पणो जीषे एके-वेवणे०		२६०
आगम आयगनेण०	३५३	परमममजीपाण्य०		१०५
आत्मसयोगेन०	१०३	एव जुगप्पहाणेहि०		२५३
आया चेव अहिंसा	१२०	एव उ-सर्ग उक्त ०		० ३
		वरेमि मते० सामाज्य०		१०

कह नरे कह चिट्ठे०	२४८	तह चरमसरीरस्त	२००
कि ? जीरो तप्परिणओ०	३०२	त च पुण्णिमाए०	२४५
एतमङ्ग	१८५	तित्थाइसेससजय०	३२२
रूनापराधेपि जने०	२३३	तित्थ भते । तित्था०	११८
शोहरियेगे०	२०९	तेमिपि भावचरण०	२००
गढति मुदुप्पेओ०	२७०	द्वये भावे य धओ०	१०३
गीयत्थो य विहारो०	६२४	मीर्घदर्शो०	१८५
चरणपडियत्तिहेउ०	१०१	दुखोत्पत्तिमन ०	२००
बोइसपु गी चउ०	३२०	देशमवतोऽणुमहती०	१०६
ज्युत्थो पद्य मनुष्येषु०	२१६	दो ठाणाइ परिधादिता	१८०
छत्तीरणिआ पढमेधीए०	२००	हिधाऽय धमसयास०	४३
जय धीयराय जग०	१०३	धम्मरयणम्म जोगो०	२२०
जय नर जय चिट्ठे०	२४८	धम्मो चउत्तिहो दाणा०	३०३
ज जुज्झइ उयक्कणे०	२११	न य तम्मस तन्निमित्तो०	२०१
ज समति पामहा०	४	नरलोकमेय मयगुण०	२१५
विणमरणविद्य०	१०३	नरी सया सज्जमे०	२७१
जितपन्नत्त तत्त०	१०२	निअमेण सहहतो	२८८
जीउम्म सो विणम्म	३२०	निरर्थिका न धुर्यात०	३२२
जीउम्माजीउम्म०	३०२	तिर्राणपदमप्येक०	२६९
जीउणमजीउम्म य०	३०२	नेयं चरणाभावे मोक्ख०	२००
जो मम्मत्त चरित्त	००	न्यायसपक्षविभव	१८५
द्वानिनादेन०	२४५	पढमे भते महत्तरए०	२३७
ण विना नित्थ णियठेहिं	२५१	पतिट्ठाणममणसद्य०	२४४
तण ण से आणदे०	३२२	परसयोगेन जीवस्या	१०५
तत्थ ण ज ने एमत्त०	२००	तच्च महत्तरया ए०	५०१
तदण्णायशरीरवानयोनि	३०३	पापभीरु	१८१
तयमनमो अणुमओ०	२१३	पापाण कम्माण०	२०३
तस्येय-शेठेयउम्मा०	४४		

पुष्करपरदीपहे०	२७८	वेमाणिएमु कणोउगेमु०	३२३
पुरिसज्जाणवि तहा० -	२०३	व्ययमायो०	१८५
पुरिसा पडुच्च अहिय०	२४०	जैह्यो वा प्रवज्याभिमुख	१६०
पुरिसा गीतागीता०	१४०	सच्चमिण अच्छेग०	५१, २०८
पुरिसे ण भते' इमि०	२६५	समतिपपित्ती मगा	३००
प्रयश्नतो न भग०	३००	समणोयामयस्स ण भते	२००
प्रमत्तयोगात् प्राणय०	२१९	सम्यग्दर्शनवान०	७९, २०६
मिक्कपुगमादि० एसो०	३०३	सज्जमआयविहारण	२४६
भुजापो कमदगा०	३०३	समत्तचरिताइ जुगज	९०
मग्देविसामिण०	५१, २०८	मामीजीयान्त०	३०३
मिथुन-स्त्रीपुमयो०	१८	सुनिश्चित न परतत्र	३२३
मुच्छा परिगहो०	२०	सुस्सूस धम्मराओ०	५३
मूर्त्ता परिग्रह	२०	से केणट्टेण भते०	३१४
यथापद०	१८५	मे जाओ० इरिययाओ०	१६५
गयाभणइ-पच्छह०	२०६	मे ण भते' तहामज्जोमी०	२१८
लज्जालुगो दयालू०	२००	से भिक्खू वा०	१६१
चामागाम पज्जोमवि०	२३८	सो उभयस्सयहेऊ०	४४
पिनयफल शुधूपा०	२५४	हा हिंसायाम्०	२८०
निमोत्ति चउत्ता०	२३१	हय नाण कियाहीण०	२६७
निरतिर्नाम प्रात्वा०	३१०	हिंसाण पडियफपो होइ०	२३७
उद्वाणुगो निर्णीमे०	२००	हिंसाऽनृतस्तेयविषय०	१६१
		हिंसाऽनृतस्तेयाम्बह	१०५

પરિશિષ્ટ ૪

મૂળભૂત પ્રશ્નો અને તેના ઉત્તરો

પ્ર. ૧—પૃ ૧૩-૧૪ બાવીસ તીર્થ કરના શાસનમા મહા
મતનુ અધુરાપણું કે જેથી મહાવીરના વખતમા પાચપણુ કરવામા
આવ્યું ? અગર કહો મહાવીરના વખતમા અધિકપણુ—મોક્ષ
માર્ગને પ્રવર્તાવનારા માટે છે ? જો મહાવીર મહારાજના શાસનમા
અધિકતા કે ન્યૂનતા નથી તો ૨૨મા ચાર કેમ રાખવા પડ્યા
અને આ શાસનમા પાચ કેમ રાખવા પડ્યા ?

ઉ ૧—પૃ ૧૪ આ શાસનમા ન્યૂનતા કે અધિકતા
નથી બાવીસ તીર્થ કરના શાસનમા પણ ન્યૂનતા કે અધિકતા
નથી (પૃ ૧૭) જો મળીને એક મહાવ્રત થાય છે જે
મળીને એક પ્રતિજ્ઞા હુતી (પૃ ૨૫) જગતના વક જડોને
ફેરવવા મહાવીરને શબ્દ ફેરવવો પડ્યો

પ્ર ૨—પૃ ૧૮ ‘આદાન’ શબ્દ પ્રસિદ્ધ હોતો તે કેમ
ન રાખ્યો ?

ઉ ૨—પૃ ૧૮ બાવીસ તીર્થ કરના શાસનમા જીવો
સરવ, બુદ્ધિશાળી હોતા-વક ન હોતા આ તો વક—જડ એટલે
અહુભુમાનના પરચક્રખાણથી પાટી પકડે

પ્ર. ૩—પૃ ૧૯ પાચ મહાવ્રતો કેમ કહ્યા ? છેલ્લા પાંચો
કેમ ફેરવ્યા ?

ઉ ૩—પૃ ૧૯ બધું વક—જડપણાને આભારી છે, છતાં
એને માર્ગે લાવવો એ શાસ્ત્રકારનું કાર્ય છે

પ્ર ૪—પૃ ૨૦ સન્ઘાઓ પરિગ્રહાઓ વેરમણ કેમ ?

ઉ ૪—પૃ ૨૦-૨૧ જો સન્ઘાઓ ગ્રહાઓ મેલે તો અશન,
પાન લીધું તો તમારું મહાવ્રત ગયું એમ કહે અને ઉપકરણ

